Peter Paul Rubens pictor şi diplomat (scrisori)
Traducere şi note de
EUGEN B. MARIAN
EDITURA MERIDIANE
Bucureşti, 1970
The Letters of
PETER PAUL RUBENS
Pe coperta I:
P. P· RUBENS – *Helene Fourment cu copiii* (fragment) Muzeul Luvru, Paris
Pe coperta a IV-a: P. P. RUBENS – *Autoportret* Galeria Uffizi Florenţa

CUVÎNT CĂTRE CITITOR,

Deopotrivă de activ cu pana pe cît era cu penelul, Rubens a întreţinut o vastă corespondenţă, purtată timp de aproape patru decenii cu personalităţi din cele mai variate domenii. S-a stabilit că acest veritabil edificiu memorialistic cuprindea iniţial aproape 2000 de scrisori, majoritatea aparţinînd pictorului. Goluri şi dispariţii inexplicabile au ştirbit acest impunător şi pasionant ansamblu epistolar, din care prima culegere a fost alcătuită abia la două veacuri de la moartea artistului, în 1840. El rezervă încă şi astăzi surpriza unor descoperiri interesante: opt scrisori au mai fost găsite în arhiva din mai multe ţări europene, între 1945—1950.

Desigur, culegerea de faţă nu a putut cuprinde decît o parte redusă din acest bogat material. Dar ne-am străduit să punem în lumină spiritul enciclopedic veşnic iscoditor, neobosita activitate diplomatică dusă de pictor cu deosebită pricepere şi înalte criterii etice, perseverenţa depusă în cunoaşterea tezaurului antic şi modern al artelor, în alcătuirea unei valoroase colecţii proprii de tablouri, sculpturi, medalii, gravuri, fildeşuri.

Dacă ne impresionează, pe măsură ce înaintăm în lectură, aria preocupărilor şi cunoştinţelor sale: istoria (în primul rînd cea antică), geografia (cu un viu interes pentru continentele noi), fizica, filologia, istoria religiilor, etnografia, heraldica, dreptul maritim şi internaţional, nu mai puţine revelaţii ne oferă această corespondenţă şi asupra omului Rubens.

Îl întîlnim sub toate ipostazele, în rîndurile sale unde, sub straiul ales şi îngrijit al politeţii, sub discreţia şi tactul curteanului şi diplomatului versat, apare şi soţul iubitor purtînd încă vie rana provocată de dispariţia primei soţii, cetăţeanul dornic să vadă propăşirea patriei sale, părintele lucid şi atent, omul de cultură respectînd poziţiile adversarilor, promovînd toleranţa pe tărîmul ideilor – prietenul statornic şi mereu serviabil.

Se poate spune, pe drept cuvînt, că o bună parte din aceste scrisori – scrise în italiană, franceză, latină, spaniolă şi flamanda natală – alcătuiesc o suită de rapide şi sigure crochiuri, de autoportrete aşternute pe hîrtie. Arta de a cîntări just şi repede oamenii, spiritul de observaţie surprinzînd trăsătura tipică şi definitorie a unui mediu nou, a unui peisaj, vederile largi, perspicacitatea sînt trăsăturile care dau contur puternic acestui portret sui-generis. Este suprinzător de modern spiritul în care a condus Rubens activitatea sa diplomatică desfăşurată între anii 1608—1636, ducîndu-l la relaţii directe şi de mare confidenţă cu regele Spaniei, infanta Isabella, ducele Buckingham, ducele Olivares. Prin intermediul scrisorilor sale, ne sînt astfel prilejuite asocieri noi, identificăm interferenţe şi înţelegem mai bine conflictul de interese care a generat războiul de 30 de ani, coordonatele unei epoci zbudumate în care începuseră să se formeze premise ale spiritului modern.

Şi nu lipsa de modestie îl îndemna pe Rubens să-i mărturisească bunului său prieten Peiresc în 1634: „Aş putea furniza unui istoric material mult şi foarte diferit de ceea ce se crede îndeobşte”.

Realist sobru, slujind clauza păcii cu devotament şi supleţe, Rubens are o poziţie consecvent susţinută şi în relaţiile sale de artist. Se întrevede, în fiecare scrisoare legată de această activitate, nu numai gustul subtil şi argumentat – cînd e vorba de aprecierea operelor altora – ci şi o mare conştiinţă a valorii sale, lipsită însă de aroganţă. O demnitate şi o obiectivitate care explică uzanţe mai rar întîlnite la vremea lui, cum e sprijinirea discipolilor talentaţi, printre care se afla şi un Van Dyck... Un stil clar, cu cîte o pitorească „notă de culoare“, de o mare supleţe, face şi mai plăcută şi instructivă lectura acestor scrisori, îmbogăţindu-ne imaginea personalităţii complexe a lui Peter Paul Rubens şi apropiindu-ne mai mult de epoca sa.

E.B.M

CĂTRE ANNIBALE CHIEPPIO 1

Livorno, 2 aprilie 1603

Prea ilustrul şi preţuitul meu domn, îmi pare acum că, înitrucît mă priveşte, aproape am dus călătoria la bună încheiere; fie ca Domnul Dumnezeu să facă restul. Caii, oamenii şi bagajele se află pe puntea corăbiei; mai avem nevoie doar de un vînt prielnic, pe care-l aşeptăm din ceas în ceas. Am luat merinde pentru o lună de zile şi am plătit dările cuvenite. Într-un cuvînt, totul este orînduit în chip desăvîrşit, prin buna mijlocire şi cu sprijinul lui signor Dario Thamagno, neguţător de frunte din Livorno, dar astăzi ajuns florentin – un om foarte prietenos cu signor Cosimo şi cu trup şi suflet devotait stăpînului meu ducele. Aş fi încîntat dacă înălţimea Sa, în trecere prin această

cetate, ar fi dispus să-i arunce o privire binevoitoare sau un cuvînt prietenos; asta l-ar convinge (căci năzuieşte spre onoruri şi se hrăneşte din atmosfera curţii) că v-am trimis un raport bun asupra serviciilor ce ni le-a adus.

Cit despre banii pe care mi i-a dat înălţimea Sa, spre marele necaz al celoi’ care cîrteau împotriva acestei călătorii, nu vor fi de-ajuns pentru cheltuielile cerute de drumul de la Alicante la Madrid (chiar fără a mai socoti taxele, vămile sau oricare împrejurări neprevăzute ce s-ar putea ivi). Signor Cosiimo mi-a spus că drumul este scurt şi îţi trebuie doar trei sau patru zile spre a-l face, dar aflu că în realitate distanţa de străbătut este mai mare de 280 de mile. Şi pentru a cruţa bieţii cai, putem face doar o bucată mică de drum în fiecare zi. Din fondurile încredinţate de înălţimea Sa, rămîne ceva mai mult de 100 de ducaţi; dar nu are nici o însemnătate dacă suma aceasta se va arăta insuficientă, deoarece voi folosi fondurile date de stăpînul meu ducele pentru propria mea cheltuială. Nimeni nu mă poate învinui de neglijenţă sau risipă; conturile mele ţinute cu limpezim^ vor dovedii contrariul.

Nu aş înfăţişa această explicaţie, care este atît de obositoare pentru mine şi mai mult încă pentru urechile domniei voastre, dacă nu aş fi îmboldit de amintirea multor cuvinte prinse de pe buzele înălţimii Sale însăşi. Şi toată gloata de încurcă-lume şi falşi experţi, care s-au amestecat în această misiune, au căzut de acord, copleşită parcă de admiraţie pentru mărinimia ducelui, că suma era cu mult mai mare decît aş fi avut nevoie pentru o călătorie atît de scurtă! Mai mult încă, au declarat sus şi tare că suma va acoperi cu largheţe toate cheltuielile sau nenorocirile care s-ar putea ivi, pînă şi povara impozitelor, căci nu ar fi demn de faima înălţimii Sale să caut a fi scutit de ele! Asta e foarte bine, şi cred că 10 am păzit rînduielile cuviinţei în

această privinţă şi în toate celelalte. Acum jur în faţa domniei tale, pe credinţa mea de slujitor loial al Serenisimei Sale înălţimi şi al domniei tale, îndeosebi, că nu am suferit vreo izbelişte care să lase vreo urmare (slavă Domnului). Dimpotrivă, am avut cel mai mare noroc, găsind atît de grabnic şi convenabil locuri pe corabie, şi, prin mărinimia spontană a autorităţilor de pretutindeni, am căpătat scutire de vamă, afară de mici bacşişuri date agenţilor de la impozitul de venituri. Plata stabilită pentru oamenii mei este onestă; a fost fixată la o sumă socotită pe zi, în temeiul unei înţelegeri încheiate la Mantova. Cheltuielile pentru caii de poştă sînt ridicate, dar necesare, cuprinzînd şi băi de vin şi alte lucruri costisitoare. Plata spezelor a fost calculată în avantajul nostru, aşa cum se poate vedea din contracte, mai toate scrise de mînă de Marbellinî la Ferrara şi Rossi la Bologna, Capponi şi Bonsi la Florenţa (aceşti oameni s-au îngrijit şi de zărăfie, schimbîndu-mi banii) şi Riccardi la Pisa. Angajarea corăbiei, treabă nespus de importantă, precum şi cumpărarea merindelor au fost duse la capăt de signor Dario Thamagno cu deosebită pricepere. Am avut norocul de a găsi aici trei corăbii goale, gata să ia încărcătură pentru Alicante. Pe scurt, acolo unde era în joc onoarea stăpînului meu, ducele, am pus lucrurile la cale după rostul oamenilor de afaceri, dar în ciuda tuturor acestor precauţiuni, cheltuielile au ajuns la suma menţionaltă de mine. Marele duce imi-a încredinţat calul său de paradă, ca să-l înfăţişez în dar lui Don Juan de Vich, căpitan al Maiestăţii Sale catolice la Alicante, precum şi o masă făurită din marmură foarte frumoasă. Altminteri nu am nimic de adăugat pentru moment; celelalte veşti vor sosi din Spania.

Vă rog stăruitor să-mi faceţi favoarea de a o înştiinţa

deschis pe înălţimea Sa despre toate acestea, sau să-i daţi spre citire scrisoarea, cu gîndul de a putea să-şi alunge din minte oricare altă deşartă încercare de a-l convinge de cheltuielile cerute de voiajul meu, care sînt cu adevărat astfel, şi voi menţine spusele mele în faţa oricui. Şi cu aceasta închei, adăugind rugămintea de a-mi păstra buna voinţă a domniei voastre şi de a mă încredinţa graţiei Serenisimei Sale înălţimi; riîvnesc la aceasta nu prin meritul meu, ci din -curata şi sincera afecţiune ce îi por/t, slujitor prea plecat al domniei voastre.

PETER PAUL RUBENS

către annibale chieppio

Valladolid, 17 mai 1603

Prea ilustrul şi preţuitul meu domn,

Plîngerile mele neîncetate pesemne că pînă acum v-au deprins să le citiţi cu tot aitîtia răbdare pre cî't îmi trebuie mie spre a le scrie. Dar pricinile care mă silesc să vă sîcîi atît de des sînt serioase. Vi le voi descrie una cîtc una, dar mai întîi voi încheia istorisirea călătoriei, din care aceste plîngeri izvorăsc.

După douăzeci de zile de drum obositor, înfruntînd ploi zilnice şi vînturi puternice, am ajuns la 13 mai la Valladolid, unde signor Annibale nu a întîrziat să ne primească cu curtenie, deşi spunea că nu sosise din partea stăpînului meu, ducele, nici un fel de ordin cu privire la mine, nici nu i se trimisese vreun cuvînit despre cai. Plin de mirare, i-am răspuns că eram convins de bunele intenţii ale Serenisimei Sale înălţimi, însă ar fi de prisos să reamintesc un lucru uitat, după atîtea alte împrejurări, pentru că nu eram primul emisar trimis la el de duce şi că, din lipsă de sfat, necesităţile prezente trebuie să slujească drept ordine. Poate că are şi el temeiurile sale. Mi s-a înfăţişat însă ca un gentilom cît se poate de fermecător şi

graţios şi mi-a cerut să vă scriu desluşit totul. Negreşit că cheltuielile pentru oameni şi cai sînt împovărătoare şi, din cauza absenţei regelui, poate 12 vor continua o vreme. Ca adaos la sumele puse în seama noastră pentru cai, vite de povară şi căruţă de la Alicante pînă aici, pun şi plata către signor Andrea Ullio a restului taxelor de vamă de la Ecla, astfel că toate laolaltă se vor ridica la vreo 300 de coroane, fără a mai socoti cheltuielile acoperite din punga mea şi icare, pentru douăzeci de zile, au trecut de 200 ducaţi. *(Notă marginală:* Pentru cîţi primiţi cu anticipare din partea stăaceste cheltiuiieli am foilosi-t cei 150 die dupînului meu, ducele, ceilalţi 50 sînt salariul ce mi s-a cuvenit pe ultimele luni; toţi înmînaţi de către signor Eugenio Cagnanio.) Aşa că mă aflu în cea mai stînjenitoare situaţie, fără un gologan, dar avînd de făcut faţă unor cheltuieli grele, pentru veşminte şi alte lucruri. Cu toate acestea, îmi voi menţine rangul cu modestie şi mă voi pune în întregime sub călăuzirea şi îndrumarea lui signor Hanibal, care este foarte amabil şi îndatoritor cu mine în fel şi chip. Mulţumită domniei sale, mi-au fost puşi la dispoziţie bani de către unul din prietenii lui, neguţător, pînă cînd Serenisima Sa înălţime sie va îndupleca să plătească suma de trei sute de ducaţi în contul meu. Aceasta cuprinde cei două sute de ducaţi cheltuiţi cu călătoria, precum şi altă sută care rog stăruitor să fie adăugată drept simbria ce-o voii dobîndi în slujba lui. Signor Annibale va aduce mărturie că nu mă pot descurca cu miai puţin; în această împrejurare, nevoia de neînlăturat cere asemenea cheltuieli, pe care le voi face cu atît mai bucuros, diacă prin aceasta pot contribui la slava stăpînului meu, ducele. Numai pentru cinstirea meritată de slujirea sa regret că sînt sărac şi nu am mijloace băneşti pe o potrivă cu buna mea voinţă. Dacă îmi va fi înapoiat

curînd împrumutul, voi fi recunoscător; nu cer banii ca dar ori răsplată, cum poate vor pretinde alţii că fac. Dacă domnia voastră, aşadar, vă veţi folosi buna înrîurire pentru a obţine împlinirea cererii mele, veţi avea partea cea mai mare din favoarea ce voi primi şi pe care o aştept cu ardoare, încreclinţîndu-mă cu afecţiune bunei voastre graţii.

Prea umilul slujitor al domniei voastre,

PETER PAUL RUBENS

CĂTRE ANNIBALE CHIEPPIO

Valladolid, 24 mai 1603

Prea ilustrul şi preţuitul meu domn,

Soarta răutăcioasă pizmuieşte prea mult mulţumirea mea sufletească şi nu uită a mă sicii cu unele necazuri, găsind cîteodată mijlocul de a aduce o năpastă, la a cărei preîntîmpinare prevederea omenească nu slujeşte la nimic şi nici măcar nu bănuie o nenorocire, cum se întîmplă cu tablourile, împachetate chiar cu mina mea şi cu cea mai mare grijă cu putinţă, de faţă cu stăpînul meu, ducele. Pe urmă le-am cercetat din nou, la stăruinţa slujbaşilor de la vamă, la Alicante, şi le-am aflat iarăşi a fi într-o stare desăvîrşită; dar acum cînd au fost despachetate în casa lui signor Hanibal Iberti, par a fi stricate şi dăunate în asemenea hial, incit mai că îmi piierd nădejdea de a fi în stare să îndrept stricăciunile; căci vătămarea nu apare numai la suprafaţă, sub înfăţişarea mucegaiului sau a unor pete care ar putea fi înlăturate, ci pînza însăşi (deşi ocrotită de plăci metalice şi de două straturi de pînză ceruită, pe lîngă lada de lemn) e în întregime mîncată şi distrusă, poate din pricina ploilor care au căzut fără contenire vreme de douăzeci şi cinci de zile – lucru de necrezut în Spania. Culorile au pălit şi, absorbind atîta umiditate, s-au umflat şi se cojesc, astfel încît în multe

locuri nu mai rămîne alt leac decît de a fi rîcîite cu cuţitul de pe pînză şi a pune culori proaspete.

Ătît de mare este paguba (tare aş vrea să nu 14 fie aşia!).

Nu exagerez ca să sporesc mai tîrziu preţul muncii de restaurare, căreia nu voi şovăi să mă devotez cu toată iscusinţa, de vreme qe înălţimii Sale -i-a fost pe voie a mă face custodele şi conducătorul muncii altora, fără a adăuga măcar o singură tuşă a penelului meu. Vorbesc astfel nu fiindcă mi-ar fi ciudă pe această însărcinare, ci pentru că signor Iberti doreşte să pictez repede o seamă de tablouri, cu ajutorul pictorilor spanioli, o dorinţă căreia m-am supus, dar nu sînt îndemnait s-o încuviinţez, ţinînd seama de răgazul scurt lăsat şi de piedicile ridicate de picturile stricate – fără a mai pomeni de neglijenţa şi lipsa de pregătire, de necrezut, ia acestor pictori şi (ceea ce este foarte însemnat) maniera lor atît de deosebită de a mea. Domnul să mă apere, să nu le semăn cumva, în vreun fel. Pe scurt, *pergimus pugnantia secum cornibus adversis componere*

După toate, treaba e sortită să fie dată în vileag prin indiscreţia asistenţilor înşişi, căci fie că-mi vor dispreţul ajutorul şi retuşările, fie că le vor prelua şi vor pretinde că este doar opera lor, fiindcă le va fi de ajuns de lesne să îşi dea seama că tablourile sînt hărăzite ducelui de Lerma şi trimise cu gîndul de a fi expuse într-o galerie publică. Acest amănunt este de prea puţină însemnătate pentru mine şi le-aş dărui bucuros această onoare; dar sînt sigur că numai pe seama prospeţimii culorilor se va descoperi negreşit că lucrarea a fost făcută aici fiie de ei, fie de mine însumi (lucru ce nu voi îngădui niciodată, deoarece totdeauna m-am ferit ca nu cumva operele mele să fie luate drept ale altui artist, oricît de mare ar fi el), sau de

talentele noastre amestecate. Şi m-aş socoti dezonorat de o lucrare inferioară, nedemnă de faima mea, care nu este necunoscută aici.

Totuşi, dacă aceasta a fost însărcinarea dată de stăpînul meu, ducele, aş fi putut aduce mai

1 Ne străduim să împăcăm lucruri care se bat cap în cap (Horaţiu – *Sermones).* 15 multă onoare lui şi mie însumi şi mult mai multă satisfacţie ducelui de Lierma, icare nu este lipsit de cunoaşterea a iceea ce este valoros, deoarece a fost pentru domnia sa o mlare plăcere şi veche deprindere să vadă atîtea şi atîitea opere splendide plăsmuite de Tiţian, Rafael şi alţi pictori, care m-au uimit prin numărul şi calitatea lor, în palatul regelui, la Escurial şi în alte locuri. Cît despre moderni, nu găseşti aici nici o lucrare de seamă.

Mărturisesc deschis că singurul meu ţel, aici la Curte, este slujirea statornică a Luminăţiei Sale, căreia m-am devotat din prima zi cînd l-am zărit. Îmi poate porunci, poate dispune de persoana mea pentru această treabă şi pentru oricare alta şi poate fi sigur că nu-i voi încălca îndrumările în nici o privinţă. Signor Iberti are (dar indirect) aceeaşi autoritate asupră-mi căci ştiu bine că numai dorinţa lui sinceră de a face mai bine îl îndeamnă să-mi respingă opinia., şi va fi ascultat întocmai. Nu scriu aceste rînduri pentru a-i găsi vreo vină, ci doar spre a arăta icît îmi este de silă a mă face cunoscut, cîtă vreme nu este vorba de înfăptuiri vrednice de mine însumi şi de ilustrul meu stăpîn, care prin bunele îndatoriri ale domniei voastre, fără îndoială, va (tălmăci cum se cuvine aceslte reflecţii ale mele. Prea umilul slujitor al domniei voastre,

PETER PAUL RUBENS

CĂTRE ANNIBALE CHIEPPIO

Valladolid, 17 iulie 1603

Prea ilustrul şi preţuitul meu domn,

Nu v-am scris deoarece signor Iberti a avut grijă s-o facă; el singur compensează toată neglijenţa mea, dar aceasta se bizuie pe «chibzuinţă lu! i. Pe lîngă asta, firea mea mă împiedică 16 să mă amestec (doar cînd sînt silit) în treburi mai potrivite pentru alţii; aceasta nu înseamnă lenevie, ci modestie. Astăzi, însă, nu-mi mai pot înfrîna dorinţa de a vă exprima fericirea simţită, văzînd că mi-am îndeplinit cu suicces misiunea. Detaliile le las pe seama raportului sincer trimis de signor Iberti din care veţi afla, cu mai multă desfătare, toată izbînda, povestită cu amănunţime. Ar fi, ideci, de prisos să vă înşir acelaşi lucru de două ori, dacă el însuşi nu m-ar fi citat ca un martor care a luat parte la ceremonie. De fapt, am fost un simplu observator la prezentarea caleştii, dar participant la dăruirea tablourilor. Prima ceremonie, la fel ca şi a doua, mi-au plăcut, fiind bine conduse de mintosul signor Hanibal. E adevărat că şi-ar fi putut rezerva rînduirea întregii desfăşurări, dîndu-mi toituşi şi mlie un loc apropiat de Maiestatea Sa, ca să-i fac o reverenţă. Prilejul era oferit din plin, căci ne aflam într-un loic public, deschis oricui.

Nu doresc să interpretez greşit faptul (fiindcă nu contează), dar sînt surprins de o schimbare atît de bruscă. Iberti însuşi îmi pomenise în mai multe rînduri de scrisoarea stăpînului meu, dulcele, în care în mod expres cerea să fiu prezentat regelui (ca o favoare specială arătată Serenisimei Sale înălţimi). Spun aceasta nu spre a mă plînge, ca omul meschin, ros de ambiţia de a căpăta o măruntă măgulire şi nu sînt necăjit că am fost lipsit de această favoare. Mă mărginesc să descriu lucrurile aşa cum s-au petrecut, convins că signor Iberti i-ar fi schimbat hotărîrea, în clipa aceea, dacă această recomandare, dieşi proaspătă, nu i-tar fi scăpat din minte la ceremonie. Nu mi-

a dat nici un motiv sau scuză pentru schimbarea ordinii, care, o jumătate de ceas înainte, fusese statornicită între noi. Nu i-a lipsit prilejul de a-mi vorbi despre aceasta, dar nu a rostit nici un cuvînt.

M-am dus la reşedinţa ducelui şi am luialt parte la prezentarea darurilor. Şi-a arătat o mare mulţumire faţă de înalta calitate şi de numărul picturilor, care (datorită bunei retuşări) dobîndiseră o anumită autoritate şi aparenţa vechimii din însăşi vătămarea suferită. De aceea, au fost, mai toate, acceptate fără a se bănui contrariul, nefăcînd nici un efort spre a fi luate ca atare drept originale \ Regele şi regina aşijderi le-au văzut şi le-au admirat, ca şi mulţi nobili şi o seamă de pictori.

Acum, că am dus la capăt această misiune, mă voi ocupa cu lucrarea portretelor comandate de înălţimea Sa şi nu voi întrerupe munca pînă cînd nu voi fi chemat de vreun capriciu al regelui sau al ducelui de Lerma. Acesta a şi făcut un fel de propunere lui signor Iberti şi mă voi supune, deoarece aleasa discreţie a acestui om îmi dă siguranţa că nu mă va însărcina cu nimic nedemn de patronii noştri. În numele lor, mă voi supune tuturor deciziilor sale. După aceasta, sperînd că stăpînul meu, ducele, va stărui în intenţia sa, voi porni spre Franţa. Îmi veţi face favoarea de a-l înştiinţa pe signor Iberti, sau pe mine, pnintr-un mesaj special trimis, fie aici, fie acolo, sau în amîndouă locurile, asupra felului în care aş putea fi de folos mai departe.

Prea devotatul slujitor al domniei voastre,

PETER PAUL RUBENS

cAtre annibale chieppio

Valladolid (? noiembrie 1603)

S-ar părea, d! în ultima scrisoare a domniei voastre, că Luminăţia Sa rămîne neclintită în îndrumările date înainte

>de plecarea mea, anume, ca să plec în Franţa. Cu privire la aceasta, să mi se îngăduie a-mi da părerea asupra măsurii în care sînt potrivit pentru ase-

1 Lucrul acesta îl afirmă Iberti într-o scrisoare către ducele de Mantova. Dar nici Rubens nu şi-a dat 18 osteneala de a restabili adevărul... menea misiune, dacă Alteţa Sa nu are alt scop în minte, după cum cred, decîit aceste portrete. Acum, sînt oarecum nedumerit din pricină că stăruie atît de mult asupra întoarcerii mele, în numeroasele scrisori trimise lui Signor Iberti, cum faceţi în scrisoarea domniei voastre din 1 octombrie, de vreme ce treaba nu cere urgenţă şi, mai mult încă, ordine de acest gen au întotdeauna o mie ele urmări inevitabile. Mă duc cu gîndul la vizitele făcute de mine în Spania şi la Roma, cînd săptămînile prevăzute pentru şederea mea au fost prelungite şi s-au prefăcut în atîtea luni. Signor Iberti ştie bine ce strîmtoare l-a împins pe domnia sa şi pe mine, ad j*us usurpandum Put*eţi fi încredinţat că francezii nu sînt întrecuţi de nimeni în privinţa curiozităţii; în primul rînd, fiindcă regele şi regina lor nu sînt potrivnici acestei arte, şi ca mărturie stau măreţele lucrări ce sînt acum întrerupte inop*ia operariorum. A*[1]*m*[2] primit rapoarte amănunţite cu privire la cercetările pline de rîvnă întreprinse de ei penitru a găsi oameni de talent în Flandra, la Florenţa şi chiar, din pricină că au fost greşit informaţi, în Savoia şi Spania.

Nu v-aş dezvălui această informaţie (spun aceasta cu convingerea de a dobîndi iertarea domniei voastre), dacă nu l-aş fi ales pe duce drept ocrotitor al meu, atîtia vreme cît îmi îngădui să numesc Manitova patria mea adoptivă.

---

1 La uzurparea dreptului. (în latină, în text.)

2 Din lipsa celor ce trebuie să le duci la capăt. (În

Deşi aceste portrete abia alcătuiesc o însărcinare demnă de interes, aş fi fost mulţumit să le privesc ca pe un preludiu la fapte mai mari, dacă nu mi-ar veni gîndul, cînd stau şi cîntăresc cheltuielile trebuincioase călătoriei, că este de neînchipuit ca ducele să nu aibă altceva în minte decît să le dea maiestăţilor lor o idee despre talentul meu. Cred că ar fi mai sigur şi mai iute înfăptuită treaba idacă domnul de

La Brossc sau signor Carto Rossi1 ar urma să comande portretele vreunui experimentat pictor la curte, care a alcătuit de pe acum asemenea colecţie la el acasă. De ce să irosesc timp, călătorii, cheltuieli şi lefuri (ceea ce aş fi nevoit să fac, în pofida generozităţii înălţimii Sale) pentru lucrări nevrednice de mine şi pe care orice pictor le poate executa, spre mulţumirea înălţimii Sale? 2 Cu toiate acestea, ca un bun slujitor, mă voi supune pe deplin celei mai neînsemnate dorinţe a stăpînului meu, dar îl implor să-mi folosească serviciile, fie acasă, fie peste hotare, în treburi mai potrivite cu înzestrarea mea şi pentru lucrări pe care le-am şi început. De această favoiare mă voi simţi asigurat dacă îmi veţi face hatîrul de a-mi pleda cauza pe lîngă stăpînul meu, ducele, şi, cu deplină încredere în bunăvoinţa domniei voastre, vă sărut mîna cu umîil respect.

Prea umilul slujitor al domniei voastre,

PETER PAUL RUBENS

CĂTRE annibale chieppio

Roma, 2 decembrie 1606

Prea ilustrul meu domn şi preţuit ocrotitor,

Mă simt cît se poate de stînjenit de hotărîrea bruscă luată de Serenissima Sa înălţime, cu privire la întoarcerea mea la Mantova, într-un răgaz atîit de scurt, încît îmi va fi cu neputinţă să părăsesc Roma aşa de iute. Pricina ^înt

cîteva lucrări importante pe care (ca să vă mărturisesc taina) am fost silit să le adcept

1 Originar din Mantova, Carlo Rossi era un curtier în trecere prin Paris, în vreme ce La Brosse era agentul diplomatic al ducelui în Franţa.

2 Lui Rubens i se propusese să picteze portretele mai multor doamne de la curtea ducelui de Mantova. Ul-

20 terior a izbutit să se renunţe la acest proiect.

din pură necesitate, după ce boaită vara mi-am închinat-o studiului artei. Căci nu am putut mobila şi întreţine după cuviinţă o casă cu doi slujitori, vreme de un an de zile la Roma, numai cu 140 de coroane pe care le-am primit de la Mantova în tot timpul absenţei mele. După taiceea, dnd mi s-a înfăţişat cea mai frumoasă şi splendidă ocazie diin întreaga Romă, ambiţia m-a îmboldit să prind din zbor şansa. Este vorba de altarul de sus al noii biserici a călugărilor Oratoriului, numită Santa Maria în Ă^alliicella, fără îndoială, în ziua de astăzi, cea mai celebră şi mai vizitată biserică din Roma, situată chiar în inima oraşului şi urmînd a fi împodobită prin strădania îmbinată a tuturor pictorilor mai înzestraţi din Italia 1. Deşi lucrarea menţionată nu este încă începută, personaje de rang atît de înalt sînt interesate de înfăptuirea ei, înicît nu am putu/t – fără a-mi păta onoarea – să renunţ la un contract cucerit cu atîta glorie, împotriva pretenţiilor tulturor pictorilor de frunte din Roma. Pe lîngă aceasta, le-aş face cea mai mare nedreptate tuturor patronilor şi ar fii nespus de supăraţi. Ca să fiu sincer, cînd am arătat oarecare şovăială, din pricina obligaţiilor care mă leagă de Mantova, s-au oferit, în acest caz, să pună un cuvînt bun penitru mine pe lîngă stăpînul meu, ducele; au susţinut sus şi tare că Serenisima Sa înălţime s-ar cădea să fie foarte încîntat ca unul din slujitorii lui să-i aducă atîta cinste la

Roma. Printre alţii, ştiu că nu va întîrzia să vorbească în sprijinul meu cardinalul Borghese[3], dar deocamdată nu mi se pare necesar să apelez la altcineva afiară de domnia voastră. Persoana domniei voastre este de ajuns; nimeni nu este mai capabil de a face pe stăpînul meu, ducele, să înţeleagă cît de mare este interesul meu, în privinţa onoarei, precum şi a cîştigului.

Nu am nici cea mai mică îndoială că o intervenţie eficace, laolaltă cu bunăvoinţa înălţimii Sale, vor avea drept urmare încuviinţarea dorinţei mele. Cu toate acestea, dacă stăpînul meu, ducele, are nevoie atît de urgentă să~l slujesc, încît treaba nu îngăduie zăbavă, îi voi da întîietatea asupra oricărei alte însărcinări din lume şi mă voi zori să mă întorc. Dar rog pe înălţimea Sa să-mi dea, în schimb, cuvîntul princiar că primăvara viitoare mă voi înapoia aici pentru trei luni, cu gîndul de a mulţumi pe aceşti gentilomi din Roma. Oricare din aceste concesii va fi cel mai mare haitîr la care pot nădăjdui din partea înălţimii Sale şi a domniei voastre: fie că deocamdată îmi amîn cu trei luni întoarcerea, fie că în primăvară mi se îngăduie să mă înapoiez la Roma pentru aceeaşi perioadă x.

Aceasta este, pe larg, rugămintea mea. V-o încredinţez cu obişnuita afecţiune, o las pe seama mărinimie! voastre de care depind. Iertaţi-mi dacă îndrăznesc să sper prea mult; sufletul bun şi blînd al domniei voastre este pricina de căpetenie pentru care îmi îngădui a vă supăra astfel. Nu mai pot face altceva decît să mă rog ca pronia divină să fie la fel de îndurătoare cu domnia voastră pe cît vă arătaţi faţă de mine şi în această dispoziţie cu umilinţă vă sărut mîinile.

Prea devotatul slujitor al domniei voastre,

---

3 Stăpînit de o mare pasiune pentru arte, cardinalul Borghese indusese printre titlurile sale şi pe cel de „Protector al Germaniei şi Ţărilor de Jos".

PETER PAUL RUBENS

i La 13 decembrie, ducele a aprobat printr-o scrisoare 22 cererea.

CĂTRE ANNIBALE CHIEPPIO

Roma, 9 iunie 1607 1

Prea ilustrul şi preţuitul meu domn, Serenisimul meu patron mă cheamă aciasă prin scrisori urgente, sosite de la Filippo Persio, ca să-mi poată folosi serviciile în cursul unei călătorii în Flandra. Drept care mă voi supune pe dată şi-i voi arăta înălţimii Sale că nu am vreun alt interes pe lume care să treacă înaintea slujirii sale. Şi astfel îmi părăsesc opera fără să o dezvelesc şi fără a primi nici o răsplată pentru ea; asemenea lucruri nu pot fi duse la bun sfîrşit aşa, pe fugă. Totuşi, motivul uned asemenea întîrzieri nu vine de la mine, ci este pricinuit de absenţa monseniorului Serra, Comisar-general al Statelor Papale. De cînd a izbucnit controversa cu veneţienii, încă nu s-a întors. Cum lui i-a fost încredinţat mai întîi contractul meu, nu mă gîndesc să fie trecut în alte mîini, datorită afecţiunii ce-mi poartă. De asemenea, icoana sfinţită a Madonei della Vallicella, care urmează să fie aşezată deasupra picturii mele, nu poate fi transportată pînă la jumătatea lunii septembrie; amîndouă merg împreună şi una nu poate fi dezvelită fără cealaltă. Pe lîngă aceasta, va fi nevoie să retuşez tabloul meu pe locul lui, înainte de a-l dezveli; aceasta se face de obicei pentru a înlătura greşelile. Vreau să menţionez acest amănunt deoarece nădăjduiesc că înălţimea Sa va ţine seama de bunăvoinţa ce vădesc întru slujirea sa, dar va recunoaşte dît de nepotrivită va fi pentru mine această plecare. Poate că, în schimb, nu-i va fi greu, după călătoria făcută în Flandra, să-mi îngăduie a veni la Roma pentru o singură lună, ca să pun rînduîală în treburile mele. Căci le las în cea mai mare învălmăşeală,

din pricina acestei plecări şi nu fără a pric'inui supărarea anumitor persoane de mare vază de a căror trecere mă bucur.

Doream să vă dau o imagine a treburilor mele, deoarece puiteţi înrîuri mintea înălţimii Sale înainte de sosirea mea şi să-l înclinaţi în favoarea mea. Voi pleca de aici (dacă vrea Dumnezeu) pînă în trei zile şi mă voii zori din răsputeri ca să sosesc cu cîteva zile înainte de 25. Va însemna pentru mine cea mai mare mîngîîere să fiu în stare a vă sluji în persoană şi să vă sărut mîinile. Pînă atunci, mă las în voia bunăvoinţei voastre, cu toată afecţiunea.

Prea umilul şi iubitorul slujitor al domniei voastre,

PETER PAUL RUBENS

CĂTRE ANNIBALE CHIEPPIO

Roma, 2 februarie 1608

Prea ilustre domn,

De vreme ce aţi arătat interes pentru treburile mele, datorită afecţiunii ce-mi purtaţi, nu mi se pare nepotrivit să vă înştiinţez despre un lucru straniu care mi s-a întîmplat. Fac aceasta cu atît mai bucuros, cu cît cred că necazul personal s-ar putea să se întoarcă spre folosul Serenisimei Sale înălţimi. Trebuie să aflaţi, aşadar, că tabloul meu pentru altarul de sus din Chiesa Nuova a ieşit foarte bine, spre neţărmurita mulţumire a călugărilor şi, de asemenea, (ceea ce se întîmplă arar) a (tuturor celorlalţi privitori care l-au văzut imai întîi. Dar lumina cade atît de neprielnic pe acest altar, îneît ane24 voie poţi desluşi figurile, ori te poţi desfăta de frumuseţea coloritului şi gingăşia cu care sînt desenate capetele şi drapajele pe care le-am executalt cu mare grijă, după natură, şi cu deplină măiestrie, după judecata tuturor. Drept care, văzînd că tot meritul lucrării este umbrit din

cauza aşezării ei, deoarece nu pot dobîndi onoarea cuvenită strădaniilor mele cită vreme roadele lor nu pot fii văzute, icred că nu o voi dezveli. În schimb, o voi lua cu mine şi voi căuta un loc măi bun pentru ea, chiar dalcă preţul a fost hotărît la 800 de coroane (la zece *juli*1 coroana). Acest fapt poate fi confirmat de signor Magno, care ştie exact cum a fost făcută înţelegerea. Dar călugării nu doresc ca pictura să fie îndepărtată, pînă ce nu cad de acord să fac o copie după ea, cu mîna mea, pentru acelaşi altar, urmînd a fii pictată pe piatră sau alt material care va absorbi culorile în aşa fel, inert să nu fie reflectate de această lumină neprielnică. Eu, însă, nu consider potrivit cu reputaţia mea ca să existe, în Roma, două {tablouri identice, pictate de mîna mea [4]

Amintesc că stăpînul meu, ducele, şi doamna ducesă mi-au spus mali demult că le-ar place să aibă una din picturile mele în galeria lor. Şi mărturisesc că, de vreme ce înălţimile Lor doresc să-mi facă asemenea onoare, ar fi foarte agreabil dacă ar lua chiar tabloul mai sus pomenit, care, fără îndoială, este de departe cea mali bună şi mai lizbutiltă operă creată vreodată de mine. Nu-mi va fi uşor să mă decid încă o dată a depune un efort atît de mare pentru o lucrare; şi, chiar dacă aş face-o, poate că strădania nu ar mai fii atît de încununată de succes. Tabloul cu siguranţă şi-ar păstra pe merit locul în galeria aceasta plină de pînze alese, prin întrecerea şi rivalitatea atîtor artişti de faimă. Cît despre preţ (deşi este fixat şi ne-am învoit la suma de 800 de coroane), nu mă voi bizui pe evaluarea făcută la Roma, ci voi lăsa amănuntul la discreţia înălţimii Sale. Plata, aşijderi, voi lăsa-o cum îi va părea mai lesnicios, afară de una sau de două sute de

4 Pictat pe ardezie, al doilea tablou al lui Rubens se află şi azi în Chiesa Nuova.

coroane de care voi avea nevoie acum, icîtă vreme pictez copia. Pe aceasta o voi sfîrşi cît mai curînd cu putinţă. Cel mult pesite două luni, deoarece nu trebuie să fac studii noi pentru ea. Aşadar, cu siguranţă, nu voi întîrzia a fi la Mantova înainte de Paşti.

Dacă veţi socoti de cuviinţă să-mi arătaţi încă o dată bunătatea domniei voastre, înfăţişînd această propunere ducelui, chiar dacă obligaţiile ce le am faţă de domnia vostră nu mai pot fi sporite, va fi o preschimbare a tuturor obligaţiilor mele într-una nouă. Vă rog stăruitor să-mi daţi de veste cît mai curînd despre hotărîrea înălţimii Sale, fiindcă ţin tabloul acoperit şi pînă atuncii am suspendat orice negociere, în caz ică înălţimea Sa acceptă oferta, voi da jos tabloul de pe pereţi numaidecît şi-l voi expune în aceeaşi biserică, într-o lumină mai bună, spre satisfacţia Romei şi a mea, deopotrivă. Nu voi avea nevoie să depun prea multă muncă în desăvîrşirea copiei, căci în nici un chip nu te poţi desfăta de ea cum se cuvine.

Cu gîndul ca să fiţi bine informat despre orice, vă voi spune că este foarte frumoasă compoziţia, datorită numărului, mărlimii şi varietăţii figurilor de bătrîni, tineri şi doamne bogat înveşmîntate. Şi deşi toate acestea sînt figuri de sfinţi, nu am atribute sau însemne speciale Care n-ar putea fi aplicate oricăror alţi sfinţi de rang similar. Şi, în sfîrşit, mărimea tabloului nu este chiar excesivă ca să ceară mult spaţiu, el este îngust şi înalt. Avînd în vedere toate cele expuse, sînt sigur că înălţimile Lor, cînd îl vor avea sub ochi, vor fi pe deplin satisfăcute, ca şi mulţimile de privitori care l-au văzut aici, la Roma.

Fie ca să vă arătaţi îngăduitor şi să-mi iertaţi supărarea pricinuită prin această afacere neîn26 semnată; ştiu cît de lipsită de greutate este faţă de gravitatea ocupaţiilor domniei voastre şi recunosc că abuzez cu adevărat de

curtenia domniei voastre. Cu toate lacestea, deoarece pentru mine este o treabă foarte arzătoare, vă rog s-o puneţi la inimă şi vă asiigur că nu vă puteţi acorda favoarea unei fiinţe care să o preţuiască mai mult decît mine. Şi închei, sărutîndu-vă mîinile cu umilinţă.

Prea devotatul slujitor al domniiei voastre,

PETER PAUL RUBENS

CĂTRE ANNIBALE CHIEPPIO

Roma, 23 februarie 1608

Prea ilustre domn, în pofida faptului că negocierile mele nu au ajuns la liman, vă rămîn nu miai puţin îndatorat decît dacă lucrurile ar fi ieşit după propunerea mea, căci sînt sigur că aţi făcut mult mai multe pentru mine decît m-aş fi putut aştepta vreodată din partea une'i persoane de rangul domniei voastre. P, e lîngă aceasta, ca să vă spun adevărul, mici nu mai este ceva urgent. Tabloul a fost înfăţişat publicului, fiind expus mai bine în aceeaşi biserică şi cîteva zile în şir a fost privit cu -mare admiraţie de către întreaga Romă. În acest fel, sînt sigur că-l voi plasa bine aloi, la Roma; şi faptul nu va avea însemnătate, deoarece călugării mi-au lăsalt libertatea de a face anumite schimbări după fantezia mea pe copie Cred, de asemenea, că din pricina cheltuielilor urgente cerute de această căsătorie[56], ar fi provocat destul încurcături, *în re pecuniaria1* tezaurului domniei voastre din Mantova, dacă ar fi trebuit să-mi satisfacă pretenţiile, la fel cum se va întîmpla cînd mi se va plăti leafa, care nu mi-a mai fost achitată de multe luni. De aceea, cîntărind bine lucrurile,

---

5 Tabloul nu a fost cumpărat de nici unul din bogă- ţii colecţionari din Roma. Rubens l-a trimis la Ant- werp, unde, mai tîrziu, l-a aşezat deasupra mormîn- tului mamei sale, în Abaţia Sfîntului Mihail. Azi se află în muzeul din Grenoble.

6 Căsătoria fiului cel mai mic al ducelui de Mantova, Francesco, cu prinţesa Margareta de Savoia.

aproape îmi pare că s-ar cuveni să consider o întorsătură norocoasă fiaptul că asemenea propunere nu a fost dusă la îndeplinire.

Nu-mi mai rămîne decît să vă rog stăruitor să vorbiţi cu Serenisima Doamnă, cerînldu-i plata pentru pictura ’care i-a fost făcută aici, la Roma, la comanda ei expresă, pentru capela personală, de către signor Cristofor Pomarancio [7].1-am scris toate aceste amănunte despre tablou lui signor Filippo Persio care, spre uimirea mea, a pliecat fără a-mi da nlici un răspuns. Mă văd astfel obligat să vă plictisesc încă o dată şi să vă informez pe scurt despre faptul că, la îndemnul meu, Serenisima Doamnă a fost servită prompt şi bine, cu toalte. Că Pomarancio era foarte ocupat. Cît despre stabilirea preţului, în mai multe rînduri, înălţimea Sa a trecut chestiunea pe seama mea, idar nu am voit să primesc asemenea răspundere.

Totuşi, am discutat cu Pomarancio care, după ce a adus înălţimii Sale puzderie de complimente, în cele din urmă a cerut 500 de coroane de aur. Această sumă i-a părut exorbitantă Serenisimei Doamne, care poate că nu cunoaşte practica acestor maeştri de frunte din Roma, «ci a crezut că poate trata cu eli după tipicul nostru de la Mantova. Cu toate acestea, a aruncat încă o dată chestiunea pe umerii mei şi, după ce am arătat «tabloul multor cunoscători, printre care şi siignor Magno, am hotărît împreună cu dînsul că înălţimea Sa nu poate plăti mai puţin de 400 coroane de aur.

De aceea, vă rog stăruitor să-mi faceţi această favoare

---

7 II Pomarancio — pe numele său adevărat Cristo- for Roncalli (1552—1626) — era unul din pictorii ro- mani cei mai la modă. Dacă e să dăm crezare bio- grafului său, Baglione, Caravaggio invidia atît de mult succesul lui II Pomarancio, încît în 1605 a în- cercat să-l ucidă, prin mijlocirea unui *sicario* — uci-

 gaş cu simbrie.

de a-i cere Serenisimei Doamne să plătească această sumă cît mai curînd. Altminteri voi fi diat de ruşine şi nu voi mai risca niciodată să accept vreo însărcinare asemănătoare, care mi-a fost impusă de către înălţimea Sa prin scrisori fără număr şi prin sumedenie de stăruinţe. Şl aicum, după ce serviciul a fost îndeplinit în «cel mai admirabil chip, sînt îngrijorat de asemenea indiferenţă în problema plăţii.

Apelez, aşadar, la domnia voastră, după obiceiul meu cînd mă aflu la strîmtoare. Ştiu din experienţă cu ce căldură mă luaţi sub aripa ocrotitoare a domniei voastre, în toate împrejurările. Şi, sărutîndu-vă umil mîinile, mă rog Domnului să vă hărăzească toate fericirile.

Prea devotatul slujitor al domniei voastre,

PETER PAUL RUBENS

CĂTRE ANNIBALE CHIEPPIO

Roma, 28 octombrie 1608

Prea ilustrul meu domn,

Mi se pare de datoria mea, chiar dacă înălţimea Sa încă nu s-a întors la Mantova, să vă explic nevoia care mă împinge a săvîrşi un soi de impertinenţă: anume aceea de a spori o absenţă şi-aşa destul de lungă, prin altă călătorie făcută în ţinuturi mai îndepărtate, dar sper că va fi una de scurtă durată. Motivul este că alaltăieri iam primiit veşti foarte rele cu privire la starea sănătăţii mamei mele. Suferă atît de grav de pe urma unui serios atac de astmă încît, ţinînd seama de vîrsta ei înaintată, şaptezeci şi doi de ani, nu poţi aştepta altă încheiere decît sfîrşitul pe care-l împărtăşeşte întreiaga omenire h îmi va veni greu să mă duc pentru a fi de faţă la această scenă şi deopotrivă de greu să plec fără permisiunea Serenisimului meu patron. Drept care m-am sfătuit icu signor Magno şi am hotărît că aş face bine să încerc a mă întîlni cu înălţimea Sa undeva, în drum, şi să aleg o rută sau alta, după veştile pe care le-

aş putea primi despre Alteţa Sa. Mi-a adus destulă alinare vestea că, în timp ce înălţimea Sa vizita Antwerp-ul, familia mea i-a înaintat o cerere pentru întoarcerea mea şi l-a înştiinţat pe larg pe signor Filippo Persio şi signor Hanibal Iberti despre necesitatea prezenţei mele. Mulţumită intervenţiei acestor gentilomi, ai meii vor avea temei de a nădăjdui în compătimirea şi înţelegerea înălţimii Sale în asemenea împrejurare. Dar atunci, boala nu ajunsese în stadiul critic în care a intrat acum. De a) ceea, nu au făcut ultimul efort pentru a obţine să mă întorc, cum se străduiesc acum. Vă rog să-mi faceţi hatîrul de a istorisi această năpastă a mea Serenisimei Doamne, prezentîndu-i scuzele, ca să pot cîştiga timp şi să întîmpin pe Serenisima înălţime, ducele; nu trec prin Manltova, ci imă îndrept cu toată graba pe drumul cel mai direct.

Cu privire la înapoierea mea, nu voii mai spune nimic, afară doar 'că oricare dorinţă a Serenisimului meu patron va fi totdeauna dusă la îndeplinire şi păzită, precum o lege inviolabilă, în toate locurile şi toate timpurile. Munca mea la Roma, la cele trei mari tablouri pictate pentru Chiesa Nuova, este încheiată şi, dacă nu mă înşel, pînzele pot sta alături die cele mai izbutite lucrări făcute de mîna mea. Totuşi, o las fără a o dezveli (ornamentele din marmură sculptate pentru altar nu sînt încă terminate), cădi graba îmi dă ghies. Aceasta însă nu înrîureşte esenţa acestei opere, deoarece a fost pictată în public, la locul cuvenit şi pe piatră. Şi astfel, la întoarcerea mea din Flandra, mă pot duce direct la Mantova. Aceasta va fi, dintr-o seamă de privinţe, o posibilitate 30 foarte agreabilă pentru mine, mai cu seamă fiind în stare a vă sluji în persoană. Vă sărut mîinile, rugîndu-vă fierbinte să-mi păsitraţi bunăvoinţa ce-mi arătaţi, ca şi pe-aceea a Serenisimilor mei patroni.

Prea devotatul vostru slujitor,

PETER PAUL RUBENS

CĂTRE johann fabeh[8]

Antwerp, 10 aprilie 1609

Prea ilustre şi neîntrecut domn,

Bunătatea domniei voastre merită din parte-mi o corespondenţă mai punctuală şi cu greu îmi va fi scuzată întîrzierea, dacă adevărul nu vorbeşte de la sine. Nunta fratelui meu ne-a încurcat treburile în asemenea măsură, încît nu am putut vedea de nimic altceva, afară de slujirea doamnelor, dînsul ca mire, iar eu fiind cavaler de onoare. Dacă vă îndoiţi cumva de fapitul că o asemenea treabă este într-atîta de încîlcită, cereţi-i lui signor Martellano să vă povestească experienţa sa şi atunci veţi încuviinţa, sînt sigur, că scuza mea este îndreptăţită. Pe scurt, fratele meu a fost părtinit de Venus, Cupidon, Iunona şi toate zeităţile laolaltă, că’cii soţia lui esite frumoasă, înţeleaptă, graţioasă, înstărită şi de neam bun şi ea singură ar răpi orice temei Satirei a şasea a lui Iuvenal. A fost cu adevărat ziua lui norocoasă cînd a pus deoparte veşmîntul studiosului şi s-a dedicat slujirii lui Cupidon, dar nu aş cuteza să-i urmez pilda, pentru că alegerea luiia fost atît de bună, încîit nu pot spera să-i fiu rival, nici nu aş suferi să-mi găsească mireasa slută, cînd ar compara-o cu a lui1. De aceea, este rîndul lui Martellano să se laude că o slujeşte pe cea mai frumoasă doamnă din lume şi îi puteţi spune să se grăbească şi să nu-i pese de vîrstă; dacă se simte atins la punctul sensibil şi îmboldit de încurajările lui Don Giovanni şi ale lui Don Alfonso, ca şi de cele ale bătrînulufi, să ia o dată această bună şi ferventă hotărîre, deşi pot întrezări o singură primejdie, dacă zăboveşte, şi

---

8 Johann Faber, medic german din Roma, care l-a vin- decat pe Rubens de o pleurezie în 1606. Drept recu- noştinţă, artistul i-a pictat portretul — astăzi pier- dut — şi i-a dăruit pictura unui cocor. Era doctor în medicină şi botanist al papii.

anume, ca bătrînul să moară, ceea ce ar putea prejudicia speranţele lui Martellano, deoarece el l-a introdus în casa aceea şi a cîştigat pentru dînsul stima întregii familii.

Ştiu din experienţă că asemenea ţeluri nu trebuie să fie urmărite cu răceală, ci cu mare rîvnă; f raitele meu, aşi jderi, după ce a suspinat în van doi ani în şir, şi-a schimbat purtarea după sosirea meia. Ca să mă întorc la treburile mele, încă nu m-am hotărît dacă să rămîn în ţara mea de baştină, sau să mă înltorc pentru totdeauna la Romia, unde mi s-au oferit condiţii foarte ademenitoare. Dar şi aici, de asemenea, se fac toate străduinţele pentru a fi reţinut, cu tot soiul de omagii. Arhiducele şi Serenisima Infantă au idat poruncă să fie scrise scrisori stăruind pentru a rămîne în slujba lor. Ofertele lor sînt de ajuns de generoase, dar nu prea sînt înclinat să devin iarăşi curtean şi m-aş mulţumi >cu oraşul Antwerp şi cetăţenii lui, daică aş fi în stare să-mi iau rămas bun de la Roma. Ne putem bizui pe pace, sau, mai degrabă, pe un armistiţiu, pentru mulţi ani de-aici înainte şi astfel ţinuturile noastre vor înflori iar[9][10]. Se socoteşte că pacea va fi înscăunată de-a lungul şi de-a latul tuturor acestor provincii în cursul săptămînii viitoare.

Signor Scioppius 1 mi-a făcut din cînd în cina favoarea unei scrisori din partea lui, dar în ultima vreme nu am primit veşti de la dînsul şi cred că este prins de treburi însemnate. Aud că Scaliger[11] (sau Bordone) s-a dus pe lumea cealaltă şi acum aşteaptă consacrarea şi intrarea lui

---

9 Totuşi, peste şase luni, Rubens se căsătorea cu Isabella Brant, o nepoată a cumnatei sale.

10 După tratative laborioase, la 14 aprilie 1609, a fost

32 ratificată Convenţia de armistiţiu amintită.

11 Caspar Scioppius, învăţat, cunoscător al clasicilor, pamfletar şi polemist catolic, s-a născut în 1576, în Palatinat.

în rîndurile sfinţilor, după tradiţia Olandei. Cînd Scioppius a aflat de la fratele meu că Scaliger a căzut la pait, a citat un rînd din Menandru: *Vivus mortuusque vapulabit malus*[12], rostind multe ameninţări de a continua controversa lor, *etiam şi ad genitorem irnas Erebi descendent umbras^.* Vă rog fierbinte să mă recomandaţi mărinimiei luii signor Scioppius cînd se va înapoia la Roma şi celei a colegului său signor Adam, lui signor Enrico şi celorlalţi prieteni buni. Inima mea va tînji adesea de dorul Romei, cînd mă gîndesc la plăcuta lor conversaţie. Să avem răbdare: *non cuivis homini contingit*[13]. Vă sărut mîinile din toată inima şi fratele meu aşijideri, care îmi spune că va sluji cu aceeaşi ardoare, dacă Iunona sa i-ar da voie.

Mult iubitorul slujitor ial domniei voasltre,

PETER PAUL RUBENS

CĂTRE johann faber

Antwerp, 14 ianuarie 1611

Ilustrul şi onoratul meu domn,

Am primit din partea domniei voastre două scrisori foarte deosebite ca ton şi conţinut: prima voioasă şi amuzantă, dar cea de-a doua, din 17 decembrie, aducînd cele mai crude veşti despre moartea ipbitului nostru signor Adam, ceea ce a însemnat pentru mine o lovitură cruntă. Într-adevăr, întreaga noastră breaslă ar trebui să poarte doliu greu, căci nu lesne va izbuti cineva să-l înlocuiască. După părerea mea, nu are egal în pictarea de figuri mici, peisaje şi multe alte subiecte. A muritt -cînd se afla la apogeul studiilor sale, şi *adhuc sua messis în herba erat1.*

---

12 Chiar dacă va coborî la cel ce l-a zămislit, în cele mai întunecoase adîncuri ale Infernului (Vergiliu — *Eneida — Infernul).*

135Nu-i este dat oricărui om... · (Horaţiu — *Epistole* I, 17).

Ne-am fi putut aştepta din partea lui la *res nunquam znsae videndae; în simtă ostenderunt terris hune tantum fata*[14].

Nimic nu m-a imîhnit atît de crud ca această ştire şi niciodată nu voi fi prietenul celor care l-au dus la un sfîrşit atît de jalnic. Mă rog Domnului să-î ierte lui signor Adam păcatul indolenţei, din pricina căruia a lipsit lumea de multe lucruri frumoase şi a atras asupră-şi multă nenorocire şi, cred, s-a împins singur la disperare, cînd ar fi putut cu mîinile lui să-şi făurească norocul şi să dobîndeiască respectul lumii înltregi.

Dar diestul cu aceste stînguieli. Regret că nu avem prin părţile noastre vestigii de la el şi aş fi bucuros dacă gravura în cupru înfăşişînd *Fuga Sfintei Fecioare în Egipt,* de care pomeniţi, ar putea fi achiziţionată de vreun compatriot, care să o aducă în patria noastră. Mă tem, totuşi, că preţul ridicat de 300 de coroane ar putea fi o stavilă în calea aicestui proiect. Cu toate acestea, dacă nu poiate fi vîndută grabnic în Italia, aş sfătui-o pe văduvă să o trimită în Flandra, unde se află mulţi iubitori ai artelor. Şi, deşi nu o pot asigura că va obţine preţul acesta, voi fi bucuros să o ajut pe cît mă învredniceşte iscusinţa mea, de dragul amintirii lui signor Adam. Şi acum, vă sărut mîinile din toată inima şi în numele fratelui meu; dînsul este foarte mirat de întîrzierea scrisorii sale către Signor Scioppius, care ar putea fi trecut printre antichităţile Romei, dacă nu ar fi cunoscut drept un autor modern. Le-aş scrie şi lui Don Alfonso şi lui Martellano, diacă subiectul nu ar părea atît de disonant cu tragicul sfîrşit al lui signor Adam, care

14 Lucruri care nicicînd nu au fost văzute şi nu vor mai fi văzute; soarta pînă acum doar îl înfăţişase

34 pămîntului. Vergiliu — *(Eneida,* cartea a Vl-a.)

iDin care să fie alungate rîsul şi glumele. (în latină, în text.) ’

singur merită o scrisoare întreagă, *a qua exulent risus jocusque*1. Mă încredinţez iarăşi graţiei domniei voastre şi rog cerul să vă dăruiască toate fericirile cu putinţă.

Mult iubitorul slujitor al domniei voastre,

PETER PAUL RUBENS

Cu siguranţă că văduva ar primi un sfat bun, dacă i s-ar spune să trimită gravura aceea pe aramă *(Fuga în Egipt)* d, e-a dreptul la Antwerp, unde sînt foarte mulţi amatori interesaţi de lucrări mici. Mă voi ocupa în chip osebit de această treabă şi îi voi servi interesele cu toată iscusinţa de care sînt în stare. Dacă nu va fi vîndută de loc, vom găsi vreo cale pentru a-i trimite ca avans o sumă frumoasă, fără a prejudicia vînzarea.

CĂTRE ARHIDUCELE ALBERT

Antiverp, 19 martie 1614

Mulţumită extrem de bunei sale memorii, sînt convins că arhiducele îşi aminteşte a fi văzut, acum dioi ani, o schiţă în culori1, făcută de mîna mea, spre a servi drept studiu pentru tripticul altarului de sus al Catedralei din Gînd. A fost făcută la comanda Prea Reverendului episcop Maes[15] al acestui oraş. (Domnul să-l odihnească în slavă.) El plănuise să ducă la capăt această lucrare cu toată măreţia posibilă, incit nu încape îndoială că ar fi fost tcea mai impunătoare şi mai frumoasă înfăptuire de acest fel ivită vreodată în această ţară, dacă moartea nu l-ar fi împiedicat. După care, deşi Consiliul aprobase întregul proiect, totul a fost suspendat. Iar eu, după ce am depus o strădanie covîrşitoare pentru a trasa planul întregii lucrări, atît pentru ornamentaţia din marmură, cît şi pentru picturi, nu am primit nici un fel de răsplată. Am nutrit speranţa că monseniorul, actualul episcop, urmîndu-’i în

15 S-ar putea să fie vorba aici de schiţa în ulei a ta- bloului *Convertirea Sfîntului Bavon* din Naţional Gal- lery de la Londra.

această demnitate, va lua asupra lui şi această înfăptuire[16], dar m-am înşelat amarnic. Căci din pricina unor false sfaturi şi fără a arunca măcar o privire asupra desenelor mele, a avut bunul plac de a se lăsa convins să ridice un altar nesăbuit de înalt, fără nici un fel de picturi, avînd doar o statuie a Sfîntului Bavon[17], aşezată într-o nişă de marmură, cu cîteva coloane *(notă marginală:* oricum, pînă astăzi nu a făcut nici o înţelegere sau contract cu sculptorii şi nu a cumpărat nici o sculptură) şi un relicvariu îndărătul altarului, pentru preasfînta împărtăşanie. După desenul meu, acest relicvariu, în pofida picturii, urma să fie situat pe altar, ca să cuprindă relicvele.

Lucrul de căpeitenie este acesta: monseniorul episcop a luat hotărîrea de a cheltui aceeaşi suimă de bani ca şi înaintaşul său. De aceea sîn’t nespus de mîhnit să văd cum din asemenea înfăptuire se va alege praful şi nu împins de vreun interes personal, care cîntăreşte puţin, ci din cauza pierderii unei podoabe obşteşti pentru acest oraş. Aşa se vor desfăşura lucrurile, doar dacă Serenisima Sa înălţime nu va fi mişcată de însufleţită afecţiune ară/tată totdeauna picturii şi mie în chip osebit. Ei nu vor dori să sporească frumuseţea acestei catedrale, ale cărei venituri vor acoperi cheltuielile; doar dacă, cum spun, înălţimea Sa nu binevoieşte a-l înştiinţa pe episcopul de Gînd că a văzut acest desen al meu şi îl încuviinţează şi că Preia Reverenda Sa Luminăţie va face bine a-l reţine, sau măcar să-l cerceteze cu privirea, înainte de a lua altă hotărîre. Desigur, voi fi mai îndatorat decît pot spune pentru bunăvoinţă a Serenisimei Sale înălţimi, dacă se înduplecă

16Dînd curs rugăminţii lui Rubens, arhiducele Albert a intervenit în favoarea lui, dar fără succes. Abia în 1622, episcopul Antoine Triest a plasat — în sfîrşit — în centrul altarului tabloul lui Rubens.

17 Bavon (589—657), născut lîngă Gând. înainte de a 36 fi canonizat, se numea Allawin.

a-mi face favoarea unei note concepută în acest spirit şi adresată monseniorului episcop ide Gînd. Asligur pe înălţimea Sa că nu sînt înrîurit de cîştigul ce aş putea dobîndi din această lucrare *(notă marginală:* căci lunile acestea sînt încărcat cu lucrări mai mari decît am avut vreodată; mă gîndesc să iau ciîteva din ele la Bruxelles ca să le arăt înălţimii voastre, cînd vor fi terminate, fiindcă sînt pictate pe pînză), dar pot spune, cu cuget creştinesc, că acest proiect pentru altarul catedralei din Gînd este cea mai frumoasă operă izbutită în viaţa mea. De aceea, dorinţa mea arzătoare de a-l iduce la împlinire mă îndeamnă a folosi termeni poate prea stăruitori pentru înălţimea Sa, căreia rog cerul să-i păstreze neatinsă sănătatea.

Prea devotatul slujitor, al Serenisimei Sale înălţimi

PETER PAUL RUBENS 37

CĂTRE SIR DUDLEY CARLETON 1

Antwerp, 17 martie 1618

Prea înălţate domn,

Aflînd de la diferite persoane despre rara colecţie de antichităţi pe care Excelenţa Voastră le-a strîns laolaltă, am dorit să viu spre a le vedea, în compania compatriotului domniei voastre, domnul George Cage[18][19]. Dar la plecarea acestui gentilom în Spanîia, şi din pricină că eram strîns în chingii de treburile mele, această idee a trebu! i (t să fie părăsită.

Totuşi, de vreme ce Excelenţa Voastră i-a dat a înţelege

---

18 Născut în 1573 şi educat la Christ College, Oxford, sir Dudley Carleton a fost ambasadorul Angliei la Ve- neţia timp de 5 ani. După aceea la Haga, din 1615 pînă în 1625, încheindu-şi cariera diplomatică în ca- litate de ambasador extraordinar în Franţa. Carol I l-a înălţat la rangul de viconte de Dorchester (1628), numindu-l apoi ministru de externe. A murit în 1632 şi a fost înmormîntat la Westminster Abbey.

19 Intermediarul lui sir Dudley Carleton în achiziţio- narea. operelor de artă şi agent diplomatic britanic.

luli Cage că ar încuviinţa schimbul cîtorva din aceste marmuri pentru tablouri pictate de mîna mea, eu, ca ’iubitor de antichităţi, aş fii numaidecît dispus să primesc orice ofertă chibzuită, dacă Excelenţa Voasitră mai păstrează aceeaşi intenţie. Dar pentru a putea ajunge la o orecare înţelegere, nu mă pot gîndi la altă metodă mai expeditivă, decît ca, prin mijlocirea purtătorului acestei scrisori, să-i icer Excelenţei Voastre Să-i arate obiectele şi să-i permită a-şi face unele însemnări, pentru a-mi putea înfăţişa un raport. Eu, de asemenea, vă voi trimite o listă cu lucrările pe care le am acasă. *(Notă marginală*: Sau altminteri, aş putea picta anume cîteva tablouri care să fie mai pe gustul Excelenţei Voastre.) Pe scurt, am putea în/cepe să conturăm un fel de negociere care ar fi favorabilă ambelor părţi. Gentilomul acesta se numeşte Frans Pieteirssen de Grebbel[20], născut la Haarlem şi rezident în acest oraş.

Este o persoană onorabilă, bucurîndu-se de o bună reputaţie, a cărei sinceritate este vrednică de încredere. Cu aceasta mă încredinţez din itotată inima bunelor graţii ale Excelenţei Voastre şi rog cerul să vă hărăzească toate fericirile şi mulţumirile.

Prea umilul slujitor al Excelenţei Voastre,

PETER PAUL RUBENS

CĂTRE SIR DUDLEY CARLETON

Antwerp, 28 aprilie 1618

Prea înălţate domn,

După înştiinţarea agentului mieiu, am aflat că Excelenţa Voastră este foarte înclinată să cadă la o învoială cu mine, cu privire l’a antichităţile voastre şi m-a făcut să trag bune nădejdi de pe urma acestei afaceri, şi-a dat

---

2038 [3] Pictor de subiecte istorice.

seama că o priviţi cu seriozitate cînd i-aţi spus preţul exact plătit pe aceste opere. În această privinţă, vreau să am deplină încredere în cuvîntul vostru cavaleresc. Sînt, de asemenea, dornic să cred că faceţi astfel de achiziţii cu toată judecata şi prudenţa cerute, deşi cîte odată înalte personaje, ciumpărînd sau vînzînd, sînt expuse să sufere o anumită pagubă, deoarece mulţi oameni sînt gata să calculeze preţul bunurilor după rangul cumpărătorului – o deprindere căreia îi sînt întru totul potrivnic. Excelenţa Voastră poate fi sigură că voi stabili preţurile tablourilor mele întocmai ca şi cum aş negocia pentru a le vinde pe bani peşin; pentru acest lucru vă rog să vă bizuiţi pe cuvîntul unui om cinstit. Am descoperit că în momentul acesta am în casă floarea recoltei mele, mai cu seamă picturi păstrate pentru propria mea desfătare; unele chiar le-am răscumpărat pe un preţ mai mare decît fuseseră vîndute. Dar tot ansamblul va fi la dispoziţia Excelenţei Voastre, fiindcă îmi plaic negocierile scurte, în. Care fiecare din părţi dă şi primeşte o dată cele cuvenite. Ca să fiu sincer, sînt atît de împovărat de comenzii publice şi particulare, încît pe cîţiva ani de-aici înainte nici nu mă mai pot angaja. Cu toate acestea, în caz că vom cădea de acord, cum sper, nu voi înîrzia să termin cît mai grabnic toate aceste tablouri care nu sînt încă definitivate, deşi sînt numite în ’lista alăturată. *(Notă marginală:* Cea mai mare parte sînt terminate.) Cele terminate le voi trimite nuimaidecît Excelenţei Voastre. Pe scurt, dacă Excelenţa Voasltiră se va hotărî să-şi pună în mine tot atîta încredere cît am eu în domnia voastră, chestiunea este rezolvată. Sînt mulţumit că pot oferi Excelenţei Voastre oricare din picturile înşirate mai jos, lucrate cu mîna mea, pînă la valoarea de 6000 de florini, la preţurile curente, în schimbul tuturor iantichităţilor din locuinţa Excelenţei

Voastre, a căror listă încă nu am văzut-o, nici nu l! e cunosc numărul, dar pentru toate amănuntele mă încred în cuvîntul vostru. Pentru tablourile care rămîn în mîinile mele ca să le desăvîrşesc, voi depune bună garanţie Excelenţei Voastre şi le voi sfîrşi cît mai grabnic. Pînă atunci, mă siupun oricărei înţelegeri la care Excelenţa Voastră va ajunge cu domnul Franz Pieterssen, agentul meu, şi aştept hotărîrea, încredinţîndiu-mă cu gînid sincer bunelor graţii ale Excelenţei Voastre, vă sărut mîinile cu adînc respect.

Din partea celui mai afectuos slujitor al Excelenţei Voastre,

PETER PAUL RUBENS

IA STA TABLOURILOR AFLATE ÎN LOCUINŢA MEA:

500 florini – *Un prometeu 1 înlănţuit pe muntele Caucaz cu un vultur care-i sfîrtecă*

40 i Aflat astăzi la Philadelphia Museum of Art.

ficatul. Original, de mina mea, iar vulturul pictat de Snyders, 2,80 x 2,50 m.

600 florini – *Daniel printre mai mulţi lei,* după natură. Original, pictat în întregime de mine 1, 2,50 x 3,70 m.

600 florini – *Leoparzi, cu satiri şi nimfe* după natură. Original, pictat de mine, afară de un nespus de frumos peisaj, făcut de un maestru iscusit în acest gen[21][22], 2,80 x 3,50 m.

500 florini ■— *Leda cu lebăda şi un amoraş.* Original făcut de mine, 2,20 x 3,10 m.

500 florini – *Răstignirea,* în mărime naturală, considerat, poate, cea mai bună operă a mea, 3,60 x 1,80 m.

---

21 Astăzi pierdut.

22 Astăzi pierdut.

1200 florini – O *Judecată de apoi,* începută do de unul din elevii mei, după o pînză de dimensiuni mult mai mairi, la comanda Serenisimului Prinţ de Neuburg[23] care mi-<a plătit pentru ea 3500 de florini, bani peşin; aceasta însă, nefiind terminată, va fi în întregime retuşată de mîna mea, şi asttfel va conta ca un tablou original, 3,90 x 2,80 m.

500 florini – *Sfîntul Petru scoţînd banul din gura peştelui* ca să plătească tributul, ou alţi pescari în jurul lui, pictat după natură. Original, pictat de mine, 2,20 x 2,50 m.

600 florini – *O vînătoare cu oameni călare şi lei,* începută de unul dintre elevii mei, după o pînză făcută pentru Serenisima înălţime de Bavaria, dar retuşată toată de mîna mea[24], 2,50 x 3,50 m.

50 florini fiecare – *Cei doisprezece apostoli şi Hristos,* lucrat de elevii mei după originalele pictate de mine, pe care le aire ducele de Lerma; acestea trebuie retuşate minuţios de mine \ 1,25 X 0,95 m.

600 florini – Un tablou înfăţişînd pe *Ahile*[25] *în veşminte de femeie,* făcut de cel mai bun elev al meu şi retuşat în întregime de mîna mea; o pictură nespus de încîntătoare ciu o mulţime de fete foarte frumoase, 2,80 x 3,10 m.

300 florini – Un *sfînt Sebastian,* nud, pictat de mîna mea, 2,20 x 1,30 m.

300 florini – *Suzana,* tablou făcut de unul din elevii mei, dar retuşat în întregime de mîna mea. 2,20 x 1,60 m.

---

23 Wolfgang Wilhelm, duce de Neuburg, conte Palatin (1578—1653). Tabloul „de dimensiuni mai mari“ se află azi la Alte Pinakothek din Munchen.

24 Electorul Maximilian de Bavaria (1581—1651). Lud- wig Burchard a identificat pictura, este una din sui- tele scenei de vînătoare menţionată de Sandrart, în 1675, ca decor în castelui din Schleisheim. Capturată de trupele lui Napoleon în 1800, mai tîrziu a fost dusă la muzeul din Bordeaux, unde a ars în 1870.

25 Originalele, cu excepţia lui Hristos, se află la Mu- zeul Prado. Copiile se găsesc în colecţia Rospigliosi- Pallavicini din Roma.

CĂTRE SIR DUDLEY CARLETON

Antwerp, 12 mai 1618

Prea înălţate domn,

Scrisoarea atît de plăcută a domniei voastre mi-a sosit ieri seară. Văd, din lectura ei, că în parte Excelenţa Voastră şi-a schimbat gîndul, dorind tablouri doar pentru jumătate din preţul sculpturilor de marmură, iar pentru cealaltă jumătate, tapiserii sau bani, fiindcă fără a avea pe cei din urmă nu pot găsi primele. Hotărîrea domniei voastre pare a se datora micului uumăr de tablouri aflate pe lista mea, întrucît Excelenţa Voastră a ales numai originalele, lucru de care sînt pe deplin mulţumit; totuşi Excelenţa Voastră nu trebuie să gîndească despre celelalte că ar fi simple copii; sînt atît de bine retuşate de mîna mea, încît anevoie ar putea fi deosebite de originalele lor; ou toate acestea, sînt puse în vinzare la un preţ mult mai scăzut. Dar nu doresc să o conving pe Excelenţa Voastră prin vorbe frumoase, căci dacă aţi fi stăruit în intenţiile voastre precedente, aş mai putea încă să furnizez originalele autentice, în (limitele preţului total. Ca să fiu însă cu desăvîrşire sincer, îmi închipui că nu doriţi să achiziţionaţi atît de multe tablouri. Temeiul care mă îndeamnă să dau în schimb tablouri este limpede, deoarece, deşi nu depăşeşc preţul lor just, stabilit pe lista mea, nu m-au costat, ca să spun astfel, nimic. Oricine este mali risipitor cu roadele care cresc în grădina lui, decît cu cele cumpărate din tîrg. Mai mult încă, anul acesta am cheltuit cîteva mii de flotriini pentru domeniul meu şi nu sînt dornic ca, dintr-un capriciu, să întrec măsura unei bune chiverniseli. De fapt, nu sînt un prinţ, ci un om *qui manducat laborem manuum suarum* \ Prin vorbele acestea înţeleg că, dacă Excelenţa Voastră doreşte să aibă tablouri, punînd la bătaie toată suma oferită, fie că sînt originale ori

copiii bine retuşate, care valorează cu prisosinţă banili daţi pe ele, vă voi trata cu largheţe şi sînt oriicînd dornic să supun preţul cerut arbitrajului unor persoane competente. Dacă, totuşi, sînteţi decis să cumpăraţi cîteva tapiserii, voi lua asupra mea sarcina de a vă da tapiserii, spre mulţumită domniei voastre, pînă la valoiarea de două mii de florini, iar patru mii de florini să reprezinte preţul picturilor: adică trei mii de florini pentru originalele alese de domnia voastră şi anume: *Prometeu, Daniel, Leoparziî, Leda, Sfîntul Petru* şi *Sfîntul Sebastian,* iar pentru restul sumei, o mie de florini, puteţi alege din tablourile originale trecute pe lista mea; sau, altminteri, mă pun eu însumi chezaş că vă voi da asemenea picturi originale, pictate de mîna mea, acoperind valoarea acestei sume, încît să vă mulţumească. Dacă «aveţi încredere în mine, veţi cumpăra *Vînătoarea* trecută pe lista mea, pe care o voi face să aibă aceleaşi calităţi ca şi pînzele aflate de pe acum în stăpînireia Excelenţei Voastre, lucrate de mîna mea. Ar alcătui o pereche desăvîrşită, una înfăţişînd tigri şi vînătlori europeni, cealaltă lei şi călăreţi turcii işi mauri, o compoziţie exotică. Această lucrare v-aş dia-o pentru şase sulte de florini, răminînd disponibilă o sumă de patru sute de florini, pentru care aş adăuga *Suzana,* sfîrşită de asemenea de penelul meu spre mulţumirea domniei voastre, şi, în cele din urmă, ialtă bagatelă lucrată de imîna mea, pentru o sută de florini, ca să împlinească suma de patru imii de florini.

Nădăjduiesc că veţi încuviinţa această rînduială chibzuită, ţinînd seama că am. Acceptat bucuros prima ofertă a domniei voastre şi că schimbarea de faţă a fost făcută de Excelenţa Voastră şi nu de mine. Desigur, nu aş putea mări oferta mea, din măi multe motive. De aceea, vă rog stăruitor să mă Înştiinţaţi deîndată ce hotărîrea

domniei voastre va fi luată. Dacă veţi fi dispus să acceptaţi oferta mea, aţi putea, da) că doriţi, să încredinţaţi domnului Franz Pieterssen marmurile înainte de plecarea domniei voastre din Anglia, iar eu voi face la fel cu tablourile care isînt gata; celelalte vor urma peste cîteva zile.

Cît despre tapiserii, i-aş putea fi de mare ajutor prietenului domniei voastre, neguţătorul, datorită marii experienţe pe care am dobîndit-o în relaţiile cu lucrătorii de tapiserii din Bruxelles, de pe urmia numeroaselor misiuni ce mi-au fost date, în Italia şi în alte ţări, pentru a procura asemenea lucrări. Pe lîngă aceasta, am terminalt cîteva schiţe pe carton[26] foarte frumoase, la cererea unor gentilomi genovezi; acestea sînt acum lucrate şi, ca să spun adevărul, diacă doreşte cineva să aibă lucrări alese, trebuie să fie făcute la comandă. Mă voi îngriji bucuros ca să fiţi servit cum se cuvine, deşi mă bizui întru toitul pe judecata domniei voastre. În încheiere, sărut din toată iniimia mîinile Excelenţei voastre şi, *în omnem eventum noştri negotii*,* voi fi totdeauna cel mai devotat slujitor al domniei voasitre. Domnul Frans Pieterssen încă nu mi-a trimis lista sculpturilor în marmură ale domniei voastre, şi, în cazul că ajungem la o înţelegere, aş dori de asemenea să am acea listă de nume pe care, precum scrieţi, aţi găsit-o.

PETER PAUL RUBENS

Rog pe Luminăţia Voastră ca, dacă încheiem învoiala, să iia măsuri spre a căpăta scutire de plata transportului acestor sculpturi şi, dacă mai aveţi lăzile de lemn în care au fost trim'ise din Italia, care îi sînt nefolositoare acum domniei voastre, mie mi-ar prinde grozav de bine pentru

---

26 Este vorba de 8 scene inspirate de eroul roman

 Decius Mus. La acest ciclu a colaborat şi Van Dyck.

această călătorie.

CĂTRE SIR DUDLEY CARLETON

Antwerp, 20 mai 1618

Pirea înălţate domn,

Chiar astăzi am primit ide la prietenul meu Pieterssen vestea că Excelenţa Voastră a căzut în sfîrşit de acord cu el, încuviinţînd ultima mea ofertă. *Quod utrique nostrum felix jaustumque sit*[2728]. În cursul negocierilor, am şi adăugat ultimele tuşe pentru a sfîrşi cea mai mare parte a picturilor alese de domnia voastră şi le-am adus la gradul de desăvîrşire de care sînt capabil, nădăjduind astfel că Excelenţa voastră va fi pe deplin satisfăcută. Am sfîrşit în întregime *Prometeu, Leda, Leoparzii, Sfîn~ tul Sebastian, Sfîntul Petru (notă marginală:* numai la *Sfîntul Petru* mai am puţin de lucru) şi *Daniel,* şi sînt gata să le predau persoanei căreia Excelenţa Voastră i-a dat ordinul expres de a le primi. Este drept, nu s-au uscat încă temeinic şi mai au nevoie să rămînă cîteva zile pe şasiu, înainte de a putea fi înfăşurate fără risc. *(Notă marginală:* Pe vremea aceasta minunată, vor fi puse afară, în bătaia soarelui.) Lunea viitoare, cu ajutorul cerului, nu voi întîrziia să mă apuc de lucru la *Vînătoare* şi la *Suzana,* precum şi la pînza aceea mică de 100 de florini; voi face aceasta mai mult pentru onoare decît pentru profit, deoarece ştiu cît de important este să păstrez favoarea de care mă bucur pe lîngă o persoană de rangul Excelenţei Voastre.

Cît despre tapiserii, pot spune prea puţine, întrucît am dat astăzi lista domnului Lionel1, cu intenţia de a negocia cu el, dar nu a vrut să stea de vorbă cu mine despre ele,

---

27 Oricare ar fi rezultatul tratativelor noastre. (în latină, în text.)

28 Ceea ce sper să fie o împrejurare fericită şi priel- nică ambelor părţi. (în latină, în text.)

fiindcă Excelenţa Voastră i-a dat ordine categorice de a nu duce tratative cu terţe persoane. Sînt foarte satisfăcut că m-a cruţat de această osteneală, căci nu prea mă simt înclinat să acţionez ca intermediar. De aceea, rog pe Excelenţa Voastră să-mi dea instrucţiuni cu privire la persoana căreia urmează să-i plătesc cei 2000 de florini, bani gheaţă, ceea ce nu voi întîirzia să fac la primirea ordinului domniei voastre. Nu mă pot opri, totuşi, să o informez pe Excelenţa Voastră că în momentul de faţă se găsesc puţine lucruri bune în atelierul de tapiserii din Antwerp. După părerea mea, cea mai puţin slabă este un ciclu înfăţişînd istoria lui Camillus. Este alcătuită din opt piese. Are 4,5[29]

elliL înălţime, în total 222 de *elli,* la preţul de 11 florini de *ell. (Notă marginală:* 225 *elli* costă 2442 florini, dacă nu mă înşel.) O tapiserie similară, avînd acelaşi subiect, a fost făcută după aceleaşi cartoane, şi avînd o calitate egală, pentru domnul Cabbaw din Haga, unde Excelenţa Voastră o poate vedea şi decide în ce măsură îi convine. Penitru mine, după cum am spus, nu are nici o importanţă; voi fi foarte bucuros dacă domnul Lionel o va servi bine pe Excelenţa Voastră. Încredinţîndu-mă din toată inima buneivoinţe ce-mi arătaţi, vă sărut mîinile cu umilă plecăciune, rămînînd veşnic al Excelenţei Voastre cel mai devotat slujitor.

PETER PAUL RUBENS

Pictura promisă Excelenţei Voiastre va fi, cu ajutorul celui de sus, complet terminată peste opt zile, fără greş.

CĂTRE SIR DUDLEY CARLETON

Antwerp, 26 mai 1618

Prea înălţate domn,

29 Lionel Wake, englez stabilit la Antwerp, agentul 46 lui Carleton.

Am dat omului Excelenţei Voastre, care a venit să le ia, măsurile exacite ale tuturor tablourilor, din porunta domniei voastre, după cum mi-a spus, spre a li se face rame, deşi nu mi-aţi pomenit de acest lucru în scrisoarea primită. De cîtăva vreme, penelul meu nu a mai pus pe pînză o singură tuşă care să nu fie făcută în slujba Excelenţei Voastre, astfel încît toate tablourile, chiar *Vînătoarea, Suzana* şi cele lăsate la alegerea mea, care împlinesc învoiala noastră, deopotrivă cu cele din prima

1 Măsură folosită în epoca aceea îndeosebi pentru stofă. Varia de la ţară la ţară: în Olanda, un *ell* reprezenta aproximativ 68 cm, în Anglia, aproximativ 104 centimetri, iar în Scoţia, 80 cm.

Formal şi astăzi metrul este echivalent în Olanda în *elli.* Tapiseria descrisă de Rubens avea, deci, cam 3 metri înălţime.

noastră înţelegere, vor fi terminate, cu ajutorul celui de sus, pe la 28 aţe acestei luni, după făgăduiala mea. Nădăjduiesc că veţi fi mulţumit de lucrările mele, atît datorită varietăţii subiectelor, cît şi prin afecţiunea şi zelul care mă îmboldesc să o slujesc pe Excelenţa Voastră, cît se poate de bine. Nu mă îndoiesc cîtuşi de puţin că *Vînătoarea* şi *Suzana* pot părea ca fiind de o seamă cu originalele mele. Cel de-al treilea tablou este pictat pe un panou, avînd cam un metru şi zece centimetri lungime pe optzeci de centimetri înălţime. Subiectul este întru totul origîinal, nefiind nici sacru, nici profan, ca să spun aşa, deşi esite luat din Sfînta Scriptură. Înfăţişează pe Sarah în clipa cînd o alungă pe Hagar care, cu prunc în pîntec, părăseşte casa avînd un port demn sprijinită de patriarhul Abraham. Nu i-am dat omului trimis de domnia voastră dimensiunile tabloului, fiindcă i-am şi pus o mică ramă. Este pictat pe un panou, deoarece lucrările de mici

proporţii reuşesc mai bine pe lemn decît pe pînză; şi fiind latît de mic, va fi uşor die transportat. După obiceiul meu, am angajat un om foarte iscusit în domeniul lui, pentru a termina peisajele[30], numai spre a spori desfătarea Excelenţei Voastre. Pentru celelalte, vă asigur că nu am îngăduit ca vreo făptură omenească să pună mîna la desăvîrşirea lor, căci sînt nespus ide dornic ca nu numai să-mi împlinesc cît se poate de punctual făgăduiala dată, ci chiar să fac mai mult decît am luat asupră-mi, deoarece voiesc să trăiesc piînă în ultima clipă, rămînînd cel mai devotat slujitor al Excelenţei Voastre. Nu pot să stabilesc, însă atît de precis pe cît aş dori, ziua exactă cînd toate pînzele vor fii uscate. La drept vorbind, îmi pare mai cuminte să plece toate o dată, pentru că şi primele au fost de curînd retuşate. Totuşi, dacă va fi de partea mea soarele strălucitor pe cer şi dacă nu se stîmeşte vînt (care ridică praful şi este vătămător pentru tablourile proaspăt pictate), vor fi toate gata pentru a fi înfăşurate după vreo cinci-şase zile de vreme frumoasă. Cît despre mine, aş vrea să le pot preda imediat, sînt gata să fac orice este pe placul domniei voastre, dar m-aş simţi cu adevărat necăjit dacă, din pricină că sînft proaspăt pictate, ar avea de suferit pe drum. Acest lucru ar pricinui negreşit Excelenţei Voastre unele neplăceri, pe care le-aş împărtăşi din adînlcul inimii.

Pot spune prea puţine lucruri cu privire la tapiserii, deoarece, ca să mărturisesc adevărul, deocamdată nu se găsesc piese prea frumoase şi, după cum v-am scris, se întîlnesc arareori, doar dacă au fost făcute la comandă. Cu toate acestea dacă istoria lui Camillus nu vă atrage, cea a lui *Scipio şi Hanibal,* pe care agentul domniei voastre nu

---

30 Decius Mus este numele purtat de trei romani din aceeaşi familie, care s-au jertfit pentru ca zeităţile cărora li se închina sacrificiul să asigure victoria oştilor romane.

părea s-o găsească prea proastă, s-ar putea să fie mai mult pe placul Excelenţei Voastre. Spre a fi sincer, în toate aceste treburi alegerea este arbitrară, măiestria nefiind pusă la îndoială. Voi trimite Excelenţei Voastre toate măsurile cartoanelor făcute pentru istoria lui Decius Musx, consulul roman care s-a sacrificat ca să asigure izbînda poporului roman; dar voi scrie la Bruxelles spre a căpăta cifrele exacte, întrucît am dat totul maestrului de acolo. Pînă atunci, mă încredinţez bufneivoinţe a Excelenţei Voastre şi cu umilă afecţiune vă sărut mîinile.

Cel mai devotat slujitor al Excelenţei Voastre,

PETER PAUL· RUBENS

Cei 2000 de florini vor fi plătiţi la bunul plac al Excelenţei Voastre. Mărturisesc că simt o mare dorinţă de a vedea aceste sculpturi, mai cu seamă că Excelenţa Voastră mă încredinţează a fi lucrări de valoare.

CĂTRE SIR DUDLEY CARLETON

Antwerp, 1 iunie 1618

Prea înălţate domn,

Urmînd întocmai ordinele Excelenţei Voastre, am plătit domnului Lionel 2 000 de florini, pentru dare mi-a dat o chitanţă scrisă de mîna lud şi o voi reporta în contul Excelenţei Voastre. Mai mult încă, am livrat lui Frans Piieterssen toate tablourile, *(notă marginală: Daniel, Leoparzii, Vînătoarea, Sjîntul Petru, Suzana, Sjîntul Sebastian, Prometeu, Leda, Sarah* şi *Hagar)* în bună stare şi împachetate cu grijă. Cred că Excelenţa Voastră va fi pe deplin satisfăcută de ele; domnul Pieterssen a fost uimit văzîndu-le pe toate sfîrşitc *con amore* 1 şi înşirate cu rînduială. Pe scurt, în schimbul sculpturilor care pot mobila o încăpere, Excelenţa Voastră primeşte, pe lîngă tapiserii, picturi pentru a împodobi un palat întreg.

Cît despre proporţii, care s-au vădit a fi ceva mai mici

decît v-aţi aşteptat, mi-am dat toată silinţa, luînd dimensiunile lor după măsurile curente în această ţară. Dar puteţi fi sigur că această neînsemnată diferenţă nu va avea nici un efect asupra preţului. Căci picturile sînt evaluate altfel decît tapiseriile. Acestea sini cumpărate după mărimea lor, în vreme ice primele sînt preţuite conform cu măiestria execuţiei, după subiectul lor şi numărul personajelor. Cu toate acestea, osteneala ce mi-au cerut este atît de răsplătită şi onorabilă, încît o socotesc drept cea mai înaltă favoare. De aceea, voi fi cît se poate de bucuros să trimit Excelenţei Voastre portretul meu, cu condiţia de a-mi acorda reciprocitate, făcîndu-mi onoarea de a-mi îngădui să am în casa mea o amintire a persoanei voastre, deoarece socotesc un lucru cuminte ca eu să am mult mai mare stimă pentru Excelenţa Voastră, decît are Excelenţa Voastră pentru mine 1:

Tocmai am primit statuile de marmură, dar nu am fost în stare să le văd din cauza grăbitei plecări a domnului Pidtcrssen. Totuşi, sper că se vor arăta la înălţimea aşteptărilor rimele. Domnul Lionel a luat asupra lui sarcina de a obţine transportul gratuit pe mare pentru obiectele domniei voastre; acum cîteva ziile i-am dat scrisoarea trimisă de Excelenţa Voastră din Bruxelles. Pentru sculpturile mele nu am găsit prielnică ruta. Aceasta, aşa că am rînduit lucrurile altfel. Cu toate acestea, rămîn peste măsură de îndatorat Excelenţei Voastre pentru toate cîte a făcut pentru mine şi cu aceasta închei, sărutînd din toată inima mîinile Excelenţei Voastre şi dorind să fiu mereu Prea devotatul vostru slujitor,

PETER PAUL RUBENS

CĂTRE PIETER VAN VEEN[31]

31 Avocat din Haga şi pictor amator, care s-a împrie- tenit cu Rubens deoarece un frate al său, Otto, fu- sese profesorul artistului. A încercat să obţină auto- rizaţie pentru

Antwerp, 23 ianuarie 1619

Prea ilustre şi onorate domn,

Vă sînt foarte îndatorat pentru curtenitoarea propunere de a mă ajuta să solicit privilegiul. Ca să vă spun adevărul, înfruntaţi riscul de a vă lua cuvînitul în serios, căci sînt unul dintre oamenii care abuzează de amabilitate, primind tot ce i se oferă. Bineînţeles, gravurile nu sînt gata în întregime, dar spre a cîştiga timp, cel puţin s-ar putea începe negocierile, specificînd subiectele în scris. Şi mi se pare nimerit să mă leg a prezenta, la vremea cuvenită, gravurile care corespund listei anunţate în prealabil. Nu voi uita să ţin o însemnare despre tot ce veţi fi plătit, dăruit sau făgăduit secretarului Aerssens 1 siau altor persoane oficiale, pentru aceiastă (treabă. Cît despre subiecte, ele nu pot provoca nici o dificultate, deoarece nu au de fel legătură cu treburile de stat, sînt absolut simple, fără tîlcuri duble sau înţelesuri mistice, după cum veţi vedea în lista anexată.

Sincer vorbind, mi-ar place să includ şi cîteva piese care nu vor fi sfîrşite, o bucată de vreme, cu gîndul de a evilta sîcîiala unei noi cereri. Din acest motiv, consider mai rodnic să negociez în scris, fără a expune dinainte exemplele (dar numai dacă această procedură este uzuală, fiindcă nu vreau să fiu impertinent), de vreme ce toate subiectele sînt obişnuite, neitrezind nici un scrupul, oricît de neînsemnat, pentru aprobarea lor. Mă voi lega în mod formal să trimit la termenul cuvenit exemplarele de probă, completate şi fără greşeală. În realitate, cea mai mare parte din lucrări sînt terminate şi pot fi în curînd publicate. Aş fi preferat să am un gravor mai expert în imitarea modelului, dar se pare că e mai mic răul ca munca să fie

---

publicarea gravurilor lui Rubens în Olanda, care i-a fost acordată, după intervenţia lui Carleton.

făcută în prezenţa mea de către un tînăr bine intenţionat[32][33], decît de către artişti mari, călăuziţi de capriciul lor. Asupra acestui punct voi aştepta răspunsul domniei voastre, cînd vi se va părea potrivit. Şi dacă pe această cale nu putem obţine să ni se aprobe cererea, să aşteptăm pînă cînd vom fi pregătiţi spre a face ceea c, e trebuie să fie făcut. Între timp, mă încredinţez, din toată inima, bunelor voastre graţii şi rog cerul să vă hărăzească, *publice et privatim 1,* desăvîrşită sănătate şi fericire. De asemenea, sărut mîinile domnului de Gheyn[34] cu toată afecţiunea. Prea iubitorul vostru slujitor,

PETER PAUL RUBENS

LISTA GRAVURILOR

Bătălia amazoanelor

Lot şi familia lui fugind din Sodoma

Sfîntul Francisc primind stigmatele Naşterea lui Isus

Fecioara cu pruncul, Sfîntul Iosif şi Sfîntul loan Botezătorul copil

Fecioara cu pruncul şi Sfîntul Iosif întorcîndu-se din Egipt

Cîteva portrete ale unor oameni de vază, cu felurite îndeletniciri

Adoraţia Magilor

Naşterea lui Isus

Coborîrea de pe cruce

Răstignirea

---

32 Cornelius van Aerssens, registrator al Statelor Generale.

33 Este vorba de Lucas Vorsterman (1595—1675), care a avut o scurtă, dar rodnică, colaborare cu Rubens,

52 gravîndu-i o serie de compoziţii.

34 În public şi în particular. (în latină, în text.)

Martiriul Sfîntului Laurenţiu

Prăbuşirea lui Lucifer

O lucrare cu faptele însemnate ale lui Ignatius de Loyola

Altă lucrare, cu *Sfîntul Xavier*

Suzana

Sfîntul Petru scoţînd banul din gura peştelui

Povestea lui Leandru.

CĂTRE SIR DUDLEY CARLETON

Antwerp, 28 mai 1619

Prea înălţate domn,

În nici un caz nu m-iam amăgit crezînd că Excelenţa Voastră este singura persoană în stare, prin iscusinţa ei, a duce la încheiere negocieri altminteri cu neputinţă de împlinit. Desigur că *Vînătoarea,* cu sumedenie de animale sălbatice, pe care aţi oferit-o acestor gentilomi, a fost o alegere norocoasă; la fel a fost şi *Pescuitul apostolilor,* care au izbutit cu adevărat să devină pentru domnia voas'tră „pescari de suflete“, precum a remarcat cu pricepere Excelenţa Voastră. Acest fapt nu mi se pare ciudat, penitru că orice lu'cru devine mai convingător, plasat în atmosfera potrivită. De fapt, fără aceste mijloace nu s-ar f! i dobîndit nimic. Motivul pretextat de către Statele Generale că nu sînlt nici supus, nici rezident în statele lor, nu are asemenea greutate, deoarece alţi prinţi sau republici nu au avut niciodată această pretenţie; lor li s-a părut just să ia măsuri pentru ca supuşii lor să nu facă rău ori să aducă vreo daunare oricărei alte persoane, ştirbind munca altora. Pe lîngă aceasta, toţi potentaţii, oricît de împărţite ar fi părerile lor cu privire la probleme mai însemnate, sînt îndeobşte de acord să favorizeze şi să ocrotească virtuţile, ştiinţele şi artele; cel puţin, aşa s-ar cădea să fie.

Amănuntele cuprinse în petiţia mea le-am trimis acelui

prieten, care-i va face Excelenţei A^oastre un raport cît se poate de minuţios. Pînă atunci, implor pe Excelenţa Voastră să dea o mînă de ajutor la această acţiune, ca să fie încheiată cu succes. Terminînd, vă sărut mîinile cu o mie de mulţumiri pentru stima şi marea afecţiune ce-mi arătaţi; negreşit că aş ţine mult să fiu de vreun folos servind pe Excelenţa Voastră, spre cît mai mare plăcere a voastră şi a mea.

Prea plecatul slujitor al Excelenţei Voastre,

PETER PAUL RUBENS

Adesea se întîmplă ca, în adunări mari, aceste mărimi, după ce s-au arătat, în discuţii individuale, favorabile unui lucru, cînd se află laolaltă 54 să acţi-oneze în mod contrar promisiunilor făcute în particular. Drept care, rog stăruitor pe Excelenţa Voastră să cumpănească serios, cu obişnuita sa prudenţă, dacă cererea noastră nu riscă să întîmpine din nou acelaşi refuz. Dacă aş întrezări asemenea ieşire, chiar în chip nedesluşit, v-aş ruga să rupeţi pe dată negocierile, fără a mai face după aceea nici un avans; nu fiindcă mi-aş fi schimbat gîndul sau aş considera că este ceva mărunt să obţin această favoare, ci pentru că, din alte moţiive importante, nu îmi convine să devin sîcîitor solicitînd-o. Încă o dată, sărut mîinile Excelenţei Voastre.

CĂTRE PIETER VAN VEEN

Antwerp, 11 martie 1620

Prea ilustre şi onorate domn,

Am primit din partea Excelenţei Sale, ambasadorul Carleton, decretul dat de Statele Generale, care este foarte agreabil pentru mine, fiindcă sper ca, sub această formă, să aibă acelaşi efect ca şi un privilegiu. Sînt sigur că am o mare datorie către domnia voastră în această afacere, nu numai pentru sîrguinţa dovedită, dar şi pentru ascuţita şi potrivita replică, care a dat lovitura decisivă

tuturor dificultăţilor ridicate în calea domniei voastre. Mi-<ar face plăcere ca, în schimb, să fiu în stare a vă servi şi m-aş socoti fericit dacă mi-aţi da prilejul de a-mi arăta recunoştinţa prin fapte mai degrabă decît prin cuvinte. Dar voi găsi un timp şi un loc potrivit pentru aceasta. Cît despre ticălosul de care pomeniţi[35] voi urma sfatul domniei voastre, de teamă de a nu co·^ mite vreo gafă în viitor. Nu aş dori de loc să-mi arunc lucrurile în mîinile cuiva care nu le merită; pe de altă parte, să oferi puţin unui personaj de acest rang *esset contumeliae proximum 1.* Dar asupra acestui punct voi aştepta un sfait mai precis din partea domniei voastre. Faţă de ambasador mă voi purta aşa cum îmi spuneţi, fiindcă voi aveia alt prilej de a-l servi. Gravurile le puteţi lăsa acolo unde se află, de vreme ce ne-am atins ţelul. Şi, cu sprijinul harului ceresc, vor apare curînd altele şi mai bune.

Drept care, vă sărut mîinile de o mie de ori şi vă mulţumesc iarăşi din toată inima pentru zelul şi afecţiunea pe care mi le-aţi arătat.

Al domniei voastre prea iubitor slujitor,

PETER PAUL RUBENS

CĂTRE WILLIAM TRUMBULL

Antwerp, 13 septembrie 1621

Domnule,

Sînt foarte dispus ca tabloul făcut pentru milordul ambasador Carleton să-mi fie înapoiat şi să plictez altă *Vînătoare* mai puţin cumplită decît cea de leii, la un preţ mai scăzut, cum este rezonabil; şi toată această pînză să fie făcută de mîna mea, fără nici un amestec al muncii altcuiva[3637]. Acest angajament îl voi respecta pe cuvîntul meu de gentilom. Regret foarte mult că în această afacere

35 Probabil Junius, secretarul prinţului de Orania. în scrisoarea din 30 septembrie 1623, Rubens îl descrie ca pe un personaj foarte corupt.

milord Carleton a încercat oarecare nemulţumire, dar niici o clipă nu mi-a dat a înţelege limpede, deşi i-am cerut să stabilească dacă această pînză urma să fie un original autentic şi întreg, sau numai retuşată de mîna mea. Aş dori să am un prilej de a-l face să revină la bunele sentimente mărturisite faţă de mine, chiar dacă m-ar oosta oarecare osteneală să-i pot aduce servicii. Voi fi foarte bucuros ca acest tablou să fie plasat într-un lăcaş atît de ales cum este galeria Alteţei Sale Regale, prinţul de Wales, şi voii face tot ce stă în puterea mea ca să iasă superior ca desen tabloului cu Holofern pictiat de mine în tinereţe h Aproape am terminat un tablou mare, făcut în întregime de mîna mea, şi cred că este una dintre cele mai bune opere ce am pictat, înfăţişînd o *Vînătoare de lei,* cu toate figurile în mărime naturală. Este comandat de către milordul ambasador Digby[38], după cîte înţeleg, spre a fi dăruit marchizului de Hamilton. Dar, după cum remarcaţi, pe drept cuvînt, asemenea subiecte au mai multă graţie şi mişcare mai vie într-o pînză mare decît într-una mică. Aş fi bucuros dacă acest tablou pentru galeria Alteţei Sale Regale, prinţul de Wales, ar avea proporţii mai mari, fiindcă întinderea mare a unei pînze îţi dă mai mult curaj spre a-ţi exprima ideile în mod clar şi realist. În orice caz, sînit gata în toate privinţele să-mi folosesc însuşirile în slujba Excelenţei Sale şi, încredinţîndu-mă umil

36 Ar fi foarte aproape de dispreţ. (în latină, în text.)

37 Lordul Danvers, într-o scrisoare trimisă lui Carleton la 27 mai 1621, scria : „Cît despre Rubens, după pă- rerea tuturor pictorilor, a trimis o lucrare abia atinsă de-mîna lui şi cu atitudini atît de forţate, îneît prin-

56 ţul nu i-ar admite tabloul în galeria lui“.

38 Sir John Digby (1580—1653) era în vremea aceea ambasadorul Angliei la Bruxelles. Tabloul comandat de el este faimoasa pînză aflată acum la Muzeul din Miinchen.

bunăvoinţei voastre, mă pun la dispoziţia domniei voastre în orice zi şi ceas.

Cît despre Maiestatea Sa şi Alteţa Sa Regală, prinţul de Wales, voi fi întotdeauna nespus de încîntat să am cinstea de a primi comenzile sale, iar cu privire la holul din Noul Palat[39], mărturisesc că sînt, prin instinct natural, mai adaptat să execut lucrări foarte întinse, decît mici curiozităţi. Fiecare după darurile cu care esi’te înzestrat; talentul meu este de asemenea natură; încît nici o însărcinare artistică, oricît de vastă sau de diversificată ca subiect, nu mi-a depăşit vreodată curajul.

Prea umilul vostru slujitor,

PETER PAUL RUBENS

CĂTRE PIETER VAN VEEN

Autwerp, 19 iunie 1622

Prea ilustre şi onorate domn,

/km întîrziat atît de mult cu răspunsul din cauza călătoriei şi a altor hărţuieli. Aflu acum, din foarte amabila scrisoare trimisă de domnia voastră la 12 mai, care din gravurile mele vă lipsesc. Îmi pare rău că am atît de puţine; cîţiva ani, noi nu am făcut aproape nimic, din pricina bolii care a tulburat mintea gravorului meu. Oricum, aşa puţine cîte sînt, vi le voi trimite bucuros.

Aceste gravuri sînt: *Sfîntul Francisc primind stigmatele,* gravat cam grosolan, deoarece este la prima încercare; *Întoarcerea Fecioarei din Egipt;* o mică *Madonă sărutînd Pruncul* – o placă ce mi se pare bună; de asemenea *Suzana,* pe care o socotesc printre cele mai bune; o placă mare cu *Căderea lui Lucifer,* care nu a ieşit rău; şi *Fuga lui Lot din Sodoma,* cu soţia şi fiicele sale, o

39 Sala de Banchete din Whitehall, distrusă în 1619 de un incendiu, a fost refăcută de Inigo Jones şi inaugurată în 1622. Picturile comandate lui Rubens, care împodobesc plafonul, au fost terminate în 1634.

placă făcută cînd gravorul a venit pentru prima dată să lucreze cu mine. Am de asemenea o *Bătălie a amazoanelor,* în şase foi, care mai cere doar cîteva zile de lucru, dar nu pot să o scot din mîinile acestui ins, deşi a fost plătit pentru gravură încă de acum trei ani. Mi-ar plăcea să fiu în măsură să v-o trimit împreună cu celelalte, dar este puţin probabil să am atît de curînd această şansă.

Am publicat de asemenea o carte despre arhi58 tectură, descriind cele mai frumoase palate din Genova, care cuprinde vreo 70 de *în folio,* împreună cu planurile dar nu cunosc opinia domnieii voastre asupra acestui op. Vă rog să daţi poruncă vreunui corăbier, sau mesager dintre cei cunoscuţi de domnia voastră, căruia să-i pot încredinţa aceste lucruri. Altminteri transportul lior ar costa prea mult.

Sînt bucuros că aţi descoperit metoda de desenat pe aramă, pe un fond alb, aşa cum folosea Adam Elsheimer. *(Notă marginală:* După presupunerea mea, dar poate că domnia voastră aveţi o metodă şi mai bună.) înainte de a schiţa pe placă cu acid, o acoperea cu o pastă albă. Pe urmă, cînd grava cu acul în aramă, care e cam roşie prin natura ei, părea ca un desen trasat cu cretă roşie pe hîrbie albă. Nu-mi amintesc ce substanţe punea în această pastă, deşi mi le-a dezvăluit, cu multă amabilitate. Aflu că domnul Oitto van Veen, fratele vostru, a publicat o mică lucrare anonimă asupra Teoriei Universale, sau ceva de acest gen. Mi-ar face mare plăcere să o văd şi, dacă vă este posibil, să mio împrumutaţi (căci neîndoielnic aveţi un exemplar), ar fi o deosebită bucurie pentru mine. Aş primi-o dîndu-mi cuvîntul de onoare că voi păstra această favoare în cel mai deplin secret, fără a sufla o vorbă vreunei făpturi omeneşti, dacă este nevoie să păstrăm taina.

Închei, sărutîndu-vă mîinile din toată inima şi înalţ rugă

cerului ca să vă hărăzească toate fericirile şi mulţumirile.

Prea iubitorul slujitor al domniei voastre,

PETER PAUL RUBENS

1 Rubens se referă la prima parte, *Palate antice,* cu

72 de planşe gravate de Nicolas Ryckemans. ^9 CĂTRE CARDINALUL FEDERIGO BORROMEO

Antwerp, 8 iulie 1622

Prea ilustre şi respectat senior,

Domnul Brueghel mi-a înmînat, din parteia Luminăţiei Voastre prea ilustre, un medalion de aur cu figura lui San Carlo Borromeo, pe care-l socotesc o favoare cu totul deosebită, nu numai datorită valorii darului, ci şi pentru că ajunge la mine ca o mărinimie spontană a Luminăţiei Voastre prea ilustre, fără a fi precedată de nici un serviciu din partea mea. Luminăţia Voastră a avut bunul plac de a mi-o lua înainte, şi prin acest dar mă leagă pe vecie în slujba voastră. Drept care, vă rog fierbinte să vă bizuiţi pe mine, în viitor, ca pe unul diin ceii mai afectuoşi slujitori ce-i aveţi – deşi cu slabă dăruire, totuşi, prin lardoare şi bunăvoinţă, fiind unul dintre cei mai buni. Cu ţacest simţămînit, sărut mîinile Luminăţiei Voastre şi, cu o mie de mulţumiri pentru favoarea căpătată, mă încredinţez bunei voastre graţii.

Prea umilul slujitor al ilustrei şi cuvioasei voastre Înălţimi,

PETER PAUL RUBENS

CĂTRE PEIRESC[40]

40 Nicolas Claude Fabri de Peiresc, una din cele mai remarcabile personalităţi ale epocii sale, s-a născut la Bcaugensier, în Provenţa. A studiat dreptul la Pa- dova şi a manifestat de timpuriu un viu interes pen- tru studiul artei, istoriei şi instituţiilor antichităţii. A fost un colecţionar neobosit, avînd în Grecia, Egipt şi Orient agenţi care îi trimiteau nu numai antichităţi, ci şi plante şi animale exotice, manuscrise şi cărţi în toate limbile. Pînă la moartea sa, în iunie 1637, a păstrat o prietenie sinceră lui Rubens, dezvăluindu-i intrigile şi invidia artiştilor francezi şi italieni de la 60 curtea Măriei de Medici.

Antwerp, 8 iulie 1622 Domnule,

În viaţa mea n-am mai văzut ceva care să-mi facă mai multă plăcere decît gemele ce mi-aţi trimis. Îmi par fără de preţ şi mai presus de toate aşteptările mele; dar nu am de loc intenţia de a le primi în dar şi a vă lipsi de asemenea piese de valoare. Credeţi-imă, dacă nu mi-ar fi teamă că poate veţi fi plecat înainte de sosirea acestei scrisori, vi le-aş înapoia chiar astăzi, cu acelaşi curier. Temîndu-mă însă că s-ar putea să ajungă la o adresă greşită în absenţa domniei voastre, într-o vreme cînd această spaimă de molipsire a pus pe fugă numeroşi prietenix, m-am hotărît să le păstrez drept o chezăşie nespus de preţioasă, pînă la prima călătorie pe care milord îmi va permite s-o fac la Paris. Atunci, nădăjduiesc, voii găsi un prilej de a vi le înapoia personal, sau pe vreo cale sigură. Între timp, spre sfîrşitul lui septembrie viitor, vă voi trimite cîteva copii bune după ele, ca să le puteţi folosi în locul lor, pînă una alta. Cît despre dărnicia dumneavoastră – sau mai degrabă risipă – vă trimit o mie de mulţumiri. Mă minunez de afecţiunea ce-mi purtiaţi şi care vă îndeamnă, pasionat amator de curiozităţi cum sînteţi, să vă lipsiţi de lucrări atît de rare.

Sînt bucuros că aţi primit desenul maşinăriei cu *perpetuum mobile* este lucrat cu acurateţe şi cu intenţia sinceră de a vă dezvălui taina. Mai mult încă, dacă în Provenţa îl veţi experimenta şi nu dă rezultate, mă leg faţă de dumneavoastră să vă limpezesc toate îndoielile. Poate că (deşi încă nu cutez să afirm cu certitudine) voi izbuti să-l înduplec pe cumătrul meu să pună a mi se face aici un instrument complet, cu o ladă, ca şi cum ar urma să fie ţinut în preajma mea, în atelierul meu personal. Dacă voi putea obţine acest lucru, voi fi bucuros să vă dăruiesc aparatul. Se va găsi vreun mijloc pentru a ajunge în mîinile

domniei voastre, în siguranţă, în Provenţa, cu ajutorul anumitor neguţători, cu condiţia să aveţi legături la Marsilia. Cît despre miica oglindă 1, voi discuta chestiunea cu acelaşi cumătru al meu, să văd dacă putem face una care să mărească mai puternic, şi totuşi să fie mai redusă ca dimensiuni, astfel ca să poată fi trimisă mai lesne la mare depărtare. Datoria mea faţă de domnia voastră este atît de uriaşă, incît aş dori grozav să fiu în stare a mă gîndi la un lucru – şor, aflat în puterea mea, care v-ar putea dărui o plăcere. Timpul nu îmi permite să vă mulţumesc iarăşi, cu amănunţime’, pentru toaite bunele servicii pe care mi le-aţi adus în relaţiile mele cu domnul de Lomenie cu domnul abate şi cu ceilalţi prieteni ai domniei voastre; nici n-am răgaz să vă mulţumesc pentru răzbunarea împlinită asupra lui Chaduc[41] şi pentru rănile, ori mai degrabă împunsăturile de pumnal, făcute acelui spirit nerod şi grosolan Le merita, drept pedeapsă pentru lipsa lui de politeţe.

Dar acum, ca să ne întoarcem la gemele noastre, sînt nespus de încîntat de *diva vulva* [42] cu aripi de fluture. Nu pot însă desluşi ce se aflǎ între altar şi deschiderea vulvei, care este răsturnată. Poate voii fi în stare a deosebi mai bine amănuntul cînd voi face o copie, dar astăzi – din pricina numeroaselor mele înclaitoriri – nu o pot face nici măcar în ceară spaniolă. () Vă spun aceasta slobod, între noi; poate că explicaţia este dusă puţin prea departe, dar subiectul este foarte indecent. Îl vom cerceta imai temeinic, pe îndelete. La începuit nu am descoperit

41 Louis Chaduc, anticar care dispunea de o bogată colecţie de medalii şi geme, gravate cu teme porno- grafice. În urma unui diferend, Peiresc a refuzat să-i vîndă gemele cu subiecte erotice, menţionate în scri- soare.

42 Prima din cele patru geme, la care se referă scrisoa- rea, *Diva vulva,* este interpretată ca un simbol al fertilităţii feminine.

inscripţia pe care voiam s-o văd şi pentru care am o înaltă preţuire: *Divus magnus majorum pater*Dar ea se află pe reversul de un roşu aprins şi am descoperit-o curînd, spre marea mea bucurie, îmi pare rău că la *Victoria Nicomediana* nu am înţeles literele sau semnele G.G.G.S.V., care se văd pe latura de dedesubt ia gemei. Dar regret şi mai adînc faptul de a nu putea prelungi discutarea temei cu domnia voastră. Este tare tîrziu şi cîţiva prieteni mă aşteaptă să cinez cu ei. Mi s-a dat a înţelege că aţi încredinţat domnului Friarin cutiuţa conţinînd medaliile voastre şi lada cu armuri, pe care voi fi bucuros să o ofer în dar vreunui prieten. Vom vedea însă ce se poate face, dacă va voi pronia cerească, la îm toarcerea noastră, şi între timp mă încredinţez cu umilinţă bunelor voastre graţii şi din toată inima vă sărut mîinile precum şi domnului de Vialavez[43], rugîndu-mă cerului să vă hărăzească o călătorie cît se poate de fericită.

P.S. O zi îmi va părea lungă cît un an, pînă ce voi afla că aţi ieşit din Paris şi aţi ajuns înitr-un ţinut ferit de molipsire; cel mai bun antidot contra acesteli molime este fuga.

Nu voi întîrzia să-i aduc domnului abate toate serviciile cuvenite rangului său.

Messalina^ îmi place. Dar cred că a suferit în cursul măririi.

Prea afectuosul slujitor al domniei voastre,

PETER PAUL RUBENS

către peiresc

Antwerp, 10 august 1623

Domnule,

Atît de. Multe îndatoriri au căzut pe umerii mei astăzi,

43O gemă al cărei desen Peiresc îl trimisese lui Ru- bens.

pe neaşteptate, încă nu po (t. Răspunde precum se cuvine scrisorii voastre nespus de binevenite, *sed summa sequar fastigia rerum 1.* Restul voi fi nevoit să las pentru poşta următoare. Cît despre geme, continui să vă aduc mulţumiri fără număr, dar tot mai am de gînd să vi le înapoiez, într-o bună zi. Vă voi pune la dispoziţie copii făcute după ele. În viaţa mea, nu-mi amintesc să fi văzut obiecte care să fie mai mult pe placul meu.

Decretul promulgat de Inchiziţie împotriva basilidieniliordin Sevilia va fi greu de procurat chiar acum; pe cîte ştiu eu, în oraşul nostru a ajuns doar un singur exemplar. Dar mă voii strădui din răsputeri spre a-l căpăta.

Secta adepţilor lui Rosenkreuz[44] tare vechime la Amsterdam şi îmi amintesc a fi citiit, cu trei ani în urmă, o cărţulie publicată de frăţia lor în care este descrisă viaţa glorioasă şi misterioasa moarte a întemeietorului sectei, precum şi statutele şi rînduielile lor. Pentru mine nu pare altceva decît un soi de alchimie, pretinzînd a deţine piatra filozofală, dar în realitate simplă şarlatanie.

Colecţia domnului Goly încă face să-mi lase gura apă, cînd mă gîndesc la ea; sper să păsbreze o mare valoare pentru domnul Fontenay \ care a avut curajul de a o cumpăra. Voi fii incîntat să am un desen al oglinzii, cîndva, dacă domnul Aleandro are o copie după ea, la Roma. Cît despre desenul sistrului, cred că ar putea fi găsit mai lesne, dar domnul Coberger este plecat cu treburi la Wynokberga, în Flanclra, şi nu se va întoarce prea curînd.

---

44 Societate secretă fondată în Germania de către Jo- hann Valentin Andreae (1596 —1654) şi care-şi propu- nea să reformeze creştinismul. Autorul broşurii la care se referă Rubens susţinea că în mormîntul cava- lerului Christian Rosenkreuz, din veacul al XlV-lea, s-ar fi descoperit doctrine expunînd misterele pietrei

 filozofale şi ale elixirului vieţii.

Istorisirea lui Paul Parent[45] [46] mi se pare vrednică de rîs şi fără seamăn. *PIoc enim est insanire potius quam delirare* δ. Să-l lăsăm să se ducă în plata Domnului, cu marfa lui, şi pe Chaduc aşi jderi; ar putea fi înjugaţi la acelaşi car, ca o pereche de boi. Regret doar că, din pricina mea, aţi avut atîtea necazuri cu acest nemernic.

Aş fi fost bucuros să vă pot răspunde chiar astăzi pe tema acelor vechi epigrame latine nepublicate, dar domnul Gevaents[47] este absent. S-a dus la Bruxelles, să-şi ia rămas bun de la cardinalul de la Cueva[48], patronul lui, care a plecat la Roma, chemat ele partida spaniolă, ca să poată avea un vot în plus în cursul dezbaterilor. Ai putea astfel să tragi concluzia că acest conclav va fi de lungă durată, deoarece Eminenţa Sa nu pleacă deîndată; şi, totuşi, crede că va ajunge la timp, fiindcă încă nu s-a format o majoritate, după balotaj.

Marchizul de Spinola pleacă astăzi sau mîine la Maastricht., unde va fi stabilit arsenalul, în ciuda faptului că în seicreit încă mai poartă negocieri pentru încheierea unui armistiţiu. Nu am nimic altceva de spus acum, din lipsă de vreme, şi astfel, încheind, vă sărut mîinile şi cele ale domnului de Viailavez, fratele domniei voastre, înălţînd

---

45 Anticar detestat de Rubens şi Peiresc, din pricina metodelor folosite.

46 Căci aceasta înseamnă mai degrabă a-şi ieşi din minţi, decît a delira. (în latină, în text.)

47 Jan Caspar Gevaerts (1593—1666), unul dintre cei mai intimi prieteni ai lui Rubens, renumit filolog. El i-a făcut cunoştinţă lui Rubens cu Peiresc. Este, de asemenea, autorul epitafului dedicat lui Rubens.

48 Cardinalul Alonso de la Cueva, marchiz de Bedmar (1572—1655), ambasadorul lui Filip al III-lea la Veneţia şi apoi la Bruxelles. După moartea arhiducelui Albert a rămas ca ambasador al lui Filip al IV-lea la curtea Isabellei. La conclavul de la Roma, el a ajuns prea tîrziu. Alegerea cardinalilor se oprise asupra lui Maf- feo Barberini, care, ca papă, a luat numele de Urban al VUI-lea .

rugi cerului ca să vă hărăzească cea mai plăcută călătorie.

Al domniei voastre prea afectuos slujitor,

PETER PAUL RUBENS

CĂTRE VALAVEZ

Antwerp, 12 decembrie 1624

Domnule,

Nu am voit a vă scrie mai înainte de a vă fi trimis la Paris maşinăria cu *perpetuum mobile.* Acum am prevăzut-o! cu o ladă specială, în care urmează să acţioneze conform îndrumărilor trimise domnului de Peiresc, dar i le voi trimite încă o dată ca să-i reîmprospătez memoria asupra modului de funcţionare. Cred că ar fi bine să trimit aparatul la Aix, în acelaşi chip, presupunînd că ajunge la Paris în sitare bună. În orice caz, vă rog să fiţi bun să daţi la o parte capacul şi să ridicaţi suficient pînză ca să vedeţi tubul de sticlă; dacă este intact, puteţi fi întru totul liniştit pentru restul. Primejdia există numai pentru tub; flaconul este foarte solid şi rezistent. Mai este şi un mic pahar pe jumătate umplut cu un lichid verde şi cu acelaşi lichid am umplut tubul atît cîit este necesar pentru acţionarea lui. Am pus de asemenea, alături de flacon, o cutiuţă cuprinzînd cîteva copii după geme. Mi se pare cuminte să înmînez acest cufăr lui Antoine Muys ξ mai marele curierilor pentru Paris; el şi-a luat sarcina de a vi-l livra în siguranţă la Paris. Chiar dacă nu cred că mă voii duce eu însumi acolo, este un om de cuvînt în făgăduielile făcute. I-am dat o scrisoare nepecetluită, adresată domniei voastre, lăsînd plata transportului la discreţia voastră şi făgăduindu-i că, pe lîngă tariful obişnuit plătit după greutate, îl veţi răsplăti pentru grija cu care a umblat cu acest cufăr. Acum trei zile mi-a spus că poştalionul va pleca în ziua următoare şi probabil, din pricina stării rele a şoselelor, va fi multă vreme pe drum.

încă n-am primit scrisorile cardinalului d’ Ossat cu celelalte cărţi care i-a făcult plăcere să mi le trimită, conform listei cuprinse în ultima voastră scrisoare. Am văzut că include o colecţie de opere complete ale lui Theophile[49], din perioada arestării lui pînă azi. Această carte va fi foarte binevenită pentru mine, dar sînt dornic îndeosebi să-i văd *Satiriconul,* care a fost cauza prăbuşirii lui, a osîndirii şi executării lui cu atîta cruzime. Acum, am cartea părintelui Scribanius1 intitulată *Politico Christianus,* pentru care am desenat frontispiciul. De asemenea, mi s-a trimis de la Bruxelles *Ordonnances des Armoiries2.* Dar nu a fost· cu putinţă să le găsesc acestor cărţi locul potrivit în cufărul mai sus pomenit. Pe lîngă acestea, *Ordonnances des Armoiries* nu mi-a sosit încă. De aceea va fi necesar să fac un mic pachet separat şi să-l încredinţez tot lui Antoine Muys. Între timp, voi căuta şi alte lucruri care ar putea să vă placă.

Noutăţi nu sînt. Asediul Bredei3 continuă cu aceeaşi îndărătnicie, în ciudla ploilor nemaipomenit de puternice, care fac foarte nesuferită viaţa în tabără. Căci toate drumurile sînt prăpădite, iar convoaiele înaintează cu cea mai mare greutate. În orice caz, prinţul de Orania nu găseşte nici un mijloc de a lupta contra lor sau a le opri şi a renunţat la această încercare, socotind-o imposibilă. Marchizul, pentru a mai înlătura greutăţile de care se izbeşte în găsirea furajului, precum şi pentru a cruţa caii, a împărţit cea mai mare parte a cavaleriei sale în oraşele cele mai apropiate de tabără, cum sînt Herenthals, Lierre, Malines, Tumault şi Bois-le-Duc unde este bine

49 Theophile Viaud (1590—1625), poet satiric francez, exilat în 1619 din pricina versurilor sale. Convertin- du-se la catolicism, a fost iertat. După întoarcerea în patrie, a publicat altă carte, *Parnasul satiric* (denu- mită de Rubens *Satiricon),* care i-a adus condamnarea la moarte pe eşafod. A scăpat fugind, iar sentinţa a fost executată asupra efigiei sale.

aprovizionat. Iese în întîmpinarea convoaielor care vin de la tabără, escortîndu-le cît de departe este necesar. Prinţul de Orania are poate o stratagemă în cap, dar nimeni nu ştie dacă aceasta va servi la salvarea Bredei, ori va fi o simplă diversiune pentru marchiz. A pus să i se construiască la Rotterdam patruzeci de corăbii în stare să ducă ostaşii şi caiii, cu pontoane ataşate, spre a-şi putea lăsa poverile lor pe ţărm, oriunde, în chip lesnfflcios.

1 Charles Scribanius, rectorul mînăstirii iezuite din Antwerp, intelectual preţuit, a fost unul dintre prietenii lui Rubens.

2 *Orînduirea armoariilor* – lucrare neidentificată.

3 La 5 iunie 1625, după zece luni de asediu, oraşul 68 Breda s-a predat.

încă nu a fost descoperit ucigaşul ducelui de Croy 1. Cît despre soţia sa, se spune că i-ar fi lăsat o frumoasă moştenire, dar deocamdată nu aş putea spune ce sumă.

în ce mă priveşte, aştept, cu ajutorul cerului, să fiu gata să plec la Paris peste şase săptămini, cu toate lucrările mele, sper cu toată încrederea să vă găsesc acolo, ceea ce ar însemna pentru mine cea mai mare mîngîiere din lume. Sper, deopotrivă, să sosim la vreme pentru a vedea celebrarea nunţii regale[50][51], care se va desfăşura, probabil, în timpul carnavalului următor. Pînă atunci, mă încredinţez cu umilinţă bunei voastre graţii, şi sărutîndu-vă mîinile din

---

50 Charles-Alexandre Croy d'Havre, autorul volumului *Amintiri din război,* descriind evenimentele militare petrecute în Olanda între anii 1600—1606, a fost împuşcat pe cînd stătea la fereastră, în palatul său, de către un paj pe care-l trăsese de urechi. Ucigaşul, pe nume Pasturel, a fugit în Italia ; peste 32 de ani, pe patul de moarte, şi-a mărturisit crima.

51 Opera pe care Rubens spera să o termine în termen de şase săptămîni era seria de picturi comandate pen- tru Palatul Luxemburg. Este vorba de nunta prinţesei Henrietta Maria, sora lui Ludovic al XIII-lea, cu re- gele Carol I al Angliei. A fost celebrată prin procură, la 11 mai 1625.

toată inima, rămîn, domnule, al domniei voastre prea umil slujitor.

PETER PAUL RUBENS

CĂTRE VALAVEZ

Antwerp, 26 decembrie 1624

Domnule,

Vă sînt dator un răspuns la două scrisori, întrucît pe cea dintîi am primit-o prea tîrziu spre a fi putut răspunde prin curierul de săptămîna trecută, deşi am fost stîrnit la mare zor de veştile date de domnia voastră (auzite din gura abatelui de Saint-Ambroise), că plecarea regelui şi a întregii sale curţi din Paris urmează să se întîmple cel mai tîrziu în luna februarie, fără a-mi explica dacă aceasta va fi la începutul, mijlocul sau sfîrşitul acestei luni. Acum am primit, cu ultima poştă, o epistolă scrisă chiiar de mîna domnului de Sainit-Ambroise, cu data de 19 decembrie, în care doreşte să afle, în numele reginei-mame, data exactă cînd pot preda lucrările la Paris, fără a adăuga nimic altceva, fără să pomenească de plecarea curţii ori să facă cea mai mică stăruinţă; dimpotrivă, îmi trimite măsurile unui tablou pe care cardinalul Richelieu doreşte să-l pictez pentru el şi care, în treacăt fie spus, mi-ar fi plăcut să fie mai mare, deoarece ard de dorinţa să fiu pe placul unui asemenea patron. 1 L-am informat pe domnul de Saint-Ambroise că, dacă este la mijloc o urgenţă atît de mare, cum mi-a dat a înţelege prin mijlocirea domniei voastre, pot isprăvi totul (dacă Dumnezeu îmi dă viaţă şi sănătate), pe la sfîrşitul lui ianuarie; dar dacă treaba nu cere atîta zor, ar fi mai bine să-mi lase un răgaz mai îndelungat, ca să se poată usca pe-ndelejtie culorile şi pînzele să poată fii înfăşurate şi împachetate fără primejdia de a fi vătămate. Mai mult încă, deoarece drumurile se aflã într-o stare foarte proastă, trebuie să îngăduim cel puţin cincisprezece

zile poştalionului spre a duce tablourile de la Bruxelles la Paris. Cu toate acestea, mă leg, cu ajutorul Domnului, să sosesc la Paris cu toate picturile către sfîrşitul lui februarie, cel mai tîrziu. Dar dacă va fi nevoie să mă aflu acolo mai înainte, nu mă voi abate de la datoria mea. Îl rog deci să-mi trimită, cît mai curînd îndrumări lămurite, astfel ca să ştiu cum să orînduiesc lucrurile, icăci cu nici un chip nu doresc să sosesc la Paris după plecarea curţii. Vă rog fierbinte, de asemenea, să îndemnaţi pe domnul de Saint-Ambroise să-mi facă cunoscută, negreşit, data stabilită pentru sosirea mea. Şi dacă se va ivi vreo noutate sau vreo schimbare cu privire la plecarea regelui,

70 1 Este vorba de *Fuga lui Lot,* astăzi la Luvru.

vă rog stăruitor să mă vesitiiţi pe dată. Astfel îmi voi spori obligaţiile pe care le am faţă de domnia voastră (dacă mai este cu putinţă aşa ceva).

Acum două zile am primit pachetul cu cărţi menţionat în lista domniei voastre. Cărţile sînt toate la locul lor, dar nu-mi închipuiam că vor alcătui un pachet latît de mare. Scrisorile cardinalului d'Ossat se înfăţişează într-o formă mai bună decît le văzusem mai înainte, iar cele ale lui Duplessis-Mornay 1 sînt de asemenea binevenite, pentru că nu-mi amintesc să fi auzit pomenindu-se de ele, deşi este o persoană cunoscută pretutindeni şi se bucură de faimă pentru celelalte opere ale lui şi pentru controversa lui cu Du Perron[52]. În schimb, nu vă pot da nici una din lucrările mele, deoarece nu pot găsi aici nimic vrednic de interesul domniei voastre şi ial fratelui vostru. Nu am încredinţat încă curierului cartea părintelui Scribandus, împreună cu *Ordonnances des Armoiries,* fiindcă am tras nădejdea de a mai găsi vreo lucrare plăcută pentru domnia

52 Du Perron (1556—1618). cardinal şi polemist francez celebru, este autorul lucrării *Elogiul lui Ronsard.* El a obţinut pentru Henric al IV-lea iertarea pontificală.

voastră; dar nu pot descoperi nimiic, afară de o lucrare latină publicată destul de recent de domnul Chifflet[53] care mi se pare foarte valoroasă şi poiartă tii'tlul: *De Sacra Lindone Vesutina aut Sepultura ChristiA.* Mîine voi avea un exemplar şi vi le voi trimite pe toate trei, cu primul poşitalion. Mai am de asemenea un desen desăvîrşit, făcut după mumia din colecţia mea, astfel că fratele domniei voastre îl poate studia, dar nu îndrăznesc să-l trimit împreună cu cărţile, deoarece ar trebui să fie făcut sul, ca să ocupe foarte puţin loc. Deşi nu este decît o singură foaie de hîrtie, cred că va fi mai sigur să îl învelesc într-una din pînzele mele; în acest fel va fii totodată mai bine ocrotit de umezeală. Dar am să mai chibzuiesc la acesta, încă o dată, pentru că este gata şi nu vreau să vă las curiozitatea aprinsă atîta vreme. Pînă laitunci, *Monsieur1,* vă rog să mă socotiţi cu totul la dispoziţia domniei voastre şi dacă, prin amînarea plecării mele de aici, se va ivi primejdia de a nu vă găsi la Paris, negreşit mă voi zori anume pentru acest singur temei. Mă veţi îndatora mştiinţîndu-mă la vreme. Mă încredinţez bunei graţii a domniei voastre asigurîndu-vă că voi fi, *Monsieur,* cît voi trăi, prea umilul vostru slujitor,

PETER PAUL RUBENS

CĂTRE VALAVEZ

Antwerp, 10 ianuarie 1625

Domnule,

Sînt bucuros să aflu că, pe cît se pare, aţi primit în stare bună aparatul pentru mişcarea perpetuă, deoarece tubul de sticlă nu era spart. Cred că fratele domniei voastre are încă îndrumările trimise de mine, cu mult în urmă, pentru a pune în mişcare maşinăria. Dar, spre a fi

---

53 Jean Jacques Chifflet (1588—1660) a fost medicul arhiducesei Isabella şi al regelui Filip al IV-lea.

sigur că nu lipseşte nimic, pentru orice împrejurare, cu primul prilej îi voi reîmprospăta memoria, lucru pe car. E, într-adevăr, se cuvenea să-l fi şi făcut. Vă rog însă să credeţi că scurtul răgaz ce-mi rămîne ca să termin picturile pentru regina-mamă, pe lîngă cealaltă muncă a mea, face din mine zilele acestea cel mai ocupat şi mai hărţuit om din lume. Vă

72 i Domnule. (în franceză, în text.)

mulţumesc pentru amănunţitele instrucţiuni trimise, care sînt la fel cu cele primite din partea domnului de Saint-Ambroise, şi anume, că trebuie să fiu la Paris cu toate tablourile mele, pe ziua de 2 sau 3, ori cel mai itiîrziu pe 4 februarie. Timpul rămas este atît de limitat, încît voi fi nevoit să mă opresc din lucru chiar de azi, altminteri culorile nu vor avea vreme să se usuce, sau eu nu voi avea timp pentru călătoria de la Amtwerp la Paris. Cu toate acestea, nu va însemna un mare neajuns, căci, în orice caz, va fi necesar să retuşez întreaga lucrare la faţa locului (vreau să spun, chiar în galerie). Nu are însemnătate dacă rămîne mai mult ori mai puţin de făcuit, poit fi înfăptuite toaite o dată şi rezultatul este acelaşi, fie că voi face treaba la Antwerp sau la Paris. Deşi cred că *Madame* 1 îşi va întîrzia plecarea (deoarece totdeauna apare cîte o întîrziere în treburile mărimilor), nu doresc să mă bizui pe această presupunere, ci prefer să fiu cît mai punctual posibil cu picturile mele. Cel mai mult mă frămîntă faptul că tabloul pictat pentru cardinal nu poate fi terminat întru itotul, după părerea mea, iar dacă ar fi gata, nu s-ar usca de ajuns ca să-l aduc cu mine. Dar, deşi cu dragă inimă aş sluji pe înălţimea Sa, cunoscînd bine ce lucru preţios este să te bucuri de favoarea lui, nu socot de mare însemnătate dacă voi desăvîrşi lucrarea la Antwerp sau la Paris. Pînă la urmă, sper că va fi la fel de mulţumit de hărnicia meia ca şi

reginia-mamă şi că voi găsii vreun subiect pe gustul lui. Sînt nespus de măgulit să aflu de la domnia voastră că *Madame* pare a dori să-mi vadă tablourile înainte de plecarea ei şi voi fi fericit să-i împlinesc această dorinţă. Soţul ei, prinţul de Wales, este cel mai mare iubitor de pictură pe care-l cunosc în tagma prinţilor. A şi cumpărat ceva pictat de mîna mea, prin mijlocirea agentului englez rezident la Bruxelles, a stăruit atît de mult spre a dobîndi portretul meu, încit nu l-am putut refuza. Căci, deşii nu consider potrivit să trimit propriul meu portret unui prinţ de asemenea rang, pînă la urmă mi-a învins modestia. Iar dacă alianţa proiectată ar fi căpătat fiinţă, ar fi trebuit să plec în Anglia; dar cum această prietenie s-a spulberat, relaţiile dintre indivizi s-au răcit de asemenea, deoarece soarta celor mari totdeauna trage după sine pe toate celelalte. Cît despre mine, vă pot încredinţa că nu se aflâ fiinţă mai puţin pătimaşă în treburile publice, afară doar de împrejurările cînd sînt în joc averea şi persoana mea, înţelegînd că *(ceteris paribus) 1* consider lumea întreagă drept patria mea şi cred, deopotrivă, că aş fi foarte bine primit oriunde m-aş duce.

Aici se presupune că Valtellina este pierdută şi că există o foarte strînsă înţelegere între papa şi regele Franţei. Doar atîta despre acest subiect; dar, cu privire la Breda, marchizul de Spinola este tot mai ferm decis să cucerească oraşul care, vă pot asigura, este atît de temeinic împresurat, încît nici o putere din lume nu-l poalte salva, doar dacă asediatorul nu va fi rechemat din ordinul expres al stăpînului său, ca să preîntîmpine un eşec în altă parte (ceea ce nu cred). De le începutul războiulu'i nici o clipă nu a plănuit să ia cu asalt oraşul, ci să-l cucerească prin blocadă. Se fac mari pregătiri pentru apărarea provinciilor TXrtois, Luxemburg, Hainault şi Flandra. Dea Domnul să

pot pleca şi să mă întorc teafăr, înainte de a se produce o ruptură. De astă dată nu maii am nimic de adăugat, decît că vă sărut mîinile foarte umil, în] credinţîndu-mă bunei voinţe a domniei voastre din toată inima şi asigurîndu-vă că vă voi rămîne devotat cît voi trăi.

I-am înmînat lui Antoine Muys un mic pachet cuprinzînd trei cărţi – sau, mai degrabă, două – întrucît *Ordonnances des Armoiries* constă dintr-un singur *În folio.* Celelalte două sînt *Princeps Christiano – politicus1* de părintele Scribanius şi *De Lînteis Salvatoris* de domnul Chifflet. Puteţi fi sigur că veţi plăti un preţ ridicat pentru ele, căci jupîn Antoine nu a taxat niciodată mai puţin de doi franci transportul. Las pe seama domniei voastre să scădeţi din sumă dacă o veţi socoti exagerată; după părerea mea, puteţi oferi ceva peste jumătate din preţul pretins. Nu trimit desenul cu mumia, pe care-l voi aduce o dată cu picturile.

PETER PAUL RUBENS

CĂTRE INFANTA ISABELLA

Paris, 15 martie 1625

Serenisimă Doamnă,

De cînd v-am scris la Montfort, cu ultima poştă, am primlit alt raport foarte curios privitor la sosirea la această curte a ducelui de Neuburg avînd ’autorizarea regelui de a negocia şi a încheia un armistiţiu cu olandezii. Cu toate că recunosc valoarea, capacitatea şi hărnicia acestui duce, mi se pare foarte straniu, cu atît mai mult cu cît ştim cu certitudine că această decizie a Maiestăţii Sale se bazează pe temeiuri foarte slabe şi că toată această (treabă este datorată stăruinţei secretarului de Bie[54]. Acest om crede că, prin mijlocirea unui anume Fuquier, de la curtea

54 Guillaume de Bie, secretar al administraţiei finan- ciare din Bruxelles, ca şi domnul T’Serclaes, încă din 1621, încercase să iniţieze negocieri cu olandezii.

Franţei, a încheiat o importantă negociere cu favoritul regelui, numit Toiras[55]. Deoarece existau unele indicii despre această întorsătură, înainjte de plecarea mea din Bruxelles, m-am informat cu grijă despre calităţile acestor personaje. Apoi, văzînd că afacerea nu este o taină şi ţinînd seama de prudenţa seniorului de Meulevelt[56] i-arn spus totul, cu gîndul de a afla intenţia şi judecata sa în această problemă de stat. Înălţimea Voastră va afla opinia sa din propria lui scrisoare, anexată aici, dar care nu este la fel de explicită ca a mea, deoarece el nu a fost informat despre tratativele duse de alţi agenţi diplomatici, mai ales cu catolicii. Deşi sînt sigur că înălţimea Voastră ştie tot ce se pune la cale, şi poate că are motive, necunoscute mie, de a aproba acţiunea lui de Blie, nădăjduiesc că înălţimea Voastră nu va fi jignită dacă îmi exprim opinia după capacitatea mea şi cu libertatea obişnuită. Fac acest lucru cu atît mai multă cutezanţă, deoarece seniorul de Meulevelt consideră că problema are mare însemnătate. Iată de ce a judecat necesar să trimită urgent acest sol înălţimii Voastre, în scopul de a putea şti cum să ne purtăm la sosirea ducelui la această curte, care poate să aibă loc curînd.

Urmează, deci, că această negociere s-ar cuveni să fie judecată atît după originea, cît şi după autorul ei, care se numeşte Fuquier, după cum am spus. Nu ştiu ce vrea – la această curte – omul acesta are cea mai proastă reputaţie, este deprins să ia bani folosind tot soiul de pretenţii neîntemeiate, spre dauna celor din jur. *(Notă marginală:* Acest om este bine cunoscut de către seniorul de

---

55 Jean Saint Bonnet de Toiras, căpitan în gardă şi, din 1625, guvernator al fortului St. Louis din La Ro- chelle, a devenit, în 1630, mareşal.

56 Henri de Vicq, senior de Meulevelt, a fost ambasa- 76 dorul infantei Tsabella la curtea Franţei.

Meulevelt, care îl judecă înitoemai cum l-am descris eu.) El l-a adus, anul trecut, pe de Bie la Paris şi i-a vîrît în cap ideea că, pentru a înfăptui acest armistiţiu, ar fi necesar să cîştige de partea lui, sau chiar să mituiască, pe favoritul regelui, domnul de Toiras, cu care acest Fuquier a pretins că este extrem de initim. Aceasta este calea propusă de de Bie ducelui de Neuburg. *(Notă marginală:*

Mai întîi personal, şi apoi prin scrisori trimise de duce pe cînd se afla în Spania.) Iar dînsul, cu bunătatea şi credulitatea lui, (însuşire caracterizînd persoanele bineintenţionate) s-a încrezut pe deplin în de Bie şi i-a informat pe regele şi pe miniştrii lui despre acest proiect. Dacă nu cumva greşesc, a fost precizată pînă şi suma la care să se ridice mita; aceasta ar fi însă de mică însemnătate, căci partea cea mai mare ar rămîne celor care au încheiat tîrgul, dacă acest plan ar fi dus vreodată la îndeplinire. După părerea noastră, cîntărind actuala stare de lucruri de la această curte, credem cu fermitate că nu ar putea fi luată nici o ho-, tărîre care să fie mai străină de ţelul urmărit, sau mai ruşinoasă pentru Maiestatea Sa. Pentru că, în primul rînd, ducele venind din Spania, ar stîrni bănuială: ar putea fi chiar interesat în înfăptuirea armistiţiului spre folosul proprietăţilor sale, care suferă mult de pe urma războiului purtat în Flandra şi, astfel, i se va acorda puţină încredere. Va apărea ca şi cum Spania ar încerca, prin mijlocirea ducelui şi (ceea ce este mai rău) a francezilor, să cadă ia învoială cu rebelii săi. Aceasta pare o acţiune cu toitul contrară onoarai Maiestăţii Sale, deoarece el ar face avansuri care, după părerea noastră, ar fi zadarnice şi lipsite de roade. Căci pentru francezi este o maximă de stat să păstreze războiul mereu aprins în Flandra şi să provoace regelui Spaniei cheltuieli şi tulburări continue. Această atitudine au arătat-

o oferind atît de mult sprijin (olandezilor), în bani şi în oameni, de la începutul domniei lui Henric al IV-lea pînă în zilele noastre. Înălţimea Voastră poiaite îşi aminteşte că prinţul de Oraniia a susţinut totdeauna, sus şi tare, prin intermediul catolicilor, că dacă negocierile ar ajunge la cunoştinţa regilor Franţei şi Angliei ar fi rupte pe loc; şi că s-a plîns (deşi cred că pe nedrept) că am trimis depeşele lui în Franţa numai spre a dezbina confederaţia statelor Olandei şi a strica relaţiile prieteneşti cu coroana acestei ţări. Aşadar, propunerea ducelui de Neuburg va, servi doar spre a dezvălui secretele noastre şi a-i avertiza la vreme pe vrăjmaşii noştri francezi pentru a ne opune planurile lor cu mai mare siguranţă şi tărie, ca să le ducă la neizbîndă, în pofida puterii lor; acţiunea aceasta l-ar scîrbi cu totul pe prinţul de Orania şi ar avea drept rezultat ruperea tuturor celorlalte negocieri car, e sînt de pe acum atît de înaintate, după cîte ştie, înălţimea Voastră. Nu pricep cum ar putea francezii să înlăture, în vreun fel, stavila care singură împiedică succesul iniţiativei noastre, de vreme ce sprijină partidul opus cu tot atîta perseverenţă, ca şi cum eşecul ei ar sluji propriul lor interes. Iar mie mi se pare ridicol să cred că prin stăruinţelele lor se aşteaptă ca noi să renunţăm la asediul Bredei sau ca prinţul să cedeze în faţa pretenţiilor lor. Este o nerozie să crezi, fie că francezii doresc acest lucru, ori că vor găsi mijloacele nimerite pentru încetarea ostilităţilor, -cît de cî: t mai lesne decît am putea găsi noi, dacă am dori. În sfîrşit, nu avem nevoie nici de îngăduinţa lor, după cum ştie înălţimea Voastră, nici de mijlocirea ducelui; nici nu este necesar să cumpărăm de la francezi ceea ce putem căpăta pe degeaba.

Cît despre Toiras, înălţimea Voastră poate să mă creadă cînd spun că este o nebunie să aşteptăm de la el ceva care nu stă în puterea lui. *(Notă marginală:* Dacă, totuşi, Toiras

pleacă urechea la propunere, înălţimea Voastră va vedea că va fi trădare şi joc dublu din partea lui, îngăduindu-i să dezvăluie totul regelui şi să-şi dovedească fidelitatea şi integritatea întocmai cum a făcut domnul van Kessel cu părintele Ophovius.) Căci Toiras nu se amestecă în treburi de stat, ci este privit ca un înţelept şi modest gentilom care nu are altă sardină decît comanda fortului St. Louis, de lîngă La Ro78 cheile. A venit la curte la instigaţia lui Soubise *, cu gîndul de a negocia pentru un port pe care vrea să-l construiască la fortăreaţa aceea, şi se socoteşte că peste cîteva zile va pleca d! în nou. Trebuie să ne dăm seama că întreaga icîrmuire a acestui regat se află acum în mîinile reginei-mame şi ale cardinalului Richelieu, care i se opun lui Toiras de cîte ori pot şi care ar fi ostilii oricărei acţiuni angajate de el sau pentru el.

Cît despre simpatia deosebită pe care i-o arată regele, el este în ochii Maiestăţii Sale cu mult mai prejos de noul favorit, numit Barradas[5758]. A'cest om se bucură de asemenea trecere, încît întreaga curte este uluită şi chiar cardinalul îl pizmuieşte, peste măsură, şi caută prin toate vicleşugurile posibile să-l facă a-i fi îndatorat. *(Notă marginală:* După toate, regele i-a spus lui Barradas că nu are cădereia să se amestece în cîrmuirea treburilor, nici măcar să se gîndească a lua parte la probleme de stat.)

Luînd în consideraţie toate motivele amintite mai sus, cer înălţimii Voastre îngăduinţa de a-mi înfăţişa deschis părerea, de vreme ce înălţimea Voastră mi-a şi făcut

57 Benjamin de Rohan (1583—1642) a luptat mai întîi în Olanda, sub comanda lui Mauriciu de Nassau, şi apoi a împărţit conducerea partidului Reformei din Franţa cu fratele său Henric, duce de Rohan.

58 Francois de Barradas s-a bucurat de favoarea regală pînă în 1626, cînd Richelieu a izbutit să-l înlăture fiindcă s-a opus planului de a căsători pe ducele de Orleans, fratele regelui, cu domnişoara de Montpensier.

onoarea, în alte împrejurări, de a mă consulta asupra aceluiaşi subiect. Consider pe ducele de Neuburg foarte capabil de a negocia acest tratat, dar nu aici, la această curte, unde armistiţiul este urît mai mult clecîit orice pe pămînt. Mai mult încă, aud din toate părţile, spre mîhnirea mea, că sînt slabe nădejdi de succes. Şi bănuiesc, cunoscînd firea acestui prinţ, că afacerea va fii în curînd publică pretutindeni, şi las pe seama înălţimii Voastre să cîntărească ce urmări va avea. Prin urmare ni se pare necesar, seniorului de Meulevelt şi mie, ca înălţimea Voastră să-l oprească prin toate mijloacele pe de Bie *(notă marginală:* cred că a şi primit învoirea înălţimii Voastre de a veni de Paşti), care spunte că este dispus să meargă cu poştalionul chiar pînă la Orleans, ca să-l întîlnească pe duce, cu gîndul de a-l asislta în -această negociere. Ar fi de asemenea un lucru bun dacă înălţimea Voastră i-ar atrage luarea aminte ducelui (înainte de a putea fi făcute aici unele tatonări) să nu-şi ia asupra lui nici o obligaţie fără a consulta mai întîi pe înălţimea Voastră, şi că ar trebui, aşadar, să se duică direct la Bruxelles, fără a se mai opri de loc la această curte. Iar după ce înălţimea Voastră va fi avut vreme de a gîndi asupra -acestei acţiuni şi a afla despre intenţia şi îndrumările lui, poate ajunge la hotărîrea care i se pare mai potrivită.

Între timp, rog stăruitor pe înălţimea Voastră să mă înştiinţeze cît de curînd despre felul cum trebuie să mă port faţă de duce în această afacere. Seniorul de Meulex^elt doreşte de asemenea să fie informat de intenţia înălţimii Voastre (deoarece este foarte posibil ca ducele să iciaute sprijinul lui la această curte) şi se întreabă dacă s-ar cuveni să-l încurajeze, sau să-l oprească, de a se amesteca. Eu însumi, deşi sînt doar o mică unealtă, aş putea – folosind înclinarea ce arată totdeauna pentru

mine ducele – servi la abaterea gînriului său, dacă aş fi informat despre voinţa Serenisimei Voastre Maiestăţi, căreia mă supun foarte umil. Vă \cer iertare, dacă sînt prea cutezător, şi rog pe înălţimea Voastră să mă creadă că sînt călăuzit doar de zelul meu întru slujirea regelui şi a înălţimii Voastre şi pentru bunăstarea ţării mele.

Cu aceasta închei şi, cu adîncă reverenţă, sărut picioarele Serenisimei Voastre înălţimi.

PETER PAUL RUBENS

Deoarece marchizul de Mirabel, ambasadorul catoliic la această curte şi o persoană foarte prudentă şi discretă, a prins de veste de mi80 siunea ducelui de ia tralta aceasită problemă şi o judecă foarte aspru, cred că va încerca să împiedice îndeplinirea ei. De aceea, va fi necesar ca înălţimea Voastră să furnizeze cît mai curînd îndrumări, ca să nu poată fi făcut aici nici un pas greşit, contrar intenţiei înălţimii Voastre, care poate cunoaşte lucruri pe care noi nu le putem pătrunde, cu mintea sau nu ne este permis a le cunoaşte – /orbesc numai pentru mine – căruia îmi este de ajuns un singur cuvînt al înălţimii Voastre, ca să mă supun.

Dacă este vorba de soluţionarea generală a tuturor diferendelor existente între coroanele Spaniei şi Franţei, ar fi mai bine, după părerea noastră, ca primele demersuri să fie făcute de legatul papal[59] – care se spune că va veni în curînd, cu siguranţă, la această curte – ca persoană neutră. Şi dacă apoi s-ar manifesta doriinţa de a include şi chestiunea armistiţiului, în sicopul de a înlătura obstacolul războiului din Flandra, care pricinuieşte mari neajunsuri şi stînjeneşte relaţiile prieteneşti dintre cele două ţări, ar fi mai cuminte ca asemenea propunere să vină de la o terţă

---

59 Cardinalul Francesco Barberini, nepotul lui Urban al Vin-lea.

parte, cum este legatul, care nu suferă prejudicii nici nu este bănuit de nimic, decît din partea unui prinţ care are cele mai mari interese în Spania şi vine direct de la această curte. *(Notă marginală:* Toate acesitea sînt spuse cu supunerea şi scuzele cuvenite.) Căci această afacere nu poate fi negociată în treacăt. Sau, cel puţin, dacă ducele urmează să s. E ocupe de ea, un moment mai oportun şi mai prielnic ar fi după sosirea legatului şi după ce eminenţa sa va fi făcut propuneri pentru soluţionarea situaţiei din Italia şi din Valtellina. Pe această cale, un tratat ar putea fi uşor legat de celălalt, din cauza sprijinului dat de regele Franţei şi din alte motive similare.

Cer din nou iertare înălţimii Voastre, pentru că. Mă /arăt prezumţios vorbind prea slobod despre chestiuni de asemenea răspundere.

Dacă aş fi informat de voinţa înălţimii Voastre, le-iaş putea scrie lui don Diego 1 şi contelui Olivares pe această temă; i-aş fi scris şi marchizului Spinola, dar n-am îndrăznit să risc. Dacă înălţimea Voastră consideră înţelept acest pas, i-aţi putea comunica excelenţei sale informaţia. Dar rog pe înălţimea Voastră să păstreze secretul şi să arunce în foc această scrisoare. Cădi sînt cel mai devotat şi conştiincios slujitor al ducelui de Neuburg şi n-am motiv de a păstra icîituşi de puţin pică domnului de Bie (după cum ştie Domnul Dumnezeu). Dimpotrivă, sînt prietenul lui şi în nici un chip nu doresc să-i stîrnesc animozitatea. Gîndul la bunăstarea obştească şi slujirea Înălţimii Voastre mă sităpîneşte însă mai puternic decît oricare altă pasiune. Mă las deci pe seama prudenţei şi discreţiei Serenisimei Voastre Alteţe.

CĂTRE PEIRESC

Paris, 13 mai 1625

Domnule

Alaltăieri, *(notă marginală:* 11 mai) *Madame*[60] sora regelui, a fost cununată prin procură, cu toată solemnitatea cuvenită, cu ducele de Chevreuse, în numele regelui Angliei. A oficiat slujba cardinalul de la Roichefoucauld. Veţi afla mai multe amănunte din diferite scrieri şi rapoarte tipărite, la dare trebuie să vă îndrept[61]. Căci, ca să vă spun adevărul, mi-am pierdut toată plăcerea aşteptată de la această ceremonie din cauza accidentului întîmplat fratelui domniei voastre, domnul de Valavez. Se afla cu mine în acelaşi balcon rezervat suitei ambasadorului englez şi în care se adunaseră un mare număr de privitori. *(Notă marginală:* Datorită marii sîrguinţe a domnului Valavez, a obţinut locul acela, aflat tocmai în faţa platformei unde se desfăşura ceremonia.) Deodată, sub enorma povară a acestei mulţimi, bîrnele de lemn s-au prăbuşit şi, spre oroarea şi încremenirea mea, l-am văzut pe fratele vostru, care stătea chiar lîngă mine, căzînd o daltă cu ceilalţi. Eu stăteam pe marginea unei schele alăturate, care a rămas neatinsă, *ut solemus aliquando duabus sellis şedere*[62]*.* Abia am avut vreme să-mi trag piciorul de pe schela care se prăbuşea şi să-l pun pe duşumeaua rămasă neclintită. Iar acolo, în partea cealaltă, nimeni nu avea putinţa de a trece, fără să cadă. De aceea, în momentul acela nu am fost în stare să-l văd pe fratele vostru sau să aflu de soarta lui, dacă era rănit sau ba. Am fost silirt să rămîn copleşit de nelinişte pînă la sfîrşitul

---

60 Don Diego Messia, ulterior marchiz de Leganes,

61 Cea mai amănunţită relatare a apărut în voi. XI din *Mercure Franşais ou Vhistoire de notre temps*

82 (Paris, 1626).

62 La fel cum obişnuim uneori să stăm între două scaune. (în latină, în text.)

ceremoniiei. Şi apoi, strecurîndu-mă cît am putut de iute, l-am găsit acasă, cu o rană în frunte. Am fost grozav de abătut de această întîmplare, cu atît mai mult cu cît, din ceata de treizeci şi mali bine de persoane care au căzut, n-am auzit ca altcineva să fi fost rănit ori să fi rămas cu vînătăi. Ţeasta nu ii-a fost atinsă, doar carnea, şi dacă nu ar avea vînătăi în jurul rănii, cred că s-ar tămădui în cîteva zile. Dar cum contuzia este apropiată de rană, infecţia poate fi trasă afară chiar prin deschizătuna rănii. Slavă Domnului, nu are febră, deoarece a folosit numaidecît leacuri potrivite, ca de pildă luare de sînge şi injecţii ca să împiedice vreo tulburare. Nădăjduiesc, prin urmare, că peste cîteva zile îşi va redobîndi sănătatea. Ceea ce l-a necăjit mai rău a fost faptul că accidentul acesta s-a petrecut tocmai la vremea sosirii legatului papal şi se teme că nu va fi în stare de a vă împlini dorinţa, şi pe-a sa personală, de a prezenta omagii eminenţei sale şi gentilomilor din suita lui. Nu cunoaştem încă ziua precisă a sosirii legatului la Paris, dar este sigur că sîmbăta trecută, la 10 mai, ajunsese la Orleans şi că astăzi, în 13, va poposi la Etampes. Această călătorie a legatului pare să fi fost însoţită pînă acum de multe prevestiri rele, mai cu seamă boala subită care a dat peste unchiul lui, signor Magalotti, imediat după sosirea acestuia la curte, în calitate de vestitor al legatului. Doctorii au renunţat a se mai îngriji de el, căci nu sînt în stare, nici chiar luîndu-i mult sînge sau prin oricare alt remediu, să alunge frigurile lui maligne. Dacă fratele vostru nu este iarăşi pe picioare şi capabil să urmeze îndrumările primite, îmi va fi greu să găsesc o ocazie de a prezenta respectele mele acestor personaje distinse, pe care le descrieţi în scrisoare în cuvintele voastre expresive. Mai înltîi este signor Aleandro, de la care în scurtă vreme aţi aflat multe lucruri

însemnate *(notă marginală:* după cum spuneţi din modestie), dar nici unul din ele, sînt sigur, nu vă era necunoscut. Acum, dacă aş avea norocul să stau puţin de vorbă cu dînsul, aş putea fi instruit şi mai mult şi aş izbuti să îndrept tot soiul de greşeli! Ar fi fost de asemenea o favoare deosebită pentru mine să mi se permită a săruta mîinile cavalerului del Pozzo şi ale lui signor Doni, amîndoi persoane cu mare faimă şi vestite pentru cunoştinţele lor în domeniul antichităţii şi penitru dragostea lor ce-o arată lucrurilor frumoase.

Sînt oarecum îngrlijat din cauza treburilor mele personale, care desigur că suferă din pricina evenimentelor publice. Sub această apăsare a treburilor obşteşti nu pot înfăţişa nici o cerere, fără a-mi atrage mustrarea de-a a obosi pe regină cu chestiuni particulare. În ciuda acestei situaţii voi pune în joc puţinul talent pe care-l am, pentru a obţine să fiu plătit îna84 inte de plecarea miresei, care se va întîmpla pe la Rusalii. Regina-mamă şi regina domnitoare o vor însoţi pînă la Boulogne, iar regele pînă la Amiens. Sînt sigur că regina-mamă este foarte satisfăcută de munca mea, aşa cum mi-a spus în multe rînduri cu vorbele ei şi a repetat-o de asemenea tuturor. Regele mi-a făcut d, e asemenea cinstea de a venii să vadă galeria noastră; a fost prima dată cînd a pus piciorul în acest palat, pe care au început să-l clădească cu şaisprezece-şaptesprezece ani în urmă. *(Notă marginală*: La vremea aceea eram ia pat, din vina unui cizmar care, probîndu-mi un pantof nou, aproape mi-a betegit piciorul. Am stat în casă zece zile şi chiar acum, deşi pot călări, mai simt foarte tare efectele.) Maiestatea Sa şi-a arătat deplina satisfacţie privind picturile noastre, după rapoartele tuturor celor care erau de faţă, mai cu seamă domnul de Saint-Ambroise. A servit ca interpret al subiectelor,

schimbînd sau ascunzînd înţelesul adevărat cu mare iscusinţă. Cred că v-am scris că un tablou, reprezentînd *Plecarea reginei din Paris,* a fost îndepărtat şi în locul lui am pictat altul, în întregime nou, reprezentînd *Fericirea din vremea regenţei sale.* Acesta arată înflorirea regatului Franţei, renaşterea ştiinţelor şi a artelor prin mărinimia şi splendoarea Maiestăţii Sale, care stă pe un tron scînteietor şi ţine în mină o balanţă, păstrînd echilibrul lumii prin chibzuinţă şi echitatea sa. Subiectul acesta, care nu atinge în mod specific *la raison d'etat1* a acestei domnii, nidi nu i se aplică vreunui individ, «a stîrnit multă plăcere şi cred că dacă celelalte subiecte ne-ar fi fost încredinţate, în întregime, ar fi trecut – atît cît priveşte curtea – fără nici un fel de scandal sau murmure. *(Notă marginală:* Cardinalul a remarcat acest lucru prea tîrziu şi a fost foarte necăjit că noii supuşi erau luaţi prin surprindere.) Pentru Viitor, cred că nu vor lipsi dificultăţile cu privire la subiectele din cealaltă galerie, care ar trebui să fie tratate liber şi neîmpiedicate de nici un scrupul. Tema este atît de vastă şi măreaţă, incit ar oferi inspiraţie destulă pentru zece galerii. Dar cardinalul de Richelieu, deşi i-am dat în scris un program concis, este atît de ocupat cu guvernarea statului incit n-a avut timp mici măcar să arunce o privire asupra lui. De aceea m-am decis ca, îndaită ce voi fi obţinut lichidarea socotelilor mele, să plec imediat şi să las pe seama lui şi a domnului de Saint-Ambroise să-mi trimită pe îndelete hotăririle lor, chiar de vor fi un talmeş-balmeş, după metoda lor şi, de azi pînăntr-un an, poate mă voi afla la Antwerp \ Pe scurt, sînt sătul de această curte şi, dacă nu-mi dau satisfacţie imediat, la fel cu punctualitatea arătată de mine în slujirea regineimame, s-ar putea (fac această confidenţă *entre nous 2)* să nu mă mai întorc aşa de curînd. Dar, ca să fiu sincer, pînă azi nu mă pot plînge

de atitudinea Maiestăţii Sale, pentru că întîrzierile au fost îndreptăţite şi scuzabile. Între timp, vremea trece şi mă aflu departe de casă, spre marele meu necaz.

Nu avem veşti din Belgia; asediul Bredei continuă ca de obicei, fără incidente, aşa cum aflăm din scrisorile primite la 6 mai. Dar cred că nu poate merge mai departe în acest fel, deoarece cele două tabere (ambele la fel de puternice) sînt prea apropiate una de alta. În concluzie, mă încredinţez bunăvoinţei voastre şi vă sărut mîinile, din toată inima.

Umilul vostru slujitor,

PETER PAUL RUBENS

Paris, în locuinţa fratelui vostru, 13 mai, 1625.

P.S. Mă simt atît de impresionat de accidentul fratelui vostru, ca şi cum l-aş fi suferit

1 Între Rubens şi cardinal se creaseră disensiuni provocate mai ales de manevrele şi insinuările cîtorva adepţi ai lui Richelieu.

86 2 între noi. (în franceză, în text.)

chiar eu, pentru că în oricare prilej nu a uitat să-mi facă toate serviciile posibile, în lucruri mici sau mari, tot ceea ce ar putea aştepta cineva de la propriul său frate.

CĂTRE VALAVEZ

Antwerp, 3 iulie 1625

Domnule,

De vreme ce aşa aţi recomandat şi deoarece signor Aleandro îmi promite să nu lase pe nici un alt gentilom să vadă aceste tipărituri, le predau în mîinile lui fără a le retuşa, după cum vedeţi. Cred că, afară de două camee mai mari, o veţi găsi pe cea cu *cuadriga triumfală* foarte aleasă şi demnă de consideraţie. Este cu totul ieşită din comun şi plină de detalii frumoase, a căror interpretare voi fi bucuros să o aflu de la signor Aleandro, ca şi numele

împăratulu/i. Seamănă, mai mult decît cu oricare altul, cu Teodosiu, dar altminteri amănuntele s-ar potrivit icu numele lui Aurelian sau Probus. Şi, de asemenea, remarcabile îmi par cele două figuri cu fascii şi globuri în mîini, aflate pe ambele laturi ale figurii triumfale

1 în 1620, Peiresc a descoperit, în tezaurul de la St. Chapelle din Paris, o mare camee din sardonix, crezînd că reprezintă *Apoteoza împăratului August.* Cameea, acum la Biblioteca Naţională din Paris, reprezintă de fapt, *Glorificarea lui Germanicus.* Cea de a doua camee mare la care se referă este aceea de la Viena. Cele două piese erau după spusele lui Peiresc „cele mai minunate camee văzute vreodată, din toate cîte au rămas de la antici". Din 1621, cei doi prieteni pregăteau o importantă lucrare de specialitate, asupra celor mai faimoase geme gravate ale antichităţii, urmînd a fi publicată, cu gravuri de Rubens. Din motive rămase necunoscute, proiectul nu a fost înfăptuit. Cameea cu *Cuadriga triumfală,* atît de elogiată de pictor, se află la Biblioteca Naţională din Paris, sub titlul *Triumful lui Liciniu.*

Cu prima diligenţă, care pleacă din Antwerp sau Bruxelles spre Paris, veţi primi exemplare din *Electorum Rubenii, Homiliis Asterii et Parentalibum Rubenii* şi *Epistolarum Isidori Pelusiotae* \ care, toate laolaltă, alcătuiesc un pachet prea mare penitru ia fi trimis cu poşta. Sînt mirat că Justo întîrzie atîta: negreşit, zăbava lui îmi pare excesivă. S-au împlinit acum douăzeci de zile de la plecarea mcia şi domnul Frarin mi-a scris la 19 iunie că fondurile erau pregătite şi mi se va plăti în ziua următoare. Sînt nespus de indignat de lipsa de punctualitate a domnului d'Argouges, aşa cum v-iam scris cu ultima poştă. Mă îndoiesc că a lichidat conturile pînă acum, fiindcă domnul Frarin încă nu mi-a scris nimic cu poşlta aceasta,

ceea c, e-mi pare un semn rău. Sper, totuşi, că nu va fi vreo neglijenţă, cel mult, oarecare întîrziere. Pentru că mi se pare de necrezut ca, la cererea domnului de Saint-Ambroise, să nu-i acorde deplină satisfacţie domnului Frarin, sau, din lipsă de fonduri, să nu-i dea asigurarea că scrisorile de schimb nu vor fi revocate. Cu atît mai mult cu cît (să rămînă *entre nous)* i-am făcut domnului d'Argouges un dar ales: un tablou pictat de mîna mea, care se pare că i-a plăcut foarte mult. Sper să am veşti mai bune cu poşta viitoare.

Despre treburile obşteşti am puţine de istorisit. Serenisima Infantă se află încă la Breda, dar întoarcerea ei în acest oraş este aşteptată peste o zi sau două. Olandezii fortifică Zevenbergen şi, pentru ca oamenii noştri să nu-i hărţuiască, au acoperit cu apă toate pajiştile din împrejurimi.

Regina Angliei a sosit sănătoasă şi teafără la Dover, la 22 iunie, dacă nu mă înşel. Regele ia plecat acolo cu cîteva zile mai înainte, din pricina lipsei de provizii care, după spusele englezilor, sînt greu de transportat în acel loc, în suficientă cantitate pentru a asigura multă vreme hrănirea unui alai regal cum e cel al Maiestăţii Sale. Dar probabil aţi fost pus la curent cu toate acestea pînă acum, mai cu seamă asupra felului cum regele a ajuns să se întîlnească cu regina, asupra recepţiei, ceremoniei etc.

Cu acestea închei, sărutîndu-vă mîinile din toată inima şi rugînd u-vă să-mi păstraţi bunăvoinţa voastră şi cea a lui signor Aleandro.

Prea iubitorul vostru slujitor,

PETER PAUL RUBENS

CĂTRE VALAVEZ

Bruxelles, 18 octombrie 1625

Domnule,

Nici nu im-am întors bine de la frontiera germană, că sînt obligat să plec pe dată la Dunkerque, ca să prezint Serenisimei Infante un raport asupra negocierilor mele, pe care am izbutit să le duc la capăt spre mulţumirea înălţimii Sale. La întoarcerea mea la Bruxelles, am găsit scrisoarea voastră atît de binevenită din 26 septembrie pătrunsă de obişnuita voiastră c-urtenie şi politeţe. Fiindcă nu vă mulţumiţi numai să mă onoraţi cu prietenia voastră, ci aveţi grijă ca şi alţii să facă acelaşi lucru, cum dovedeşte scrisoarea alăturată primită din partea amabilului cavaler del Pozzo. Lucrul acesta m-a înlcîntat peste măsură deoarece doream să întreţin corespondenţă cu acest gentilom, dar nu vedeam nici un mijloc de a face începutul. Acum aţi asigurat legătura şi nu voi întîrzia să-i răspund, cu primul prilej. Totuşi, deoarece se spune că legatul se întoarce direct la Roma, în acest caz va fi mai sigur să aştept pînă va sosi aici.

De la domnul abate de Saint-Ambroise nu am alte veşti pînă acum, decît cele cuprinse în scrisorile voastre. Probabil că asta se întîmplă fiindcă nu are nimic deosebit să-m! i scrie, dar cred că o va face, la timpul cuvenit.

Vă mulţumesc foarte mult pentru relatarea amănunţită a înfrîngerii navale suferite de domnul de Soubise din partea amiralului Montmorency. Olandezii atribuie toată izbînda amiralului lor HaultainA. Victoria este cu atît mai sigură, cu cît domnul de Toiras a cucerit şi el Ile de Re, a cărei stăpînire este atît de importantă, după părerea celor care cunosc această regiune. Tare mă îndoiesc acum că, după ce a obţinut acest avantaj, regele va mai consimţi să ajungă la o înţelegere cu locuitorii din La Rochelle, care pînă astăzi s-au arătat atît de îndărătnici.

Cît despre treburile Italiei, nu se aude nimic sigur aici;

ştim doar că ducele de Feria[63] nu înaintează de loc şi cred că ar fi făcut mai bine să se mulţumească cu defensiva, în loc de a dori să atace.

Contele Tilly are încă de furcă cu împotrivirea regelui Danemarcei. Cînd şi-a împărţit oştenii, în număr de patru-cinci sute, ca să păzească diferite locuri din ţară, au fost măcelăriţi de locuitori, ajutaţi de trupele Danemarcei, cărora li s-a dat drumul în ţară. Dar toate aceste oraşe au fost recîştiga'te şi tratate cu cruzime. Prinţul de Wallenstein a sosit în acest ţinut, în fruntea unei mari armate. A fost trimis de împărat şi se poartă ca un tiran, arzînd sate şi tîrguhi ca oricare barbar; astfel ai putea spune că în această ţară a început cu adevărat războiul 1.

Serenisima Infantă şi marchizul se află tot la Dunkerque, fără a se îngriji de nimic altceva decîit de construirea şi înarmarea corăbiilor. La vremea plecării mele, am zărit în portul Mardyk o flotă de douăzeci şi una de corăbii bine înarmate, dintre care nouă erau gata să înalţe pînzele, la primul vînt prielnic. După părerea mea, ar fi un lucru foarte primejdios, deoarece ar trebui să treacă de o escadră de treizeci şi două de corăbii olandeze, care stăteau de veghe, gata să le primească cu o canonadă. Aşteptăm din ceas în ceas veşti despre această ciocnire navală, dar se poate să aflaţi rezultatul bătăliei înaintea noastră, prin Calais.

N-am nimic altceva să vă spun, demn de curiozitatea voastră. Am primit o scrisoare din Paris, de la domnul Gerbier[64] I-aş fi răspuns, dacă nu m-aş fi gîndiit că a şi plecat din capitală, dar scrisoarea lui e veche acum. Îmi

---

63 Flota regelui Franţei era întărită cu vase engleze şi olandeze.

64 încă din 1624, regele Cristian al IV-lea al Danemar- cei pornise ofensiva în Germania de vest, împotriva contelui Tilly, generalul ligii catolice.

povesteşte că a fost trimis la curtea Franţei ca să respingă calomnia părintelui Berulle[65], care s-a înapoiat diin Anglîia foarte nemulţumit de tratamentul aplicat catolicilor în această ţară. Nu cred însă că domnul Gerbier singur va izbuti să aibă cîştig de cauză împotriva părintelui Berulle. Şi deoarece nu-m'i mai rămîne nimic altceva decît să mă încredinţez bunelor voastre graţii, vă sărut mîinile din toată inima. Prea iubitorul vostru slujitor,

PETER PAUL RUBENS

CĂTRE VALAVEZ

Bruxelles, 28 noiembrie 1625

Nu avem nici o veste însemnată pe-aici, afară de aceea privitoare la corăbiile noastre de la Dunkerque, care au distrus pescuitul de heringi pe anul acesta. Au trimis în fundul mării o seamă de vase de pescuit, dar cu ordinul expres al Serenisimei Infante de a salva tot echipajul lor şi a^i trata bine pe marinari: aşa s-a şi făcut. Să vă dau şi ştirea care, ca să ajungă pînă la noi, a trebuit să treacă mai întîi prin Franţa: anume că flota engleză a reuşit o debarcare la Cadiz şi a lăsat pe uscat 12.000 de oameni. Unii scriu că au luat cu tasalt fortăreaţa, dar alţii neagă acest lucru. Pe scurt, întreaga Spanie a pus mîna pe arme şi aleargă către acest punct al ţării – cu atît mali mult cu cît maurii din Alger au ameninţat să li se alăture englezilor şi olandezilor, sau să atace din altă parte. Această acţiune a fost un un act de bravură din partea lui Buckingham şi-mi pare o măsură necugetată, nemaiauzită, un act de disperare. Să se alieze cu turcii şi cu maurii, ca să răstoarne stăpînirea creştină, tocmai cei care

65 întemeietorul Congregaţiei Oratoriului în Franţa. Urmînd pe regina Henrietta Maria în Anglia, ca du- hovnic, a fost suspectat că îl atrage pe Carol I la catolicism. în 1627, a devenit cardinal şi a rămas un dîrz apărător al catolicilor din Anglia, pînă la moartea sa, în 1629.

propovăduiesc o religie „reformată"; cum o numesc ei! Care va fi rezultatul, vom afla de la un sol special, cu mai mare amănunţime, deşi nu încape nici o îndoială că aceste veşti sînt certe[66]. Între timp, curtea, nădăjduesc, se va întoarce la Bruxelles, deoarece, în lipsa ei, aici nu poţi auzi relatările cele mai (timorate. Nu mă miră că regele Franţei doreşte să profite de această ocazie favorabilă şi de marele avantaj cîştigat acum asupra rebelilor, mai cu seamă de cînd războiul purtat în Italia, pe cît îmi pare, va oferi puţine roade ambelor părţi. Mă gindesc să mă întorc foarte curînd la Antwerp. Ciuma, slavă Domnului, slăbeşte din zi în zi şi m-am săturat să rănim atîta vreme departe de cămin. Încheind, vă sărut mîinile din toată inima şi mă încredinţez bunei voastre graţii. Vă rog să prezentaţi condoleanţele mele fratelui vostru, consilierul, la moartea tatălui său, şi să-i amintiţi că sînt totdeauna la dispoziţia lui1.

Prea supusul vostru slujitor,

PETER PAUL RUBENS

Am citit cu cea mai mare plăcere cărţulia *Mlroir du temps passe*[67]; îmi pare inteligentă şi stimulantă. Vă mulţumesc de asemenea pentru *Rîponse,* pe care o voi citi cu atenţie, deşi mă îndoiesc că argumentele expuse îmi vor plăcea la fel de mult. Sper că veţi fi primit cele trei exemplare din *Admonitio* şi, dacă mai pot face altceva pentru domnia voastră, vă rog să-mi acordaţi favoarea de a mă înştiinţa.

---

66 La 3 octombrie 1625, o flotă engleză compusă din otpzeci şi opt de vase părăsi portul Plymouth ca sâ atace Spania. Opt zile mai tîrziu, au debarcat în apropierea Cadizului, dar marinarii au întîmpinat o rezistenţă atît de dîrză îneît au trebuit să se retragă grabnic. Nu se menţionează nimic despre alianţa în- cheiată cu maurii. Acesta a fost primul act de ostili- 92 tate al lui Carol I împotriva Spaniei.

67 *Oglinda timpului trecut.* (în franceză, în text.)

CĂTRE valavez

Laecken, 26 decembrie 1625

Domnule,

Dacă acest *Auctarium* de Goltzius 1 (fie că este opera lui sau a altui autor), există într-adevăr, fără îndoială că se va găsi un exemplar, ori la Biblioteca Regală, ori în cea a domnului de Thou, la Paris. De aceea, vă rog să vă uitaţi la carte şi să vă însemnaţi în ce ani a fost publicată, numele editorului şi oraşul unde a fost tipărită. Căci îmi pare ciudat că aici, unde lucrările şi *Thesaurus2* a lui Goltzius sînt de ajuns de obişnuite – domnul Rockox, precum şi nenumăraţi alţi amatori le au – nici măcar un anticar sau un singur librar nu are cunoştinţă de acest *Auctarium.* Nu-mi amintesc ca fratele vostru, consilierul, să-mi fi vorbit vreodată despre carte. Nici nu-mi pare probabil ca Goltzius, care a publicat înaintea morţii sale timpurii doar o zecime din lucrările proiectate, să fi realizat un *Auctarium.* Dar îmi amintesc bine că am discutat cu domnul de Peiresc despre un manuscris al lui Goltzius aflat în stăpînirea lui Jacob de Bie, care spera să-l publiice cîndva. Din acest motiv, fratele vostru voia ca de Bie să vină la Paris, gîndind că ar putea obţine un sprijin acolo. Este adevărat că, la vremea aceea, de Bie a publicat cartea lui despre medaliile de aur, precum şi alta despre anumlite medalii ale lui Goltzius, cu unele note de mică însemnătate, la care sînt acum adăugite cîteva observaţii şi ambele vor apare curînd într-o nouă ediţie. Dar fratele vostru a şi văzut aceste cărţi, cu cîţiva ani în urmă, precum şi un comentariu al lui Louis Nonnlius la *Grecia şi insulele ar*i Hubert Goltzius (1526—1583), anticar, artist şi numismat olandez, numit istoric al curţii de către Filip al II-lea al Spaniei. Prin *Auctarium* Peiresc înţelege *Numirile vechii Grecii şi ale insulelor,* manuscris descoperit de Jacob

de Bie după moartea autorului.

94 2 Tezaurul anticarilor.

hipelagului de Goltzius; şi, pe cîte ştiu eu, nici una din aceste lucrări nu are titlul *Auctarium.* Este drept că mă aflu încă aici, în preajma oraşului Bruxelles şi departe de biblioteca mea, dar nădăjduiesc, cu ajutorul Domnului, să mă întorc acasă curînd. Acest Jacob de Bie, prin reaua lui gospodărire, şi-a irosit toată averea şi a ipotecat-o în diferite mîini, astfel că nimeni nu poate spera să iasă un rezultat bun din asta, căci este o afacere care pune în jo*c mii de franci. Vă rog încă o dată, domnule, să vă informaţi (temeinic asupra acestui punct, fiindcă doresc să-l servesc pe fratele vostru, precum şi pe domnia voastră în toate chipurile, şi pe cît stă în puterile mele.

La curte trebuie să se manifeste o nouă atitudine faţă de mline, pentru că abatele de SaintAmbroise nu mi-a mai scris nimic de la plecarea mea, nici măcar nu mi-a răspuns la cordiala scrisoare ce i-am trimis luna trecută. Nu pot prevesti nimic altceva, din tăcerea lui, decît o schimbare de opinie, de care-mi pasă prea puţin; şi ca să vă spun adevărul, în mod confidenţial, întreaga poveste nu-mi va mai cere nici măcar altă scrisoare. Dar, dacă puteţi căpăta în chip discret informaţii, de la vreo persoană în stare să vi le furnizeze, îmi veţi face un mare serviciu. Pentru celelalte, cînd cuget la călătoriile făcute de mine la Paris şi la vremea petrecută acolo, fără a primi nici o răsplată deosebită, găsesc că munca depusă pentru regina-mamă a fost foartte puţin profitabilă pentru mine, doar dacă nu ţin seama de generozitatea arătată de ducele de Buckingham în această împrejurare.

Este cert că ducele a fost în Olanda şi a încheiat cu aceste Provincii Unite o alianţă ofensivă şi defensivă pe termen de 15 ani. Nu a fost însă capabil să obţină

ocuparea cetăţii Brielle şi a celorlalte fortăreţe cedate cîndva reginei Elîsabeta. Cred că aţi văzut, probabil, cele 40 de articole ale acestui tratat, care poate fi găsit aici numai în chip de manuscris în l'imba flamiandă. Altminteri aş fi fost bucuros să vă trimit un exemplar, în schimbul cărţuliilor pe care aţi fost atît de bun să mi le -trimiteţi în mod constant şi care mi-au făcut cea mai mare plăcere, deşi domnul de Meulevelt, ambasadorul Serenisimei Infante, obţine cîteodată pentru mine aceleaşi lucrări.

Flota a ajuns la Cadiz teafără şi nevătămată, la cîteva zile după plecarea englezilor şi fără a fi zărit măcar un singur vas vrăjmaş. Acest fapt pare aproape un mliracol, după cum îmi scrie chiar contele Olivares. Căci dacă ar fi sosit ceva mai curînd, i-ar mai fi găsit pe englezi în port. Şi, deoarece se socoteşte că ei veniseră ca să stea în calea flotei noastre, pare straniu ca cele două flote să fi (trecut atît de aproape una de alta fără a se fi întîlnit.

Vă mulţumesc foarte mult pentru istorisirea despre cei doi duelişti. Această manie a francezilor s-ar cuveni să fie suprimată de-a binelea, fiindcă mii se pare că este un blestem pentru acest regat şi va duce la nimicirea elitei, floarea nobilimii franceze. Aici ne luptăm cu un duşman străiin şi cel mai brav este cel care se arată cel mai viteaz în slujba regelui său. Altfel trăim în chip paşnic, iar dacă cineva încalcă hotarele moderaţiei este alungat de la curte şi stigmatizat de toţi. Căci Serenisima noastră Infantă, ca şi marchizul doresc să facă toate certurile particulare dezonorante şi vrednice de dispreţ. Cei care vor să dobîndească faimă pe această cale sînt îndepărtaţi din orice slujbe şi de la toate onorurile militare şi mi se pare că este adevăratul remediu, deoarece aceste pasiuni exagerate sînt provocate numai de ambiţie şi de io falsă dragoste de glorie.

Aici vor fi împlinite lucruri puţine în iarna aceasta, afară de faptul că fiecare va sta de veghe. Dacă nu greşesc, atacul şi pretinsa apărare a Bredei au istovit ambele tabere. Corăbiile de la Dunkerque acţionează cu succes şi, pe lîngă că au împiedicat pescuitul pe anul acesta, au 96 izbutit a face şi cîteva capturi foarte bune.

Aş dori să ştiu dacă este adevărat ce se spune: pe aici umblă zvonul că regina Angliei nu este tratată de către rege conform rangului şi meritului ei şi că abia a fost în stare să obţină oficierea unei liturghii necîntate, pentru cucernicia ei, şi că, în acest regalt, catolicii sînt trataţi mai rău ca oricînd, încît spaniolii se pot socoti foarte norocoşi că nu s-au încrezut iîn englezi. Bănuiesc că stările emotive joacă şi ele un rol în această situaţie. Reprezentanţii Spaniei şi ai Flandrei, reziclenţi în Anglia, au fost rechemaţi şi nu am nici o îndoială că urmarea va fi războiul. Şi, într-adevăr, cînd cuget la capriciul şi aroganţa lui Buckingham, îl compătimesc pe tînărul rege care, din pricina unoi sfaturi false, se aruncă şi el şi regatul, fără nici un rost, într-o asemenea cumpănă. Căci oricine poate porni un război oricînd vrea, dar nu poate tot aşa de lesne să-i pună capăt.

Nu am nimic altceva să vă spun, deocamdată, şi, în încheiere, vă sărut mîiniile din toată inima, înălţînd rugi cerului ica să vă hărăzească vouă şi fratelui vostru, un an nou foarte fericit.

Iubitorul vostru slujitor,

PETER PAUL RUBENS

CĂTRE GIAN FRANCESCO DI BAGNO[68]

68 Gian Francesco Guido di Bagno (1578—1641), dintr-o importantă şi veche familie italiană, l-a însoţit, în calitate de secretar, pe cardinalul Aldobrandini la Florenţa, ca să binecuvinteze căsătoria lui Henric al IV-lea cu Maria de Medici. A fost colecţionar de cărţi, tablouri şi antichităţi, prieten intim cu Peiresc, acesta îl prezintă pe Rubens, scriindu-i, la 26 fe- bruarie 1622. despre pictor : „Mai ales, în tot ce pri- veşte

Laeken, 1 februarie 1626

Prea Ilustră şi Reverată Luminăţie,

Felurite sîcîieli m-au împiedicat să mă gîndesc la întrebarea Luminăţiei Voastre, pînă mai adineauri, azi dimineaţă, şi deoarece mă aflu lipsit de cărţi şi de însemnările mele, nu vă pot. Răspunde atît de precis cum aş dori. Dar vă voi spune ce gîndesc, în măsura în care mă slujeşte memoria. Dacă nu mă înşel, acest templu al Dianei din Efes nu a fost clădit de un rege sau de o republică anume, *sed ab universis Asiae populi1* şi mai cu seamă de către ionienii şi grecii care trăiau în Asia Mică. Au fost împiedicaţi să sfîrşească această clădire vreme de patru sulte de ani, sau, cum spun unii învăţaţi, două sute şi douăzeci de ani. Dar îmi amintesc a fi citit cum primul şi cel mai străvechi edificiu a fost aproape în întregime înălţat din bronz şi a pierit, fiind înghiţit de un cutremur. Apoi a fost reclădit din marmură, într-un loc mlăştinos, plin de zăcăminte de cărbune. Această clădire a ars, dacă nu mă înşel, în noaptea cînd s-a născut Alexandru cel Mare, deoarece poeţii spun că Diana (alias Lucina) nu a fost în stare să-şi păzească templul de foc, fiindcă se dusese să o ajute pe Olympiias să-l aducă pe lume pe acest mare rege; că după ce fusese restaurat în vremea lui Filip din Aminta, părintele lui Alexandru, edificiul a fost dat pradă flăcărilor de către acel ticălos Herostrate2. *(Notă marginală:* Nu pot afirma cu certitudine dacă acel incendiu a fost pus de Herostrate.) Templul a fost înălţat din nou sub domnia lui Lisimah, însă nu pe cheltuiala lui, ci tot pe seama acelora care l-au clădit de la bun început, anume popoarele din întreaga Asie. Şi, dacă îmi amintesc exadt, a fost ruinat de şapte ori, de incendiu, cutremur şi de năvălirea barbarilor

---

antichitatea, stăpîneşte cele mai remarcabile şi universale cunoştinţe pe care le-am întîlnit vreodată*[4].

şi de fiecare dată restaurat de aceleaşi popoare, pînă în epoca romanilor. Iar aceştia, în timpul domniei lui August sau a lui Tiberiu, l-au reclădit.

Esete adevărat că mulţi regi şi tirani au contribuit, din visteria lor, la cheltuielile cerute de

1 Ci de către toate popoarele Asiei. (În latină. În text.) 98 2 După tradiţie, în anul 356 î.e.n.

asemenea clădire, după cum au trimis şi darurile lor, întrecîndu-se care mai de care în generozitate. Ştiu însă că nimeni, în mod personal, nu a avut titlul de a fi închinat din nou templul zeităţii sale, sau de a-l fi restaurat numai cu mijloacele lui. Aceasta este cam tot ce vă pot spune acum, cu rezerva că memoria mea este slabă. Se prea poate să fi uitat ceva, sau să fi greşit în vreun amănunt. Şi, încheind, sărut umil mîinile luminăţiei voastre, din toată inima, şi mă încredinţez bunei graţii ia domniei voastre.

Al Ilustrei şi Reveratci Luminăţii prea plecat slujitor,

PETER PAUL RUBENS

CĂTRE VALAVEZ

Bruxelles, 12 februarie 1626

Domnule,

Sînt uimit de cele ce mi-aţi scris – că ar dori cardinalul să aibă două tablouri pictate de mîna mea. Această dorinţă nu corespunde de loc cu raportul pe care mi-l trimite ambasadorul Flandrei. El spune că picturile care vor alcătui a douia galerie a reginei urmează să fie comandate unui artist italian, în pofida contractului semnat cu mine. Este adevărat, spune că a auzit doar despre acest lucru, dar nu îl poate da drept sigur. I s-a spus, totuşi, că este o certitudine şi presupune >că schimbarea aceasta s-a făcut cu consimţămîntul meu. Dar cred că, dacă aşa ar sta

lucrurile, aţi fi aflat şi m-aţi fi înştiinţat[69].

Nu am fost încă în măsură să capăt cărţulia arminienilor 1, şi va fi greu, deoarece relaţiile cu ţara lor sînt foarte încordate, sau chiar aproape inexistente.

M-am hotărît să mă întorc la Antwerp peste cîteva zile şi cred că voi pleca săptămîna viitoare.

Şi astfel închei, sărutîndu-vă mîinile din toată inima şi încredinţîndu-mă bunei voastre graţii. Iubitorul vostru slujitor,

PETER PAUL RUBENS

CĂTRE GIAN FRANCESCO DI BAGNO

Laeken, 16 februarie 1626

Prea Ilustră şi Reverată Luminăţie,

Am scris Luminăţiei Voastre zilele trecute în mare zor şi de aceea mă tem că am făcut o greşeală afirmînd că templul Dianeii din Efes ar fi fost restaurat sub domnia lui August sau a lui Tibcriu. Nu aş dori să menţin afirmaţia la fel de categorică, cum fusese scrisă, ci mai degrabă să spun că toţi împăraţii romani în şir s-au îngrijit ca să fie întreţinut şi restaurat, mai mult sau mai puţin, după nevoi, pînă în epoca lui Iulian, care a fost ultimul împărat care a căutat să perpetueze vechile eresuri. După domnia lui, pe măsură ce creştinismul dobîndea putere, aceste deşertăciuni au apus, încetul cu încetul, şi pînă la urmă, aşa cum se poate citi în *Analle eclesiastice,* au pierit cu totul. Şi, cu osebire prin forţă, din pricina zeului lipsit de măsură, aceste falnice edificii au fosit ruinate, cînd ar fi putut fi păstrate şi trecute pe seama religiei noastre. Aceasta s-a făcut mai tîrziu, după ce prima ardoare a

---

69 Raportul ambasadorului se baza pe fapte, într-o scri- soare, trimisă de Richelieu reginei-mame, este reco- mandat un oarecare Josepin (Giuseppe Cesari, cava- ler de Arpino). O scrisoare a reginei către cardinalul Spada arată că a fost luat în considerare şi Guido Reni, dar nu a putut părăsi Bologna. Contractul semnat în 1622, i-a rămas tot lui Rubens.

fanaticilor s-a domolit puţin. *(Notă marginală:* Se poate citi i Decretul Consiliului Privat al regelui, din 27 martie

100 1626, care limitează puterile iezuiţilor în universităţi.

în aceleaşi *Anale* ca s-a practicat acest obicei şi avem un exemplu cu Panteonul şi alte temple din Roma.) Mi s-a părut potrivit să-d scriu Luminăţiei Voastre despre această îndoială a mea şi, cu o inimă sinceră, vă sărut mîinile. Al Ilustrei şi Reveratei Voastre Luminăţii, prea devotat şi umil slujitor,

PETER PAUL RUBENS

CĂTRE VALAVEZ

Antwerp, 24 aprilie 1626

Domnule,

Cu această poştă veţi primi, cu ajutorul Domnului, icomentariile lui Louis Nonnius asupra medaliilor *Universae Graeciae, Asiae Minoris et Insularum* 1 într-un volum şi în alt pachet cartea despre medaliile lui Iuliu Cezar, August şi Tiberiu, însoţită de biografiile lor şi de un comentariu redactat de acelaşi Nonnius. Cred că în acest material nu mai este nimic de care să aibă nevoie fratele vostru, consilierul. Ar fi bine să se îngrijească de aceste cărţi, fiindcă nu pot fi găsite separat, ci trebuie să fie «cumpărate cu completul *Thesaurus* al lui Goltzius, care costă 50 de franci. Am procedat aşa, ca să vă servesc după dorinţele voastre. Dar nu fiţi îngrijorat din pricina aceasta, fiindcă nici restul volumelor nu vor fi aruncate.

Vă mulţumsc pentru veştile trimise, împreună cu Decretul[70]; l-am comunicat călugărilor iezuiţi. Încă nu l-au văzut şi s-au simţit cam jigniţi. Dar vă pot asigura că aceşti călugări, mai degrabă decît să piardă iar din mîini

70 *Din întreaga Grecie, Asia Mică şi Arhipelag.* (în la- tină, în text.)

frumoşul regat al Franţei, redobîndit cu mare cazná, vor fi dispuşi la orice şi vor face tot ce li se va cere.

Aici situaţia este liniştită, ca şi cum ambele tabere ar fi ajuns la un acord de a nu mai purrta război. Nu se suflă nici o vorbă despre începerea unei campanii de vară, ca în alţi ani. Chiar diacă nu poate intra în acţiune cavaleria, pînă ce nu a crescut iarba şi finul nu este gata, pregătiri care de obicei se fac din vreme, dar nu am văzut nici un semn pînă acum.

Edictul împotriva duelului esite remarcabil prin hotărîrea fermă de a nu arăta cruţare şi mie îmi pare singurul remediu pentru o manie atît de incorigibilă. Voi fi încîntat să capăt o copie a acestui edict, aşa cum îmi făgăduiţi. M'i-ar place, de asemenea, să am un exemplar din cartea părintelui Mariana 1 despre defectele existente în ordinul iezuit. Această carte mi-aţi dat-o la Paris, dar la întoarcerea mea părintele Andreas Schott a văzut-o şi mi-a cerut, cu multe stăruinţe, să i-o las pentru cîteva zile. Acum îmi spune că prefectul[71] i-a confiscat-o, aducîndu-i o aspră dojană. De aceea, aş ţine foarte mult să am alt exemplar. Dar aş prefera să-l am în spaniolă, mai degrabă decît în franceză, pentru că îmi amintesc preciis cum aţi spus că în curînd va fi tipărită şi în această limbă.

Nădăjduiesc, cu toate că nu pot afirma cu tărie, să vă poit trimite cu poşta următoarea pictură făcută după ciameea de la Sainte Chapelle[72]. Pentru a înlătura cele măi serioase greutăţi, a fost nevoie să renunţ la încercarea de

---

71 Cartea iezuitului spaniol Juan de Mariana (1536— 1624), intitulată *Despre cursurile societăţii lui Isus* (Bordeaux, 1625).

72 Pictura înfăţişează *Gemma Tiberiana* pe care Ru- bens făgăduise să o facă pentru Peiresc, cu trei ani

 în urină.

a respecta cu atîta precizie toate variaţiile obţinute în piatră, de care probabil vă amintiţi, cum este, de pildă, albul, care în unele locuri devine mai pal, sau chiar cenuşiu. Am fost silit să reprezint numai albul şi stratele de sus şi de jos din sardonix. Nădăjduiesc că fratele vostru, consilierul, ca un mare cunoscător ce se află, va găsi oarecare mulţumire privind-o. Şi, neavînd nimic altceva de adăugat, închei sărutîndu-vă mîinile, din toată inima. Vă rog să-i prezentaţi fratelui vostru salutările mele. Sînît mîhnit să aflu că încă nu este pe deplin vindecat, cum am crezut, cînd mi-aţi scris că se va duce să-l întîmpine pe legatul papal în trecere prin Provenţa. Nădăjduiesc că Cel de Sus vă va hărăzi, domniei voastre şi lui, sănătate desăvîrşită şi viaţă îndelungată, ceea ce vă doresc din toată inima.

Prea iubitorul vostru slujitor,

PETER PAUL RUBENS

CĂTRE PIERRE DUPUY[73]

Antwerp, 24 aprilie 1626

Domnule,

Domnul de Valavez m-a asigurat că aţi fi dornic să corespondaţi cu mine, în cursul (absenţei sale. Aceasta ar însemna pentru mine o mare mîngîiere, ţinînd seama să nu vă pricinuiască nici un neajuns. Deoarece probabil că aveţi multe obligaţii de acest fel şi, dacă nu mă înşel, cheltuiţi o mare parte din timpul vostru înftreţinînd corespondenţă cu toate personalităţile de seamă din Europa. De aceea, mă tem să nu fiu învinuit de ambiţie, avînd trufia de a fi trecut în rîndul prietenilor şi slujitorilor voştri. Dar această ambiţie trebu’ie să fie pusă pe seama domnului de Valavez,

73 Pierre Dupuy (1582—1651), umanist francez, a fost fondatorul cercului *L? Academie,* frecventat de multe spirite alese ale vremii. Dintre operele sale, cea mai faimoasă este *Tratatul despre drepturile şi libertăţile bisericii galicane,* Paris, 1639.

care, copleşindu-mă cu fel şi chip de favoruri, a dorit să mă îndatoreze şi mai mult alegîndu-vă drept urmaş pentru corespondenţa dusă cu mine. A făcut aceasta fără ştirea mea, căci eu însumi nu aş fii fost atît de cutezător pentru asemenea lucru. Dar dacă vă decideţi să luaţi asupra voastră această osteneală, mă veţi îndatora păstrîndu-vă deplina libertate, alegîndu-vă totdeauna ceasul şi ziua care vă convin mai mult, fără a vă lega cîtuşi de puţin. Şi voi cere acelaşi privilegiu pentru mine, deoarece îndatoririle mele nu îmi permit să-mi îndeplinesc toate dorinţele, sau să-imi tratez prietenii cu punctualitatea ce mi-ar plăcea să păstrez, potrivit cu rangul lor şi cu obligaţiile ce le am faţă de ei. Vă rog, 'aşadar, să suportaţi cu răbdare neglijenţa mea la scris, precum şi neînsemnata plăcere pe care sînt capabil să v-o ofer. În sfîrşit, veţi fi silit să suportaţi un schimb inegal; scrisorile voastre, comparate cu ale mele, vor fi ca aurul dat pe plumb. Dar, după cum am spus, acest dezavantaj trebuie să fie pus în sarcina agentului care a mijlocit tranzacţia. Mărturisesc, totuşi, că îi sînt peste măsură de îndatorat. Încheind, vă sărut mîinile din toată inima, rugîndu-vă stăruitor să transmiteţi salutări similare domnului consilier de Thou şi fratelui vostru, căruia, la fel ca şi domniei voastre, îi voi rămîne veşnic cel mai umil slujitor.

PETER PAUL RUBENS

CĂTRE marchizul de spinola

Antwerp, 29 iunie 1626

Excelenţă,

Mă tem că o plictisesc pe excelenţa voastră cu scrisorile mele, deşi vă tulbur din pricina ocaziilor care se înfăţişează singure şi nu din cauza mea. Acum trebuie să o informez pe excelenţa 104 voastră despre puţinele lucruri aflate de la iacei prieten din Zeelanda cu care Excelenţa

Voastră mi-a ordonat să menţin corespondenţa. Este adevărat că, din cauza dificultăţilor prin care trece poşta, scrisorile aproape totdeauna au nevoie de două-trei zile în plus faţă de cîite s-ar cuveni să facă. Scrisorile sosite recent vorbesc despre flota Companiei Indiilor Apusene În ele se scrie că flota zăboveşte pe lîngă capul Lope Gonzalez, la două grade latiltudine mai jos de Ecuator şi au capturat cîteva bărci de mică valoare, care le servesc drept pradă, neînsemnată, numai ca să păstreze buna dispoziţie a echipajelor şi nu să educă vreun profit Companiei Indiilor Apusene; că, aflînd de această situaţie, directorii au comandat pe dată cincisprezece corăbii, cu foarte puţini oşteni, dar cu treizeci de marinari fiecare, şi au plecat la 20 miai în direcţia zisului cap Lope Gonzales, cu speranţa de a găsi acolo flota mai sus pomenită. Ordinele, date de amiral acesitior cincisprezece corăbii, le cereau să facă un efort suprem ca să se alăture flotei aceleia, să repartizeze o bună parte din marinari conform celor mai imperioase necesităţi şi să se îndrepte împreună căti\e ţărmul Braziliei. În scopul de a recuceri, printr-un atac dat prin surprindere, Bahia de Todos os Santos[74][75]. Lucrul acesta este sigur *(notă marginală:* precum îmi scrie corespondentul meu) şi serveşte drept avertisment infailibil pentru Maiestatea Sa. Motivul acestui zor, în ciuda faptului că Compania Indiilor Apusene avusese intenţia de a trimite în această expediţie o flotă de treizeci de corăbii, este că un oarecare portughez care fusese prins o dată cu piraţii, cînd a fost supus la interogator cu străşnicie, a declarat că ţărmul Braziliei este slab înzestrat

74 Companie înfiinţată în 1624, pentru a exploata bogă- ţiile Antilelor şi Americii de Sud.

75 Golful Tuturor Sfinţilor.

cu apărători, mai cu seamă Bahia dKe Todos os Santos, cu oraşul San Salvador. Se spune că este păzit atît de neglijent, încîit ruinele lăsate de artileria noastră cînd a recucerit fortăreaţa nu au fost încă reparate. *(Notă marginală:* Vorbesc în numele olandezului.) Am atras atenţia, acum două luni, că numita Companie înarma treizeci de corăbii în acest scop, dar raportul făcut de acest portughez a precipitat acţiunea, din cauza marilor speranţe nutrite de directori ai Companiei de a fi în stare să-şi folosească flota aflată la capul Lope Gonzales şi de a cuceri citadela din Bahia printr-un asalt brusc. Un avertisment asupra acestei vădite primejdii merită să-i fie trimis Maiestăţii Sale cu un curier expres şi poate că va fi vreme pentru a-l avertiza pe guvernatorul Bahiei, prin vreo caravelă specială, ca să poată fi pus în gardă.

Acestea sînt, cuvînt cu cuvînt, faptele scrise de prietenul meu. Le las la aprecierea excelenţei voastre şi vă sărut cu umilinţă mîinile. Prea plecatul slujitor al excelenţei voastre,

PETER PAUL RUBENS

CĂTRE PIERRE DUPUY

Antwerp, 15 iulie 1626

Domnule,

Bine faceţi amintindu-mi neclintirea Destinului, care nu se lasă înduplecat de pasiunile noastre şi, ca o expresie a Puterii Supreme, nu este obligat să ne dea socoteală de acţiunile lui. Deţine o absolută stăpînire asupra tuturor lucrurilor şi nouă nu ne rămîne altceva de făcut decît să-l slujim şi să ne supunem. Nu e altă cale de urmat, după părerea mea, decît a face această servitute mai onorabilă şi mai puţin dureroasă ascultînd de bună voie poruncile ei: dar în momentul acesta asemenea datorie nu pare nici uşoară, nici măcar cu putinţă. Sînteţi foarte chibzuit,

încredinţîndu-mă alinării Timpului şi nădăjduiesc că a106 cesta va fi pentru mine ceea ce s-ar cuveni să

Împlinească Raţiunea. Căci nu am nici un fel de pretenţie de a dobîndi vreodată o seninătate stoică; nu cred că simţămintele omeneşti aflate într-un acord atît de strîns cu obiectul lor nu s-ar potrivi cu firea umană, sau că cineva poate fi la fel de nepăsător faţă de toate lucrurile de pe lumea aceasta. *Sed aliqua esse cuae potius sînt extra vitia quam cum virtutibus* 1 şi. Trezesc în sufletele noastre un soi de sentiment *citra reprehensione*[7677]. Este drept că am pierdut o tovarăşă excelentă, pe care o puteai iubi cu adevărat, trebuia s-o iubeşti, cu bune temeiuri, deoarece nu avea nici unul din cusururile sexului ei. Nu era stăpînită de capricii nici de vreo slăbiciune femeiască, ci era toată numai bunătate şi dinste întruchipată. Şi datorită virtuţilor avute, a fost îndrăgită în tot timpul vieţii sale şi plînsă de toţi, la moartea ei. Asemenea pierdere îmi pare demnă de o adîncă mîhnire, şi deoarece adevăratul leac pentru toate este Uitarea, fiica Timpului, fără îndoială, trebuie să-mi caut în preajma ei ajutor. Dar îmi vine foarte greu să despart suferinţa încercată penltru asemenea pierdere de amintirea unei fiinţe pe care trebuie să o iubesc şi să o îndrăgesc cîtă vreme voi avea suflare. Aş crede că o călătorie ar fi recomandabilă, ca să mă ducă departe de multe lucruhi care în mod inevitabil îmi reîmprospătează durerea, *ut illa sola domo moeret vacua stratisque relictis incubat*[78]. Noutăţile care se înfăţişează singure ochiului

---

76 Sînt anumite lucruri care mai degrabă se află în afara viciilor, decît alături de virtuţi (Tacit — *Histo- riae,* I, 49).

77 Dincolo de dojană. (În latină, în text.)

78 întocmai cum (Didona) jeleşte singură în casa pustie şi se apleacă tristă deasupra culcuşului părăsit. (Ver- giliu — *Eneida,* IV, 82). (în latină, în text.)

cînd vede altă ţară ocupă imaginaţia şi nu lasă loc pentru a cădea iarăşi în jale adîncă. Pentru celelalte, este adevărat *quod mecurn peregrinabor et me ipsum circumferam* γ, dar, credeţi-mă, va fi o mare mîngîiere să văd pe domnia voastră şi fratele vostru din nou şi să fiu în stare a vă servi în vreun fel oare să vă facă plăcere, după priceperea mea. Pentru simpatia ce-mi arătiaţi, chtipul prietenesc în care mă consolaţi şi pentru corespondenţa ce mi-aţi făgăduit că veţi întreţine, în lipsa domnului de Valavez, vă sînt profund îndatorat şi voi rămîne al domniei voastre cel mai umil slujitor, cît voi trăi.

PETER PAUL RUBENS

CĂTRE PIERRE DUPUY

Bruxelles, 24 iulie 1626

Nu am nimic de seamă să vă relatez, din cauza inactivităţii care domneşte în această ţară. Este adevărat că olandezii plănuiesc o campanie. Recrutează doar cîte douăzeci-treizeci de oameni de companie, ceea ce pare să arate că nu formează o armată, ci pur şi simplu mobilizează, la cererea aliaţilor din Germania. Am căpătat ştiri precise din această ţară prin mijlocirea domnului de la Mottine, guvernatorul oraşului Maastricht, care tocmai a venit de-acolo. El spune că Wallensitein are o puternică oştire, care ar putea, cu toate unităţile, să ajungă la numărul de 50 000 de combatanţi, dar că armata lui Tilly nu trece de 15 000 de oameni, cuprinzînd şi 5 000 de călăreţi2. Răscoala

1 Că voi călători cu mine însumi şi mă voi purta pe mine singur prin lume, (în latină, în text.)

Scrisoarea este un răspuns la condoleanţele primite de pictor cu prilejul morţii soţiei sale, Tsabela Brant, care se poate să fi fost victima unei epidemii de ciumă.

2 Wallenstein, cu marea lui avere, strînsese o

numeroasă armată, pusă în serviciul împăratului. În aprilie 1626, el respinsese un atac dat de oştile protestante, aducînd o grea înfrîngere, la Dessau, trupelor coman-

108 date de contele de Mansfeld.

ţărănească din Austria de Sus se întinde cu furie. Răsculaţii au pus mîna pe Linz – adică, oraşul, nu şi castelul – care pînă acum rezistă. Wallenstein s-a pus în mişcare pe neaşteptate, fără a spune încotro mărşăluieşte cu atîta grabă, dar se poate ghici că a pornit într-acolo. Ţăranii şi-au trimis cererile lor împăratului, expuse în treisprezece articole, care întrec orice măsură şi sînt potrivnice împăratului şi ducelui de Bavaria. Astfel, pretenţiile lor sînt de neacceptat şi se pare că diferendul va trebui să fie rezolvat cu sabia. În acest timp, după cum ne vesteşte mai sus amintitul guvernator’ de Maastricht, a fost dusă la îndeplinire măsura de a ucide pe toţi ţăranii din provinciile înconjurătoare, pentru a împiedica sporirea numărului rebelilor. În acest chip, ţinutul a fost adus într-un asemenea hal de pustiire, încît pe drumuri nu găseşti altceva decît mormane de leşuri omeneşti şi porci fără număr. *(Notă marginală:* În această parte a ţinutului se găsesc din belşug porci.) Aceste animale aleargă prin grînele care s-au şi copt şi s-au înmulţit în asemenea măsură (ştiţi ce fecunzi sînt), încîit slujesc la hrănirea armatei lui Tilly.

Oraşul Cassel este asediat de trupele imperiale. Capitala ţinutului Hessa este bine fortificată şi înzestrată cu un arsenal cuprinzînd mai mult de o sută de piese de artilerie, din bronz, şi (tot soiul de muniţii. Dar, deoarece a devenit refugiul unei mulţimi fără număr de persoane nefolositoare, probabil că foarte curînd va fi lipsit de provizii. Atunci s-ar putea ajunge la înţelegere, deoarece taberele aflate în luptă nu sînt duşmani de moarte.

Aici oamenii stau şi chibzuiesc la două acţiuni impresionante. Una este de ia săpa un nou canal navigabil care să pornească din fluviul Meusa, în apropiere ide Maastricht, şi să ducă pînă la un rîu numit Demer, lîngă Malines; aceasta ar măsura o distanţă de cincisprezece leghe. Am văzut planurile acestea, care apar ca foarte promiţătoare, dar va fi o lucrare îndelungată şi va costa scump. Celălalt proiect priveşte abaterea apelor Rinului, permiţînd astfel intrarea vaselor pe rîul Veluwe şi controlarea întregii provincii pînă la Utrecht. Dar încă nu am văzut planul acestui proiect şi nu cred că s-au luat hotărîri cu privire la fiecare detaliu. Dacă ajungem la stadiul de a trece la înfăptuirea acestor planuri, va trebui să ne aşteptăm la război în această regiune, doar dacă nu mă înşel eu. Căci olandezii, cu siguranţă, vor căuta să stingherească lucrările prin incursiuni armate, şi noi o vom duce la îndeplinire numai prin forţă.

Acum trei zile am primit o scurtă scrisoare, purtînd data de 30 ’iunie, socot că după stil vechi[79], din partea domnului Gerbier. Era o scrisoare plină de accente de ’izbîndă şi triumf, cu privire la stăpînul lui, Buckingham. Printre alte lucruri, mi-a spus că toate uneltirile urzite de vrăjmaşii ducelui nu au nimerit niciodată atît de aproape de inima lui încît să-i răpească gustul pentru tablouri şi alte obiecte de artă.

CĂTRE JACQUES DUPUY

Antwerp, 22 octombrie 1626

Domnule,

Deşi febra m-a părăsit, mai simt încă efectele recentei mele boli. Întocmai cum marea, după o furtună grozavă „nu se domoleşte pe dată, ci mai stăruie oarecare zbucium

---

79 Calendarul gregorian nu a fost adoptat în Anglia decît în 1752. Există o diferenţă de zece zile între cele 10 două stiluri.

înainte de a se linişti, la fel mă aflu şi eu într-o stare intermediară – în afara primejdiei – dar nu cu itotul eliberat de ghearele bolii. Nădăjduiesc că şi fratele vostru îşi va redobîndi curînd sănătatea. Dacă nu l-aş socoti pe domnul consilier de Thou d[80]rept stăpînul şi patronul meu, cum l-aş mai pizmui pentru că se bucură înaintea mea de norocul pe care mi-l făgăduisem de atîta vreme! Mă rog Domnului să-i hărăzească o călătorie plăcută şi o întoarcere chiar mai fericită, cu toiaite desfătările şi mulţumirea pe care acest frumos ţinut le poate făgădui unui spirit ca al lui. Mă bucur că domnul de Valavez a sosit teafăr şi sănătos în ţinutul său natal şi nădăjduiesc că vom primi curînd unele veşti despre sănătatea fratelui său, domnul de Peiresc. Acum cîteva zile, am primit din partea lui signor Aleandro, de la Roma, o scrisoare cu data de 19 septembrie, îmi scrie că viaţa i-a fost în primejdie, din pricina unei boli îndelungate, şi că mai suferă şi acum de repetate reveniri ale răului.

Aici nu avem nici un fel de noutăţi, afară de plecarea marchizului Spinola la Dunkerque, în ziua de 18, însoţit de majoritatea ofiţerilor superiori ai curţii. Intenţionează să reorganizeze, cît va putea mai bine, forţele noastre navale din această regiune. Anul trecut, prin prezenţa lui şi cea a Serenisimei Infante, într-un răstimp foarte scurt, au fost făcute progrese de necrezut, dar apoi proasta gospodărire a spaniolilor şi mai cu seamă lipsa de bani, au redus mult entuziasmul. Cîteva din aceste vase au făcut o expediţie şi au pricinuit unele pagube pescuitului de heringi, dar nu ştiu dacă vor întîmpina vreo rezistenţă la întoarcerea lor.

80 Francois Auguste de Thou, fiul celebrului istoric cu acelaşi nume, i-a urmat tatălui său în calitatea de bi- bliotecar al regelui. Deoarece era încă prea tînăr, la moartea părintelui său, ca să îndeplinească această slujbă, ea a fost încredinţată profesorului său, Pierre Dupuy. În 1642, de Thou a fost osîndit la moarte, fiind amestecat în complotul Cinq-Mars contra lui Richelieu.

Este o criminală cruzime din partea olandezilor să refuze cruţarea în apele acestea, căci pot mărturisi că. În ciuda tratameritului corect pe care Serenisima Infantă l-a acordat prizonierilor făcuţi în rîndurile trupelor olandeze, di, dimpotrivă, au aruncat în mare fără milă pe itoţi oamenii noştri care au căzut în mîinile lor. Rezultatul este că înălţimea Sa, după ce a perseverat în zadar, multă vreme. În această purtare îndurătoare, pînă la urmă î fost silită să treacă la represalii şi să le plătească cu aceeaşi monedă. Între acestea, vasele de la Dunkerque fac din cînd în cînd capturi bune; dar cele patruzeci de vase care urmau să vină din golful Biscaya nu mai sînt aşteptate. Se pare că au fost trimise în întîmpinarea flotei din Peru care, după relatările neguţătorilor, este încărcată cu aur în valoare de 20 de milioane, fără a mai socoti tezaurul care soseşte în taină, cum se întîmplă de obicei. Englezii au ieşit în larg ca să captureze o parte din aceste comori, dar cred că au zăbovit prea mult şi că spaniolii au prevăzut eventualitatea unei întîlniri navale – cel puţin n-au dus lipsă de timp – pentru a luia măsurile necesare. 1

Pe aici se vorbeşte despre o înfrîngere adusă de trupele imperiale lui Bethlen Gabor şi turcilor, dar deoarece nu este încă ceva sigur, voi aştepta pînă la plecarea poştei viitoare ca să vă scriu despre această bătălie.

Vă mulţumesc pentru amănuntele veştilor de la curte – mai cu seamă cele privind mărirea cardinalului. S-ar putea spune, pe drept cuvînt, despre dînsul acelaşi lucru cu cel întîmplat regelui Filip al III-lea în cursul şederii mele în Spania. Regele, acordînd audienţă unui gentilom italian, l-a trimis la ducele de Lerma (fiind

J Cu privire la codurile maritime ale vremii, este edificatoare lucrarea lui G. N. Clark: *Veacul al XVI l-lea* (Oxford, 1931, pag. 59). „Agresiunea armată era sufletul

comerţului. Nicăieri nu găseai mai puţine dovezi de umanitarism sau toleranţă... Era o epocă de piraterie şi de răzvrătiri maritime. Cu cît un marinar era mai împietrit la inimă, cu atît rezista mai mult şi la fel se prezentau lucrurile cu naţiunile care cutreierau 112 mările/’

extrem de greu de obţinut o audienţă la el). „Dar, dacă aş fi fost în stare să obţin, o audienţă la duce“ – a răspuns gentilomul – „nu aş fi venit în faţa Maiestăţii Voastre“. Toate acestea confirmă credinţa m<ea că este greu să-ţi conduci treburile personale, într-o ţară unde un singur om are puterea şi unde regele este doar o marionetă; sau, ai putea spune: *quod agat magistrum admissionum ad cardinalem1.* Această stiare de lucruri nu o pot îndura multă vreme. Să dea Dumnezeu să o schimbe cu una mai bună. Şi îl mai rog să vă hărăzească, domniei voastre şi fratelui vostru, viaţă îndelungată, sănătate şi toate mulţumirile.

P.S. Vă trimit *Scopas Ferrarianas*[81]. Nu am citit-o nici nu doresc *bonas horas tam male collocare* spre a citi laoeastă trăsnaie, faţă de care simt o animozitate naturală. Dar dacă vă pot sluji în vreun fel, sînt cu (totul la porunca voastră.

Versurile inspirate de Galeria Medidi[82] sînt foarte frumoase, dar îmi dau seama că datorez puţine mulţumiri poetului, de vreme ce mă trece sub tăcere. Trebuie să mărturisesc că nu am avut vreme să le citesc, atent, *sed sparsim tantum.*[83]

81 Este titlul unuia din numeroasele pamflete împotriva politicii lui Richeleu. Fusese tipărit în anul acela în Flandra şi Germania.

82 Se referă la poemul lui Morisot, care va fi descris mai pe larg în scrisoarea următoare.

83 Ci doar în treacăt. (în latină, în text.)

Vă mulţumesc pentru acest dar. Al vostru iubitor slujitor.

PETER PAUL RUBENS

CĂTRE JACQUES DUPUY

Antwerp, 29 octombrie 1626

Domnule,

Am citit cu mai multă atenţie poemul despre Galeria Medici. Nu am eu căderea de a judeca acum calitatea stihurilor; las acest lucru pe seama celor care practică asemenea profesie. Îmi apar însă a fi izvorîte dintr-un filon generos şi curgător; atît cuvintele, cît şi frazele exprimă, cred, curgător ideea autorului. Dacă nu greşesc, trebuie să fie feciorul sau neam cu un *maistre de requestes, (notă marginală:* numit domnul Mareschot)1 pe care l-am văzut la Paris. Regret numai că, în vreme ce subiectele tablourilor sînt în general bine explicate, în anumite pasaje nu a prins înţelesul adevărat. Spune, de pildă, despre al patrulea tablou: *Mariam commendat Lucina Rheae* (în loc de Florenţa) *quae tanquam nutrix ulnis excipit suarn alumnam*[84]. Această eroare purcede din asemănarea ce există între figura simbolizînd un oraş, care este încununată de turnuleţe, şi reprezentarea obişnuită a Rheei sau Cibelei. Din acelaşi motiv, se produce o greşeală în descrierea celui de-al nouălea tablou, unde autorul ia oraşul Lyon – unde s-a desfăşurat cununia – drept o Cibelă, din pricina coroanei cu turnuri şi a leilor care trag carul nupţial. Dar, ca să revin la al patrulea tablou, figurile numite de poet cupidoni şi zefiri sînt Orele fericite, care asistă la naşterea reginei; pot fi recunoscute după aripile lor de fluturi şi pentru că sînt femei. Cît despre tînărul care duce Cornul abundenţei umplut cu sceptre şi coroane,

---

84 Lucina o încredinţează pe Maria zeiţei Rhea, care-şi 114 ţine în braţe eleva ca o doică. (În latină, în text.)

acesta este geniul bun al reginei, iar în vîrful picturii se află semnul ascendent al horoscopului, Săgetătorul. Aceste lucruri mi s-au părut cele mai niimerite şi semnificative. Dar să rămînă *entre nous* aceste observaţii, doar ca să ne treacă vremea fiindcă, la urma urmei, nu mă interesează cîtuşi de puţin. Aş putea găsii şi ialte pasaje, ici şi colo, dacă aş dori să cercetez întregul. Poemul este însă într-adevăr scurt şi nu poţi spune totul în cîteva cuvinte. Dacă se spune un lucru în locul altuia, nu «ajuţi conciziunea cu nimic.

Chiar în clipa aceasta am primit scrisoarea voastră nespus de binevenită, din 22, împreună cu cea a fratelui domniei voastre. Mă veselesc din toată inima că şi-a redobîndit sănătatea, pe care înalţ rugă Domnului să i-o păstreze vreme îndelungată. Nu îi scriu separat, ca să-l cruţ de obligaţia de a-mi trimite un răspuns de prisos.

Avem ştiri foarte puţine în afară de cele despre lucrările care progresează impetuos şi în bună rînduială la canalul de care aţi auzit. Contele Henry de Bergh, cu armata lui, îi ocroteşte pe muncitori *(notă marginală:* care lucrează sub ochii taberei olandeze). Cea mai sigură indicaţie că avut loc o ciocnire de oarecare însemnătate este numărul prizonierilor *(notă marginală:* printre ei sînt şi cîteva persoane de rang înalt), stindardele capturate şi marele număr de cai puşi în vînzare pretutindeni; un pîlc din cei mai bunii «a sosit la Bruxelles. Este drept, că în Olandia, întregul episod a fost publicat pe dos, cu un raport vestind că a fost bătut contele Henry. Dar acestea sînt şireteniile folosite de o cîrmuire populară, ca să păstreze buna dispoziţie a poporului. Curtea noastră, însă, mă puteţi crede, este foarte moderată, mulţumită înţelepciunii Serenisimei Infante şi a marchizului Spinola, care nu pot suferi asemenea vanitate. Un comandant se va

feri să dea rapoarte false, cînd este cu putinţă să se afle adevărul; acest obicei i-ar pune în primejdie încrederea pe viitor.

Au fost confirmate din toate părţile veştile sosite, precum că Tilly Cu armata lui ar fi pătruns pînă în împrejurimile oraşului Bremen şi că are de gînd să-şi petreacă iarna asediindu-l. Sultanul a rupt legăturile cu împăratul şi i s-au alăturat trupele lui Bethlen Gabor. Dar se pare, judecind după scrisori sosite de la Viena, că ungurii l-au părăsit pe Gabor şi s-au declarat neutri, nedorind să mai lupte, ceea ce l-ar pune în mare primejdie. Din această strîmtoare, totuşi, s-a născut un tratat despre care nu ştim nimic sigur împăratul, care nu poartă niciodată arme, se pare că se bucură de ocrotirea cerului, de vreme ce, în mijlocul celor mai mari năpaste, cînd pare împins la deznădejde, se iveşte vreun *deus ex machina* care îl aduce iar în vîrf, pe noata vieţii. Mărturisesc că în multe rînduri l-am socotit un suveran ruinat, care se aruncă singur pradă distrugerii, prin zel prematur. Sînt uimit că turcii au rupt relaţiile cu creştinii, într-o perioadă cînd regatul acesta este sfîşiat de dezbinări lăuntrice, cînd întîlneşte asemenea îndărătnicie din partea ienicerilor şi primeşte afronturi continue din partea Rersiei şi cînd este rău tratat de toţi şi neascultat de nimeni. Monarhia îmi pare că se îndreaptă spre ruină cu paşi mari şi nu are nevoie decît de un accident, care să-i dea lovitura de graţie[85].

Vă mulţumesc pentru veştile trimise din Franţa şi sînt

85 Pronosticul lui Rubens era îndreptăţit. în 1617, ajun- sese sultan Mustafa Idiotul, înlăturat după trei luni. Urmaşul lui, Osman al II-lea, a fost ucis curînd, în vîrstă de 14 ani, şi ienicerii l-au urcat iarăşi pe tron pe Mustafa. în 1623, a fost înlocuit de Murad al IV-lea, copil de 12 ani. Pînă la majoratul acestuia,

 puterea au deţinut-o ienicerii.

bucuros să aflu că decorarea palatului reginei progresează. Abatele de Saint-Ambroise trebuie să fie nespus de ocupat, dacă nu-mi mai scrie nimic, chiar cînd are prilejul de a pune mîna pe pană. Deoarece nu mai am nimic altceva de spus, vă sărut mîinile, domniei voastre şi fratelui, din toată inima, şi mă încredinţez bunei voastre graţii.

Al vostru iubitor slujitor,

PETER PAUL RUBENS

Am făcut toate eforturile cu putinţă ca să obţin *Quaestio Politica* 1, dar pînă azi aici nu a zărit-o nimeni, nici măcar nu ştie ceva despre ea.

CĂTRE PIERRE DUPUY

Bruxelles, 22 ianuarie 1627

Domnule,

Această scrisoare este menită doar să vă înştiinţeze <că am sosit teafăr la Bruxelles, deşi nu fără a lupta cu unele greutăţi, datorate drumurilor proaste şi mersului încet al trăsurii, care, pînă la urmă, a ajuns la capătul călătoriei în opt zile şi jumătate. Supărarea de la picior nu m-a părăsit pînă la Peronne. Urmîndu-mi drumul, durerea ia slăbit, încetul cu încetul, iar la sosirea mea la Bruxelles a dispărut cu totul. Să dea Domnul să fiu ferit pe viitor de acest vrăjmaş intim şi de toanele lui, şi să fie oprit, întrucît mă priveşte, la hotarul francez[86].

Acum nu vă voi da nici o veste, fiindcă n-am avut vreme de a mă informia nici eu. Sînt ocupat să dezmint o ponegrire care a fost răspîndită pe socoteala mea. Au umblat felurite zvonuri precum că aş fi fost în Anglia, şi ideea aceasta a fost sădită atît de ferm în mintea Serenisimei Infante şi cea a marchizului, încît îmi vine

86 Primul atac de gută suferit de Rubens. După 13 ani, această boală i-a provocat moartea.

grozav de greu să o resping, chiar în prezenţa mea. Negreşit, jignirea aceasta nu constituie un caz de *lese-majeste,* dar tot ar fi fost o încălcare serioasă dacă, în vreme de război, m-aş fi dus într-un regat duşman fără a cere voie de la suverana mea. Totuşi, norii încep să se risipească şi lumina adevărului străluceşte prin spărtura lor.

Privind lucrurile în ansamblu, găsesc curtea aceasta liniştită şi netulburaltă, de parcă am trăi în cea mai sigură stare de pace. Se pun mari speranţe în înfăptuirea canalului, dar voi aştepta sosirea lui Don Giovanni de Medici, însărcinat a conduce această acţiune, înainte de a vă înşira vreun amănunt. Este aşteptat din ceas în ceas la această curte şi este un foarte bun prieten al meu. Neavînd nimic altceva de spus, voi încheia, sărutînd umil mîinile domniei voastre şi pe cele ale fratelui vostru, încredinţîndu-mă, cu inimă curată, bunelor voastre graţii.

Prea iubitorul vostru slujitor,

PETER PAUL RUBENS

CĂTRE ducele de buckingham

21 aprilie 1627

Milord,

Prin scrisoarea care aţi condescins a-mi trimite la 9 martie trecut, am primit deplina încredinţare a bunei voinţe arătate de excelenţa voastră faţă de mine, pe care mă voii strădui să o merit în împrejurări agreabile domniei voastre, cînd vă va fi pe plac să mă folosiţi în serviciul vostru. Vă cer scuze cu cea mai mare umilinţă pentru că am zăbovit atîtea zile fără a 118 vă răspunde asupra chestiunii pe care excelenţa voastră o ştie l. Am aşteptat zi de zi cîteva veşti din Spania, însă cum şi acestea au întîrziat, nu am dorit să mai amîn confirmarea primirii scrisorii menţionate, sărutîndu-vă mîinile pentru favoarea

pe care aţi avut amabilitatea să mi-o arătaţi. De îndată ce soseşte răspunsul din partea Maiestăţii Sale catolice, o voi informa pe excelenţa voastră. Căci doresc atît de fierbinte, cum se şi cuvine, să văd împlinirea acestei *beau chef d'oeuvre*[87][88]. Pînă atunci, mă încredinţez cu toată supunerea şi cel mai umil respect favoarei excelenţei voastre, hotărît să trăiesc şi să mor rămînînd, milord, al vostru etc.

PETER PAUL RUBENS

CĂTRE PIERRE DUPUY

Antwerp, 22 aprilie 1627

Domnule,

Vă datorez răspuns la cele două scrisori ale domniei voastre din 2 şi 16 ale acestei luni. Săptămîna trecută anumite îndatoriri m-au făcut să las deoparte scrisul pînă seara, iar apoi obstacolele neaşteptate m-au împiedicat să-mi îndeplinesc această obligaţie faţă de dumneavoastră.

Vă sînt tare îndatorat pentru darurile atît de numeroase, de cărţi alese, pe care mi le trimiteţi necontenit. Am primit *Bibliotheque des Auteurs Typographes de France*[89], dar încă nu am fost în stare să o citesc, din pricina diferitelor întreruperi. Şi mai adineauri am primit *Declaration du Roi... *. Pen*tru prima, ca şi pentru a douia, vă săruit mîinile din toată inima. Pachetul

---

87 în scrisoarea sa din 9 martie, ducele de Buckingham declarase că regele Angliei a încuviinţat să se discute încheierea unui acord separat între împărat şi regele Danemarcei, că este partizanul unor negocieri duse la Bruxelles între Anglia şi Spania, dar insistase ca Provinciile Unite, în calitate de vechi aliat al engle- zilor, să fie şi ele cuprinse în tratatul proiectat. Ce- rea ca infanta să obţină de la regele Spaniei autori- zaţia de a prezida aceste negocieri.

88 Frumoase capodopere. (în franceză, în text.)

89 *Biblioteca Autorilor Tipografi din Franţa* (în fran- ceză, în text.) Lucrarea lui Andre Duchesne se ocupa de istoria şi geografia Franţei.

din partea domnului Peiresc mi-a parvenit prin grijia ambasadorului şi sînt foarte bucuros să văd că prietenul nostru şi-a rediobîndit toate puterile şi că pasiunea sa pentru antichitate, cu osebire pentru camee şi medalii, a reînviat. Mii-a scris o misivă cît se poate de voluminoasă, plină de noii şi interesante observaţii făcute pe baza acestui material, care mi-au prilejuit ceia mai vie plăcere. Nu voi neglija să-i răspund cu primul prilej. Deocamdată, nu pot să mă dedic scrisului aşa cum se cuvine (în chipul potrivit), căci doresc să-i plătesc cu aceeaşi monedă. Scrisorile aflate în plic au fost toate înmînate la adresele cuvenite. Sper că pînă lacuim aţi primit cartea despre familia L'inden. Aim predat-o în mîinile lui Antoiine Souris şi voi descoperi chiiar astăzi de ce nu a ajuns la destinaţie. (Not*ă marginală: Ani*toine Souris spune că nu se poate să se fi pierdut şi aşteaptă chiar astăzi înapoierea vizitiului care a luiat-o.)

A scrie prin grija ambasadorului este cea mai bună metodă pentru o sigură şi lesnicioasă corespondenţă între noi, cîtă vreme neasemuitul domn de lia Mothe este dispus să acţioneze ca intermediar pentru schimburile noastre de scrisori şi cărţi. Mă bizui prea puţin pe slujitorii de casă mare, pentru a îndeplini asemenea misiuiîi de încredere.

Şi acum, să trecem la subiectele epistolelor voastre. Mai înainte de orice, discuţia deschisă de domnia voastră despre nevoia cumplită şi penuria generală a prinţilor şi mărimilor, nu numai din Europa, ci de pretutindeni, este vrednică a fi luată în consideraţie. *(Notă marginală:* Marele Sultan, mai ales, nu are nici un gologan în rezervă, iar vistieria împăratului Chinei nu stă mai bine.) Este un gînd care mi-a trecut adesea prin minte. Căci pare de necrezut ca toţi regii creştini să fie aduşi, în acelaşi timp, la asemenea strîmtoare. Nu numai că sînt cufundaţi pînă la

gît în datorii, cu toate resursele lor amanetate, dar abia de mai pot găsi noi expediente, ca să-şi tragă cît de cît sufletul şi să-şi prelungească creditul, care este de pe acum ca o coardă atît de întinsă, încît pare că nu mai poate rezista mult. Vă rog să mă credeţi că nu scriu aceste păreri cu pripeală. Manevrele de la această curlte nu sînt bune pentru noi, ci pentru popor. Acum este sigur că un nou împrumut a fost contractat cu bancherii din Genova şi Lucea. *(Notă marginală:* Dar pînă şi acest împrumut, de două milioane şi jumătate, este prea mic pentru nevoile noastre.) V-aş putea scrie detaliile tranzacţiei şi ce sumă voim avea de plătit în acest oraş, dacă aş fi un om care practică această meserie; dar nu am nici cda mai mică îndoială că, de la scrisoarea voastră din 16, aţi fost informat despre împrumut, fiindcă o chestiune care trebuie să treacă prin atîtea mîini nu poate rămîne secretă. Cu acest împrumut, decretul va fi anulat, sau cel puţin amînat pentru cîţivia ani. Negreşit, dacă aş fi unul din aceşti samsari, ar fi destul să mă simt ameninţat; n-aş aştepta să primesc vreo lovitură! în Spania, s-au luat măsuri drastice pentru a se evita ruina (totală care ameninţă acest regat: *Cuartos de billon1* prin ia căror emitere moneda este scăzută la trei sferturi din valoarea ei, cu promisiunea că peste patru ani poate fi răscumpărată de către deţinători, la valoarea integrală. Nici nu-mi prea vine să cred aşa ceva *(notă marginală:* dar este considerat ca lucru sigur) şi, ca să fiu sincer, încă nu am văzut textul publicat.

Dar, ca să ne întoarcem la penuria principilor, nu mi-o pot explica altfel decît prin faptul că bogăţiile acestei lumi sînt împărţite în mîinile indivizilor, ceea ce cauzează sărăcia obştească. Pentru că un fluviu, oricît ide mare ar fi el, va seca dacă este împărţit şi drenat în multe braţe. Pe lîngă aceasta, sistemul economic al mai tuturor prinţilor

este atît de rău organizat şi haosul atît de adine înrădăcinat, îneît va fi greu de restabilit ordinea. Un neguţător, sau, dacă vreţi, părintele unei familii *cuivis rationes semel sînt perturbatae, raro emergit, sed aeris alieni ponderi succumbens pessumdatur* \ deoarece procentul dobînzii creşte proporţional cu scăderea creditului său. Este drept că recentele decrete emise de regele Spaniei, limitînd camăta, iau ţinut acest regat mai mult sau mai puţin viu, fiindcă dobînzile la împrumuturi obişnuiau să urce pînă la 30 şi 40 la suită, fiind chiar mai ridicate, la vreme de strîmtoare. *(Notă marginală:* Această dobîndă, chiar redusă la 5 la sută, se urcă la o sumă incredibilă.) Cît despre cele ce-mi scrieţi despre canal, anume, că întreprinderea a fost părăsită în întregime şi oamenii şi-au pierdut orice nădejde, vă rog să credeţi că nu am auzit nimic de felul acesta pe-iatci. Este adevărat că luerrea a fost suspendată o bucată de vreme, din cauza gheţii şi a gerului, clare au fost cumplite iarna aceasta, şi, de asemenea, din lipsă de fonduri. Dar cu vreo trei săptămîni în urmă, un împuternicit al finanţelor a ridicat o frumoasă sumă de bani peşin, din oraşul nostru, în acest scop, şi nu pot crede că locuitorii din Liege se vor împotrivi cîtuşi de puţin acestei acţiuni. *(Notă marginală:* planul aprobat al canalului încă nu a fost publicat. Nu voi întîrzia să vă scriu despre

1 Ale cărui treburi sînt o dată dezechilibrate, arar mai poate aduce rînduială în mersul lor, ci se prăbuşeşte sub povara datoriilor şi sfîrşeşte ruinat. (în latină, în 122 text.) aceasta, conform promisiunii). Găsesc o greutate în faptul că porţile de jos, care vor sta sub apă la vremea inundaţiilor Rinului, vor fi greu de menţinut contra forţei curentului, şi anevoie se vor îndepărta gunoaiele care se vor aduna acolo. Dar Don Giovani de Medici mi-a spus că a

şi conceput un remediu contra acestui neajuns. Nu ştiu, fireşte, dacă nu se va prezenta vreun alt obstacol; trebuie să aşteptăm rezultatul. Pot numai să vă asigur că, pînă acum, lucrarea înaintează cu mare entuziasm. Nu a umblat nici un zvon despre căsătoria marchizului Spinola cu ducesa de Aerschot, dar cred că este vorba de ducesa de Croy, care este pomenită în pamfletele franţuzeşti. *(Notă marginală:* Această doamnă esite vestită pentru marea ei frumuseţe sufletească şi trupească *et omnibus una omnes surripuit veneres*[90]*.)* întradevăr, această doamnă este foarte iubită şi respectată de către excelenţa sa, şi cred că, dacă granzii de Spania s-ar putea căsători după gustul lor şi fără permisiunea regelui, ar fi şi apucat această cale. Pînă acum însă, nu este nici o certitudine în privinţa asta, *et aegre capitur annosa vulpes*[91]*. (Notă marginală:* Marchizul Spinola a împlinit 57 de ani, după cum mi-a spus el însuşi.) Zvonul se trage poate din vreo neînţelegere pricinuită de recenta căsătorie a tinerei ducese de Crouy (moştenitoarea acestei case nobiliare şi fiică din prima căsătorie a ducelui de Croy, care a fost ucis) cu marchizul de Renthi.

Măgulitoarea primire de care a avut parte la Roma domnul de Thou a fost potrivită cu meritele sale, precum şi cu faima ereditară a tatălui său; se datora de asemenea curteniei Sanctităţii Sale. Voi fi bucuros să aflu de întoarcerea sa, teafăr, şi, dacă între aceasta îmi veţi face onoarea de a păstra vie amintirea mea în memoria şi graţia lui, vă voi fi foarte recunoscător.

îmi vine mult mai uşor să cred că Statele Olandei vor interveni pentru a soluţiona ruptura dintre Suedia şi

---

90 Dintr-o dată a răpit toate farmecele altor femei. (în latină în text.)

91 Şi anevoie se prinde în laţ o vulpe încărcată de ani. (în latină, în text.)

Danemaricia, acum că este dat drept sigur că vor face acelaşi lucru între Franţa şi Anglia. Din partea mea, aş dori ca lumea întreagă să fie în pace, să putem trăi într-o vîrstă de aur, în locul uneia de fier. Nemaiavînd nimic altceva de spus, voi încheia cu această dorinţă, sărutîndu-vă mîinile din toată inima.

P.S. Nunţiul apostolic, monseniorul Bagno, este unul dintre cei mai buni ocrotitori şi prieteni pe care-i am pe această lume. Înfăţişarea lui, precum şi manierele plăcute şi virtuţile sale solide mă îndeamnă să îl consider un candidat papal posibil şi demn de cea mai aleasă soartă. Nu prezintă nimic nou pentru Ordinul iezuit ieşirile pătimaşe ale părintelui Petau1 *quae plerumque spirant merum, pus atque venenum, în omnes quorum virtutibus aut invident aemulantur*[92].

Vă voi trimite bucuros gravuri după camee, deşi nu sînt vrednice de publicare, fiind doar o lucrare neizbutită. Le voi adăuga la gravurile făcute după planurile canalului.

CĂTRE BALTHASAR GERBIER

Antwerp, 19 mai 1627

Dragă domnule,

Tăcerea voastră mă surprinde şi sînt cuprins de îndoiala dacă pachetele noastre au fost adresate corect sau nu. Într-o corespondenţă de asemenea însemnătate, totdeauna este necesar să confirmi primirea scrisorilor, astfel ca, în caz de încurcătură, să poată fi furnizate duplicate. Veţi vedea, din scrisoarea anexiată a ambasadorului Savoiei \ că ne-am aflat laolaltă la Bruxelles

---

92Ambasadorul Savoiei, abatele Scaglia, îşi cam vira nasul în toate, dar niciodată nu a jucat un rol în- semnat în aceste negocieri. În orice caz, Filip al IV-lea îşi exprimase neplăcerea, aflînd de intervenţia abatelui Scaglia şi a ducelui de Savoia în treburile externe ale Spaniei. întreaga scrisoare este redactată în cifru — numirile de locuri şi persoane fiind des- cifrate de Carleton, cu mîna lui. Singurul număr rămas nedescifrat este 70, probabil indicînd pe regele Spaniei.

şi, întrucît mă priveşte, recunosc că am căpătat toată mulţumirea ce-mi puteiam dori, după ce ambasadorul şi-a prezentat omagiile sale Infantei şi marchizului Spinola. El nu a vrut să aibă de-ia face cu secretul, decît prin mijlocirea mea şi deoarece nu l-am găsit la fel de bine informat ca şi noi, s-a considerat mai cuminte să conferim cu el deschis, fără rezerve sau şovăiri. L-am informat, foarte explicit, l; a ordinul expres al lui Spinola, idespre stadiul în care se «află acum treburile noasltre şi l-am încredinţat pe deplin de bunele şi serioasele noastre intenţii. Vă pot spune lacum că am primit de la 70 veste care ne dă curaj şi ne ’îndeamnă să sperăm în succesul iniţiativei. Dar aceasta nu e de ajuns ca să se treacă la înfăptuirea ei. Credem -că, datorită proniei divine, restul va urma curînd. M-am întors la Antwerp, după ce am limpezit chestiunea şi i-am pus faţă-n faţă pe Scaglia şi Spinola, ca să poaJtă dezbate lucrurile personal. Totdeauna mi-au făcut onoarea – în caz de îndoială, ambiguitate stau oricînd s-a ivit vreun scrupul – să-mi folosească sfatul, ca să vadă lucrurile din două unghiuri. Dar acum cred că nu mai este nici o dificultate între ei. Pai’ să se înţeleagă foarte bine şi sînlt mulţumiţi unul de altul, nemaiarătînd nici o neîncredere.

Într-adevăr, îl apreciem pe Scaglia drept extraordinar de capabil în treburi de asemenea importanţă şi mă bucur că s-a decis să plece în Olanda. Întreaga dezbatere, aşa cum i-am spus lui Scaglia şi domniei voastre, în multe rînduri, va atîrna de pretenţia Statelor Olandei de a poseda nominal ceea ce au în fapt. Scaglia mi-a spus că se gîndise că veţi fi în măsură să-l întîlniţi acolo. M-aş, considera foarte norocos dacă aş putea să vă întîlnesc şi eu, dar cred că stăpîn’ii mei nu vor risca să mă trimită, din învoirea lor. Oricum, sînt de părere că prezenţa m, ea ar sluji mult să

meargă înainte treburile, deoarece am putea, între noi, să limpezim dificultăţile dezbătute anterior. Căci, de vreme ce am fost folosit în mod constant la discutarea acestui tratat, începînd de la ruptură, am încă în mîinile mele toate documentele prezentate de ambele părţi. Ne-am putea consulta şi cu Scaglia şi Carleton. De aceea, vă rog să găsiţi un mijloc de a înfăţişa această temă, arătînd că el vă trimite în locul acela, însărcinat cu multe treburi care nu pot fi nici lesne, nici în siguranţă, încredinţate hîrtiei. Şi că nu îndrăzneşte să vă trimită iarăşi la Bruxelles, ca nu cumva aceasta să sitîrnească prea multă vîlvă, cum s-a întîmplat data trecută, dar că excelenţa sa doreşte să fiu eu trimis, cu învoirea superiorilor mei, la locul unde vă pot întîlni, într-o împrejurare favorabilă prilejuită de prezenţa lui Carleton şi a lui Scaglia. Ar fi *un grand coupi,* căci, aşa cum v-am spus, oricare dificultate care ar putea împiedica, sau cel puţin face incompletă, această gingaşă *chef-d'oeuvre,* se poate isca din treburile Statelor Olandei. Îm acolo prieteni de rang înalt şi vechii mei corespondenţi, care nu vor da greş în îndeplinirea datoriei lor. Vă rog să luaţi măsurile cuvenite, dar cu cea mai strictă prevedere de ia păstra secretă această rugăminte a mea, astfel ca nimeni să nu afle vreodată că s-a făcut la îndrumarea mea. Sca-

126 i O mare lovitură. (în franceză, în text.)

glia va fi în acest oraş poimîine, şi am trimis mai departe scrisoarea lui prin care solicită un paşaport pentru Statele Olandei. Sînt sigur că va fi de părerea mea cu privire la proiectul de a mă duce acolo, deşi încă nu i-am spus, păstrînd secretul acestei scrisori numai pentru domnia voastră, spre a i-l comunica lui Buckingham. Dar voi obţine un paşaport cel puţin prin Carleton sau Scaglia, numaidecît. Vă rog să-mi răspundeţi pe loc şi privitor la

amănuntele despre care v-am mai scris atît de des, despre restul tablourilor aparţinînd lui Buckingham k Fără ordinul vostru nu îndrăznesc să le trimit; traversarea Mînecii este atît de încurcată, şi primejdioasă încît nu aş risca acest lucru, fără ordinul vostru expres. *(Notă marginală:* Vă rog să puneţi un cuvînt şi cu privire la tabloul acela de Moucheron.) Şi deoarece nu mai e nimic altceva de scris, vă sărut mîinile cu mare umilinţă şi mă încredinţez favoarei voastre, rămînînd veşnic prea umilul vostru slujitor.

CĂTRE PIERRE DUPUY

Antwerp, 10 iunie 1627

Domnule,

Moartea ducesei de Orleans îmi pare un eveniment extrem de nefericit, în împrejurările de faţă nu numai din pricina naşterii unui prunc *sequioris sexus* 1 şi a vîrstei necoapte a acestei prinţese, ci şi pentru liniştea statului şi securitatea succesiunii regale. Desigur, este o lovitură grea şi, cîntărind tot ice s-ar fi putut spera în chip raţional de la ea poţi doar să spui *Quam longe a destinatione sua jacet.* A ieşit lia iveală că această căsătorie urma să spulbere numeroase intrigi şi să prevină multe tulburări. Cardinalul, dacă nu mă înşel, trebuie să fi simţit foarte profund lovitura şi deşi lui *Monsieur* nu-i vor lipsi sumedenie de ocazii de a se însura din nou, pînă acum nu-mi vine în minte nici o alegere demnă de dînsul.

Am cugetat puţin asupra subiectelor de tablouri, aşa cum mi-aţi sugerat în scrisoarea voastră precedentă, dar încă nu sînt satisfăcut. După cum v-am mai scris, sînt foarte rare exemple de asemenea favoriţi. În ce priveşte pe Alexandru, este cert că Hefaestion a murit înaintea lui, dar Crateirus i-a supravieţuit. Aceştia doi, spune Plutarh, erau favoriţii principali ai lui Alexandru, pe Hefaestion l-a

îndrăgit mai mult, dar a dăruit mai multe onoruri lui Craterus. Dar nu găsesc nici o pildă de favorit nespus de norocos, care să fi trăit multă vreme după moartea prinţului său şi în culmea cinstirii şi a prosperităţii, precum Casiodor. Mulţi ani în şir a fost în slujba regelui Teodoric, totdeauna bucurîndu-se de favoarea lui. I-a supravieţuit regelui cu treizeci şi cinci de ani, stimat şi respectat de toţi şi vieţuind aproape un veac întreg. În cele din urmă, s-a retras înltr-o mînăstire ctitorită de el şi acolo şi-a dat duhul, în cea mai deplină tihnă a sufletului.

Acum, cît despre pildele de iubire conjugală, găsesc multe cazuri memorabile, dar nu însoţite de împrejurările sugerate de domnia voastră. Aş prefera o poveste adevărată unei fabulări poetice, cum este ceia a lui Orfeu. Vă rog să-mi mai daţi un scurt răgaz, spre a putea gîndi mai pe îndelete la această temă. Şi, deoarece acum ceasul este tîrziu, voi încheia, sărutîndu-vă mîinile umil şi cele ale fratelui vostru.

Prea iubitorul vostru slujitor,

PETER PAUL RUBENS

Serenisima Infantă nu va merge dincolo de Montaigu. După ce îşi va face *novena* acolo, se va înapoia la Bruxelles. Oricum, părerea obştească este că pînă acum Fossa Mariana face progrese foarte îmbucurătoare.

CĂTRE PIERRE DUPUY

Antwerp, 25 iunie 1627

Domnule,

Am primit cele două scrisori ale domniei voastre din 10 şi 12 ale acestei luni, precum şi felurite broşuri tipărite şi raportul asupra adevărateloir cauze ale morţii Doamnei. Moaşa s-a apărat foarte bine împotriva ponegririlor doctorilor, dar toate aceste hărţuieli sînt zadarnice, deoarece eroarea (oricine ar purta vina) nu mai poate fi

îndreptată. În orice caz, aduce o oarecare mîngîiere prietenilor, să priceapă că a fost o moarte naturală şi inevitabilă, şi nu urmarea întîmplării sau a neglijenţei dovedite de cei care au îngrijit-o. Această fetiţă va fi o mare prinţesă, dacă Dommul Dumnezeu îi cruţă viaţa şi va fi în stare, cu bogata ei zestre, să atragă vreun prinţ puternic al regatului. Nu ar fi de mirare dacă *Monsieur* s-ar înturna la vechea sa afecţiune pentru domnişoara de Conde, după precocitatea sexului ei, *suis velocius annis crescent în tantam spern.*[1] Astfel regina mamă şi cardinalul şi-ar primi, poate, pedeapsa.

Sînt ruşinat că forţa mea de invenţie se vădeşte stearpă, nefiind în stare a găsi subiecte mai potrivite pentru tema picturilor ce aţi cerut. Pînă astăzi, nu mă pot gîndi la nimic mai adecvat decît viaţa lui Casiodor. Dar domnia voastră aveţi căderea de <a mă informa mai exact dacă această sugestie vă atrage. Atunci s-ar putea alege episoadele cele mai vrednice de atenţie din această istorie, iar pictorul care ar executa lucrarea îşi va împărţi desenele conform spaţiului ce urmează a fi acoperit. Îmi pare că singur Casiodor ar oferi material suficient pentru trei tablouri, sau chiar mai multe.

Cît despre iubirea conjugală, printre numeroasele pilde de perechi care şi-au dat ultima suflare alături, idiin dragoste, găsesc puţine care să se potrivească cu subiectul nostru. Dacă cercetaţi tema, veţi găsi în Valeriu, Pliniu, Fulgosiu şi alţi autori, pilde mai frecvente de mişcător devotament din partea soţiilor pentru bărbaţii lior, decît dimpotrivă. Şi chiar cînd se întîmplă aşa, în unele cazuri, toate sînt tragedii oglindind violenţa ce bîntuia acele vremuri. *Sed aut cui super ipsurn uxoris cadaver ferro*

incubat, aut rogo insilit, aut în seroente se ipsum jugulat[93] sau chiar un Titus Grachus nu are nici cea mai mică asemănare cu subiectul ce propuneţi, în care este necesar să fie reprezentată, calmă şi fără nici un semn exterior de tulburare, o văduvă tristă şi credincioasă *în conjugii memoria*[94], ceea ce abia dacă poate fi redat într-un tablou. Ar fi altceva într-o scenă însufleţită de o acţiune mai izbitoare, cum este cazul maurului, Rahum Renxamut *(notă marginală:* vezi Lipsius, în *Exemplis politicis* *) care a arătat cea mai mare bravură salvîndu-şi soţia din mîinile portughezilor, sau cel al napolitanului care a fost zvîrlit în mare, dar a refuzat să părăsească corabia de piraţi care-i răpea soţia, pînă ce a fost luat pe bord, preferind jalnica servitute, cu ea alături, libertăţii fără ea. Dar nici unul din aceste episoade nu se potriveşte pe de-a-ntregul cu subiectul propus, aşa că va trebui să ne gîndim mai profund la el. De îndată ce se întoarce înălţimea Sa, vom avea pictura canalului Mariana, şi atunci voi face un singur pachet mare cu toate lucrurile ce v-am făgăduit. Şi, deoarece sînteţi dispus să-mi faceţi favoarea de a procura ultimul *Mercure*[95], l-aţi putea înmîna ambasadorului neutru, ca să-mi fie trimis cînd vă va fi la îndemînă, cu vreun călător. Nemaiavînd nimic altceva a vă spune, închei, sărutîndu-vă umil mîinile, precum şi cele ale fratelui vostru.

Prea iubitorul vostru slujitor,
PETER PAUL RUBENS
CĂTRE PIERRE DUPUY

---

93 Şi creşte mai iute în ani, cu o speranţă atît de mare, (în latină, în text.)

94130 3 în amintirea soţului. (în latină, în text.)

95 *Mercure Franşais,* publicaţie care apărea anual, între

Antwerp} 9 septembrie 1627

Domnule,

Cînd v-am scris penultima mea scrisoare, nu se ştia nimic precis despre cucerirea oraşului Groll. Dar în ziua următoare au sosit veşti, în scrisori primite din Colonia şi Wesel. Cred că v-am înştiinţat, în misiva mea precedentă, despre tot ce s-a întîmplat în acest război, iar de atunci nu mai avem nici o noutate.

Se socoteşte drept sigur că (trupele mobilizate recent de către regele Danemarcei, nu departe de Hamburg, au fost puse pe fugă. *(Notă marginală:* Această înfrîngere nu a fost confirmată de scrisori venite din Hamburg şi datind din 1 ale luniii, care au sosit astă-seară, spun doar că Tilly are forţe puternice în împrejurimile acestui oraş.) Tilly nu este numai curajos, ci şi norocos, *nam iile incidit în feminas, nos în viros*

Aici se spune că englezii ar fi capturat cîteva vase olandeze, dar nu-mi pare probabil, doar că nu vor să-şi pună pe stindardul lor vechea deviză: *Amys de Dieu, ennemys de tout le monde*[96][97]. *(Notă marginală:* cum a scris Jean Froissart.) Fortăreaţa voastră de la Saint Martin rezistă mai bine decîit Groll, care fusese totuşi apărată cu curaj. Dar cînd muniţiile lipsesc, necesitatea nu cunoaşte lege.

Aş vrea ca regele Spaniei să se simtă la fel de bine ca şi regele Franţei. Maiestatea Sa suferă de vărsatul puilor *(notă marginală:* variolă) şi de febră purpurină. Dar, de vreme ce de cîteva zile nu a mai sosit nici un raport special, putem nutri bune nădejdi cu privire la sănătatea

96 Căci el porneşte asupra unor femeiuşti, iar noi dăm peste bărbaţi. (în latină, în text.)

97 Prietenul Domnului, duşmanul tuturor. (În franceză, în text.)

sa, căci chiar primul buletin medical a menţionat oarecare îmbunătăţire.

Am primit cu plăcere desenul (deşi prost executat) cameei din Mantova[98]. Am văzut-o de mai multe ori şi chiar am avut-o în mîna mea, cînd eram în slujba ducelui Vincenzo, tatăl actualului duce. Cred că, dintre cameele cu două capete pe ele, este cea mai frumoasă piesă din

Europa. Dacă aţi putea obţine de la domnul Guiscard o copie turnată în sulf, ipsos sau ceară, v-aş fi nespus de recunoscător. Am văzut tipare turnate în ipsos la Mantova. Vă mulţumesc pentru cartea *De tempore humani partus*In schimb, vă voi trimite o lucrare de Giuliano Cossi[99][100]. Deoarece nu mai am altceva de adăugat de astă dată, vă sărut umil mîinile, precum şi cele ale fratelui vostru.

Iubitorul vostru slujitor,

PETER PAUL RUBENS

P.S. Am două copiii din Giuliano Cossi, dar volumele sînt prea mari ca să le itrimit prin bunăvoinţa ambasadorului. Va fi necesar, deci, să le încredinţez pe rînd curierului.

CĂTRE BALTHASAR GERBIER

Antwerp, 18 septembrie 1627

Domnule Gerbier,

Scrisoarea domniei voastre din 6 ale lunii a sosit şi a fost bine primită. Dar, cu privire la răspunsul dorit la documentul vostru din 9 martie, există opinia că, de vreme ce partea voastră menţine ferm rezoluţia cuprinsă în

---

98 Este faimoasa camee Gonzaga, aflată azi la Muzeul Ermitaj din Leningrad. Remarcabilă prin mărimea ei — 160 x 120 mm — şi calitatea execuţiei. Reprezintă

132 capetele lui Ptolemeu şi al Arsinoei.

99 *Despre naşterea timpului omenesc.* (în latină, în text.)

100 Numele corect al autorului e Bossi. E vorba de *Scurt tratat despre unele invenţii menite a întări şi dubla tirul muschetelor şi archebuzelor* — Antwerp, 1625.

susnumitul document, care urmează să includă totul într-o singură negociere, aşa cum mi-aţi repetat, deocamdată nu ar putea fi găsit nici un răspuns care să ducă la avansarea tratativelor. *Căci sosirea lui don Diego Messia ne-a luminat asupra înţelegerii dintre regii Spaniei şi Franţei, întru apărarea regatelor lor* L

Cu toaite (acestea, Serenisima Infantă nu şi-a modjiÎicat părerea şi doreşte să ducă mai departe aceleaşi strădanii, pentru a-şi îndeplini bunele sale intenţii. Fiindcă înălţimea Sa nu doreşte nlimic alt pe lumea aceasta decît tihna regelui, a nepotului ei, şi o pace sănătoasă, pentru bunăstarea obştească. La rîndul lui, marchizul va oferi întregul său sprijin pentru izbîndirea unei acţiuni atîit de bune, dacă Anglia, dinspre partea ei, face acelaşi lucru. Şi astfel corespondenţa noastră va fi păstrată cu fermitate şi vom da fiecare informaţiile necesare, după împrejurări. Drept care, aşteptînd veşti de la domnia voastră, mă încredinţez bunei voastre graţii, rămînînd veşnic, domnule, prea umilul şi iubitorul vostru slujitor,

PETER PAUL RUBENS

CĂTRE PIERRE DUPUY

Antwerp, 25 noiembrie 1627

Domnule,

Am fost bucuros să aflu, cu ultima poştă, vestea victoriei preacucernicului rege asupra englezilor. I-a alungat cu totul din Ile de Re, spre marea lor pierzanie şi eternă nenorocire[101]. Sînt mirat că vasele noastre de la Dunkerque încă n-au ajuns acolo. Unii spun că, neavînd vînt prielnic pentru a pleca spre Franţa, s-au dus între timp să-i hărţuiască pe pescuitorii de heringi care se află

101 Retragerea definitivă a lui Buckingham şi a flotei engleze din insula Re s-a petrecut la 17 noiembrie

 1627.

în larg în acest anotimp şi că amiralul Dorp s-a pornit în urmărirea lor. În Irlanda s-a răspîndit ştirea că pescarii au căzut în mîinile lui, dar nu este ceva sigur. Cîntărind toate amănuntele, trebuie să recunoaştem că este o lovitură remarcabilă pentru Franţa, faptul de a fi pus pe fugă un vrăjmaş atît de puternic, fără a primi ajutor din afară. Am primit scrisorile lui Phyllarque împotriva lui Narcis şi am citit o bună parte din elel. Găsesc că sînt foarte măiestrit scrise şi întru totul pe gustul meu, atît în ce priveşte limba frumoasă şi maniera ironică de a respinge argumentele adversarului şi a-l critica, cît şi prin stilul limpede, lapidar, şi metoda de a păstra interesul şi atenţia statornică a cititorului. Mi-ar place însă tare mult să văd cartea domnului de Balzac, ca să o compar cu cealaltă. De aceea vă rog să-mi trimiteţi un exemplar şi, cu înnoite mulţumiri şi sporită îndatorire faţă de domnia voastră, vă cer să-mi trimiteţi şi un exemplar din *Viaţa lui Henric al Vll-lea* de Roger Bacon[102][103]. Această carte pe care am adus-o recent de la Paris, la sugestia voastră, mi-a plăcut atît de mult îndît n-am vruit să mă desfăt singur cu mulţumirea ce mi-a dăruit-o, astfel că am împrumutat-o unui prieten intim. N-am mai fost în stare să o capăt înapoi, ceea ce mă va face pe viitor mai grijuliu cu împrumutarea cărţilor. Vă rog ca în schimb să-mi cereţi ceva pe gustul vostru, care să se poată găsi aici, spre a vă putea trimite cartea o dată cu cele ale lui de

Bie, prin vreun prieten. Fiindcă se va ivi prilejul, dacă

---

102 Această carte, al cărei titlu corect este *Scrisorile lui Filare către Arist,* a fost scrisă în 1627 de părintele Goulu şi constituie un aprig atac împotriva lui Balzac, celebru prozator şi favorit al lui Richelieu, care a avut o mare înrîurire asupra prozei franceze. Polemica s-a stins în 1629, o dată cu moartea lui Goulu.

103 Rubens confundă aici pe Roger Bacon cu filozoful şi omul de stat Francis Bacon (1561—1620), autorul real al lucrării citate.

veţi avea puţină răbdare.

Pe-aici nu sînt noutăţi. Propunerea lui don Diego a fost acceptată de unele provincii şi respinsă categoric de altele, cum este Luxemburgul; altele însă, de pildă Brabant şi Hainault, o acceptă cu atît de multe restricţii şi rezerve, încît începi să te îndoieşti de succesul acestei iniţiative. De aceea vor să ţină un consiliu general al Statelor din toate provinciile. Deoarece nu am nimic altceva de spus, vă sărut umil mîinile, domniei voastre şi fratelui vostru.

Iubitorul vostru slujitor,

PETER PAUL RUBENS

CĂTRE PIERRE DUPUY

Antwerp, 30 decembrie 1627

Domnule,

Triumful dobîndit de Paris arată limpede *a bonnes enseignes*1 întinderea înfrîngerii suferite de englezi, deşi ei doresc să-şi ascundă pe cît se poate pierderile şi catastrofa. Am văzut scrisori din Londra scrise de persoane de rang înalt, publicaţii pline de cele mai sfruntate minciuni, după părerea mea, slăvind extraordinara vitejie a generalului lor şi preamărindu-i retragerea ca pe o faptă eroică. Ei minimalizează numărul morţilor lor, în această încăierare, reducîndu-l la două sute şi cincizeci, astfel că eşti nevoit să presupui că acele patruzeci şi patru de stindarde fuseseră încărcate grămadă într-o căruţă şi capturate laolaltă cu bagajele, ori, altminteri, că stegarii lor s-au predat cu toţii fără să dea măcar o lovitură. Căci patruzeci şi patru de companii alcă-

 1 Cu semne bune. (în franceză, în text.)

tuiesc, de fapt, o mică armată. *(Notă marginală:* Ceva mai mult decît 3000 de oameni, cît spun ei că erau cu totul.) Cred că va urma lesne vreo înţelegere, dacă va cădea şi La Rochelle, fiindcă atunci englezii nu vor mai

avea remuşcări că au părăsit-o. Marchizii noştri, Spinola şi Leganes, vor pleca mîine, pe cît se spune, dar nu pot crede că îşi vor începe călătoria în ultima ori în prima zi a anului; poate că vor aştepta pînă la 3 sau 4 ianuarie.

Vă mulţumesc pentru scrisorile domnului de Balzac, pe care sper să le primesc curînd. Am citit cu multă atenţie *Cenzorul* său; este întradevăr bine scris şi vădeşte, nu numai prin cea mai frumoasă şi învăţată argumentare, ci şi prin însuşi stilul lui, cît de temeinic înţelege arta elocinţei. La sfîrşit nu mi-a displăcut însă să găsesc anumite cugetări pe care Balzac le-a luat şi le-a tălmăcit din autorii antici; nu văd nimic vrednic de dojană în acest împrumut. Aş vrea să mă pot gîndi la ceva ce v-aş putea oferi în schimb şi, sărutîndu-vă cu umilinţă mîinile, mă încredinţez favoarei domniei voastre şi aduc rugă cerului să vă hărăzească, domniei voastre şi fratelui vostru, un foarte fericit An Nou.

Prea iubitorul vostru slujitor,

PETER PAUL RUBENS

Voi face un efort pentru a procura din Olanda, dacă este cu putinţă, cărţile acelea de Cardan şi de Grotius şi vă mulţumesc pentru informaţie.

către pierre dupuy

Antwerp, 6 ianuarie 1628

Domnule,

Cînd scrisoarea aceasta va fi în mîinile domniei voastre, marchizii noştri vor fi sosit la Paris, ba poate chiar vor fi şi plecat de-acolo. Probabil că se vor grăbi pe cît le îngăduie puterile să străbată ţara noastră, deoarece timpul acordat marchizului Spinola pentru acest voiaj este foarte scurt. De fapt, dispune doar de trei luni pentru dus şi întors. Am putea spera o prelungire a termenului, dacă prezenţa lui nu ar fi necesară în această ţară, pentru viitorul sezon de operaţii militare.

După cum spuneţi, La Rochelle va cam da de furcă asediatorilor iarna aceasta, dar nu încape comparaţie cu greutăţile înfruntate de trupele noastre la Breda.

Sînt de părerea voastră că moartea ducelui de Mantova va aduce unele schimbări, fiindcă nu pot crede că lăcomia ducelui de Savoia se va mulţumi cu această căsătorie a nepoatei sale cu fiul ducelui de Nevers, de pe urma căreia el personal nu va trage nici un profit. Spaniolii, la rînd. Ul lor, nu vor privi cu ochi buni ca Franţa sau vreunul din vasalii ei să intre în stăipînirea unui stat aflat dincolo de Alpi şi încorporat, ca să spunem aşa, în sitatul Milanului. S-ar putea ca stăpînirea ducatului de Mantova să nu fie disputată, dar tare mă îndoiesc că acesta va fi şi cazul cu Montferratşi desigur nu şi cu Casale, fortăreaţa principală din acest stat şi sediul unei garnizoane spaniole *

Aici nu se întîmplă nimic, afară de faptul că la Santvliet fiecare locuitor e ocupat să repare

1 Prevederile lui Rubens s-au îndeplinit: succesiunea mantovană a dat naştere la lupte şi-la multe manevre 138 diplomatice.

pagubele pricinuite de recentele vijelii, deşi bîntuie mai departe vînturi şi mai cumplite. Vă mulţumesc pentru sîrguinţa cu care aţi transmis mesajul meu abatelui de Saint-Ambroise. Am primit de la dînsul cel mai complet răspuns posibil. Sînt foarte mîhnit de indispoziţia de care suferă.

Vă rog să-i înmînaţi plicul alăturat şi, cerîndu-vă iertare pentru atît de multă sîcîială, vă sărut mîinile, o dată cu cele ale fratelui vostru. Prea iubitorul vostru slujitor,

PETER PAUL RUBENS

Am primit cartea despre viaţa lui Henric al VH-lea, regele Angliei. Vă sînt profund recunoscător pentru generozitatea dovedită şi vă trimit mulţumirile cuvenite.

CĂTRE MARCHIZUL SPINOLA

Bruxelles, 11 februarie 1628

Excelenţă,

Serenisima Infantă mi-a ordonat să informez pe excelenţa voastră despre o treabă care a avut loc după plecarea voastră. Este vorba de un paşaport pe care înălţimea Sa, prin persoana excelenţei voastre, l-a acordat, la cererea mea, ministrului regelui Danemarcei din Provinciile Unite rebele. Omul acesta are naţionalitate olandeză, este înrudit cu miniştrii de seamă ai acestei ocîrmuiri şi cel mai intim prieten al prinţului de Orania. Cînd a venit la Antwerp, acum cîteva zile, m-a vizitat ca să-mi mulţumească pentru paşaportul primit la recomandarea mea. Şi, intrînd într-o discuţie despre treburile obşteşti, s-a arătat de ajuns de bine informat asupra negocierilor secrete care s-au desfăşurat între olandezi şi englezi. A recunoscut faţă de mine că se află în relaţii foarte confidenţiale cu Carleton. În cele din urmă, mi-a spus că nu crede în posibilitatea încheierii separate a unui lacord cu unul din aliaţi, ci numai cu toţi laolaltă, deoarece sînt strîns uniţi şi interesele lor nu pot fi despărţite. Mai mult încă, ultima alianţă încheiată la Haga, între regele Marii Britanii, regele Danemarcei şi Statele Provinciilor Unite, interzice semnarea oricărui tratat care nu este încheiat cu consimţămîntul comun.

I-am răspuns că, dacă aceste state în mod inevitabil trebuie să ia parte la tratative, se pot nutri puţine speranţe, din cauza îndărătnicei lor stăruinţe de a menţine titlul de ţară liberă, un titlu care a fost acordat doar în cursul ultimului armistiţiu şi a expirat o dată cu el. Şi, de vreme ce Maiestatea Sa catolică cere să fie recunoscut ca suveran, fie de bună voie, fie prin forţă, i-am spus că obstacolele îmi par de netrecut şi mă silesc să am îndoieli

asupra succesului pe care l-ar putea dobîndi orice fel de tratat.

La care mi-a replicat că, dacă regele ar trata direct cu Statele, nu şi-ar atinge niciodată ţelul. Dar că, dacă ar fi dispus să facă unele concesii regilor Angliei, şi Danemarcei, cu privire la interesele şi pretenţiile lor personale, probabil că i-ar putea forţa pe olandezi să-i îngăduie regelui Spaniei a-şi păstra titlul, spre mulţumirea lui; adică, titlul fără posesiune. Căci este nedrept ca, de dragul unui simplu nume, toată Europa să trăiască într-un veşnic război.

Amintindu-mi că Don Diego Messia a afirmat şi a repetat adesea că regele, stăpînul nostru, nu dorea nimic altceva decît titlul, mai mult pentru onoare decît pentru valoarea reală, i-am spus ministrului că ar trebui să explice pretenţiile acestor regi, deoarece nu era sigur că regele nostru le-ar putea da satisfacţie. Căci dificultăţile iscate între împărat şi regele Danemarcei interesează Spania numai din cauza 140 legăturilor sale de sînge cu Casa de Austria,

Iar cît despre restaurarea contelui palatin în demnitatea şi posesiunile sale, acesta atîrnă în întregime de voinţa împăratului.

La aceasta, el mi-a răspuns că puterea şi autoritatea regelui Spaniei sînt bine cunoscute în lumea întreagă, că dacă ar arăta un interes serios acestui litigiu, nu ar fi nimic imposibil, şi că, legat de concesiile ce se vor acorda pretenţiilor acestor regi, ei ar face toate eforturile posibile pentru a convinge statele Olandei să dea satisfacţie Maiestăţii Sale catolice. În cele din urmă, a adăugat că, dacă eu aş înfăţişa această propunere înălţimii Sale, iar ea l-ar asigura de favoarea şi sprijinul ei, ar pune în scris cîteva clauze ale unui tratat (dar fără o semnătură),

urmînd a fi supus voinţei şi aprobării superiorilor săi, înainte de a-l trimite în Spania. Între timp, el ar pleca în Anglia, în scopul de a obţine acolo împuterniciri speciale pentru acest tratat, deoarece cerea nu numai autorizarea regelui său, ci deopotrivă pe aceea a regelui Marii Britanii. Iar cînd i-am spus că autorizarea din partea Statelor Olandei este de asemenea necesară, mi-a răspuns că nu doreşte să promită imposibilul, dar că, dacă regele nostru ar fi dispus să dea garanţii prinţului de Oraina şi să ofere compensaţii pentru pierderea de prestigiu şi de avantaje materiale care ar putea rezulta dintr-o asemenea pace, era sigur că prinţul, la rîndul lui, ajutat de regii mai înainte amintiţi, şi-ar închina întreaga sa energie şi autoritate încercării de a aduce aceste State la raţiune.

Nu-l cunosc pe acest om şi nu îndrăznesc să nădăjduiesc că va fi în măsură de a duce la împlinire aceste promisiuni; la drept vorbind, mă îndoiesc foarte mult. Dar, deoarece mi-a arătat documentele adeverind misiunea şi împuternicirile primite din partea regelui său, scrise şi semnate chiar de mîna acestuia, cu toate formele cuvenite, după cîte pot judeca, socot că ar trebui neapărat să supun propunerile lui înălţimii Sale, ceea ce am şi făcut.

înălţimea Sa mi-a ordonat să pornesc aceste negocieri şi să o informez pe excelenţa voastră (precum fac prin mijlocirea acestei scrisori). În acelaşi timp, trimit, pentru justificarea mea, documentul original pe care l-am arătat înălţimii Sale. Ministrul însuşi mi l-a dat, şi, aşa cum va vedea excelenţa voastră, cuprinde anumite condiţii ale tratatului, precum şi o foarte amănunţită înşirare a avantajelor şi neajunsurilor care ar izvorî pentru fiecare dintre părţi, din încheierea unei asemenea păci. Lucrul cel mai însemnat este păstrarea secretului, despre care acest sol pretinde că ar fi sufletul întregii afaceri; din pricina

aceasta el doreşte să nu fie văzut de nimeni la Bruxelles, şi nu ştiu datorită cărei înclinaţii cu totul personale a repetat insistent că nu doreşte să corespondeze sau să negocieze cu altcineva afară de mine şi în acest scop mi-a lăsat un cifru. Şi astfel, cu speranţa că, la sosirea acestei scrisori, excelenţa voastră va fi ajuns cu bine la curte, cu ajutorul Domnului, mă recomand cu cea mai mare umilinţă favoarei voastre şi cu supunere vă sărut mîinile.

PETER PAUL RUBENS

Acest ministru doreşte, mai presus de orice, să capete în scris proiectul tratatului, prin care Maiestatea Sa s-ar învoi la o pace cu olandezii şi cu pretenţiile şi cererile sale specificate, astfel ca negocierile să poată începe pe o bază temeinică şi sigură.

CĂTRE PIERRE DUPUY

Antwerp, 25 februarie 1628

Domnule,

Mă desfătaţi necontenit cu ceva nou şi interesant, cum sînt versurile domnului Gaulmin1

142 1 Gilbert Gaulmin, poet francez (1585—1665). Despre starea jalnică a portului La Rochelle. Versurile acestea îmi par foarte frumoase şi patetice, deoarece poetul a arătat o oarecare discreţie, atribuind numai regelui o izbîndă a cărei glorie este sporită de calitatea învinşilor; pe de altă parte, îi scuză şi îi consolează pe învinşi prin măreţia învingătorului şi le arată că este mai bine să fii francez decît spaniol. Nu voi întîrzia să-i arăt acesit poem domnului Gevaerts care adesea îmi face favoarea de a mă vizita. Aici nu se petrece nimic, afară de obişnuita canonadă de la Santvliet, unde se trage fără încetare din ambele tabere, la trecerea corăbiilor, dîndu-se astfel iluzia războiului cu mai multă larmă decît spaimă. Acum trei zile, prinţul de Orania a venit în persoană la

Lillo şi, în vreme ce bubuia necontenit artileria, care a provocat oarecare supărări oamenilor noştri, a vizitat toate lucrările noi făcute la forturi. În ziua următoare Don Carlos Coloma s-a dus de asemenea la Santvliet, după ce a adunat o bună parte din cavaleria regală prin locurile aceleia. S-ar putea ca prin această acţiune plină de zel să fi crezut că preîntîmpină vreun plan al prinţului. Aceasta este însă mai degrabă o simplă imagine a războiului decît altceva, fiindcă pe timpul iernii nu se prea obişnuieşte să faci mai mult.

Bine face regele Franţei că se întoarce acasă, pentru că asemenea misiuni sînt -îndeobşte plicticoase şi, deoarece oraşul este împresurat din toaite părţile, nu mai este n'imic de făcut decît să se ţină o strajă puternică. De asemenea, poate -cardinalul doreşte să dobînidească pe seama lui gloria acestei acţiuni, însă, dacă nu mă înşel, cînd oraşul va fi împins la suprema deznădejde, va face la fel ca Joab şi îi va rezerva regelui onoarea de a duce la desăvîrşire operaţiunile[104]. Marchizul nostru i-a fost de mare folos regelui ca inginer, pentru că poate vorbi din experienţă în asemenea domenii.

Voi fi foarte bucuros să văd publicată sentinţa diată împotriva ducelui de Rohan 1. Nu poate fi mai cumplită decît cea impusă de către Senioria Veneţiei lui Giorgio Comaro, fiul dogelui, pentru asasinarea lui Zeno în palat[105106].

---

104 Ludovic al XIII-lea a reluat conducerea asediului cetăţii la Rochelle, la 17 aprilie. 143

105 Henri, duce de Rohan, unul din conducătorii hu- ghenoţilor. La 22 ianuarie 1628, parlamentul din Tou- louse îl osîndise la ardere pe rug. După fuga sa, i-a fost arsă efigia.

106 La 30 decembrie 1627, Giorgio Cornaro, fiul dogelui Giovani Cornaro, a încercat să-l asasineze pe Raniero Zeno — unul din membrii Consiliului celor zece. Zeno

Volumul al doilea din Phyllarque va fi foarte binevenit pentru mine. Aş vrea să ştiu cum să mă plătesc de atît de multe favoruri. Am scris în Olanda pentru cărţile lui Grotius şi cele ale lui Cardan, dar pînă acum nu mi-au fost trimise. Nu voi îmtîrzia să vă expediez, cu primul prilej, portretul marchizului şi volumul *Stemmata, principum Belgii*[107]*.* Intrucît nu mai am nimic altceva de spus, vă sărut umiil mîinile şi cele ale fratelui vostru şi mă încredinţez bunei voastre graţii.

Al vostru iubitor slujitor,

PETER PAUL RUBENS

Sosirea prinţului de Orania nu era fără de scop; el a proiectat construirea unei noi fortăreţe, pe locul unde se înălţa cea veche la Lillo, faţă în faţă cu citadela noastră numită La Cruysschans. Acest fort va aduce mari necazuri vaselor noastre care vin cu muniţii şi provizii pentru tabăra de la Santvliet. Astăzi Don Carlos Coloma s-a întors deacolo cu slabă nădejde de a îndrepta acest neajuns, deoarece fortul urmează să fie clădit pe teritoriul duşman.

Cu poşta următoare vă voi trimite o scrisoare pentru domnul Morisot. Pînă acum am înitîrziat numai fiindcă nădăjduisem să găsesc printre hîrtiile mele vreo însemnare despre subiectele reprezentate în tablourile din Galeria Medici. Pînă astăzi nu am fost în stare să pun mîna pe ea, dar mai am încă speranţa de a o găsi.

CĂTRE PIERRE DUPUY

Antwerp, 6 martie 1628

Domnule,

Am primit volumul al doilea din *Phillarque,* împreună cu

şi-a revenit de pe urma rănilor primite, dar Cornaro şi-a pierdut rangul de nobil, averea şi proprietăţile i-au fost confiscate de către republică, iar pe capul lui a fost pus un premiu.

scrisoarea foartp punctuală a domniei voastre, şi vă sînt peste măsură de îndatorat pentru amîndouă. Îmi pare rău că nu vă pot răspunde în chipul în care aş dori, dar mi s-a luat puţin sînge din braţul drept, ceea ce mă stînjeneşte la mînuireia penei, spre marele meu necaz. Dar, slavă Domnului, indispoziţia de care sufăr este uşoară şi spor că va trece repede, aşa că voi fi din nou în stare să reiau corespondenţa noastră; pentru că eu nu am nici un frate care să-mi poată ţine locul la nevoie. Veţi primi, cu această scrisoiare, două exemplalre din broşura lui Grotius – *De Vera Religione* şi unul din a lui Cardan – *De Prudentia Civili.* Se spune că războiul a şi început în Italia, cu consimţăimîntul guvernatorului Milianului şi al genovezilor, dar aţîţătorul este ducele de Savoda. *Dic aliquem sodes hic Quintiliane colorem1.* Mărturisesc că sînt un biet Davus[108] în treaba acelastia. Nu văd nimic decît o *raison d'Etat[109],* fără nici un pretext plauzibil. Nu vă pot scrie mai mult şi de aceea, cu sinceritate, vă sărut mîinile şi cele ale fratelui vostru şi mă încredinţez favoarei voastre.

Iubitorul vostru slujitor,

PETER PAUL RUBENS

CĂTRE PIERRE DUPUY

Antwerp, 9 martie 1628

Domnule,

Secretarul, domnul Le Clerck, îmi scrie că i-aţi dat o carte să mi-o trimită. Trebuie să fie volumul al doilea din *Phyllarque* şi vă rămîn profund îndatorat pentru el, fiindcă autorul îmi place foarte mulit. Am primit tir (ei exemplare

---

108 Spune, Quintilian, rogu-te, ce culoare are aceasta (Juvenal — *Satire,* cartea 5, 279).

109 Raţiune de stat. (în franceză, în text.)

din cartea aceea de Grotius, *De Veritate Religionis,* şi vă voi trimite două din ele, precum şi broşura lui Cardan, *De Prudentia Civili.* Nu ştiu însă cum voi face să fie trimise, prin bunăvoinţa ambasadorului, deoarece chiar un singur volum ar fi prea mare de trimis prin curier. De aceea vă rog să mă înştiinţaţi dacă socotiţi nimerit să le pun pe toate patru într-un pachet, sau să le împachetez separat; ori vreţi să vă trimit doar exemplarul din Grotius şi să aranjez cu curierul, la cel mai scăzut preţ posibil? Sau este mai bine să fac un singur pachet, cu toate patru, împreună cu Miraeus *(notă marginală: Stemmata principum Belgii)* şi să aşltept ca vreun prieten să plece la Paris sau să trimită mărfuri acolo?

Statele Olandei l-au demis pe contele Ernest de Nassau, au renunţat la toate garnizoanele din oraşele imperiale şi i-au oferit titlul de prinţ palatin. Dar nu ştiu dacă această stratagemă va fi acceptată şi înţeleasă de împărat, căci, aşa cum gîndesc unele persoane, ar putea duce uşor la o ruptură. Pînă în clipa de faţă, Maiestatea Sa imperială s-a temut să nu-i stîrnească pe olandezi, deoarece astfel n-ar face decît să încheie o alianţă şi mai sltrînsă cu Danemarca. Este sigur că se pune la cale o alianţă mali puternică între împărat şi regele Spaniei, astfel ca să aibă prieteni şi duşmani comuni şi fiecare să-i ofere celuilalt sprijin. În acest caz, împăratul ar declara Provinciile Unite rebele faţă de imperiu, iar regele Spaniei ar face acelaşi lucru cu duşmanii imperiului. Dar nu-mi pot încă închipui un asemenea plan, pentru că ar stîrni prea mare pizmă împotriva Casei de Austria din partea tuturor celorlalţi prinţi, doar dacă ducele de Bavaria împreună cu fratele său Electorul şi ceilalţi prinţi ai Germaniei wnu s-au hotărît să-şi ducă la împlinire mult-plănuita lor alianţă împotriva Casei cţe Austria şi diacă acesta nu este cumva un vicleşug

necesar pentru a fi împiedicată conspiraţia. Cu siguranţă că în Germania se coace ceva mare, după cum poţi deduce privind extraordinarele pregătiri de război care se văd pretutindeni, silindu-te să crezi că fie Casa de Austria doreşte să îndepărteze furtuna de care se teme, sau vrea să facă un ultim efort pentru a stabiliza şi extinde puterea sa.

De la Roma am primit aceleaşi veşti, ca şi domnia voastră, cu privire la numirea a doi cardinali şi căsătoria lui messer Taddeo Barberini cu donna Anna Colonna. Îi voi arăta domnului Gevaerts poemul despre căsătorie scris de Holstenius *A mai văzut* şi versurile lui Gaulmin, care i-au plăcut foarte mult. *(Notă marginală*: Marele Duce urma să plece de la Florenţa spre Roma la 21 februarie.) Într-adevăr, nu trebuie să fiţi îngrijat din pricina domnului de Thou pentru că această călătorie nu este atît de dezagreabilă cum s-ar părea. Unul din prietenii mei, care s-a înapoiat de curînd din Levant, îmi spune că s-a dus la Ierusalim avînd o sănătate foarte şubredă, dar că acum se simte mult mai bine şi pare cu adevărat foarte puternic şi vînjos, în comparaţie cu starea lui dinainte. Poate că schimbarea de aer şi călătoria pe mare, împreună cu mişcarea necontenită, pot înfăptui asemenea miracole, fără vreo legătură cu pietatea şi cuvioşenia. Sper că acelaşi lucru se va vădi la fel de binefăcător pentru trupul ca şi penjtru sufletul său. Rog pe Cel de Sus să-i hărăzească aceasta, iar domniei voastre, precum şi fratelui vostru, să vă dăruiască itioată mulţumirea cu putinţă. Cu aceasta închei şi vă sărut mîinile la amîndoi. Iubitorul vostru slujitor,

PETER PAUL RUBENS

CĂTRE PIERRE DUPUY

Antwerp, 16 martie 1628

Domnule,

Am primit veşti că la 26 februarie marchizii noştri şi-au făcut intrarea la Madrid şi <că în ziua următoare au lavut audienţă la Maiestatea Sa. La 8 ale aceleiaşi luni, s-a celebrat cununia marchizului de Leganes cu donna Polixenia Spinola * La 9, a murit marchizul de San Germano, numit de asemenea şi marchizul d'Inojosa, vrăjmaşul marchizului Spinola. Postul său de preşedinte al Consiliului Indiilor a fost numaidecît conferit marchizului de Leganes, care, ca să spun adevărul, se ridică cu grabă tîrzie la înălţimea tuturor onorurilor pe care un om de rangul lui le poate dobîndi.

Fortăreaţa plănuită de prinţul de Orania pe malul opus încă nu a început a fi construită; nimeni nu ştie de ce. Statele Generale se înarmează pînă-n dinţi. Nu numai că adună recruţi, dar chiar formează numeroase companii noi, atît pedestraşi, cît şi cavalerie, căci apropierea trupelor imperiale i«a umplut de mari nelinişti. Dar, după părerea mea, împăratul nu va rupe uşor relaţiile cu olandezii şi nu este cîtuşi de piuţin potrivit pentru el să facă aşa

1 Data a fost corectată, în scrisoarea următoare: 148 nunta a avut loc în realitate la 28 februarie.

ceva acum, doarece în războiul purtat cu Danemarca au avut grijă de a evita orice ostilităţi, pe mare cît şi pe uscat; această poziţie merită o mare atenţie, întrucît di singuri, cu puterea lor maritimă, ar putea să năruie întregul plan al împăratului. *(Notă marginală:* Cred că initenţia lui esite doar să-i sperie, în vreun fel, la cererea noastră.) Se crede aici că regele Danemarcei a încheiat o ligă ofensivă şi defensivă cu regele Suediei şi că împreună vor forma o bună flotă.

Noi considerăm încheiat asediul portului La Rochelle şi

credem că regele vostru se duce mai degrabă la o paradă triumfală, decît la un război. Sosirea lui la Paris a fost o împrejurare foarte norocoasă pentru neguţătorii noştri aflaţi la tîrgul de la Saint Germain, căci altminteri ar fi stat prost cu socotelile. Deoarece nu mai am nimic alt să vă spun, sărut mîinile şi cele ale fratelui vostru şi mă încredinţez bunei voastre graţii.

Devotatul slujitor al domniei voastre,

PETER PAUL RUBENS

Am citit scrisorile lui Narcis cu mare plăcere, îmi place stilul autorului, care îmi pare graţios şi agreabil, cu unele frumoase antiteze, dar trufia şi îngîmfarea lui sînt nesuferite, iar hiperbolele sale întrec orice măsură.

CĂTRE JOSIAS VOSBERGHEN

Antwerp, 18 martie 1628

Domnule,

Am primit de la marchizul Spinola un răspuns, datat din ziua de 3 a acestei luni, martie, la Madrid. A venit cu primul curier expres care a fost trimis, de la sosirea lui la curte. Scrisorile noastre din 11 februarie au fost primite şi sînt acceptabile pentru excelenţa sa, dar spune că nu poate exisita nici un fel de bază pentru negocieri pînă cînd nu obţineţi împuternicirile voastre în forma cuvenită, precum şi autorizarea de a trata punctele menţionate în documentele pe care le-aţi înfăţişat1. Mai mult încă, marchizul îmi scrie aceste cuvinte, pe care le reproduc exact: „Este cert că Maiestatea Sa Regală a Spanliei priveşte cu ochi foarte buni încheierea păcii cu cei care se află în război. În privinţa aceasta puteţi fi încredinţat că s-au petrecut în răstimp scurt schimbări mari şi trebuie să folosim avantajul prezenţei marchizului la curtea Spaniei, căci altminteri nu va ieşi nimic bun din strădaniile acestea. Domnia sa este prompt în misiunile sale şi prin sîrguinţa

lui va răzbi itoate întîrzierile venite din partea Spaniei; pe lîngă toalte, prezenţa sa este necesară în această ţară. De aceea, *quod vis facere, fac cito*[110]. Şi nemaiavînd nimic altceva de adăugat etc

PETER PAUL RUBENS

MEMORANDUM

Domnule, nu mă pot împiedica să vă înştiinţez că am descoperit progresele obţinute în negocierea tratatului domnului van den Wouwere[111], drept care a fost trimis de curînd în Spania, cu mari speranţe de izbîndă. Discuţiile sînt purtate sub numele de „Principps feudatarii"[112]

cAtre marchizul spinola

Bruxelles, 30 martie 1628

Excelenţă,

Nici nu sfîrşisem bine depeşa care o însoţeşte pe aceasta, cînd am primit alt pachet mare de la Gerbier, cuprinzînd trei misive scrise de mîna lui. Una dintre ele, care este în limba franceză, o trimit excelenţei voastre. Din celelalte două, scrise în flamandă şi umplînd patru foi mari de hîftde, voi comunica excelenţei voastre esenţialul.

În nici una din scrisori Gerbier nu pomeneşte de abatele Scaglia, considerînd, poate, că şi aşa a scris de ajuns despre el. Dar, într-una din cele două scrisori în flamandă, îmi repetă, într-o formă mult mai clară, tot ce cuprinde scrisoarea abatelui, fără a-l numi. Cealaltă, extrem de lungă, este plină de plîngeri şi repetări ale unor lucruri trecute. Pretinde că din partea regelui său şi a

---

110 Ceea ce vrei să iaci, fă iute. (În latină, în text)

111 Jan van den Wouwere (Wouverius) — (1574—1635) — prieten apropiat al lui Rubens, a fost împuternicit al Finanţelor la Bruxelles, şi omul de încredere şi agentul diplomatic al infantei Isabella.

112 4 Prinţii feudatari.

ducelui s-a făcut atît de mult încît nimeni nu mai poate dori încă ceva, că el a fost trimis în persoană la Bruxelles la cererea mea, cu scrisori de autorizare din partea ducelui, stăpînul lui, şi că de atunci mi-a trimis documentele, îndeosebi cel din 9 martie, (redactat cu încuviinţarea regelui său şi avizul Consiliului Regal. Spune însă că noi am fost totdeauna atît de rezervaţi încît nu a căpătat altceva decît răspunsuri prea puţin concrete, declarînd doar că înălţimea Sa va comunica totul Spaniei, fără ca excelenţa voastră să condescindă a scrie cu mîna lui o mică însemnare, pe care Gerbier să o poată arăta regelui său şi ducelui, în schimbul celor trei sau patru pe care mi le-a scris el. Mai departe, declară că, după ce a aşteptat patru luni de zile la Haga, în compania lui Carleton, care se dusese acolo în acest scop, deşi sub alt pretext, eu am venit să-l vizitez mai mult ca prieten decît din alt temei, fără a arăta nici un fel de însărcinare din partea stăpînilor mei, şi că, după ce l-am reţinut multă vreme, i-am dait doar un răspuns în doi peri: că *Ies deux rois s'etaient accordes ensemble*[113]. Spune că această purtare a adus prejudicii reputaţiei înălţimii Sale şi a excelenţei, ca şi cum Spania şi-ar fi bătut joc de s'tăpînii lui şi i-ar fi exploatat numai cu gîndul de a obţine rezultate opuse; că regele şi ducele lui au păstrat întotdeauna o bună părere despre sinceritatea şi zelul înălţimii Sale şi al excelenţei voastre şi cred că bunele voasltre intenţii au fost zădărnicite în Franţa de către persoane cu scopuri ascunse *(notă marginală:* marchizul de Mirabel), poate invidioase dlin pricină că meditaţia Serenisimei Infante a fost preferată intervenţiei lor. Dar Consiliul a interpretat situaţia altfel şi acum bănuieşte că eforturile noastre erau

113 Cei doi regi au căzut de acord. (în franceză, în 152 text.)

un pretext stîrnit de Spania pentru a-i prinde pe englezi nepregătiţi, poate chiar cu intenţia de a cîştiga dominaţia asupra regatului Angliei, ca şi cum aceasta ar fi o nimica toată care nu iar cere cumpănire mai îndelungată. *(Notă marginală:* Scrie ironic şi nu fără temei, referindu-se la cele spuse mie de către don Diego, la Bruxedles.) Această bănuială a fost în mare măsură spulberată de copia trimisă luîi Gerbier după scrisoarea excelenţei voastre din 21 decembrie, cea scrisă mie înainte de plecarea voastră în Spania, în care excelenţa voastră se oferă să depună toate eforturile necesare faţă de regele nostru, pentru a încheia o înţelegere între cele două coroane. Bineînţeles, era jignit din cauză că nu i-iam trimis epistola originală, ci doar o copie.

Cu privire la conţinutul acestei scrisori, Gerbier spune că i s-a părut straniu ca excelenţa voastră să se pronunţe astfel: „Sînt două lucruri pe care le socot necesare: miai înltîi, ca aceşti gentilomi să explice, mai mult sau mai puţin condiţile în care cred că ar putea ajunge la o înţelegere cu noi...“, ca şi cum excelenţa voiastră ar fi uitat sau s-ar fi prefăcut a nu cunoaşte propunerile făcute de partea lor şi înfăţişate, sub forma cea mai amplă, în documentul din 9 martie. Aici mai scrie că regele lor s-a declarat dispus să nu se mai ocupe de treburile Germaniei, pînă s-ar ivi un prilej mai bun, primind promisiunea regelui Spaniei de a interveni cu autoritatea lui pe lîngă împărat, pentru a rezolva aceste Itreburi la timpul cuvenit. (Not*ă marginală: Sti*lul documentului era foarte obscur, dar cuprindea cele spuse aici.) Mai mult încă, regele Marii Britanii îşi îndrepta, la vremea aceea, toate eforturile sale pentru a-i aduce la raţiune pe olandezi şi a spus că, dacă disputa cu privire la titlul lor nu ar putea fi soluţionată repede, s-ar putea încheia cu ei un armistiţiu, numindu-i pur şi simplu

„aliaţii Maiestăţii Sale a Marii Britanii^ În acest scop îl trimisese pe Carleton la Haga, unde se mai află şi acum. La toate acestea nu i s-a dat, nicicînd, nici cel mai mic răspuns. Este de neînţeles aşadar ca excelenţa voastră, fără a menţiona de loic lucruri trecute, să le ceară noi propuneri înainte de a le fi respins pe cele vechi. Acestea erau simple şi rezonabile, conforme cu clauzele Păcii de la 1604 şi ar putea sluji drept model, atît de explicite sînt, în toate punctele. Mai mult încă, nu e nevoie de ceea ce excelenţa voastră scrie în aceeaşi misivă: „Cînd ai intenţia să închei o înţelegere cu altul, este bine să-i oferi o propunere acceptabilă44, deoarece propunerea şi pacea mai sus amintită se prezintă astfel, încît regele Spaniei nu ar putea pretinde mai mult, mai cu seamă în momentul de faţă. Aceste argumente sînt supuse consideraţiei şi discreţiei excelenţei voastre.

Acesta este conţinutul uneia din scrisorile lui Gerbier, scrisă în flamandă şi datată 18 februarie, pe stilul vechi. Ceea c? e afirmă în cealaltă scrisoare, va vedea excelenţa voastră în epistola următoare.

CĂTRE MARCHIZUL SPINOLA

Bruxelles, 30 martie 1628

Excelenţă,

Gerbier îmi scrie, în a doua scrisoare cu aceeaşi dată, că regele şi ducele, stăpînul lui, în pofida slabelor mulţumiri căpătate din partea noastră, stăruie în hotărîrea lor dintîi de a negocia o înţelegere cu regele Spaniei în condiţii drepte şi favorabile ambelor părţi, şi nu numai pentru a uşura situaţia supuşilor lor, ci pentru binele general al întregii creştinătăţi. Deoarece interesele lor comune, în acest moment, sînt grav compromise, trebuie să sper că o înţelegere va aduce după sine o schimbare *(notă marginală:* în ceea ce-l priveşte, se oferă să facă tot

ce stă în puterea lui).

Şi, de vreme ce propunerile la care ei se referă au şi fost făcute, nu rămîne altă cale de urmat decît ca excelenţa voastră să obţină puteri şi autoritate depline pentru persoana Serenisimei Infante şi pentru cei pe care înălţimea Sa s-ar putea să-i numească pentru a negocia şi a încheia un tratat general cu aliaţii sau cu o pante din ei, sau numai între cele două coroane ale Spaniei şi Angliei, într-un fel sau altul, în cel mai bun chip posibil. La rîndul lor, nu vor întîrzia a acorda cele mai largi şi îndestulătoare puteri, în scopul de a duce la definitivarea tratativelor. Dar, din multe temeiuri, ar fi cuminte ca negocierile să fie secrete şi purtate fără vîlvă, de către persoane capabile şi calificate pentru asemenea misiune *(notă marginală:* fără a trebui să se îndrepte spre Spania în fiecare clipă pentru sfat şi noi ordine, care sînt supuse multor oscilaţii şi variaţiuni şi în (acest fel via fi cu putinţă înălţimii Sale să negocieze de la egal la egal cu regele Marii Britanii, care e suveran absolut şi nu atîrnă de nimeni). Altminteri ar putea provoca tulbu154 rări şi încurcături. Dacă Maiestatea Sa catolică va binevoi să trateze cu olandezii sub simplul nume de aliaţi ai regelui Marii Britanii, fără a menţiona libertatea sau alte titluri odioase Majestăţii Sale, ducele Buckingham consideră ca un fapt cert că Stiaitele vor fii satisfăcute şi vor lua parte la tratat în această formă. Acestea sînt toate cîte avem de spus excelenţei voastre despre cuprinsul scrisorii lui Gerbier. Îmi miai scrie însă, în mod confidenţial, că ar sfătui-o pe excelenţa voastră, dacă se poate obţine asemenea permisiune din Spania, ca negocierile să fie conduse de către persoane capabile, înzestrate cu putere suficientă, care să nu se despartă înainte de a fi ajuns, într-un mod sau altul, la concluzii conforme cu dispoziţiile stăpînilor lor. Excelenţa

voastră va fi în măsură să folosească acest sfat după propria sa chibzuinţă dar, după cîte judec eu, ar fi primejdios să comunice aceslt lucru multor persoane. Şi, deoarece nu se mai înfăţişează nimic de transmis, rămîn etc.

PETER PAUL RUBENS

CĂTRE pierre dupuy

Antwerp, 13 aprilie 1628

Domnule,

Sper că veţi fi primit, cu ultima poştă, cele două exemplare din Grotius şi cel al lui Cardan. Mai rămîne *Stemmata Principum Belgii,* care va fi greu de trimis într-un pachet; dar voi avea grijă să vă parvină, într-un fel sau altul. Am citit *Phyllarque* care mi-a dăruit cea mai mare plăcere. Pot spune că, după părerea mea, este printre puţinii autori care pot fi socotiţi cei mai buni din lume. Cu toate acestea, nu mă poate convinge că Balzac este atît de lipsit de valoare şi nesărat cum susţine el (în ciuda greşelilor sale, pe drept criticate). Căci îmi pare că uneori se întîlneşte neţărmurit duh în glumele sale şi ironie în invectivele lui. Ideile lui vădesc pătrundere de spirit şi discursurile morale arată o anumită gravitate, dar toate acestea sînt stricate de felul prost în care şi-a dozat *philautia 1.*

Am citit cu plăcere relatarea amănunţită, şi făcută cu acurateţe, a asaltului întreprins asupra citadelei din Montpellier. A fost o mare nesocotinţă din partea ducelui de Rohan[114] *qui videtur mihi supremum furorem fur ere, et sibi ipsi et partibus suis quodammodo superstes, inferias ducere potius quam exercitum*[115]*.*

Este sigur că Anglia pregăteşte o flotă pentru a ajuta la

114 Iubirea de sine. (în latină. în text.)

Rochelle, dar va fi *post bellum auxilium*[116].

Marchizul negociază cu succes în Spania şi dobîndeşte mare autoritate faţă de rege şi de miniştrii săi. Dar, după propria mea experienţă la această curte, tare mă tem că favoarea de carye se bucură acolo va dura doar cîtă vreme rămîne la Madrid, dar se va schimba la fel de uşor în invidie şi gelozie, de îndată ce va întoarce spatele. *(Notă marginală:* A suferit un atac de gută, care i-a încurcat treburile.) Contele Sforza a sosit din Spania acum trei zile şi relatează că marchizul speră să se întoarcă aici foarte curînd. Ni s-a spus despre contele de Cairlisle că va veni aici în curînd, în drum spre Lorena şi Savoia, căci a obţinut în acest scop un paşaport, acum trei luni. Dar cu nu cred că o va vedea pe Serenisima Infantă. Cu toate acestea, va veni la Bruxelles, dacă paşaportul său permite acest lucru şi dacă situaţia politică se va fi schimbat între timp, ceea ce mă îndoiesc. Şi, deoarece nu mai am nimic a vă spune, vă sărut imîinile şi cele ale fratelui vostru, cu afecţiune.

P.S. Vă trimit alăturat gravura aceluii copac miraculos găsit la Haarlem[117]. Dacă credeţi că e vrednic de interesul domnului de Peiresc, i-o puteţi trimite, dar, după părerea mea, nu este un lucru pentru el.

De asemenea, veţi găsi, împreună cu ea, planul locului şi al fortificaţiilor de la Santvliet, din care puteţi dobîndi o «idee mai clară despre mijloacele folosite de ambele tabere în întărirea lor împotriva vrăjmaşului. Încă o dată,

---

115 Care mie îmi pare a fi fost furia lui din urmă şi fapta unui om care şi-a pierdut stăpînirea asupra lui însuşi şi a forţelor sale, conducînd mai degrabă iadul, decît o oştire. (în latină, în text.)

116 Ajutor dat după război. (în latină, în text.)

117 A fost un fenomen care a stîrnit multe discuţii pe atunci. La tăierea unui pom fructifer, care creştea în apropiere de Haarlem, s-a crezut că trunchiul şi crengile sale înfăţişează figuri simbolice, prevestind revenirea Olandei ia catolicism.

vă sărut mîinile.

CĂTRE PIERRE DUPUY

Antwerp, 20 aprilie 1628

Domnule,

Am primit pachetul din partea domnului de Peiresc, dar nu-i pot răspunde destul de prompt pentru a satisface obligaţia mea ori curiozitatea lui şi celelalte cereri. Îhtr-adevăr, scrisorile sale merită să fie multiplicate de o sută de ori şi comunicate publicului, atît sînt de pline de cele mai importante probleme şi observaţii. Sper ca, o dată cu poşita viitoare, să fiu în sitare a compensa scăderile mele actuale.

Vă mulţumesc pentru curioasa informaţie ce-mi daţi cu privire la treburile Italiei. O găsesc cu atît mai interesantă, cu cît am fost în serviciul Casei de Gonzaga aproape şase ani încheiaţi1 şi totdeauna am avut parite numai de un tratament bun, din partea suveranilor din această familie. Dar dacă ar fi să-mi exprim părerea asupra rezultatului acestui război, aş spune că nu nutresc mari speranţe pentru ducele de Mantova. Poziţia sa, în cehtrul invaziei, face foarte anevoioasă ajutorarea lui. Noua citadelă de la Casale, pe care am văzut-o în mai multe rînduri, este despărţită de oraş, sau, cel puţin, legăturile sînt slabe. Este atît de întinsă, încît mărimea ei depăşeşte fortăreaţa noastră de la Antwerp cu cel puţin o treime, iar pentru a fi apărată împotriva unei armate regale ar avea nevoie de un minim de şase mii de oameni. Şi, în conformitate cu ceea ce am văzut din sărmana chibzuială a acestor mărimi, nu cred că, în forfota atîtor schimbări, să se fi gîndit ei să aprovizioneze fortăreaţa cu merinde şi muniţii pentru o perioadă îndelungată. Oraşul Casale este bine întărit pentru împrejurări obişnuite, dar nu de ajuns ca să facă faţă meşteşugurilor asediului aşa cum sînt practicate în

ziţele noastre pe aceste meleaguri. Cît despre vechiul castel, este bun, dar foarte mic şi o dată cucerită citadela cea întinsă, întregul stat trebuie să fie considerat ca şi pierdut. Dacă nu ar fi la mijloc ura italienilor contra dominaţiei spaniole, care cîntăreşte mai mult decît oricare altă consideraţie, aş pune serios la îndoială fidelitatea poporimii din Montferrat faţă de Casa cţe Gonzaga. Pe vremea ducelui William, au urzit o conspiraţie *(notă marginală:* cu sprijinul ducelui de Savoia) ţintind asasinarea părintelui şi, în acelaşi timp, a fiului, Viincenzo, în momentul urcării sale pe tron. Uneltirea a fost descoperită şi Vespasiano Gonzaga di Sabbioneta, căruia î’i fusese încredinţată răspunderea *ne quid Respublica detri-*

1 în realitate, Rubens a fost în slujba ducelui de Man158 tova din vara anului 1600 pînă în octombrie 1608.

*Menti caperet*le-a hărăzit conspiratorilor o dreaptă, dar aspră osîndă, mai degrabă decît să le arate indulgenţă. Multe capete ale principalilor părtaşi au căzut sub mîna călăului. De atunci ducele Vincenzo şi fiii săi, nişite cheltuitori, mînă spartă care risipeau fondurile supuşilor lor, au împovărat mereu statul, punînd cele mai grele birurli. Italienii, după cum spuneam, arată puţină afecţiune pentru Spania, însă s-au simţiit totdeauna înclinaţi să ţină partea Savoiei – doar dacă, nu cumva în ultima vreme, de cînd acest duce s-a aliat cu spaniolii în recentul război, această simpatie nu a slăbit. Credeţi-mă, deci, cînd spun că, cu excepţia oraşului Casale, întregul stat se află cu porţile larg deschise în faţa vrăjmaşului, fiindcă oraşele nu sînt fortificate pentru a înfrunta necesităţile războiului modern.

Se vor petrece cele mai mari schimbări în alianţa dintre Spania şi Franţa împotriva englezilor şi a orăşenilor din La Rochelle, deoarece aceste puteri vor avea prilejul de a se

ciocni în alte părţi. Ceea ce îmi pare straniu (deşi ştiu că este adevărat) este faptul că englezii vor consimţi şi chiar vor lua parte la această ligă încheiată cu ducatul Savoiei. Dar aici nu pot găsi pe nimeni care să-mi ofere cît de cît un temei pentru pretextele pe care îşi bizuie pretenţiile împăratul.

Vă rog să mă înştiinţaţi ce aţi aflat despre toate acestea, dacă sînt lucruri adevărate sau probabile; mă veţi îndatora foarte mult astfel. Şi, deoarece nu mai am altceva de spus, vă sărut cu sinceritate mîinile şi înalţ rugă Domnului ca să hărăzească, domniei voastre şi fratelui vostru, sărbători fericite de Paşti.

Prea iubitorul vostru slujitor,

PETER PAUL RUBENS

1 Ca nu cumva să se întîmple ceva spre paguba Republicii. (în latină, în text.) 159

Antwerp, 27 aprilie 1628 Totdeauna mă răsfăţaţi cu relatările şi darurile domniei voastre, cum este poemul despre Dioscuri, 1 pe care domnul de Peiresc mi l-a şi trimis. Cuvîntul înainte la *Phyllarque* este pătrunzător şi spiritual avînd toaltă aroma specifică autorului. E într-adevăr un po/trivnic teribil pentru sărmanul Balzac, a cărui vanitate şi încredere în sine nu merită nici o simpatie şi care-şi întunecă pînă şi laturile bune cu lăudăroşenia lui. *(Notă marginală:* Cum face în prefaţa ultimei sale ediţii, unde lăudăroşenia şi dispreţul lui pentru autorii antici par de nesuferit). Vă trimit cu poşta aceasta restul cărţuliei lui Cardan. Uitasem de. El, din pricina neglijenţei slujitorului care făcuse pachetul, şi cuprinde cea mai mare parte a lucrării. Cred că o voi trimite prin bunăvoinţa domnului de Le Clerck, în două părţi, fiindcă nu va depăşi dimensiunea unui pachet voluminos de scrisori.

Aşadar, Montagu a fost eliberat din temniţă 2.

Închiderea lui trebuie să-i fi adus destulă pătimire, ţinînd seama de firea sa neastîmpărată, aşa cum am putuit observa în scurtul răstimp cît l-am cunoscut. Ceea ce îmi pare straniu este întoarcerea la curte a doamnei de Chevreuse 3; dacă nu greşeşte, ea va fi capabilă să

1 Rubens se referă, poate, la un poem de Abraham Hemius, pe care Peiresc l-a trimis multora dintre corespondenţii săi.

2 Walter Montagu fusese folosit ca agent politic al lui Carol I în Savoia şi Franţa. A fost întemniţat la Bastilia, sub acuzarea* de a face spionaj pentru Anglia. Mai tîrziu, s-a convertit la catolicism şi a intrat în slujba lui Ludovic al XlV-lea.

3 Maria de Rohan, ducesă de Chevreuse, a urmat-o pe tînăra regină Henrîetta Maria la curtea engleză, în 1625. Datorită numeroaselor ei intrigi, dobîndise la Londra o anumită notorietate. A fost mazilită de la curtea Franţei din cauza rolului jucat de ea în Conspiraţia Chalais, urzită în jurul căsătoriei lui Gaston, fratele regelui, şi ajungînd pînă la o fantastică

160 plănuire a uciderii lui Richelieu.

servească drept mijlocitor pentru încheierea unei păci între Franţa şi Anglia. După părerea mea, aceasta se va întîmpla chiar mai uşor din cauza cursului luat de treburile din Italia, cu care, dacă ar fi să dau crezare anumitor indicaţii, englezii au anumite legături, cel puţin cu Savoia.

Vestea pe care mi-aţi dat-o s-a şi răspîndit aici, anume că marchizului nu-i va fi lesne să se întoarcă în Flandra. Sînt sigur că această împrejurare va fi cu totul contrară aşteptărilor sale, deoarece excelenţa sa a plecat cu speranţa neîndoielnică de a se întoarce în aceste locuri cît mai cuirînd cu putinţă. Aceasta era de asemenea intenţia Serenisimei Infante, care a fost extrem de supărată de

plecarea lui. După părerea mea, absenţa lui va' dura mai mult decît gîndise. Căci nu va fi în stare să schimbe caracterul leneş şi indolent al acestei naţiuni, care a dezvoltat pînă şi arta de a-şi spori acest cusur natural. Dar, după cum am spus, sper că în cele din urmă se va întoarce penltru a o sprijini mai departe pe Serenisima Infantă. Pentru că niciodată nu-i vor cere să slujească în Italia, de vreme ce este italian. Timpul ne va limpezi îndoielile în această direcţie.

Don Lorenzo Ramirez de Prado este cunoscut aici datorită rangului lui, dar nu ca eminent om de litere. Nu se poate lua la întrecere nici măcar cu cea mai neînsemnată dintre minţile noastre luminate din Franţa. Dar Franţa, ca să spun aşa, cuprinde între hotarele sale floarea spiritelor lumii.

Vă rog să înmînaţi domnului de Peiresc plicul inclus, cu toată graba şi securitatea posibile. Şi, neavînd altceva de adăugat, vă sărut cu sinceritate mîinile, precum şi cele ale fratelui vostru.

Antwerp, 19 mai 1628

Domnule,

Toiată lumea este de acord cu ceea ce îmi scrieţi despre La Rochelle: că fortăreaţa este pierdută şi intrarea portului altît de sitrict blocată, încît nu mai rămîne nici o nădejde de ajutor din partea englezilor. Numai olandezii, în rapoartele pe care le publică, stăruie să afirme contrariul, atît de puternică este legătura făurită de religie (sau poate este şi legătura creată de rebeliune şi de ura comună împotriva tuturor regilor şi prinţilor). În realitate, obligaţiile lor precedente faţă de Franţa şi posibilitatea de a avea nevoie de această ţară, în viitor, s-ar cuveni să-i facă să se bucure de oricare succes al preacucernicei sale Maiestăţi. După cele ce-mi scrieţi sperăm că marchizul

Spinola se va întoarce curînd în Flandra, către sfîrşitul lunii iunie; nu putem crede că părintele va fi prost tratat, cînd fiul, fără nici un merit personal, a obţinut comanda supremă a cavaleriei statului Milan.

Conspiraţia din Genova a fost cumplită[118]. Se crede că ar fi fost instigată de ducele Savoiei, care nu mai oboseşte tot amestecîndu-se în asemenea cauze, fără însă să îmbrăţişeze vreuna dintr. E ele. Nemulţumirea acestor oameni este, negreşit, justificată, aşa cum imi-iau mărturisit numeroşi gentilomi genovezi adepţi ai celor mai moderne opinii, şi niciodată nu i se va pune capăt, decît prin transformarea sau ruinarea acestei republici. Este o realitate că nobilimea şi-a asumat o dominaţie tiranică, contrarie jurămintelor şi pactelor prin care se legase în mod solemn, în ultimele acorduri încheiate între nobili şi popor, la care s-, a ajuns după lupte îndelungate şi crude. Condiţiile impuneau ca în fiecare an un număr oarecare dinitire cei mai îndreptăţiţi cetăţeni să fie admis în rîndurile nobilimii; pe această cale, poporul urma să participe la administrare şi la toate treburile obşteşti. Dar au fost amăgiţi şi furaţi de acest beneficiu printr-un complot ticălos din partea nobililor, care niciodată nu au acordat numărul necesar de voturi acestor candidaţi. Rezultatul este că de mulţi ani nici unul dintre ei nu a fost ales, poporul rămînînd cu totul exclus de la orice fel de onoruri şi participare la cîrmuire, lipsit de roadele unei păci dobîndite atît de scump. Trebuie să atragem luarea aminte că noii nobili, care au fost aleşi din mijlocul poporului, în virtutea înţelegerii statornicite cu nobilimea

---

118 în 1628, ducele de Sa voia, cu ajutorul unui genovez bogat, Vacchero, a pus la cale o revoluţie în Genova. Aveau drept scop ca starea a treia să capete un rol în cîrmuirea republicii. Complotul a fost descoperit, 162 iar autorii lui au fost osîndiţi la moarte.

de viţă veche, sînt cei mai îndărătnici în excluderea de la această dominaţie a oamenilor din fosta lor tagmă. Cu vremea ei nădăjduiesc că înnobilarea lor se va statornici, îngăduindu-le să treacă drept nobili de viţă veiche (care se consideră de rang mai înalt şi cărora nu le place să se amestece cu ceilalţi); astfel ei nu vor ca numărul lor să sporească, ca nu cumva această autoritate proaspătă să nu fie slăbită prin participarea multora dintre egalii lor. Am discutat acest subiect mai pe îndelete, fiindcă am fost de mai multe ori prin Genova şi rămîn în termeni de foarte intimă prietenie cu cîteva personaje eminente din (această republică.

Prea devotatul slujitor al domniei voastre,

PETER PAUL RUBENS

CĂTRE PIERRE DVPUY

Antwerp, 22 iunie 1628

Domnule,

Aici nu s-a întîmplat nimic vrednic a fi aflat de domnia voastră. Întoarcerea marchizului nostru este mult întîrziată, deşi termenul pe care şi-l stabilise a fost atins. Dar ne-a dat de veste recent, în scrisoarea lui din 8 mai, că va porni la drum cît mai degrabă. Credem că întîrzierea lui nu este pricinuită decît de chibzuinţă şi cumpătarea lui. Excelenţa sanuvrpa să se încreadă în promisiuni şi nu are încredere în viitor, *sed habet oculatas manus*[119]*,* deoarece ştie că, dacă îşi lasă treburile neterminate în Spania, nu vor fi nicicînd duse la capăt, o dată ce-şi va fi întors spatele.

Am primit cu poşta venită de la Marsilia cîteva scrisori copioase de la domnul de Peiresc. Prins de îndatoriri atît

---

119 Dar are mîini care pot vedea. (în latină, în text

— parafrază la Plaut, *Aulularia,* actul I.)

de numeroase, mă surprinde că îşi poate urma cercetările privitoare la antichitate. Omul acesta arată, într-iadevăr, o aptitudine pentru toate profesiile la fel de puternică <cu aceea vădită de fiecare om pentru profesia urmată şi nu-mi pot închipui cum o singură minte *tot junctionîbus diversis possit sufficere*[120].

Am văzut aici o cărţulie care îmi place foarte mult, intitulată *Imperatoris Justiniani dejensîo adversus Alemannum*[121]. Autorul ei este Thomas Rivius; stiilul lui este bun şi, după părerea mea, cu adevărat ciceronian, fără nici un fel de afectare. Argumentele sale sînt demne de laudă, deşi, cînd este vorba de subiecte legate de viaţa suveranilor, poţi crede orice pofteşti. Un lucru, însă, nu poate fi admis, anume, că în Procopiu se poate descoperi o pasiune neînfrînaită şi imorală, mai degrabă decît expresia adevărului b Regret că nu am altceva să vă spun şi astfel închei etc.

Iubitorul slujitor al domniei voastre,

PETER PAUL RUBENS

CĂTRE PIERRE DUPUY

Antwerp, 29 iunie 1628

Domnule,

De data aceasta, mă aflu atît de prost aprovizionat cu noutăţi, încît nu prea îmi rămîne altceva, decît să vă trimit un simplu compliment, însoţit de mulţumirile datorate pentru nespus de interesantele şi exactele relatări ce continuaţi a-mi trimite, cu privire la starea regatului vostru. Descopăr, din experienţă, că rezultatul totdeauna corespunde cu ’ipotezele şi judecata domniei voastre, care

120 Poate fi de ajuns pentru atîtea funcţii. (în latină, în text.)

121 1 Cartea lui Rivius a fost publicată la Frankfurt, în 1628. Reprezenta combaterea cărţii a 9-a din *Anecdo- tele* lui Procopiu, publicată de Niccolo Alemanni, în anul 1623, care dezvăluia viciile curţii bizantine sub domnia lui lustinian şi a împărătesei Teodora.

se bizuie în parte pe informaţia precisă de care dispuneţi asupra treburilor curente şi în parte pe chibzuinţă care vă ajută să prevedeţi viitorul.

Aici aşteptăm cu sufletul întristat sosirea marchizului, care a fost amăgit în speranţele sale, aşa cum au păţit şi alţii, pentru că durata şederii sale în Spania întrece toate aşteptările şi răbdarea, atît ale lui, cît şi ale noastre. Mînia englezilor împotriva spaniolilor s-a răcit mult, poate din pricina că sînt ei înşişi mai adînc încurcaţi, decît se gîndiseră, în războiul din Franţa, şi din cauza profitului pe care îl vor trage din comerţ. L-am găsit pe contele de Carlisle, după obiceiul lui, mai mult filo-francez decît filo-spaniol, dar întărîtat peste măsură *contra illos aut Uium potius qui nune penes vos rerum potitur*

Aici oamenii s-au angajat să construiască din acest oraş pînă la Lier şi Herenthals un nou canal, datorită căruia o vastă întindere a ţinutului ar fi asigurată împotriva incursiunilor duşmanului, scutindu-l astfel de contribuţiile impuse, care aduc vrăjmaşilor un veniit frumos[122].

Este de necrezut cu ce profituri îşi măresc an de an flotele, cele două companii, a Indiilor Orientale şi a celor Apusene, devenind, încetul cu încetul, stăpînii celeilalte emisfere. Am auzit, din surse autorizate, dar în taină şi ca o mare confidenţă, relatarea neîndoielnică a faptului că ei au descoperit, *ultra Tropicum versus Austrum*[123]*,* o mare ţară, ca să nu spun o lume nouă. Aceasta va fi un lucru memorabil pentru vremea noastră. Pînă acum, însă, nu avem amănunte asupra felului în care a fost descoperită, sau asupra naturii acestei ţări. Şi, nemaiavînd nimic alt de

122 în epoca aceea, oraşele aflate în drumul unor inva- datori erau nevoite să plătească o răscumpărare, pen- tru a nu fi date pradă jafului care, ţinînd seama şi de numărul încă mare al mercenarilor, era nimicitor.

123 Dincolo de tropice, către ţinuturile australe. (în la- 166 tină, în text.)

spus etc. Afectuosul vostru slujitor

PETER PAUL RUBENS

îi voi răspunde domnului de Peiresc, via Marsilia (care îmi pare cea mai scurtă şi mă scuteşte de a vă plictisi), prin bunăvoinţa neguţătorilor noştri de aici.

CĂTRE PIERRE DUPUY

Madrid, 2 decembrie 1628

Domnule,

Mă socotiţi probabil pierdut şi mărturisesc că, fără a cunoaşte cauza ce mă îndeamnă să păstrez asemenea taină, aţi avea motiv să vă plîngeţi de mine. Dar am asemenea încredere în discreţia domniei voastre, încîti cred că nu-mi veţi lua în nume de rău auzind că am trecut prin Franţa fără a-mi îngădui să vă văd, pe domnia voastră ori pe altcineva. Nici n-aş putea găsi cuvinte pentru a exprima cît de neplăcut mi-a fost cînd am aflat că, printr-un ordin expres al Serenisimei Infante, stăpîna mea, mi s-a impus totală tăcere – un ordin atît de strict, încît mi s-a interzis chiar să-mi prezint omagiile ambasadorului spaniol din Paris, sau domnului Le Clerck, secretarul ambasadorului Flandrei. Nu-mi pot închipui din ce motive era nevoie de asemenea scrupuloziltate, dar cred că înălţimea Sa trebuie să fi considerat că, deoarece am lucrat mult în serviciul reginei-mame, aş putea fi lesne reţinut mai multe zile la această curte. Aceasta nu ar fi fost convenabil, deoarece regele Spaniei, stăpînul meu, îmi poruncise să vin în cea mai mare grabă. Totuşi, nu am lipsit a face un mic ocol în călătoria mea în scopul de a vedea La Rochelle, care mi-a părut un spectacol vrednic de admiraţie. Digul este, cu adevărat, o lucrare regală şi satisfacţia mea a fost cu atît mai mare, deoarece domnul de Marsillacq, superintendentul operaţiunilor, m-a lăsat să le văd şi să mă bucur de privelişte în amănunţime, sub

călăuzirea lui. Acum, încheierea fericită a acestei glorioase operaţiuni nu mai îngăduie tăcere; mă obligă să vă felicit, pe domnia voastră la fel ca pe oricare bun francez – ca să nu spun pe oricare bun creştin – pentru favorabilul sfîrşit al unei acţiuni atît de eroice, încît întrece pe toate celelalte înfăptuite în veacul nostru 1.

Dar, cu gîndul de a putea să cunoaşteţi cum se desfăşoară viaţa mea la această curte, vă voi spune că pictez aici, la fel cum obişnuiesc pretutindeni, oriunde mă aflu. Am şi terminat un portret ecvestru al regelui, spre marea sa plăcere şi mulţumire[124]. Am făcut de asemenea portretele tuturor membrilor familiei regale, spre folosul ocrotitoarei mele, Serenisima Infantă. Dar, în pofida faptului că Maiestatea Sa simte o neţărmurită desfătare privind picturi, cred că voi rămîne aici doar puţină vreme. Nădăjduiesc, deoarece Serenisima Infantă mi-a acordat învoirea de a da o raită prin Italia, la întoarcerea mea, că voi putea folosi prilejul oferit de voiajul reginei Ungariei[125], care intenţionează să se îmbarce la Barcelona, spre sfîrşitul lui martie, cu destinaţia Genova.

în acest timp, voi da de veste despre cele întîmplate. Şi asltfel, încheind, sărut umil mîinile voastre şi ale fratelui vostru şi mă încredinţez, cu inimă curată, bunei voastre graţii.

Prea iubitorul vostru slujitor,

PETER PAUL RUBENS

Sper că aţi primit portretul marchizului. Am lăsat

---

124 Portretul ecvestru al lui Filip al IV-lea, menţionat aici, a fost distrus.

125 Regina Ungariei era infanta Maria, sora lui Filip al IV-lea. În aprilie 1628, a fost căsătorită prin pro- cură cu Ferdinand al Ungariei, ajuns mai tîrziu îm- păratul Ferdinand al III-lea. Voiajul la Genova amin-

 tit de Rubens nu s-a mai făcut.

oridine precise, pentru a vă fi trimis, la plecarea mea din Antwerp.

CĂTRE PEIRESC

Madrid, 2 decembrie 1628

Domnule, îmi pare că au trecut o mie de ani de cînd nu mai am veşti de la domnia voastră. Toată corespondenţa noastră a fost întreruptă de voiajul meu în Spania, pe care Serenisima Infanta a dorit să-l fac învăluit de desăvîrşită tăcere şi taină. Încît nu mi-a permis să văd un singur prieten.

Maiestatea Sa simte, cu sinceritate, o neţărmurită desfătare contemplînd pictura şi, după părerea mea, acesit cîrmuitor este înzestrat cu excelente calităţi. 11 cunosc acum personal, deoarece, cum sînt găzduit în palat, vine să mă vadă aproape zilnic. Am pictat de asemenea capetele întregii familii regale, cu acurateţe şi cu mare cuviinţă, în prezenţa lor, spre slujirea ocrotitoarei mele, Serenisima Infantă.

S-ar putea ca rulta mea să difere puţin de itinerarul regal abătîndu-mă în direcţia Provenţei. Acest ocol nu va avea alt scop decît de a-i înfăţişa dragului meu Peiresc omagiile mele şi de a mă bucura. Cîteva zile de mult dorita lui prezenţă, în propriul lui cămin, care trebuie să fie un muzeu, cuprinzînd toate curiozităţile din lume.

Şi, deoarece acum nu mai am nimic de spus, voi încheia, săruitînd cu sinceritate mîinile domniei voastre şi pe cele ale domnului de Valavez, şi rugîndu-mă să-mi arătaţi mai departe bunele voastre graţii.

Prea devotatul vostru slujitor,

PETER PAUL RUBENS

169

Sper că aţi şi primit portretul meu b Cu mulite zile înaintea plecării mele din Antwerp, l-am încrediţat

cumnatului domnului Picquery[126][127], aşa cum îmi ordonase să fac. Pînă acum nu am întîlnit nici un anticar în ţara aceasta, nici nu am văzut medalii sau camee de vreun fel. Se poate să nu fi dat de ei din cauză că mă reţin îndatoririle mele. Aşa că voi face cercetări cu zel sporit şi vă voi informa la timpul cuvenit. Dar cred că această sîrguinţă va fi în van.

CĂTRE JAN CASPAR GEVAERTS

Madrid, 29 decembrie 1628

Dragul meu domn,

Răspunsul meu (în flamandă va fi de ajuns pentru a arăta că nu merit onoarea ce-mi acorzi prin scrisorile domniei tale în limba latină. Am rămas atît de mult în urmă cu practica şi studiile mele umanistice, încît aş fi nevoit mai întîi să icer îngăduinţa de a comite solecisme. Drept care, rogu-te, nu mă pune, la vîrsta mea, la întrecere cu băieţii de şcoală. Am depus unele strădanii pentru a afla dacă prin bibliotecile particulare se mai găseşte ceva despre Marc[128] al domniei tale icare să fi rămas necunoscut pînă azi. Pînă acum nu am descoperit nimic. Totuşi, unele persoane afirmă că în f aliimoasa bibliotecă de la San Lorenzo au văzut două manuscrise purtînd numele lui Marc Aureliu. Dar, după ce mi s-a descris greutatea şi aspectul acestor volume (fiindcă discutam cu un om care nu ştia o iotă de elină), nu par să aducă nimic nou sau

---

126 Tabloul, promis de mult, a ajuns la Aix, în mîinile lui Peiresc, abia la 4 iulie 1630.

127 Nicolas Picquery a fost soţul Elisabetei Fourment, cu a cărei soră, Helene, Rubens avea să se însoare în 1630.

128 Gevaerts scria un comentariu la operele lui Marc Aureliu. El îl rugase pe Rubens să caute manuscrise

170 în biblioteca Escurialului.

însemnat. Cred că ele conţin numai lucrări familiare tuturor şi de mult cunoscute, ale lui Marc. Dacă poate fi dobîndit un strop de lumină din studierea acestor texte, sau diacă alcătuiesc pur şi simplu o grămadă de nimicuri, nu sînt eu acela chemat să întreprind cercetarea. Căci timpul meu liber, felul meu de viaţă şi studiile mele mă trag în alte direcţii, şi, pe lîngă aceasta, geniul meu călăuzitor mă ţine departe de sanctuarul intim al Muzelor.

Cred că ai făcut cunoştinţă cu don Francisco Bravo 1 (nepotul guvernatorului citadelei noastre), care a plecat de aici cu cîteva luni în urmă, spre ţarta noasltră. Şi-a dobîndit o mare reputaţie ca om de litere şi, diacă nu cumva mă înşel, aspiră la un loc de frunte printre critici, sau chiar ocupă de pe acum această poziţie. I-am dat memorandumul ce mi l-ai lăsat la plecarea mea, gîndind că el va fi în stare să găsească ceva şi să facă cum doreşti. Dar de atunci nu l-am mai văzut nici pe dînsul, nici însemnarea ce i-am lăsat. Te rog să scrii din nou aceeaşi listă şi să mi-o trimiţi. Este adevărat că acest gentilom a vădit un mare zel cu manuscrisul din biblioteca San Lorenzo şi nu fără a face cheltuieli. El spune că a găsit cîteva lucruri minunate, mai cu seamă în scrierile teologice din vechime; aceste scrieri aruncă multă lumină asupra lui Ttertulian[129130], care este ameninţat de sumedenie de referiri surprinzătoare. *(Notă marginală:* Această scrisoare nu e decît o înşirare de ştersături, şi s-ar cuveni să fie corectată, dar îl veţi ierta pe un prieten care munceşte din greu şi luptă cu boala.) Cît despre Papinian şi comentariul domniei tale asupra lui, omul acesta pare înclinat a aduce

129 Don Francisco Bravo de Acuna a fost un învăţat spaniol preţuit pentru poliglotismul lui.

130 Teolog şi teoretician al bisericii, născut la Cartagina în anul 160, mort în anul 240. A îmbrăţişat erezia lui Montanus.

unele critici, dar îndemnat mai mult de deprindere, dacă nu mă înşel, şi de vanitate, decît din raţiune sau judecată. Dar să vezi omul cu ochii domniei tale şi judecă-i caracterul. Vei avea fie un folos, fie o delectare de pe urma convorbirilor cu el, şi poate (asta atîmă de chibzuinţă domniei tale) şi una, şi alta.

Am făcut cunoştinţă şi cu don Lucas Torrio, care este o persoană foarte simpatică şi modestă şi a promis să depună toate eforturile necesare pentru mine. Mi-ar place însă să examinez eu însumi volumul *Inscriptiones Ajricae* nu atît de dragul lui Marcus sau pentru a-ţi aduce un serviciu (care poiate fi făcut de alţii cu mai multă pricepere), ci ca să mă las în voia gustului meu personal. Deoarece scriu din patul meu, între două atacuri de gută, trebuie să comunic cu don Torrio prin mijlocirea prietenilor; el mi-a scris un scurt răspuns pe care îl vei vedea.

De cîteva zile am fost tare bolnav de gută şi friguri şi, ca să spun adevărul, abia îmi pot trage suflarea, întretăiată de gemete şi suspine. Acum însă, slavă Domnului, mă simt mai bine.

Cît despre treburile publice, nu-ţi pot spune nimiilc sigur sau îmbucurător; încă nu văd nici o rază de lumină. Marchizul nu se mişcă, nici nu arată vreo înclinare de a se întoarce în Ţările de Jos, în ciuda cererilor urgente adresate de Infantă regelui, spunînd că totul este pierdut, în absenţa lui. Dar marchizul, cu conştiinţă fermă, urzeşte vreun plan în secret (te rog să interpretezi cuvîntul în sensul lui bun) şi rămîne neclintit în ţelul urmărilt. A şi primit, pentru a patra oară, ordine de la rege, şi nu-mi dau seama prin ce mijloace le-a ocolit sau le-a respins. Nu pot spune care va fi rezultatul, dar văd limpede în ce spirit sînt făurite aceste planuri şi cu ce scop. Restul este în mîna

zeilor. A spune mai mult nu este nici 172 îngăduit, nici posibil.

Pierderea flotei a provocat multe discuţii aici, dar cită vreme nu vine nici un raport din partea comandantului nostru, nu sîntem dispuşi a-i da crezare. Oricum, după părerea unanimă, este întru ’totul adevărat că s-au suferit pierderi eniorme. Faptul se pune mai curînd pe seama necugetării şi a neglijenţei, decît a nenorocului, deoarece nu s-a luat nici un fel de precauţiune, în ciuda multor avertismente primite la vreme, împotriva dezastrului care ameninţa. Ai fi mirait să vezi cum aproape «toţi oamenii se bucură aici, simţind că această calamitate publică poate fi luată drept o pacoste abătută asupra cîrmuitorilor lor. Atît de mare esite puterea urii, înciît trec cu vederea, sau nu mai simt, relele de care suferă ei înşişi, însufleţiţi de simpla plăcere a răzbunării[131].

Singur regele îmi trezeşte simpatia. Este înzestrat din fire cu daruri trupeşti şi spirituale, fiindcă din contactul meu zilnic cu el am învăţat să-l cunosc temeinic. Şi cu siguranţă că ar fi capabil să guverneze, în orice condiţii, dacă nu ar fi lipsit de încredere în însuşirile sale şi nu ar trece prea multe poveri pe umerii altora. Acum însă trebuie să plătească pentru credulitatea lui şi nebunia altora şi să simtă ura care nu fusese îndreptată împotriva lui. Aşa au vrut zeii.

Trebuie însă să rup şirul şi să pun capăt acestei scrisori şi oboselii mele, dar nu şi simţămintelor ce-ţi păstrez. Rămas bun, neasemuit şi excelent om, şi înalţă zilnic rugăciuni către Fortuna, pentru întoarcerea lui Rubens al tău, pe care cu temei îl -iubeşti ca pe un prieten adevărat.

131 În septembrie 1628, amiralul olandez Piet Hein cap- turase o întreagă flotă spaniolă în largul coastelor Cubei. încărcătura celor 16 corăbii fusese evaluată la 12 milioane de florini.

Încă o dată, la revedere.

Umilul şi devotatul tău slujitor,

PETER PAUL RUBENS

Scrisoarea aceasta este plină de ştersături şi scrisă mai neglijent decît s-ar fi cuvenit să fie pentru tine. Trebuie să mă scuzi, din cauza bolii mele. Te rog să-l iei pe micul meu Albert1, cealaltă întrupare a mea, nu în sanctuarul tău, ci în încăperea ta de lucru. II iubesc pe băiatul acesta şi las pe seama ta, cel mai bun prieten al meu şi mare preot al Muzelor, ca împreună cu socrul meu şi cu cumnatul Brant să vă îngrijiţi de el, dacă voi trăi sau voi muri.

Cît despre treburile Angliei, nimic nu e sigur, de la fatala lovitură[132], care a ruinat totul.

Cele două părţi par totuşi să caute a se întruni iarăşi şi sînt mai multe motive de speranţă decît de nelinişte.

CĂTRE PIERRE DUPUY

Madrid, 22 aprilie 1629

Domnule,

Acum şase zile, cu ultimul curier, am primit binevenita scrisoare a domniei voastre din 5 februarie. A sosit prin bunăvoinţa ambasadorului Flandrei şi mă miră că a ajuns totuşi, după asemenea întîrziere. Sînt bucuros să aflu că domnia ta, ca şi fratele vostru sînteţi amîndoi bine sănătoşi şi că şi domnul de Peiresc se simte bine şi încă îşi aminteşte de mine. Într-adevăr pentru devotamentul ce-i arăt aş merita să fiu păstrat în memoria sa, cu atît mai mult, cu cîit aproape m~a silit să-mi înving modestia şi să-i dăruiesc un portret de-al meu, ca o chezăşie de prietenie. Sper că l-a primit, fiindcă i l-am trimis pe o rultă sigură, cu puţin înaintea plecării mele din Flandra 1. Nu ştiu dacă vremurile rele îmi vor îngădui să-mi ţin promisiunea de a-l

---

132 Este vorba de asasinarea lui Buckingham de către *174* fanaticul puritan Fenton.

vizita, aşa cum doresc din toată inima. Va fi necesar să mă plec în faţa împrejurărilor, care poate mă vor duce în altă direcţie. S-ar puitea să mă duc întîi la Paris, pentru a răscumpăra purltarea necuviincioasă avută faţă de domnia voastră, împotriva voinţei mele, ultima diată.

Vă mulţumesc pentru inscripţia eroică dedicată *devictis Rupellanis*[133] Am arătat-o conltelui Olivares şi i-a părut foarte frumoasă, cum şi este. Acelaşi autor va fi capabil să-şi exercite talentul asupra unui subiect de mai mare valoare, în ziua cînd gloria dobîndită din izbînzile asupra vrăjmaşilor străini o va întrece pe cea a victoriilor împotriva celor lăuntrici şi cînd prea creştina Sa Maiestate va puitea în chip adecvat să-şi însuşească cuvintele lui Caius Iulius Cesar, după triumfurile sale din Pont: *Veni, vidi, viei*[134].

Am văzut aici clauzele tratatului care este atît de înjositor pentru coroana Spaniei (trebuie să dăm în vileag adevărul), încît stai la îndoială dacă miniştrii ei s-au purtat mai ruşinos conducînd războiul sau încheind pacea şi nu ştii care este mai mare, pierderea suferită sau infamia acceptătă[135]. Cît despre ducele de Savoia, pot spune doar că totdeauna se poartă vitejeşte cînd înfruntă pe spanioli, dar îşi îngădulie să fie bătut lesne de Franţa. Nu ştiu dacă poţi atribui acest fenomen vreunei însuşiri a geniului său, sau fatalei noastre indolenţe. În acest fel am pierdut

---

133 Poate că Rubens ştia, la data aceea, că urma să plece la Londra şi să renunţe la planurile sale de a vizita Provenţa şi Italia.

134 Am venit, am văzut, am învins. (în latină, în text.)

135 Franţa învinsese trupele ducelui de Savoia, aliatul Spaniei. Prin tratatul amintit, Gonzalo de Cordova, comandantul trupelor spaniole din această regiune, era obligat să înceteze asediul oraşului Casale şi să nu conteste pretenţiile ducelui de Nevers asupra po- sesiunii Mantovei. Clauzele acestui tratat, atît de fa- vorabil Franţei, au fost ratificate de Spania la 3 mai 1629.

deopotrivă flota din Noua Spanie, spre marea uimire chiar a celor care au capturat-o; au fost surprinşi şi ruşinaţi că au pus mîna pe ea mai mult prin noroc decît prin bărbăţie, şi, într-un angajament naval atît de însemnat, fără a pierde un singur om. Se spune că comandantul şi toţi ofiţerii au fost duşi la Sevilla, unde vor avea să facă faţă unui proces condus cu asprime. Pedepsirea lor nu va uşura cu nimic pierderea, *sed statuet exemplum în posterum x.*

Flota care vine din Peru *(notă marginală:* care a sosit de curînd la Sevilla, sub comanda generalului Rasbare) este foarte bogată, din cauză că, pe lîngă obişnuita încărcătură de aur şi argint, mai aduce şi un extraordinar dar din acest regat. Sînt adevărate proverbele ciare grăiesc că dezordinea naşte ordine, *et sero sapiunt Phriges*[136137]. Căci aici pun bună rînduială în treburi acum că sînt minaţi la acţiune şi par că vor să se ridice singuri din letargia lor. Caracul şi gal'ionul din Goa, despre car-e se născuse temerea că ar fi căzut în mîinile olandezilor, au sosit aici în siguranţă şi asta slujeşte întrucîtva drept alinare, în această cumplită împrejurare. Deoarece nu mai am nimic să vă relatez, rămîn prea devotatul vostru slujitor,

PETER PAUL RUBENS

CĂTRE DUCELE DE OLIVARES

Londra, 30 iunie 1629

Excelenţă,

Mi s-a părut necesar să o informez pe excelenţa voastră asupra celor întîmplate pînă în prezent, ţinînd seama că raportul pe care mă gîndisem să-l fac, cu încuviinţarea şi acordul comun al regelui şi al miniştrilor săi, va iîntîrzia

---

136 Dar va statornici o pildă pentru urmaşi. (În latină, în text.)

137 Şi prea tîrziu se arată înţelepţi frigienii. (în latină,

foarte mult şi am priceput că această întîrziere este provocată de către ei. Pentru că aşteaptă veniirea ambasadorului Franţei şi mai înitîi vor asculta propunerile acestuia, cu gîndul de a le accepta pe cele care par mai avantajoase. Ieri dimineaţă, caleştile regale au plecat în întîmpinarea ambasadorului francez, iar cu o seară înainte, lordul Edmondes, ambasadorul regelui englez în Franţa, a pornit în călătorie. S-a iscat o mică dispută provocată de faptul că regele Franţei se află atît de departe, încît acest ambasador nu poate ajunge în Languedoc în acelaşi interval scurt, de care va avea nevoie ambasadorul francez pentru a ajunge la Londra. Aşadar, nu pot depune jurămîntul în aceeaşi zi. Această dificultate a fost rezolvată în următorul fel: cu toate că ambasadorul francez va fi prezent aici mai devreme, jurămîntul va fi amînat pînă cînd ambasadorul Angliei îi raportează regelui său că a sosit la curtea preacucernicei Sale Maiestăţi şi spune şi ce zi a fost hotărîtă pentru ceremonia aceasta. Între timp, s-a căzut de acord ca ambasadorul francez, numit Chîteauneiuf *(notă marginală*: înainte era domnul de Preaux) să aibă intrare liberă şi să fie admis de către Maiestatea Sa ca ambasador, şi de către miniştri, ca să trateze punctele cuprinse în îndrumările lui. Este aşteptat aici peste patru zile. De pe acum, precum se ştie în chip public, şi-a trimis înainte secretarul, cu scrisori adresate regelui şi miniştrilor, îndemnîndu-i să nu se pripească la încheierea vreunui tratat cu Spania, al cărei rege, pretinde el, a ajuns la mare strîmtoare şi astfel va face orice efort posibil pentru a împiedica prefacerea tratatului de pace anglo-francez înitr-o strînsă alianţă ofensivă şi defensivă, care i-ar prejudicia interesele. *(Notă marginală:* E inutil să scriu lucrul acesta mai pe larg, deoarece este cunoscut tuturor.) Ambasadorul scrie că aduce depline împuterniciri din partea

preacucemicei Sale Maiestăţi, de a uni forţele Franţei şi ale Angliei, în scopul de a recuceri Palatinatul. Coittington mi-a spus, în mod confidenţial, că a văzut şi el o scrisoare adresată de cardinalul Richelieu Lordului Trezorier, cuprinzînd, cuvînt cu cuvînt, aceleaşi lucruri.

La această curte sînt mai multe partide. Primul, în frunltea căreia se află contele de Carlisle, doreşte pace cu Spania şi război cu Franţa; al doilea are mult mai mulţi partizani şi vrea pace cu toaJte ţările. Ca să spun adevărul, cred că Lordul Trezorier îmbrăţişează această părere, iar contele de Holland aşijdeiri. Al treilea partid are poziţia cea mai rea; doreşte război cu Spania şi o ligă ofensivă cu Franţa încheiată în acest scop. Acesit partid îşi pune mari speranţe în sosirea ambasadorului francez şi face intense eforturi prin mijlocirea ambasadorului Veneţiei, care are o foarte rea înrîurire la această curte, tinzînd către tulburarea păcii în întreaga Europă. Marchizul de Mirabel mi-a şi scris despre misiunea ambasadorului francez, iar Serenisima Infantă mi-a /trimis o depeşă expres anume ca, dacă nu pot realiza nimic altceva, măcar să reuşesc a preîntîmpina statornicirea alianţei sus-amintite, între Franţa şi Anglia, îndreptată împotriva Spaniei. Am discutat îndelung această problemă cu regele Angliei, cu talt pretext, după cum va vedea excelenţa voastră în documentul anexat. Aici voi spune doar că Maiestatea Sa stăruie în hotărîrea, pe care a luat-o, de a trimite un ambasador în Spania, şi credem că îl va numi acum. Am discutat acest subiect cu Cottington, pentru că mi-ar părea bine dacă numirea s-ar opri la persoana lui. Dar mi-a spus limpede şi, cred cu inimă deschisă, că în abşenţa lui interesele noastre ar risca să sufere un eşec, din pricina slăbiciunii oamenilor care le sprijină; căci Weston esite rece şi oal178 culat în negocierile sale şi depinde întru

totul de Cottinglton. Acestor motive le-a adăugat şi cîteva personale. Este sigur, de fapt, că Cottington a a’juns acum o persoană atît de sus-pusă, aici, şi a devenit latît de popular, îmcît este pe cale de a-şi croi o soartă aleasă şi nu pare un om atît de imprudenit încît să lase să-i scape prilejul din mînă. De aceea, acest post de ambasador ar putea să-i revină lui Carlisle. Care arată mare zel, sau lui sir Walter Astonh Cottington l-ar prefera pe primul, pentru meritele şi capacitatea lui, dar se teme ca nu cumva - cheltuielile exorbitante pe care le-a mai făcut în asemenea misiuni să nu -conteze ca argument contra lui.

în acest t’iimp, Soubise stăruie cu cererile sale urgente[138139]. I-am scris amănunţit excelenţei voastre asupra acestui punct special, în ultima mea misivă din 15 iunie, dar repet, dacă banii ar fi fost pregătiţi, regele Angliei, dinspre partea lui, nu ar fi şovăit nici o clipă să dea exact cît oferise. Excelenţa voastră poate fi sigură, dacă aş fi avut această sumă în mînă, nu m-aş fi despărţit de o singură coroană fără a mă gîndi mai întîi la securitatea regelui nostru. Dar, dacă îmi poate fi permis să-mi înfăţişez părerea, nu pot crede că regele Angliei, după ce nu a fost în stare a-i salva pe hughenoţi pe calea armelor, va încerca să facă acest lucru pr. Într-o înţelegere, chiar cu prilejul sosirii ambasadorului francez. Din Franţa mi se scrie că regina-mamă, la ordinul regelui, a eliberat-o din temniţă pe văduva domnului de Rohan şi a trimis-io la fiul ei, ducele, în scopul de a propune anumite condiţii de pace, din partea Maiestăţii Sale. Soubise mii-ia confirmat acest lucru. *(Notă marginală:* Dar nu crede că ar izbîndi în acest plan, fiindcă nu poţi avea încredere în făgăduiala sau

---

138 Ambasadorul Angliei în Spania, între anii 1620— 1625 şi 1635—1638.

139 Soubise se afla la Londra, căutînd sprijin contra Franţei.

cuvîntul regelui Franţei, care atît de des a înşelat lumea.)

Cîntărind toate acestea, consider foarte nesigur succesul acţiunii noasItre. Dacă banii necesari ar fi sosit dinainte, cred că această mişcare nici n-ar fi fost făcută, deoarece Soubise promite de pe acum să nu cadă la nici o înţelegere cu regele Franţei, fără consimţămîntul regelui Spaniei. Iar dacă nu se semnează nici o înţelegere, aceasta va da o autoritate de necrezut partidei spaniole la curte şi va spori reputaţia ei în faţa regelui şi a întregului regat.

Cottington mi-a spus în secret că a aflat unele informaţii direct de la gentilomul pe care regele Angliei l-a trimis în Olanda[140]. Acest om s-a înapoiat cu ultimul răspuns al reprezentanţilor Statelor şi al prinţului de Orania, şi anume: fie că Bois-le-Duc cade în mîinile lor ori ba – ei sînt dispuşi să înceapă negocieri cu regele Spaniei. Cred că acesta este adevărul, dar în cursul asediului va fi foarte anevoios să ducem mai departe tratativele, dacă nu mă înşel.

Zjilele trecute a sosit aici un gentilom din Turin, un favorit al prinţului de Piemont. A adus de la stăpînii săi scrisori prin caire regele este îndemnat să îngăduie ca negocierile de pace dintre Spania şi Anglia să fie trecute pe seama înălţimii Sale. Spune că Majesltiatea Sa catolică i-a dat marchizului Spinola autoritate deplină de a negocia în Italia. Cînd am fost întrebat despre aceasta, am răspuns că nu ştiu absolut nimic.

Excelenţa voastră s-ar cădea să nu acorde nici o importanţă negocierilor purtate de marchizul de Viile, deoarece sînt cu totul lipsite de temei. El a făcut atît de multe concesii cu. Privire la Palatinat, încît nu mă miră că a primit un răspuns favorabil. Ca să fiu sincer, cred că,

140 Sir Henry Vane (1589—1654), întors la Londra o dată 180 cu sosirea lui Rubens.

prin uşurinţa lui, aproape a dus de rîpă această treabă şi ne-ia înrăutăţit mult poziţia. Dacă aş fi avut în buzunar autorizarea, cum credea el că am, de a oferi concesii similare, aş fi fost în stare să aduc pace între Franţa şi Anglia în douăzeci şi patru de ceasuri, în pofida ambasadorului franqez şi a tuturor partidelor care se opun. Căci regele Angliei mi-a spus cu gura lui că noi purtăm vina pentru această pace cu Franţa, fiindcă nu ne-am decis să-i acordăm şansa de a încheia o înţelegere cu noi, păzindu-şi totodată credinţa, conştiinţa şi onoarea. A spus că îi detestă pe francezi şi niciodată nu s-a încrezut în ei; că în toate negocierile trecute l-au amăgit şi totdeauna şi-au violat promisiunile făcute.

Cu gîndul de a nu obosi mai mult pe excelenţa voastră, închei recomandîndu-mă cît se poate de umil favoarei voastre şi sărutîndu-vă picioarele.

Prea umilul şi supusul slujitor al excelenţei voiastre,

PETER PAUL RUBENS

CĂTRE DUCELE OLIVARES

Londra, 22 iulie 1629

Excelenţă,

Această scrisoare serveşte numai spre a însoţi cele două misive cuprinse în plic, din partea Lordului Trezorier şi a lui sir Francis Cottington, din care excelenţa voastră va recunoaşte bunele intenţii ale acestor gentilomi. Cottington se pregăteşte pentru călătoria lui, oare nelinişteşte grozav partida filo-franceză. Ambasadorul francez se străduieşte d’iin răsputerii să-i împiedice plecarea şi insistă cu energie pentru o alianţă ofensivă şi defensivă încheiată între Franţa şi Anglia împotriva Spaniei, sau, mai degrabă, împotriva Casei de Austria, laşa cum nu o dată am şi informat pe excelenţa voastră. Ambasadorul francez poartă negocieri cu un comitet

alcătuit dlin şiase persoane, precum urmează: conţii de Carlisle şi Holland, lordul

Pembroke, 1 şambelanul, care încă nu a apărut, contele de Arundel[141142], mareşalul curţii, Lordul Trezorier şi secretarul de stat Carleton. Le-a propus ca regele Angliei să-şi unească forţele cu cele ale Franţei pentru restaurarea Palatinatului şi eliberarea Germaniei de sub asuprirea Casei de Austria, despre care spune că a uzurpat în mod tiranic puterea, spre paguba tuîturor regilor şi cîrmuitorilor Europei, atît catolici, cît şi protestanţi. Toată lumea ştie că duce această acţiune şi o discută în chip deschis în pieţele publice şi pe uliţele Londrei. Dar, mai recenlt, la insitigarea anumitor lorzi de la această curte şi îndeosebi a contelui de Holland, aşa cum am aflat din izvoare competente, a început să insiste asupra necesităţii ca regele Angliei să convoaqe parlamentul. Altminteri, spune ambasadorul, Maiestatea Sa va menţine doar o legătură slabă cu supuşii săi şi nu va avea n'ildi banii, nici forţele necesare pentru a-şi ajuta prietenii sau a-şi ataca duşmanii. Intenţia acestui om nu este de a face un serviciu regelui Angliei, ci mai curînd de a cîştiga bunăvoinţa poporului şi, în felul acesta, negreşit, de a înlătura tratatul de pace cu Spania. Mulţi oameni privesc drept o manevră odioasă şi insolentă ca ministrul unei ţări duşmane, cu care abia s-au împăcat, să dorească a interveni imediat în treburile interne şi domestice ale acestui regat. Autorul acestui plan este, cum am spus, contele de Holland, un

141 William Herbert, conte de Pembroke şi Montgomery, a fost unul din favoriţii lui Iacob I. A murit în 1630.

142 Thomas Howard, conte de Arundel (1585—1646) om de stat şi mare ocrotitor al artelor, avea agenţi în Italia, Grecia şi Asia Mică, pentru achiziţii. Avea cea mai faimoasă colecţie de sculpturi antice din Anglia,

 donată în 1667 Universităţii din Oxford.

personaj popular şi căpetenia puritanilor care formează, ca să spun aşa, corpul central al parlamentului. Intenţia lui reală este de a-l surpa pe Lordul Trezorier, cu ajutorul acestui parlament. Lordul Trezorier face parte din celălalt partid şi în asemenea caz nu şi-ar putea menţine poziţia, căci este urît de parlamentari pur şi simplu pentru că îl bănuiesc de a fi catolic. Contele de Holland este, fără îndoială, ostil Spaniei, deoarece regele, deşi atît de intim cu el, pîna acum nu i-a comunicat propunerea cuprinsă în documentul pe care sper că excelenţa voastră l-a şi primit, căci am trimis copia la 13 iulie, prin Bruxelles. Era redactat după o consultare avută cu contele de Carlisle, cu Weston, Cottington şi cu Pembroke, dar într-un chip atît de tainic, încît regele nu mi-a permis să comunic aceste propuneri, cu atît mai puţin sus-zisul document, nici măcar lui Barozzi, agentul diplomatic al Savoiei. Ziua sorocită pentru plecarea lui Cottington se apropie, şi, ţinînd seama de răgazul scurt rămas, nimeni nu se mai zoreşte. Aşa cum cred că va vedea excelenţa voastră, din scrisorile alăturate ale acestor doi gentilomi, răspunsul nostru poate fi amînat pînă la sosirea lui în Spania, în scopul de a trata această problemă cu mai multă maturitate şi într-o formă potrivită cu gravitatea ei.

Este tot ce-i pot spune excelenţei voastre cu privire la aceasă afacere. Acum, ar fi bine să o informeze pe excelenţa voastră asupra stării de lucruri de la această curte, unde primul aspect care trebuie să atragă luarea aminte este faptul că nobilii de frunte trăiesc toţi pe picior mare, somptuos, şi cheltuiesc banii fără socoteală, astfel că majoritatea sînt înglodaţi în datorili. Printre aceştia, pe primul loc, stau conţii de Carlisle şi de Holland care, prin masa lor aleasă, îşi menţin suita şi poziţia în rîndul nobilimii, deoarece splendoarea şi mărinimia sînt însuşiri

preţuite mult la această curte. Nu mai vorbesc despre numeroşi alţi lorzi şi miniştri care, în cea mai mare parte, au venituri nepotrivite pentru susţinerea rangului lor şi sînt siliţi să-şi acopere nevoile cum pot mai bine. De aceea, aici, interesele publice şi cele private sînt vîndute pe bani peşin. Şi ştiu, din izvoare demne de încredere, că şi cardinalul Richelieu este foarte darnic cu banii şi teribil de experimentat în cîştigarea de partizani pe (această cale, după cum va vedea excelenţa voastră din raportul ataşat. Acestea au fost scrise înainte de sosirea depeşei excelenţei voastre, pentru a însoţi cele două scrisori cuprinse în plic.

Este considerat drept sigur, că, prin aceste mijloace, pacea cu Franţa va fi încheiată şi, dacă nu mă înşel, se vor petrece şi alte lucruri care vor furniza material pentru un raport adresait excelenţei voastre. Drept care sărut cu umilinţă picioarele excelenţei voastre.

Prea umlilul slujitor al excelenţei voastre,

PETER PAUL RUBENS

CĂTRE PIERRE DUPUY

Londra, 8 august 1629

Domnule,

Ar fi fost mult mai potrivit şi folositor pentru mine să fi văzut atîit de multe ţări şi curţi felurite într-un răstimp aşa de scurt, în vremea tinereţii, decît la vîrsta mea de astăzi. Corpul ar fi fost mai puternic ca să îndure încercările călătoriei, iar mintea ar fi fost în stare să se pregătească, prin experienţa căpătată şi familiarizarea <cu cei mai diferiţi oameni, penltru înfăptuiri mai mari în viitor. Acum însă, îimi irosesc puterile ce se împuţinează şi nu-mi miai rămîne timpul necesar pentru a mă bucura de roadele atîtor trudiri, *nisi ut, cum hoc resciero doctior mortar*

Cu toate aceste, mă simt mîngiiat şi răsplătit de simpla plăcere înfăţişată de minunatele privelişti văzute în cursul

călătoriilor mele. Insula

1 Decît doar că voi izbuti să mor mai înţelept. (în 184 latină, în text.)

aceasta, de pildă, îmi pare un spectacol demn de interesul oricărui gentilom, nu numai pentru frumuseţea peisajelor sale rustice şi farmecul acestei naţiuni, nu numai pentru splendoarea culturii lor exterioare care îmi pare că nu poate fi întrecută, cum e aceea a unui popor bogat şi fericit, trăind în sînul păcii, ci şi pentru numărul de necrezut de tablouri excelente, de statui şi inscripţii antice care pat fi găsite la această curite. Nu voi menţiona sculpturile contelui Arundel, asupra cărora m'i-aţi atras mai întîi atenţia. Mărturisesc că nicăieri în lume nu am văzut ceva imai rar, din punct de vedere al antichităţii, *quam foedus ictum inter Smyrnenses et Magnesios cum duobus earundem cwitatum decreti set victoriis Publii Citharoedi* h Sînt foahte mîhnit că Selden, căruia îi datarăm publicarea, precum şi comentariul acestor texte, şi-a părăsit studiile *immiscet se turbis polititis2.* Politica este o profesie atît de străină de geniul lui nobil şi de profunda sa învăţătură, încît nu trebuie să dea vinia pe Fortuna3 dacă, în frămîntarea populară *provocando regis indignantîs iram* a fost azvîrlit în temniţă, laolaltă cu alţi parlamentari.

Mă aştept să rămiîn aici pentru încă o bucată de vreme, în ciuda dorinţei mele de a respira iarăşi aerul căminului meu. Este cu adevărat nevoie de prezenţa mea, fiindcă la întoarcerea mea din Spania m-am oprit doar trei sau patru zile la Antwerp. Am primit aici o scrisoare de la domnul de Peiresc, datată din 2 iunie, în care se plînge că mi-am schimbat planul de a vizita din nou Italia şi de a mă întoarce Itrecînd prin Provenţa lui. Aş fi vrut să pot face acest

1 Decît tratatul semnat dintre smirnieni şi magnezieni, însoţit de decretele acestor două cetăţi şi de lista izbînzilor lui Publius Citharoedus. (în latină, în text.)
2 Pentru a se amesteca în vîrtejul politicii. (în latină, în text.)
3 Soartă. (în latină, în text.)
4 Provocînd mînia unui monarh care se indignează, (în latină, în text.)

lucru, măcar pentru a mă bucura cîteva zile de farmecul conversaţiei sale. Vă rog să fiţi atît de bun şi să-i înmînaţi scrisoarea inclusă în plic. Este prima mea misivă, după o tăcere de aproape un an întreg. Şi cu aceasta închei, sărutînd mîinile domniei voastre şi pe ale fratelui, ou toată dragostea, şi încredinţîndu-mă sincer bunei voastre graţii.

Prea iubitorul slujitor >al domnie1! voastre,

PETER PAUL RUBENS

CĂTRE peiresc

Londra, 9 august 1629

Domnule,

Dacă mi s-ar fi îngăduit să-mi rînduiesc treburile în felul meu *et sponte mea componere curas* aş fi şi plecat să vă văd sau m-aş afla aoum cu domnia voastră. Dar nu ştiu - care duh bun sau rău totdeauna taie firul intenţiilor mele şi mă tîrăşlte în direcţii opuse. Este adevărat, fireşte, că din călătoriile mele sorb oarecare plăcere, văzînd atît de multe şi felurite ţinuturi *et multorum hominum mores et urbes*[143][144]. Sigur este că în această insulă nu găsesc nimic din necioplirea la care te-ai putea aştepta într-un loc atît de îndepărtat de eleganţa italiană. Şi trebuie să recunosc,

143 Şi să-mi aşez în ordine treburile, după voia mea. (Vergiliu, *Eneida,* IV, 340.)

144 Şi datinele şi oraşele multor popoare. (Horaţiu, 186 *Ars Poetica,* 142.)

dacă este vorba de tablouri frumoase, făcute de penelul unor maeştri de mîna întîia, niciodată nu am văzut un număr atît de însemnat de tablouri faimoase ca în palatul regal şi în galeria răposatului duce de Buckiingham. Contele de Arundel posedă un nenumărat şir de statui antice şi inscripţii greceşti şi latineşti, pe care probabil le-aţi văzut, deoarece sînt publicalte de John Selden, comentate de acelaşi autor, vădind o ştiinţă aleasă, aşa cum te-ai putea aştepta din partea unui talent atît de distins şi cultivat. Fără îndoială, aţi văzut că tratatul lui *De Diis Syris 1* a fost tocmai retipărit, *recensitum iterum et auctius*[145][146]. Dar aş dori să se fi mărginit a ţrămîne între hotarele vieţii contemplative, fără a se fi amestecat în tulburările politice care l-au dus în temniţă, laolaltă cu alte cîteva persoane învinuite de a se fi împotrivit regelui în cursul ultimei sesiuni a parlamentului.

Aici se mai află şi cavalerul Cotton[147], un mare colecţionar de antichităţi, veirsait în diferite ştiinţe şi ramuri ale învăţăturii şi secretarul Boswell[148]. Dar trebuie să-i cunoaşteţi pe aceşti gentilomi şi probabil că sînteţi în corespondenţă cu ei, la fel cum faceţi cu toate spiritele distinse din lumea întreagă. Acum cîteva zile, Boswell mi-a spus că are în mîna lui şi îmi va arăta suplimentul care umple unele lacune din *Anecdotele* lui Procopiu[149]publicate

---

145 *De Diis Syris syntagmata — Sintagmele zeilor şi- rieni,* retipărit în 1627.

146 Revăzută şi adăugită. (în latină, în text.)

147 Sir Robert Bruce Cotton (1570—1631), posesorul unei bogate biblioteci de manuscrise, mai cu seamă din istoria Angliei.

148 Sir William Boswell, poet şi umanist englez, secre tarul lui sir Dudley Carleton, căruia i-a urmat apoi ca ambasador la Haga. Corespondа regulat cu Peiresc.

149 Ediţia mai bogată a acestei lucrări a apărut la Paris, în 1622.

cu privire la desfrînarea împărătesei Teodora. Pasajele cu pricina au fost omise în ediţia scoasă de Alemanni, datorită, poate, modestiei sau făţărniciei, iar apoi au fost descoperite şi extrase dintr-un manuscris aflat la Vatican.

Despre Spania nu am prea multe de spus, deşi nici acolo nu duJc lipsă de oameni învăţaţi, *sed plerumque severioris Minervae et more Theologorum admodum superciliosi^.* Am văzut biblioteca de la San Lorenzo, dar numai atît. Este adevărat că un gentilom, pre nume Francisco Bravo, s-a dus recent în Flandra şi a făcut copii după un mare număr de manuscrise. Mi-a spus, la Madrid, că a găsit la noi maii mult de şaizeci de cărţi, pînă acum necunoscute, ale vechilor teologi. (...)

Pe faimosul filozof Drebbel l-am văzut numai pe stradă, cînd a schimbat cîteva cuvinte cu minie \ în treacăt. Stă la ţară, la oarecare depărtare de Londra. Omul acesta se aseamănă cu acele lucruri şi făpturi pomenite de Machiavel, care – după opinia publică – par mai mari de la distanţă decît de foarte aproape. Aici m'i se spune că în toţi anii din urmă nu a invenitat nimic afară de acel instrumenlt optic cu tub perpendicular care măreşte mult obiectele plasate dedesubt. Cît despre aparatul cu mişcare perpetuă din inelul de sticlă, este numai o trăsneală. A construit de asemenea cîteva maşini şi aparate pentru a veni în ajutorul asediaţilor din La Rochelle, dar nu au nici cea mai mică eficacitate. Însă nu vreau să plec urechea la bîrfeli, spre neajunsul unui om atît de ilustru. 11 voi vizita la el acasă şi voi discuta în mod intim, dacă se poate. Nu-mi amintesc să fi văzut cîndva fizionomie mai extraordinară decît a luii *et nescio quod admirandum în homine pannoso elucet neque enim crassa lacerne, ut solet*

în re tenui, deridiculum facit[150][151].

Sper să fiu în stare, foarte curînd, cu îngăduinţa superiorilor mei, să mă retrag în căminul meu, unde m-am oprit doar patru zile, la întoarcerea mea de la Madrid. După o absenţă atît de îndelungată, prezenţa mea este cerută urgent. Dar nu am renunţat la nădejdea de a-mi îndeplini dorinţa de a pleca în Italia. De fapt, aceasită dorinţă creşte din zi în zi şi declar că, dacă Soarta nu-mi hărăzeşte acest lucru, nu voi ■trăi, nici nu voi muri mulţumit. Puteţi fi sigur că ori la dus ori la întors, dar, mai degrabă la întoarcere, vă voi aduce omagiile mele, în binecuvîntalta voastră Provenţă. Va fi cea miai mare fericire care îmi poate fi acordată pe această lume.

Dacă aş şti că portretul meu se află tot la Antwerp, aş pune să fie ţinut acolo, cu gîndul1 de a deschide lada şi a vedea dacă cumva s-a stricat după ce a stat atîta vreme împachetat, fără a avea un strop de aer şi lumină, şi dacă, aşa cum se întîmplă adesea în cazul culorilor proaspete, a căpătat cumva un ton gălbui, foarte deosebit de ceea ce era iniţial. Dacă soseşte în asemenea stare proastă, remediul va fi de a-l expune de mai multe ori la soare, ca să se usuce surplusul de ulei care a cauzait această schimbare. Şi dacă, din cînd în dînd, începe să devină cafeniu, trebuie să-l mali expuneţi încă o dată la soare, singurul leac al acestei grave maladii.

Şi, deoarece nu mai am nimic de spus acum, vă sărut mîinile cu toată afecţiunea şi mă încredinţez cu sinceritate

---

150 Cornelis Drebbel (1572—1634), filozof şi fizician olandez, stabilit la Londra. A fost chemat şi la curtea din Praga.

151 Şi nu ştiu ce virtute vrednică de admiraţie iradiază din fiinţa acestui om zdrenţuros şi nici măcar straiul lui gros nu-l face ridicul, cum s-ar întîmpla cu oa-

 meni mai mărunţi. (în latină, în text.)

favoarei domniei voastre şi a domnului de Valavez, oferindu-vă amîndorura cele mai umile servicii şi rămînînd veşnic, prea umilul şi iubitorul slujitor al domniei voastre,

PETER PAUL RUBENS

De cîte ori vă scriu, nu mă pot opri de a vă recomanda pe scumpul meu prieten, domnul de Picquery, care laudă nespus curtenia ce-i arătaţi.

Scrisoarea voastră binevenită, din 2 iunie, mi-a dat viaţă nouă.

CĂTRE DUCELE OLIVARES

Londra, 24 august 1629

Excelenţă,

Este foarte sigur că la 16 august a fost prezentat şi discutat în Consiliul de Stat, în faţa regelui, un document trimis de la Turin de către ambasadorul englez la curtea ducelui de Savoia şi adus aici în mare grabă de unul din slujitorii lui. Acest document a fost semnat de ambasador şi de către prinţul Piemontului, după ce fusese aprobait de cardinalul Richelieu. Conţinutul său era următorul: regele Franţei va încuviinţa să lase oraşul Susa ducelui de Savoia, cu condiţia ca regele Angliei să garanteze că ducele de Savoia va acorda trecere liberă armatelor franceze, de cîte ori Maiestatea Sa ar putea avea nevoie să pătrundă în Italia, pentru a aduce un ajuitor aliaţilor şi prietenilor săi 1. Acest document a provocat mari discuţii şi o diversitate de opinii. A fost aprobat de majoritatea membrilor din consiliu, care au spus că este o mare onoare pentru regele lor să fie ales de alţi regi şi prinţi ca arbitru şi chezaş al tratatelor lor. Dar unul dintre partizanii noştri a declarat că ar fi mai întîi necesar să se cumpănească dacă un asemenea acord ar fi favorabil regelui Angliei şi, în al doilea rînd, să se precizeze prin ce mijloace Maiestatea Sa l-ar putea forţa pe ducele Savoiei să-şi ţină promisiunile, în

caz că şi-ar călca icuvîntul, deoarece se află atît de departe de ţara sa şi în afara razei de acţiune a trupelor engleze.

Atunci regele, care îmi pare cu adevărat a fi cît se poate de conştiincios în păzirea promisiunilor făcute, a declarat limpede că nu ar putea interveni ca garant în acest tratat, fără a-şi călca cuvîntul dat Spaniei. A spus că promisiunea cuprinsă în declaraţia încredinţată lui Rubens l-a legat să nu încheie nici o nouă înţelegere cu francezii, aducînd prejudicii Spaniei, cîtă vreme sînt în curs negocierile de pace. Drept care au amînat chestiunea pentru a fi supusă unei deliberări mai temeinice. Au fost multe discuţii despre reaua credinţă a acestui prinţ, care pe deoparte pretinde a se alia strîns cu Spania, pe de alta negociază separat cu Franţa. S-a remarcat că abalţele Scaglia greşise profund în opiniile sale, mai cu seamă cele privitoare la prinţul Piemontului. Acest incident mi s-a părut demn de a fi raportat excelenţei voastre şi poate că ar fi cuminte a-l înştiinţa pe marchizul Spinola Drept care, încă o dată etc.

CĂTRE DUCELE OLIVARES

Londra, 2 septembrie, 1629

Excelenţă,

Cei care împărtăşesc aici secretul încpp a-şi pierde nădejdea, văzînd că nu soseşte nici un răspuns din partea excelenţei voastre, nici măcar confirmarea primirii documentului. Este zadarnic ca eu să arunc într-una vina pe lipsa de timp şi să citez motivele amintite de excelenţa voastră în scrisorile precedente, anume, că nu se pot duce negocieri prin misive şi depeşe, dar, pentru a cîştiga timp, ar trebui să se facă un schimb de ambasadori şi că, deoarece nu am ajuns acum la acest punct, un răspuns scris nu mai este necesar. Pînă şi Cottington este de părere că voiajul lui în Spania va servi numai la precipitarea rupturii, fiindcă nu va fi în măsură de a oferi alte propuneri

decît cele cuprinse în document. Iar regele Angliei doreşte ca aceeaşi corabie să-l ducă pe Cottington la Lisabona şi să aştepte acolo întoarcerea sa. Cauza unei agiitiaţii atît de puternice este faptul că ambasadorul Franţei promite, în cursul absenţei lui Cottington, să menţină ofertele amintite încă din scrisoarea mea precedentă, ou alte cuvinte, să aibă mînă liberă în precizarea termenilor unei alianţe ofensive încheiate împotriva Spaniei. Şi, deoarece ambasadorul nu a fost capabil să împiedice plecarea lui Cottington, unii cred că va rămîne aici pentru a aştepta întoarcerea sa. Acest ambasador francez manevrează acum pentru a obţine plecarea cît mai grabnică a lui Cottington, astfel ca regele Angliei să poată fi cît mai degrabă dezamăgit. Afirmă că această călătorie a lui Cottington este o manevră inutilă şi nimic alt dedît o pierdere de vreme, căci, după informaţii sigure primite din Spania, Maiestatea Sa catolică nu vrea, pentru nimic în lume, să renunţe la nici una din fortăreţele pe care le ocupă în Palatinat. Iar regele Angliei, în virtutea alianţelor sale, nu poate face pace cu Spania fără a atinge acest punct. Negocierile sînt socotite de pe acum ca şi rupte. Zilele trecute, Cottington mi-a spus că instrucţiunile sale sînt redactate şi a adăugat că ştie, din izvor demn de încredere, că urma să ia cu dînsul toate originalele scrisorilor schimbate de Spania cu regele Iacob asupra acestei probleme, împreună cu un număr de promisiuni clare şi oficiale de a purcede la restituirile cerute. Şi dacă, poate, i se va spune că, o dată cu războiul, toate promisiunile devin nule, va replica, la rîndul său, că este rezonabil a presupune cum, o dată cu pacea, asemenea promisiuni îşi vor recăpăta valabilitatea şi lucrurile se vor întoarce la starea lor de mai înainte. În caz că Maiestatea Sa catolică vrea să încheie pace pe baza acestor

promisiuni, Cottington va deţine împuternicire absolută pentru a merge chiar miai departe, a rupe din nou cu Franţa şi 192 a în’cheia o ligă ofensivă şi defensivă cu Spania, împotriva ei. Din acest amănunt se pot trage nădejdi de mare izbîndă, dacă lucrările se încheie aşa cum va propune el. Cottington mi-a spus, de asemenea, în mod confidenţial, că dacă va atinge acest ţel, speră să facă şi mai mult, finind seama că regele Angliei este atît de pornit pe olandezi, din pricina insolenţei loir nesuferite, s-a gîndit. Că Anglia şi Spania, o dată împăcate, ar putea lesne să-i ţină în frîu.

Este cert că regele Angliei a primit cu lacrimi în ochi vestea cuceririi oraşului Wesel de către olandezi, atît de bine intenţionat se arată faţă de Spania, deşi toţi consilierii săi iau înclinaţii opuse. Excelenţa voastră mă poate cr (ede că însăşi Maiestatea Sa îşi pune mari speranţe în generozitatea excelenţei voastre. El icrede că excelenţa voastră va lua în consideraţie necesităţile lui şi îşi va da seama cît de imposibil îi este să încheie pace, pînă cînd nu primeşte măcar o satisfacţie formală, sau cel puţin nu-şi salvează reputaţia, prin această promisiune; pe lîngă aceasta, fortăreţele din Palatinat avi pentru el mică însemnătate sau chiar de loc. Cred cu tărie că, în eventualitatea înapoierii lui Cottington (pentru <a folosi propriile sale cuvinte) cu vestea tristă a ruperii tratativelor, regele va simţi cel mai profund regret şi va fi forţat să urmeze o cale nouă, alta decît cea care i-ar fi pe plac. Pînă acum, el a rezistat singur tuturor eforturilor parlamentului şi a împiedicat stabilirea unei înţelegeri între Compania Indiilor Apusene şi olandezi. A procedat astfel chiar în ciuda stăruinţelor ambasadorilor Poloniei şi Olandei, care nu au pus altă condiţie, pentru a încheia o alianţă cu Maiestatea Sa. Dar toate aceste hotărîri vor fi

soluţionate într-un mod sau altul, imediat după întoarcerea lui Cottington din Spania. Şi, nemaiavînd nimic de spus în această problemă, mă încredinţez cu toată evlavia favoarei excelenţei voastre şi vă sărut cu multă umilinţă picioarele.

Prea umilul slujitor al excelenţei voastre,

PETER PAUL RUBENS

193

Presupun că motivul care l-a îndemnat pe ducele de Savoia să-şi schimbe atitudinea este că a aflat, din scrisorile trimise de abatele Scaglia din Spania, că nu vor fi acceptate condiţiile propuse de către regele Angliei şi, din această cauză, tratatul nu va fi încheiat.

CĂTRE DUCELE OLIVARES

Londra, 21 septembrie 1629

Excelenţă,

Pe data de 14 a acestei luni am primit depeşa excelenţei voastre din 23 luna trecută. Mi-a dat un puternic imbold în slujirea Maiestăţii Sale, văzînd că excelenţa voastră este satisfăcută de felul în care am condus negocierile la această curte1. Această aprobare nu trebuie să fie socotită atît rodul vreunei abilităţi dovedite de mine, cît al bunătăţii şi dispoziţiei generoase vădite de excelenţa voastră în aprecierea chiar şi a celor mai mărunte talente arătate de alţii. Nu-mi voi precupeţi nici o strădanie pentru a servi pe excelenţa voastră, mai cu seamă în chestiunea privitoare la sir Walter Aslton2, dar lucrul acesta trebuie să fie săvîrşit în cea miai mare taină, pentru a nu-l jigni pe contele de Carlisle şi de a-i nărui speranţele. (...) Altminteri, nu văd nimic care ar putea sta în calea acestu’i plan, afară dacă sus-amintitul sir Walter nu se bucură de destulă preţuire aici pentru a fi trimis într-o misiune care implică atîtea interese diverse. Am auzit spunîndu-se odată, de către un mi-

Tn raportul prezentat de Junta regelui Spaniei, la şedinţa din 20 august 1629, figura următorul pasaj: „Cît despre Rubens, Junta îi dă aprobare şi mulţumiri pentru ceea ce a făcut şi scris şi pentru tactul cu care a acţionat în aceste treburi de stat”.

2 Aston era preferatul Spaniei pentru postul de am194 basador la Madrid.

nistru de rang înalt, că excelenţa voastră este un om prea isteţ pentru acest gentilom şi că toitdeauna a găsit o cale de a-l face să joace după voinţa sa. Acum cîteva zile, fiul acestui Aston s-a căsătorit cu fiica Lordului Trezorier şi, fapt surprinzător, cununia unor persoane de rang atît de înalt a fosit celebrată de preoţi, după ritul catolic.

Dar din acesit tratat ar rezulta consecinţe foarte favorabile, îndeosebi, cum am şi informata pe excelenţa voastră, cu privire la alianţa anglospaniolă împotriva Franţei şi abandonarea olandezilor. Regele Angliei a înfăţişat următorul argument rezonabil: el este obligat, în virtutea clauzelor reînnoite şi redactate în forma lor finală de către ducele de Buckingham, să acorde olandezilor sprijin împotriva opresiunii spaniole; dar dacă Maiestatea Sa catolică va consimţi să cadă la vreo înţelegere cu ei, sub forma unui armistiţiu sau a unei păci care în mod echitabil şi rezonabil ar chezăşui existenţa lor, şi ei nu ar accepta, ci, sub pretextul apărării naţionale, ar voi să poarte un război ofensiv împotriva regelui lor, atunci Anglia va fi eliberată de toate obligaţiile contractate faţă de Provinciile Unite.

Drept care închei prea umilul slujitor al excelenţei voastre,

PETER PAUL RUBENS

CĂTRE infanta isabella

Londra, 24 noiembrie 1629

Serenisimă Alteţă,

Ieri am scris o epistolă amănunţită înălţimii Voastre expediind-ıo prin curierul obişnuit. Astăzi trimit un mesager special ca să i-o ia înainte primului la Dover sau, în caz că nu se întîlnesc, să-şi urmeze drumul spre Bruxelles. Motivul trimiterii acestui mesaj este că Lordul Trezorier tocmai a vorbit cu mine, stăpînit de cea mai mare agitaţie şi emoţie. Mi-a arătat o scrisoare primită de la Taylor[152], scrisă în ziua de 16 a acestei luni, în care declară că a auzit chiar din gura lui Don Carlos Coloma că încă nu i-au sosit îndrumările din Spania şi ică nu poate pleca înainte de a le fi primit! Oricum, curierul care fără îndoială i le va aduce, este aşteptat în cîteva zile. Vestea aceasta l-a necăjit în asemenea măsură pe Lordul Trezorier, încît mi-a spus limpede că, din ceasul acesta, consideră negocierile rupte. Mi-a spus că francezii, şi mai cu seamă ambasadorul lor, Chîteauneuf, cu siguranţă au dreptate să susţină că spaniolii îşi bat joc de regele Angliei, neavînd nici un fel de intenţie de a trimite un ambasador la această curte, ci au vruit doar să-l amăgească pe Cottington prin făgăduieli deşarte, spre a veni în Spania, unde vor asculta propunerile lui şi apoi vor decide dacă trimit sau nu un ambasador în Anglia. Lordul Trezorier a afirmat că regretă a fi înaintat aşa de mult în această afacere şi că l-a amestecat pe regele lui, împotriva sfatului dat de majoritatea Consiliului. Toată vina va cădea asupra lui şi a lui Cottington. Dar spune că mai este vreme pentru a preîntîmpina această amăgire şi remedierea ei se poate înfăptui trimiţînd mîine un curier expres lui Cottington în Spania. Fără îndoială că aşa se va şi face. Curierul probabil îl va depăşi pe Cottington undeva,

152 Taylor, un englez rezident la Bruxelles, a fost folosit uneori de infantă ca agent în tratativele duse cu 196 Anglia.

înainte de a fi ajuns la Madrid. Îi va prezenta un ordlin din partea regelui, vest. Indu-l să nu-şi continue călătoria, ci să se întoarcă la Lisabona şi să aştepte acolo noi ordine din partea Maiestăţii Sale, cu relatarea certă a sosirii lui Don Carlos la această curte. Lordul Trezorier dorea ca eu să trimit cît mai repede această informaţie înălţimii Voastre şi mi-a cerut să-i arăt mîine scrisorile primite de la duce şi de la înălţimea Voastră cu privire la numirea lui Don Carlos de către regele însuşi. Consider această întîrziere, în conjundtura actuală, atît de nenorocoasă, încît blestem ceasul cînd am venit în acest regat. Să dea Dumnezeu să ies cu faţa curată din treaba aceasta! Nu voi mai spune nimic alt, decîlt că implor pe înălţimea Voastră să facă toate eforturile posibile pentru a evita această stînjenitoare situaţie. Să dea Domnul ca... etc...

CĂTRE DUCELE OLIVARES

Londra, 14 decembrie 1629

Excelenţă,

Fac planuri pentru întoarcerea mea acasă, conform permisiunii acordate de Excelenţa Voastră de a pleca de aici la cîteva zile după sosirea lui Don Carlos la această curte. Căci, într-adevăr, nu-mi mai pot amîna de fel plecarea, decît spre marele neajuns al treburilor mele familiare, care vor fi duse la ruină de îndelungata mea absenţă de optsprezece luni[153], iar starea lor nu poate fi îndreptată, decît prin prezenţa mea personală. Implor umil pe Excelenţa Voastră să-mi acorde mai departe favoarea sa, să mă ţină sub ocrotirea sa şi să mă ierte pentru că nu am izbîndit mai mult în misiunea încredinţată, ţinînd seama că am sosit la această curte în cea mai grea perioadă posibilă. Căci pacea recent încheiată cu Franţa a

153 Dorul de casă îl face pe Rubens să exagereze : chiar incluzînd şederea sa la Madrid, trecuseră nu- mai 15 luni de la părăsirea patriei.

dat cîşîtig de cauză partidei care ni se opune, iar prezenţa ambasadorului francez le-a întărit poziţia. Nu a fost o sarcină uşoară să menţin. Poziţia noastră şi să iniţiez negocieri, cu puţinele resurse ce-mi stăteau la dispoziţie, după ce obiectivul principal al însărlcinării mele nu a fost atins. Mai mult încă, am avut de învins cele mai mari dificultăţi cu privire la voiajul lui sir Francis Colttington în Spania şi, după plecarea sa, pentru sosiirela aici a lui Don Carlos. De aceea, nu-mi mai rămîne decît să sper că intenţiile mele loiale şi buna credinţă vădită în serviciul Maiestăţii Sale vor merita, dacă nu mulţumiri, cel puţin oarecare indulgenţă. Voi fi totdeauna şi pretutindeni nespus de dornic a primi poruncile Maiestăţii Sale şi ale Excelenţei Voastre şi a-mi jertfi viaţa şi averea în serviciul vostru, în orice clipă veţi binevoi a mă folosi. Şi cu aceste simţăminte, umil, cu toată afecţiunea şi stima, sărut picioarele excelenţei voastre, ca un prea umil şi devotat slujitor al excelenţei voastre,

PETER PAUL RUBENS

CĂTRE PEIRESC (FRAGMENT)

(claia necunoscută, presupusă 1630)

Cît despre gemă romană purtînd inscripţia „Sostratus“, sînt nespus de mîhnit că îi lipseşte capul. Căci sînt sigur că trebuie să fi fost o lucrătură de cea mai înaltă calitate, asemănătoare cu o camee divină găsită de mine acum cîţiva anii şi pe care, datorită măiestriei sale, mi-am rezervat-o, cînd am vîndut ducelui de Buckingham antichităţile mele. Cameea amintită era alcătuită numai din capul lui Octavian August. Partea conservată era albă pe un fond de sardonix, cu o ghirlandă de lauri lucrată în sardonix, iîn relief pronunţat, de o lucrătură atît de aleasă, încît nu-mi amintesc să mai fi văzut ceva asemănător. Îndărătul capului, pe 198 fond, este scris foarte desluşit

„COCTPATOY“.

Dintre numeroasele piese care au ajuns în mîna mea, aceasta este gemă mea favorită.

Colecţiile duicelui de Buckingham sînt păstrate încă neatinse, tablourile la fel ca şi statuile, gemele şi medaliile. Iar văduva lui a menţinut palatul în aceeaşi stare în care se afla în timpul vieţii sale.

CĂTRE PEIRESC

Antwerp, august 1630

Domnule,

Am primiiit în sfîrşit mult doritul vostru pachet cuprinzînd desenele, executare cu mare acurateţe, ale trepiedului şi ale multor altor curiozităţi ale domniei voastre, pentru care vă trimit obişnuita plată de o mie de mulţumiri. I-am dăruit domnului Gevaerts desenul lui lupiter Pluvius şi i-am arătat toate celelalte. Le-am mai arătat şi învăţatului domn Wendelinus, care s-a nimerit să fie la Antwerp şi a venit ieri să mă vadă împreună cu domnul Gevaerts. Dar zilele acestea, nici ieri, nici azi, nu am avut vreme să citesc impresiile voastre despre trepied, care, fără (îndoială, îmbrăţişează tot ce poate cădeia în sfera intelectului uman, în acest domeniu. Cu toate acestea, conform obişnuitei mele temerităţi, nu voi întîrzia a-mii exprima vederile personale asupra acestui subiect, la care, sînt sigur, veţi lua parte bucuros, cu obişnuita voastră bonomie.

În primul rînd, toate ustensilele sprijinite pe trei picioare erau numite de antici „trepiede“, deşi slujeau celor mai felurite scopuri, precum sînt: mese, scăunaşe, candelabre, oale etc. Şi, printre alte lucruri, aveau o ustensilă de pus pe foc, sub *lebes* (în franceză *chaudron* – căldare), pentru gătitul cărnii, care este încă şi astăzi folosită în multe părţi ale Europei. Apoi, făceau o

combinaţie din *lebes* şi trepied – pirostrie – aducînd mult cu oalele noastre din fier şi bronz, cu ’trei picioare. Dar anticii le dădeau cele mai frumoase proporţii şi, după părerea, acesta este veritabilul trepied menţionat de Homer şi alţi poeţi şi istorici greci, care a fost adoptat *în re culinaria*[154], pentru a găti bucatele. Şi, la sacrificiile lor, privind folosirea măruntaielor, au început să aibă *inter sacram supellectilem aci eundem usum2.* Nu cred, însă, ca trepiedul dclfic să fi fost de acest tip, ci mai degrabă iun soi de scaun cu trei picioare, cum este folosit şi astăzi în chip obişnuit de-a lungul şi de-a latul Europei. *(Notă marginală:* La unele monumente vechi găsim scaune cu patru picioare, ca *Sella Jovis,* dar şi unele scăunaşe cu trei picioare, ca ale noastre.) Scaunul acesta nu avea un fund concav sau dacă era concav, ca să încapă într-însul pielea pitonului, era acoperit şi Profetesa putea sta pe acest acoperămînt, care avea o gaură dedesubt. Nu mi se pare probabil ca să fi putut sta cu coapsele în alceastă concavitate, din pricină că adîncimea fundului şi marginea lui tăioasă îl făceau neconforltiabil.

Se prea poate ca pielea pitonului să fi fost întinsă deasupra acesteli scobituri ca peste o tobă şi din cauza aceasta să fi fost numită „cortina“ şi (că era găurită, precum şi fundul. Este adevărat că la Roma găseşti diferite trepiede de miarmură, care nu prezintă nici o concavitate. Şi, de asemenea, era adesea tradiţia, cum veţi vedea din cîteva citate de mai jos, ca pe aceleaşi trepiede să fie plasate statuile închinate diferiţilor zei; aicest lucru nu s-ar fi făcut decît pe o bază solidă şi plană. Trebuie să

154 în arta culinară. (în latină, în text.)

 2 Un ustensil sacru, cu acelaşi scop. (în latină, în text.)

[1] în ziua cea mai bună a serbărilor Saturnaliilor. (în latină, în text.)

presupunem că trepiedul delfic a fost copiat şi utilizat pentru alte zeităţi şi că acest cuvînt „trepied“ desemna orice fel de oracol şi mister sacru, aşa cum vedem că se mai foloseşte în pantomimele lui Marcus Lepiidus. Dar punctul care are mai mare însemnătate în discutarea subiectului nostru îl voi exprima cu mai multă grijă, şi anume că anticii foloseau un gen de re*chaud – u*n fel de pirostrie – cum se spune în franceză – făcută din bronz, cu o căptuşeală de ambele părţi, ca să reziste la foc. (N*otă marginală: L*a Paris sînt două reşouri de acest fel, făcute din argint.) Acesta era în formă de trepied şi era întrebuinţat în cursul sacrificiilor rituale, şi poafte, de asemenea, la banchete. Nu încape îndoială că acesta era trepiedul de bronz atît de des pomenit în Istoria Ecleziastică a lui Eusebiu şi de alţi autori – trepiedul care slujea ca să se ardă tămîie pentru idoli – după cum veţi vedea în referinţele de mai jos. Şi, dacă nu greşesc prea mult, acest trepied de bronz al domniei voastre, ţinînd seamia de materialul din care e făcut, dimensiunile milei şi simplitatea lucrăturii, este unul din cele folosite pentru a se arde tămîie la sacrificii. Gaura din mijloc servea la trecerea aerului, ca să ardă mai bine cărbunii; întocmai cum reşourîle moderne trebuie să aibă, în acelaşi scop, mai multe deschideri. Aşa cum se poate vedea din desen, fundul bazinului, sau craterului, este spart şi uzat de foc. (N*otă marginală: C*apacitatea bazinului nostru nu depăşeşte cea a reşoului obişnuit folosit astăzi, iar forma este atît de adecvată scopului, îneît, dacă aş avea nevoie de asemenea ustensil, aş comanda să mi se facă după acest tipar.) Iată tot c. E pot spune deocamdată asupra acestui subiect, lăsînd la libertatea şi pe seama autorităţii voastre să-mi criticaţi părerile. În orice caz, atît domnul Wendelinus, cît şi domnul Gevaerts nu aduc suficiente

argumente contrarii ipotezei mele. Şi astfel, mai degrabă cred că, încetul cu încetul, vor înclina spre această opinie.

Piesa aceea ornamentală, din plumb, a căminului este cît se poate de remarcabilă; s-ar cuveni să fie rezervată *Saturnalibus optimo dierum].* Fragmentul înfăţişînd acele zeităţi egiptene şi personificarea vîntului este de asemenea curios. După părerea mea, trebuie să fi fost vreun calendar rustic, arătînd principalele sărbători şi alte mistere ale anotimpurilor anului. Cercurile din jurul capetelor zeităţilor sînt conturate în manieră egipteană, aşa cum se văd în Tabula Isilaca 1 şi sînt vrednice de atenţie. Dar, mai presus de toate, socot că aceste inele nupţiale sînt cele mai desfătătoare – cu inscripţii atît de frumoase – încît Venus însăşi, cu cele tr (ei Graţii ale sale, n-ar putea avea mai mult farmec. Valorează o comoară, după părerea mea, sînt cu adevărat de nepreţuit.

Fiecare privitor se minunează că, în mijlocul unei calamităţi publice atît de mari, rămîneţi cu mintea aşa de echilibrată încît puteţi, cu desfătarea obişnuită, să vă urmaţi nobila cercetare în observarea *rerum antiquarum. Specimen animi bene compositi et vera philosophia imbuti*[155156]. Sper, totuşi, că o dată cu primirea acestei scrisori, răul va fi trecut şi, în cele din urmă, vă veţi întoarce la muzeul vostru sfîn’t. Facă Domnul ca aceasta să se întîmple cu toată fericirea şi mulţumirea şi pentru mulţi ani; aceasta este dorinţa, simţită din toată inima, a celui mai devotat slujitor al domniei voastre, care vă sărută mîinile.

Iubitorul slujitor al domniei voastre,

---

155 Tabelele lui Isis. (în latină, în text.)

156 „lucrurilor vechi“. Un tipar de suflet bine echilibrat şi pătruns de adevărată filozofie. (în latină, în text.)

PETER PAUL RUBENS

Am primit veşti foarte rele din Iitalia, precum că la 22 iulie oraşul Mantova a fost luat cu asalt de trupele imperiale, pricinuind moartea majorităţii populaţiei. Ştirea aceasta mă mîhneşt>e foarte aldine, pentru că am slujit mulţi ani Casa de Gonzaga şi m-am bucurat de o încîntătoare şedere în acest ţinut, în (tinereţea mea. *Sic erat în fatis*[157].

Desenele acestea sînt minunat de bine fă/cute şi, în genul lor, sînt sigur, nu ar putea fi realizate mai bine. Veţi face bine să păstraţi pe acest înzestrat tînăr în preajma voastră, ca să execute nespus de frumoasele voastre idei.

Portretul domniei voastre a dăruit cea mai mare plăcere, mie şi celor care l-au văzut. Sînt pe deplin satisfăcut de asemănarea izbutită, dar mărturisesc că nu văd reflectată pe faţa pictată o anumită forţă intelectuală şi acea gravitate în privire, trăsături care pare-mi-se aparţin geniului vostru, dar care nu-i uşor oricui să le redea într-un tablou.

Vă trimit încă o dată o mie de mulţumiri pentru atîtca daruri şi va rog ca, din partea mea, să trimiteţi sărutări de mîini prea curtenitorului vostru frate, domnul de Valavez. Mi-a scris din Lyon, la 4 iulie, dîndu-mi vestea sosirii portretului meu, care mi-e teamă că va 1’i suferit de pe urma îndelungatei sale călătorii; în orice caz, nu este demn de muzeul vostru, ci vrednic doar de umilul vostru slujitor

Pasajele din autori antici au fost adăugate de fiul meu Albert, care este cufundat cu seriozitate în studiul antichităţii şi face progrese în literatura greacă. ĂĂă cinsteşte numele mai presus de orice şi respectă nespus

---

157 Portretul trimis lui Peiresc era pictat de un eLev al lui Rubens. Totuşi, învăţatul francez şi prietenii lui credeau că este opera lui. La 23 august 1630. Cesar Nostradamus, scriindu-i lui Peiresc, îi trimitea şi un sonet inspirat de acest tablou.

nobilul vostru geniu. Vă rog să judecaţi lucrarea lui în acest spirit şi să-l primiţi în rîndul slujitorilor voştri.

către pierre dupuy

Antwerp, ? octombrie 1630

Domnule,

Sînt foarte fericit să aflu din nou despre domnia voastră şi vă rog să mă credeţi că numai ezitarea de a nu vă plictisi cumva m-a împiedicat să vă scriu mai întîi, ca să reînnodăm corespondenţa noastră anterioară. Am regretat adesea că am pierduit această legătură epistolară (aşa cum credeam) din cauza călătoriilor întreprinse în Spania şi Anglia. Căci nu numai că-mi era plăcută datorită bunelor sfaturi ale voastre, ci valoarea şi faima domniei voastre îmi inspirau ambiţia. Alt temei era faptul că acest noroc îmi parvenea prin mijlocirea domnului de Peiresc, pe care îl cinstesc ca nimeni pe lume.

Se pare că ciuma bîntuie prin întreaga Italie. Mi-au scris de la Veneţia că acolo face mare prăpăd. Cît despre moartea marchizului Spinola, nu vă pot da alite amănunte decît că a fost răpus de muncă şi necazuri, *vires ultra sortemque senectae*[158]. Se pare că era sătul de viaţă. Am văzut o scrisoare de-a lui, scrisă pe cînd era încă sănătos, în care spunea: „Sper că Domnul va avea îndurarea de a mă chema la El la sfîrşitul acestei luni septembrie sau chiar mai înainte“. Era scîrbit de simţămintele ostile care i s-au arătat în Spania – mai cu seamă de către abatele Scaglia – care plecase acolo cu singurul scop de a purtia război împotriva lui. Chiar înainte de asta, nu prea avea trecere pe lîngă ducele Olivares. Cu toate acestea, nu este adevărat că, înainte de moarte, i s-a răpit postul împotriva voinţei sale. Este mai verosimil, deoarece însăşi Excelenţa

158 Puteri bătrîne şi depăşite de soartă. (Vergiliu — 204 *Eneida,* IV, 114.)

Sa spusese că i se apropie sfîrşitul, iar cu guvernarea cetăţii fusese însărcinat marchizul de

Santa Cruz. Boala lui era o letargie din care, după ce fusese socotit mort la 12 septembrie, s-a trezit. Şi cînd întremarea sa era considerată sigură, a suferit o ’înrăutăţire la 25 ale aceleiaşi luni. După cum se scrie în toate părţile, a sfîrşit acest război o dată cu viaţa. Este un semn al măreţiei destinului şi puterii geniului său. În persoana lui, am pierdut pe unul dintre cei mai mari prieteni şi ocrotitori din lume, aşa cum pot dovedi printr-o sută de scrisori primite de la el. *(Notă marginală:* Mi se scrie din Bruxelles că ducele de Alba, astăzi vicerege al Neapolului, a fost numit guvernator al Milanului.)

Cît despre domnul de Saint-Ambroise, vă asigur că sînt umilul său slujitor. Îi preţuiesc prietenia şi favoarea în asemenea măsură, încît, dacă mi-ar lipsi bunăvoinţa lui, aş simţi că mi-am pierdut norocul în Firanţa, ca să nu mai vorbesc de lucrări pentru regina-mamă sau orice altceva venit din partea aceloraşi mărimi. Recunosc, deopotrivă, că îi datorez toate succesele mele trecute etc. Dar în ziua de azi, îmi pare că nu ar exista vreun diferend între noi, afară de o măruntă neînţelegere cu privire la dimensiunile picturilor din galeria lui Henric cel Mare. Vă rog să luaţi în consideraţie dacă sînt îndreptăţit a judeca astfel; mă voi supune întru totul judecăţii voastre. Mi-au trimis de la bun început măsurile tuturor tablourilor şi, după obiceiul său, domnul abate le-a însoţit cît se poate de punctual de scrisorile lui. Iar eu, acţionînd la ordinele sale, am făcut progrese nespus de însemnate la cîteva din cele mai întinse şi mai de seamă tablouri, cum este *Triumful regelui,* pentru pairtea din spate a galeriei. Acum abatele de Saint-Ambroise în persoană scade şaizeci de centimetri din înălţimea tablourilor, şi, în acelaşi timp, înalţă cadrele

uşilor şi ale portalurilor, astfel că în unele locuri vor trece prin pînze. În acest chip, fără nici un remediu, sînt nevoit să mutilez, să stric şi să schimb aproape tot ce am făcut.

Mărturisesc că am simţit această schimbare ca o lovitură puternică şi că m-am plîns domnului abate (dar nimănui altuia), rugîndu-l stăruitor să-mi acorde cincispreze centimetri, ca să nu trebuie să tai din compoziţie capul regelui aşezat pe carul lui triumfal, subliniind totodată neajunsul pricinuit de un spoir al înălţimii uşilor. I-am spus deschis că sumedenia de obstacole ivite de la începutul acestei lucrări îmi pare de rău augur pentru împlinirea ei1, că m-am simţit abătut de-a binelea şi, ca să fiu sincer, m-au mîhnit mult aceste înnoiri şi schimbări, care nu mă izbesc doar pe mine, ci opera însăşi, şi vor scădea cu mult splendoarea şi distincţia ei. Dacă ar fi fiost ordonate de la început, aş fi putut face din necesitate virtute; în ciuda acestor întîmplări, sînt pregătit să înfăptuiesc tot ce-mi stă în puteri pentru a fi pe placul domnului abate şi a-l servi şi vă rog să-mi faceţi favoarea de a mă sprijini. *Qui denim mali feci?*[159] Cu umilele mele servicii, vă voi fi îndatorat toată viaţa, cu totul aparte de obligaţiile mele mai vechi, care mă pun în rîndul celor ce mărturisesc a fi ceea ce sînt şi eu, anume, prea umilul şi iubitorul slujitor al domniei voastre,

PETER PAUL RUBENS

P.S. Vă rog să mă iertaţi pentru că mi-am luat libertatea

---

159 Chiar de la începutul anului 1628, Rubens începuse desenele pentru a doua mare comandă primită de la Maria de Medici, dar abia după întoarcerea sa din Anglia a fost în stare să se ocupe serios de această uriaşă sarcină. Temerea exprimată în această scri- soare era îndreptăţită : după mazilirea reginei-mame, în 1631, lucrarea lui Rubens a fost întreruptă.

Tabloul menţionat aici — *Intrarea triumfală a, lui Henric al IV-lea în Paris* — este acum în Galeria Uffizi, din Florenţa.

de a vă scrie această epistolă în franceză, fără a stăpîni de loc limba. Am făcut aceasta numai pentru că va fi necesar să-i arătaţi domnului de Saint-Ambroise scrisoarea.

CĂTRE DON FABRIZIO VALGUARNERA 1

Antwerp, 20 iunie 1631

Domnule,

Sînt surprins că nu mi-aţi dat un răspuns privitor la subiectul şi măsurile tabloului ce urmează să pictez, cu mîna mea, pentru domnia voastră. Am o *Adoraţie a magilor,* de doi metri şi zece pe doi metri şi jumătate înălţime şi aproape pătrat, o pînză care nu este terminată în întregime Ar putea servi ca piesă pentru împodobirea altarului în vreo capelă particulară sau pentru a orna căminul unui salon încăpător. De aceea, aş dori să ştiu dacă un asemenea subiect v-ar conveni; vă rog să-mi faceţi cunoscută preferinţa voastră în chip deschis şi cu certitudine. Sînt gata să vă servesc conform gustului domniei voastre şi din cauza obligaţiei contractate faţă de domnia voastră, căreia mă încredinţez.

Prea devotatul vostru slujitor,

PETER PAUL RUBENS

Trimit această scrisoare la înitîmplare, deoarece nu ştiu dacă vă aflaţi la Napoli, Palermo sau în altă parte. Sper, totuşi, ca misiva mea să vă parvină; ştiu că un gentilom de rangul vostru este recunoscut orişiunde[160].

CĂTRE DUCELE DE AERSCHOT 1

Antwerp, 29 ianuarie 1633

înălţimea Voastră,

Sînt foarte mîhnit să aflu de resentimentul manifestat de Excelenţa Voastră din pricina cererii mele de a primi un

---

160 Chiar în zilele acelea, poliţia din Roma îl căuta pe Valguarnera, implicat într-un senzaţional furt de diamante. Procesul a durat pînă la 12 iunie 1631 şi Valguarnera, condamnat, a murit în închisoare.

paşaport, deoarece procedez cu bună credinţă şi vă rog să credeţi că totdeauna voi da socoteală limpede de faptele mele.

De asemenea, protestez în faţa Domnului că niciodată nu am avut din partea superiorilor mei altă sarcină decît aceea de a sluji pe Excelenţa Voastră în toate chipurile posibile, în conducerea acestor negocieri. Acestea sînt atît de necesare pentru serviciul regelui şi ocrotirea ţării, încît aş considera nevrednic de a trăi pe omul care, pentru propriile sale interese, ar aduce cea mai mică întîrziere împlinirii lor.

Oricum, nu văd ce neajuns ar fi rezultat dacă aş fi dus hirtiiţe mele la Haga şi le-aş fi înmîniat personal Excelenţei Voastre, de vreme ce nu doresc nimic mai mult pe lume decît un prilej de a arăta că într-adevăr sînt, din toată inima etc.[161]

CĂTRE PEIRESC

Antwerp, 18 decembrie 1634

Domnule,

Văd că urmaţi, icu mai multă ardoare ca oricînd, cercetările domniei voastre asupra misterelor antichităţii romane. Scuzele ce le aduceţi pentru tăcerea voastră sînt de prisos; imi închipuisem şi singur că motivul esenţial era nenorocosul azil oferit anumitor străini care se retrăseseră în această ţară k La drept vorbind, cînd stau şi cîntăresc primejdiile la care bănuielile şi răutatea acestui veac ne expun şi rolul important pe care l-am avut în această ’afacere, simt că nici eu nu m-aş fi putut purta altfel.

161 Ducele de Aerschot era căpetenia unor deputaţi flamanzi, care suspectau buna credinţă a lui Rubens în negocierile purtate cu olandezii. Reprezentanţii Statelor Generale, la adunarea ţinută la 4 ianuarie 1633, la Bruxelles, i-au reproşat infantei Isabella intervenţia pictorului. Precizarea infantei, că dacă Rubens ar căpăta paşaportul cerut — menţionat în scrisoare — s-ar duce la Haga numai pentru a fur- niza superiorilor săi informaţiile necesare şi nu pen- 208 tru a lua parte la discuţii, nu a lămurit lucrurile.

Acum, pentru trei ani, prin harul divin, mi-am găsit tihna minţii, deoarece am renunţat la orice fel de slujbă în afara iubitei mele profesii. *Experti sumus invicem fortuna et ego*[162]. Zeiţei Fortuna îi sînt tare îndatorat, căci pot spune fără trufie că misiunile şi călătoriile mele în Spania şi Anglia au fost duse la capăt cît se poate de mulţumitor. Am purtat negocieri de cea mai mare însemnătare, spre deplina satisfacţie a celor care mă trimiseseră, precum şi a celorlalte părţi. Şi, ca să puteţi cunoaşte totul, mi-au încredinţat apoi, mie singur, toate treburile secrete ale Franţei legate de fuga reginei-mamă şi a ducelui de Orleans din regatul Franţei, precum şi învoirea acordată de a căuta un azil în mijlocul nostru. Aş putea astfel să furnizez unui istoric mult material şi adevărul curat al întîmplărilor, foarte deosebit de ceea ce se crede îndeobşte.

Cînd m-am trezit în mijlocul acelui labirint „hăituit zi şi noapte de un lanţ întreg de îndatoriri urgente, departe de căminul meu, nouă luni de-a vinciul, şi obligat să mă prezint necontenit la curte; după ce m-am bucurat de cea mai mare favoare din partea Serenisimei Infante (Domnul s-o odihnească în slavă) şi de a celor mai de seamă miniştri ai regelui şi după ce am dat toată satisfacţia dorită părţilor de peste hotare, am luat hotărîrea de a mă strădui să retez acest nod aurit al ambiţiei, cu gîndul de a-mi redobîndi libertatea. Mi-am dat seama că o retragere de acest fel trebuie să o faci cînd eşti în ascensiune, nu cînd te prăbuşeşti; că trebuie să te desparţi de zeiţa Fortuna cînd ţi-este încă prielnică şi nu să aştepţi pînă ce ea îţi întoarce spatele; am prins prilejul unei călătorii scurte şi secrete pentru a mă arunca la picioarele înălţimii Sale şi a-i cere,

162 Fortuna şi cu mine am ajuns să ne cunoaştem bine. (Tacit — *Historia,* II).

drept unică răsplată pentru multe strădanii, scutirea de asemenea misiuni şi permisiunea de a o sluji în căminul meu. Această favoare am obţinut-o cu mai multă greutate decît orlicare alta din cîte mi-a dat. De fapt, îmi mai erau rezervate cîteva negocieri secrete şi chestiuni de stat, dar pe acestea am fost în stare a le du! ce la capăt cu mici neajunsuri. Din vremea aceea nu am mai jucat nici un rol în treburile Franţei şi nu am regretat nici o clipă această decizie. Acum, prin îndurarea Domnului, după cum aţi aflat de la domnul Picquery, duc o viaţă liniştită icu soţia şi copiii mei şi nu am altă pretenţie pe lumea aceasta decît să vieţuiesc în pace.

Am luat hotărîrea de a mă însura din nou, deoarece încă nu eram înclinat a duce viaţa abstinentă a celibatului, gîndind că, dacă trebuie să dăm întîietfate înfrfinării, *fruimur licita voluptate cum gratiarum actione* 1. Mi-am luat o soţie tînără, dintr-o familie cinstită, dar din starea de mijloc[163164], deşi fiecare a căutat să mă convingă să fac o căsătorie de curtean. M-am temut însă *commune illud nobilitatis malum superbiam praesertim în illo sexu1* şi din această pricină mi-arn ales o făptură care să nu roşească, văzîndu-mă cu penelul în mînă. Şi, ca să fiu sincer, mi-ar fii fost greu să schimb comoara fără de preţ a libertăţii pentru îmbrăţişările unei femei bătrîne.

Aceasta este povestea vieţii mele, din clipa întreruperii corespondenţei noastre. Văd că aţi fost informat de domnul Picquery despre copiii avuţi în căsătoria mea actuală şi de aceea vă voi spune doar că Albert este acum la Veneţia. Va

163 Ne putem bucura de plăceri îngăduite, aducînd mulţumiri. (în latină, în text.)

164 A doua soţie a lui Rubens, cu care s-a cununat la 6 decembrie ’ 1630, a fost Helene Fourment, în vîrstă de 16 ani, fiica cea mai mică a lui Daniel Fourment,

 un bogat negustor de mătase din Antwerp.

dedica tot anul acesta unei călătorii de-a lungul şi de-a latul Italiei şi la întoarcerea lui, dacă o vrea Dumnezeu, se va duce să vă prezinte omagiile[165166]. Astăzi sînt atît de covîrşit de pregătirile făcute pentru inltrarea triumfală a cardinalului infante (care ne vizitează la sfîrşitul acestei luni), încît nu am vreme nici să trăiesc, nici să scriu. De aceea îmi amăgesc arta, furînd cîteva ceasuri de seară ca să vă scriu acest răspuns, cît se poate de nepotrivit şi neglijent, la eleganta şi curtenitoarea voastră epistolă. Magistraţii acestui oraş au aruncat pe umerii mei întreaga povară a acestor festivităţi şi cred. Că nu v-ar displace inventivitatea şi varietatea subiectelor, noutatea desenelor şi aplicarea lor adecvată. Poate că într-o bună zi le veţi vedea publicate, împodobite cu frumoasele inscripţii şi versuri ale prietenului nostru Gevaerts (care vă trimite salutările lui afectuoase)[167]. Toate aceste ocupăţii mă silesc să vă -cer un răgaz, căci îmi este cu adevărat imposibil, în aceste împrejurări, să fac efortul necesar penltru a îndeplini obligaţia de a răspunde la întrebările puse în scrisoarea domniei voastre.

Voi spune doar că mai am încă vechea mea lingură. Este atît -de uşoară şi lesnicioasă de mînuit încît soţia mea a fosit în stare s-o folosească în timpul lehuziilor sale, fără să-i facă nici un rău. Căuşul lingurii este întocmai cu cel din desenul vostru, dar nu conţine de loc aur, afară de o

---

165 Mîndria, acest viciu inerent nobilimii, mai cu seamă la sexul slab (Sallustius — *Războaiele cu Iugurta,* p. 68.)

166 Albert nu l-a vizitat pe Peiresc şi acesta, într^o scrisoare adresată la 26 februarie lui Jacques Dupuy, îşi exprimă un anumit resentiment faţă de această lipsă de politeţe, dar o pune pe seama tinereţii băia- tului.

167 Intrarea în Antwerp a noului guvernator, cardinalul infante Ferdinand, fusese iniţial stabilită pentru ianuarie 1635, dar a fost amînată din pricina gerului năprasnic din iarna aceea. în cele din urmă, a avut loc la 17 aprilie.

ţintă, care pare a fi masiv mai degrabă decît suflat. Mărturisesc că, în ignoranţa mea, am luat ceea ce numiţi pălăria lui Mercur drept foc, iar punguţa drept un măr care trebuie aruncat în el, ca sacrificiu. Dar nu-mi pot închipui la ce putea sluji obiectul rotund, reticulat, deşi o anumită persoană de aici, care este de ajuns de ingenioasă, consideră că ar fi banii căpătaţi de acest păstor din vînzarea caprelor şi a găinilor lui şi pe care i-a îngrămădit peste caduceul lui Mercur, ca să simbolizeze itranziacţia. Mai spune că pungile anticilor arătaiu ca un reticul, aşa cum se mai zăreşte la cele moderne, că băierile de la ambele laturi trebuie să fi servit la legarea sau închiderea ei şi că din rotunjimea ei se poate deduce că este plină etc. Cît despre partea de jos, nu sînt prea încurcat, fiindcă aceasta îmi pare a indica doar iarba sau un petec de pajişte pe care stă păstorul. Dacă aceasta se recunoaşte anevoie, de vină este lucrătura sărăcăcioasă. Dimpotrivă, vînătoarea reprezentată pe minerul lingurii este mult mai gingaşă; drept care consider că piesa datează din alt veac. Înfăţişează numai masca unei bacante, un toiag înfrunzit pe care sînt împletite tirsuri şi roade, un altar încărcat cu poame, un fluier de trestie şi o capră care ronţăie viţă de vie. De fiecare latură eslte un cartuş, al cărui capăt are forma unui cap de peşte cu o falcă lungă, cu dinţi, ca un peşte-spadă, sau peşte-fie212 răstrău. Cît despre gravurile ce mi-aţi trimis, nu pot spune nimic despre trupul înclinat ce se zăreşte alături de femei, decîit că nu-mi pot imagina a fi vreun gen de trup omenesc, ci doiar acela al unui sfinx sau pantere. Aceasta îmi pare mie a fi, deşi nu sînt cîtuşi de puţin sigur. Celelalte puncte ce le menţionaţi sînt silit să le amîn pînă cînd voi avea ceva mai mult răgaz. Oricum, alătur aici un m *folio* primit din partea reverendului părinte Sylvester de

Pidtna Siancta, *De Symbolis Heroicis,* pe pendula misterioasă (sau globul de sticlă), într-o carafă plină cu apă. O veţi vedea reprodusă în gravură şi descrisă <în text b Cred că veţi găsi această maşinărie demnă de un Arhimede sau Archiltas şi că veţi rîde de „perpetuum mobile” a lui Drebbel, care nu a fost nicicînd capabil să dea impulsul unei mişcării regulate. Nu aveţi nevoie să puneţi la îndoială autenticitatea faptului (misterul constă dintr-o anumită atracţie şi putere magnetică); am vorbit cu oameni ingenioşi care au văzut-o şi acţionat-o lesnicios şi au cea mai mare admiraţie pentru ea.

Niciodată nu am uitat, în călătoriile mele, să observ şi să studiez antichităţile, atît în colecţiile publice, cît şi în cele particulare, nici nu am pierdut vreun prilej de a cumpăra anumite obiecte. Mai mult încă, am păstrat pentru mine cîteva dintre cele mai rare geme şi cele mai alese medalii, cînd i-iam vîndut ducelui de Buckingham colecţia mea. Astfel, am şi acum, în posesia mea, o colecţie de lucruri frumoase şi ciudate, dar aceste fapte trebuie să le discut cu mintea liniştită.

Altă metodă de cîntărit întîlnită în Spania era de asemenea foarte ingenioasă, după părerea mea. O vergea verticală de aramă stătea per-

1 Tava la care se referă Rubens se găseşte în pagina 146 a cărţii lui Sylvester de Pietra Sancta: *Despre simbolurile eroice,* publicată de Balthazar Moretus în 1634. Ceasul descris a fost inventat de părintele Francois Linus, de la Colegiul englez al iezuiţilor din Liege.

pendicular pe o suprafaţă plană, tot de aramă, în vîi-ful vergelei se afla un ac de oţel extrem de fin care, prin ascuţimea lui, forma un punct indivizibil. Apoi se lua o balanţă de argint foarte mică (pe margine aveţi desenul), făcută cu asemenea acurateţe, încît am fost asigurat că

omul care o lucrase muncise şase luni ca să «aibă peste tot aceeaşi grosime. Căci în aceasta sită itot secretul. Centrul era marcat de un punct indivizibil, pe partea convexă a balanţei. Acum, cînd aceasta era plasată pe vîrful acului, era ţinută în echilibru şi atît de sensibilă încît, aşa cum am văzut eu însumi, cea mai neînsemnată particulă de păr omenesc pusă pe talgerul acela ar fi clintit-o şi ar fi cauzat o înclinare perceptibilă în partea aceea. Acest om avea de asemenea o serie ele greutăţi, atît de mărunte, încît cea mai mică dintre ele era, practic, invizibilă, iar diferenţele dintre ele imperceptibile; dar fiecare era desemnată printr-un număr. Greutăţile acestea le plasa pe o parte a balanţei şi obiectul, care urma să fie cîntărit, de cealaltă. Spunea că acest tip de balanţă era cel mai precis şi exact din lume. Dar cu privire la greutăţile antice, nu ştiu dacă au atins vreodată asemenea subtilitate. Cu aceasta, voi pune capăt plictisirii voastre şi ostenelii mele, în limita timpului de care dispun, şi sărutîndu-vă mîinile de un milion de ori, rămîn pe veci, din toată inima, prea umilul şi afectuosul vostru slujitor,

PETER PAUL RUBENS

Tocmai cînd credeam că am terminat, mi-a venit în minte că am un proces la Curtea parlamentară din Paris împotriva unui anumit gjravor, german de naţionalitate, dar cetăţean al Parisului. Omul acesta, în pofida faptului că privilegiul meu din partea prea creştinului Rege mi-a fost reînnoit acuim trei anii, mi-a copiat gravurile, adueîndu-mi mare neajuns şi dăunare. Şi, deşi fiul meu Albert l-a chemat 214 în faţa judecăţii prin locotenentul civil şi a fost publicat un verdict dat în favoarea mea, acest gravor a făcut apel în faţa Parlamentului. De aceea, vă rog să-mi veniţi în lajutor în această afacere şi să recomandaţi cauza mea dreaptă preşedintelui sau prietenilor pe care îi aveţi

printre consilieri. Poate sînteţi în legătură cu un personaj oficial numit Sieur Saulnier, consilier al Parlamentului la a doua cameră de anchete. Sper că-mi veţi face acest serviciu cu atît mai bucuros, cu cît, prin favoarea domniei voastre, am obţinut primul privilegiu din partea prea creştinei Sale Maiestăţi. Mărturisesc că sînt foarte necăjit şi mîniat de această afacere, iar sprijinul vostru m-ar îndatora mai mult decît oricare altă favoare în chestiuni mai importante. Dar va trebui să vină foarte curînd, ca nu - cumva să fie *post bellum auxiliumm.* Ierltaţi-mă pentru tulburarea ce v-o aduc.

Domnul Rockox este în viaţă şi vă trimite sincere urări. Am încă desenul şi de asemenea modelul turnat al acelui vas de agată pe care l-aţi văzut (şi pe care l-am cumpărat cu 2000 coroane de aur), dar nu posed un tipar pentru el. Nu era mai încăpător decît o carafă, din sticlă cam grosolană. Îmi amintesc că l-am măsurat şi conţinea exact cantitatea care în graiul nostru este, în chip nerod, numită *o oală.* Această nestemată fusese trimisă în Indiile Orientale, cu o corabie care a căzut în mîinile olandezilor, *sed periit inter vaanus repientium ni failor* 1. D (eşi au fost făcute toate cercetările posibile, la Compania Indiilor Orientale din Amsterdam, nu a fost cu putinţă să aflăm vreo veste despre el[168169]. *Iterum vale*[170]*.*

Cînd îmi adresaţi scrisorile, în loc să spuneţi „Gentilom din rîndurile suitei41 etc. Vreţi să fiţi bun să scrieţi „Secretar al Maiestăţii Sale catolice în Consiliul ei Privat“. Vă cer aceasta nu din vanitate, ci cu gîndul ca scrisorile

168 Dar a pierit în mîinile jefuitorilor, dacă nu mă înşel. (În latină, în text.)

169 Acest vas de agată se află astăzi în Galeria Wal- ters, din Baltimore.

170 Vă salut din nou. (în latină, în text.)

voastre să-mi fie predate în chip sigur, în împrejurările cînd nu trec prin mîinile cumnatului meu, domnul Picquery.

CĂTRE PEIRESC

Antwerp, 16 august 1635

Domnule,

N-aş fi îndrăznit să vă scriu, în aceste vremuri tulburi, dacă nu s-ar fi restabilit corespondenţa înitre cele două regate, astfel că poşta pentru Paris pleacă şi vine ca de obicei. Pe lîngă aceasta, m-aţi îndemnat la răspuns în ultima scrisoare a domniei voastre, din 19 iunie, pe care am primit-o acum două zile. Am primit de asemenea două scrisori din partea curtenitorului abate d'Aubery. Îmi scrie că, de la introducerea apelului civil, procesul rămîne în acelaşi stadiu, în pofida tuturor eforturilor sale zeloase de a obţine o soluţionare. Mărturiseşte că vremurile sînt foarte nefavorabile pentru minţe şi că cel mai puternic argument al adversarului meu este starea de război ddnltre ţările noastre. Omul acesta pretinde că eu scot, cu gravurile mele, sume uriaşe din Franţa şi că doresc să-mi menţin monopolul, pe cheltuiala publicului. Toate acestea sînt asemenea născociri îneît cutez să afirm, sub jurămînt, că eu niciodată nu am trimis, fie direct, fie prin vreun agent, exemplare diin gravurile mele în Franţa, cu excepţia Bibliotecii Regale, ca daruri făcute anumitor prieteni şi acelea puţine pe care le-am expediat, la cererea domniei voastre, domnului Tavernier ξ care nu mi-a mai cerut niciodată altele. Dacă aceasta, aşadar, constituie dificultatea, sînt dispus ca gra-

1 Melchior Tavernier, un negustor de gravuri fla216 mand stabilit la Paris.

vurile mele să fie mazilite din întregul regat al Franţei; îmi mai rămîn destule prilejuri în restul Europei ca să

dobîndesc oarecare onoare, căci o stimez mai mult decît oricare alt profit. L-am rugat pe domnul d'Aubery să afle de la consilierul Saulnier (care, fără îndoială, înclină în favoarea noasitră) dacă procesul este primejduit şi, dacă aşa sltînd lucrurile, nu poate ajunge la vreo învoială cu adversarul nostru, care a manifestat o dorinţă similară. Sînt un om iubitor de pace şi mi-e silă de şicane ca de ciumă, la fel cum nu pot suţeri nici un soi de conflict. Cred că cea dintîi doriinţă a oricărui om cinstit s-ar cădea să fie de a itrăi în linişte sufletească, *publice et privatim, et prodesse multis, nocere nemini 1.*

Sînt mîhnit că toţi regii şi prinţii nu sînt stăpîniţi de această dispoziţie, *nam quidquid illi delirant plectuntur Achivi*[171]*.*

Acum cîteva zile am primit, în stare foarte bună, caseta cu gravuri pe care aţi avut bunătatea de a mi-o trimite. Mi-a prilejuit o plăcere neţărmurită, deoarece este plină de lucruri rare, demne de cea mai stăruitoare cercetare şi ale căror mistere adevărate pot fi pătrunse numai de o minite mai ascuţită decît a mea. Vasul cel încăpător de sticlă este cu adevărat un superb monument al lant'icMtăţii, dar încă nu am fost capabil să-i ghicesc subiectul. Acest vas a fost foarte bine turnat! în plumb, cu părţile concave ale desenului clar indicate. Nu voi găsi pe nimeni aici în stare să execute lucrarea la fel de bine. Troianul de pe fundul vasului, care poartă o cuşmă asemenea unei mitre cu panglici, s-ar putea să fie Paris. Stă pe gînduri ca şi cum ar fi îndrăgostit, cu degetul pe buze, asemenea lui Hiarpocrates, cîntărind în minte vreo tainică înfăptuire. Dar în restul ornamentaţiei nu văd nimic care să corespundă subiectului, deoarece toate personajele sînt

171 -Orice nesocotinţe săvîrşesc regii, pătimesc Aheii. (Horaţiu — *Epistole,* I. 2. 14)

nuduri, ca nişte zei sau eroi. Văd desluşit un tînăr răpind o femeie.

Şi acum, după ce am mai răbufnit puţin de astă dată, voi aştepta, pînă mai tîrziu, să primesc alte ordine de la domnia voastră, pentru a continua. Între timp, voi aduna laolaltă cîteva nimicuri bune să umplu o cutie, de aceeaşi mărime, dar nu şi de aceeaşi calitate, cu conţinutul celei pe care aţi avuit amabilitatea să-mi trimiteţi. Am şi făcut gravurile după lingură şi după cana din cositor; cît despre vasul de agată, am doar un tipar în ghips. Deoarece viţele de vie care-l împrejmuiesc sînt săpate adînc, este extrem de anevoios să faci un tipar după el. În cel mai rău caz, vă voi trimite tiparul meu, care nu a fost scobit, şi vă voi da măsura capacităţii lui. Cît despre celelalte, voi găsi ceva care sper să nu vă displacă. Dar, de ajuns în privinţa antichităţii. Nu mai am nimic să vă spun despre minunatele descoperiri ale părintelui Linus 1, de vreme ce aţi primit un raport din prima mînă, de la domnul Dormal. (Toţi călugării iezuiţi din ţara noastră cred că este la mijloc vreo forţă magnetică şi unii încearcă să-l imite.) Impresia puternică pe care obiectele o fac asupra ochilor voştri îmi pare mai curioasă, cînd este vorba de liniile şi conturele formelor, decît de culori, şi cu atît mai puţin pentru culori semănînd cu un curcubeu, decît pentru culorile proprii obiectelor. Nu sînt însă atît de versat pe cît credeţi în acest subiect şi nu consider că observaţiile mele merită a fi trecute pe hîrtie[172][173]. Voi fi însă totdeauna dornic să vă

---

172 Părintele Linus (1595—1675), inventatorul ceasului menţionat mai înainte, a fost profesor de ebraică şi matematică la Colegiul Iezuit englez din Liege şi autorul unor lucrări de astronomie şi orlogerie.

173 Peiresc era profund interesat de culori şi de efectele lor optice şi ţinea mult ca Rubens să scrie un tratat despre acest subiect. într-o scrisoare adresată lui

218 Jacques Dupuy, la 29 mai 1635, îi descrie efectele re-

spun ce-mi trece prin gîncl, ca să vă distrez cu ignoranţa mea. Dar, deoarece ora este acum mai tîrzie decît aş fi dorit, ne vom mulţumi de data aceasta cu speranţa că, de vreme ce marile calamităţi rareori sînt perene, ci îndeobşte au durată scurtă, Dumnezeu va găsi vreo alinare pentru pătimirile noastre şi îmi va hărăzi fericirea de a mă desfăta cu acele încîntătoare conversaţii avute cu domnia voastră prin mijlocirea epistolelor, mulţi ani de-acum înainte. Şi astfel etc.

Prea devotatul şi umilul vostru slujitor,

PETER PAUL RUBENS

CĂTRE PEIRESC

Antwerp, 16 martie 1636

Domnule,

Abia acum cîiteva zile am primit epistola voiastră nespus de bine venită, veche din 23 decembrie, împreună cu gravura înfăţişînd un peisaj antic. Răspunsul meu a fost întîrziat deoarece am lipsit cîtieva zile, rămînînd, fără voia mea, la Bruxelles.

Intrucît am oroare de curţile princiare, mi-am trimis opera în Anglia prin mijlocirea altcuiva. Acum a fost pusă la locul cuvenit şi prietenii îmi scriu că Maiestatea Sa este pe deplin mulţumită de ea[174]. Nu am primit însă nici o plată şi asta m-ar mira, dacă aş fi un novice în căile acestei lumi. Dar am învăţat, dintr-o îndelungată experienţă, cît de lent acţionează prinţii în (interesul altora şi <cu cît le este mai uşor a face rău decît bine, aşa că pînă acum nu nutresc nici un gînd ori bănuială de reavoinţă. Căci prietenii mei la această curte îmi dau temeinice nădejdi, încredinţîndu-mă mereu că regele mă va trata într-un chip demn de el însuşi

174 E vorba de o serie de picturi pe pînză destinate plafonului noii săli a Banchetelor din Whitehall, co- mandată la Carol I, în 1629, pentru a-l slăvi pe Iacob I. După retuşele necesare, picturile au fost trimise la Londra la 8 octombrie 1635.

şi de mine. Cu toate acestea, mărturisesc că, după proverbul familiar: „Cel care vrea un lucru, se duce singur să şi-l ia; cel care nu-l vrea, trimite pe altcineva44 – s-ar fi cuvenit să mă duc acolo personal, ca să pun lucrurile la cale cum trebuie. Dar vă spun aceasta numai pentru a vă asigura mai bine de dorinţa mea de a dobîndi pacea sufletească şi de determinarea mea de a înlătura, în măsura în care depinde de mine, orice fel de tulburare şi intrigă. Astfel, sînt foarte puţin tulburat chiar şi de procesul meu de la Paris, care a fost măturat de puhoiul treburilor publice. Dar domnul Le Gris îmi scrie că privilegiile mele rămîn neatinse şi valabile. Pentru rest, nu văd ce favoare mi-a acordat procurorul regelui, împotriva adversarilor mei, care cereau să se confişte *Planşe şi imagini* etic, de Rubens, deoarece nu am nici măcar o coroană de pierdut în întregul regat.

dar nu pot pricepe cum ar putea fi iertaţi adversarii mei de plata cheltuielilor de judecată, pe care au şi fost condamnaţi a le plăti şi care, pe drept cuvînt, ar trebui să privească Trezoreria Regală.

Dar să lăsăm aceste fleacuri, care nu merită vorbe atît de multe şi plicticoase. Am privit cu plăcere gravura peisajului antic, care îmi pare un pur capriciu artistic, fără a reprezenta vreun loc *în rerurn natura* 1. Arcadele acelea, una deasupra celeilalte, nu sînt nidi naturale, niici construite şi anevoie ar rezista, aşa cum sînt pla-

220 1 în natura lucrurilor. (în latină, în text.)

sate. Iar micile temple risipite pe creştetul sitîncii nu au spaţiu suficient pentru asemenea edificii, nici nu se află vreo potecă pe care preoţii şi credincioşii să urce ori să coboare.

Tot ansamblul poate fi numit, după părerea mea, un *nymphaeum,* fiind ca un fel de confluenţă *multorum*

fontium undique scaturientium Λ Acel mic templu, cu statuile a Itrei femei, ar putea fi închinat nimfelor locului, iar cele din vîrful colinei, anumitor zeităţi ale cîmpiilor sau munţilor. Clădirea pătrată este, poate, mormîntul vreunui erou, *nam habet arma suspensa prae jorîbus*[175], cornişa este ornată cu frunziş, iar coloanele cu ghirlande şi torţe. La colţuri sînt coşuri pentru poame şi alte daruri *quibus inferias et justa solvebant dejunctis et tanquam oblatîs fruituris Heroibus parentalbant*[176]. Caprele sînt închinate unei anumiite zeităţi, fiindcă pasc fără păstor. Pictura pare a fi fosit făcută de o mînă pricepută, dar, în ceea ce priveşte optica, anumite reguli nu sînt respectate cu prea multă stricteţe, fiindcă liniile clădirilor nu se întretaie într-un punct situat la acelaşi nivel cu orizontul – sau, într-un cuvînt, întreaga perspectivă este greşită. Asemenea erori pot fi văzute în anumite edificii reprezentate pe spatele medaliilor, altminteri bine făcute şi îndeosebi în hipodroamele desenate într-o perspectivă proastă. Unele basoreliefuri, chiar făcute de o mină bună, suferă de acelaşi defect, dar asemenea ignoranţă este mai suportabilă în sculptură decît în pictură. Astfel ajung la presupunerea că, în ciuda regulilor precise ale opticii stabilite de Euclid şi de alţi învăţaţi, această ştiinţă îndeobşte nu era prea cunoscută sau nu era aşa de răspîndită, pe vremea aceea, cum este astăzi. Aceasta este itot ce vă pot spune despre subiectul tratat acum.

Includ aici desenele coifului antic, de aceleaşi proporţii cu originalul, precum şi basorelieful războiului troian, desenat de unul din discipolii mei chiar după marmura lui

---

175 Deoarece au arme atîrnate la intrări. (În latină, în text.)

176 Pe care le ofereau morţilor ca jertfe şi omagii şi le dăruiau eroilor, ca să spun aşa, pentru desfătarea lor. (în latină, în text.)

Arundel. Dar, cum această piesă este cu adevărat antică, iar personajele nu au mai mult de un metru optzeci înălţime, căci vremea le-a cam dăunat, pe fetele lor se mai desluşeşte doar prea puţină perfecţiune. Sper că aţi şi primit încercarea mea asupra subiectului culorilor. Şi, neavînd nimic altceva de spus, de data aceasta, mă încredinţez, din toată inima bunăvoinţei voastre şi, sărutîndu-vă umil mîinile, rărnîn veşnic prea umilul şi devotatul slujitor ial domniei voastre,

PETER PAUL RUBENS

CĂTRE PEIRESC

Steen, 4 septembrie 1636

Domnule,

Veţi fi surprins de îndelungata mea tăcere, care mă face să roşesc într-adevăr cînd mă gîndesc la asta. Pricina nu este numai lenevia, nici vreo răcire a afecţiunii ce vă port. Ca să fiu sincer, de cîteva luni, am trăit oarecum retras, în casa mea de la ţară, care este destul de depărtată de oraşul Antwerp şi izolată de drumurile principale *. Aceasta face să-mi fie foarte greu a primi scrisori, precum şi a le trimite. Am primiilt ultimia epistolă a domniei! voastre, cu desenele coifului antic, ale lăncii şi ale celor două spade, cu cîteva zile înainte de plecareia mea, dar am uitat, să o aduc cu mine, în scopul de a putea aşterne pe îndelete un

222 1 Castelul Steen, reşedinţa lui Rubens din 1635.

răspuns la punctele pe care le discutaţi în chip atît de interesant, după obiceiul vostru. Vă voi da răspuns, cum voi putea mai bine cînd mă voi întoarce la Anitwerp, cu primul prilej care se va ivi, dacă vrea Dumnezeu. Vă voi îndeplini de asemenea cererea şi voi verifica capacitatea bolului antic, făcînd şi «toate celelalte lucrări ce stau în puterea mea, pentru plăcerea domniei voastre. Căci sînt

împovărat de neţărmurite îndatoriri faţă de domnia voiastră, care mă leagă pe viaţă în slujba voastră. Ca o culminare a acestor favoruri cu care mă covîrşiţi, aţi adăugat desenul colorat pe care îl doream atît de mult, primit prin cumnatul meu, domnul Picquery, o dată cu copia acelui tablou vechi[177] descoperit la Roma în tinereţea mea şi, fiind unic, era admirat şi adorat de către toţi iubitorii de pictură şi antichităţi. Mi-a sosit fără nici o scrisoare, dar inscripţia aflată deasupra lui precum şi calitatea darului m-au făcut să-l recunosc pe autor şi, ca să fiu sincer, nu mimaţi fi putut face un dar mai acceptabil sau mai potrivit cu gustul şi dorinţa mea. Căci, chiar dacă mîna copistului nu este excelentă, a urmat cu sfinţenie linia originalului şi a înfăţişat culoarea şi stilul de ajuns de bine, dacă memoria nu mă înşeală. Dar se poate ca amintirea să fi devenit oarecum vagă, după ce s-au scurs atîţia ani. Încă o dată, vă prezint eternele mele mulţumiri şi vă rog să vă gîndiţi la orice s-ar putea afla în puterea mea, cît despre puţinul ce-l posed în materie de rarităţi este întru totul la dispoziţia domniei voastre.

Nu pot trece sub tăcere faptul că în acest loc se găsesc numeroase medalii antice în bronz şi argint, mai (toate datînd din perioada Antoninilor. Şi, deşi nu sînt prea superstiţios, mărturisesc că nu^mi pare o prevestire rea faptul că găsesc pe reversul primelor două medalii intrate în posesia miea: SPES 1 şi VICTORIA, Sînt medaliile lui Commodus şi ale tatălui său, Marc Aureliu.

Am omis a vă spune că am văzut la Antwerp, înainte de ultima mea plecare, un volum foarite cuprinzător intitulat

177 E vorba de celebra operă a lui Van Eyck, *Soţii Al- dobrandini.* într-o scrisoare, adresată lui Peiresc şi datată 19 mai 1628, Rubens descria din memorie această pictură şi cerea un desen colorat după ea.

Roma Sotterranea[178179], care îmi pare a fi o lucrare mare şi pătrunsă de o adîncă cucernicie. Pentru că reprezintă simplitatea bisericii primitive care, deşi întrecea lumea întreagă în evlavie şi credinţă adevărată, rămînea cu mult în urma păgînismului antic, ca graţie şi eleganţă. Am văzut de asemenea scrisori venite de la Paris care anunţă publicarea volumului *Galeria Giustiniana,* pe cheltuiala marchizului Giustinliani[180]. Aceasta trebuie să fie o lucrare cît se poate de nobilă, şi sper ca, peste puţine luni, cîteva exemplare să ajungă şi în Flandra. Presupun 'însă că fiecare fruct nou ajunge, în itoată prospeţimea lui, în muzeul domniei voastre. Şi, deoarece nu pot cugeta la un alt subiect menit a vă întreţine, vă sărut cu umilinţă mîinile şi rog cerul să vă hărăzească viaţă lungă şi sănătate, în prosperitate şi mulţumire. Şi rămîn, din toată inima, veşnic prea umilul şi îndatoratul slujitor al domniei voastre,

PETER PAUL RUBENS

De la castelul meu din Steen.

CĂTRE FRANCIS JUNIUS 1

Antwerp, 1 august 1637

Dragă domnule,

Veţi fi foarte mirat că nu v-ia parvenit, cu mult înainte de aceasită epistolă, nici o ştire despre primirea cărţii care, conform scrisorii domniei voastre din 24 mai, îmi fusese trimisă înainte de acea dată. Totuşi, vă rog să credeţi că sus-amintita carte mi-a fost adusă acum patrusprezece zile, de căitre un om din acest oraş numit Leon Hemselroy, cu multe scuze pentru întîrzierea atît de

178 Speranţa. (În latină, în text).

179 *Roma subterană* de Antonio Bosio, apărută la Roma

180în 1632.

mare. Acesta este motivul penltru care scrisoarea domniei voastre nu a primit răspuns, deoarece mai întîi doream să văd cartea şi să o citesc, ceea ce am făcut acum, cu deosebită atenţie. Spre a fi sincer, socoit că aţi onorat peste măsură arta voastră prin acest uriaş tezaur al întregii antichităţi, redobîndit cu atîta sîrguinţă şi sistematizat pentru publicarea în cea mai frumoasă ordine. Această carte a voastră, ca să spun totul într-un singur cuvînt, este, într-adevăr, un nesecat (tezaur cu Itot felul de pilde, cugetări şi precepte care, legate de demnitatea şi onoarea artei picturii, risipite pretutindeni în scrierile antice, au fost păstrate pînă în zilele noastre spre marele nostru folos. Drept care, cred că titlul şi tematica acestei cărţi a domniei voastre, *De Pictura Ve~ terum,* sînt pe deplin justificate şi că v-aţi atins ţelul inserînd[181] ici şi colo axiome, legi, reflecţii şi exemple care aruncă pentru noi cea mai puternică lumină. Exprimată cu admirabilă erudiţie, avînd un stil cît se poate de elegant şi o ordine corectă, întreaga operă este dusă la capăt cu cea mai mare desăvîrşire şi grijă, pînă în cele mai neînsemnate detalii. Dar, deoarece aceste exemple din opera pictorilor antici pot fi acum urmărite numai cu ajutorul imaginaţiei şi înţelese de fiecare dintre noi, mai mult sau mai puţin, pentru el însuşi, doresc ca unele din tratatele similare asupra picturilor maeştrilor italieni să poată fi alcătuite cu aceeaşi îngrijire. Pentru că exemple sau modele din lucrările lor sînt expuse în public, chiar şi astăzi; poţi să le arăţi cu degetul şi să spui: „Iată-le“. Lucrurile care sînt percepute prin simţuri produc o impresie mai

181 Francis Junius (1591—1677) s-a născut la Heidelberg şi a fost educat în Olanda, apoi a plecat în Franţa şi în cele din urmă s-a stabilit în Anglia, unde a devenit bibliotecarul lui Thomas Howard, conte de Arundel. Probabil că Rubens îl întîlnise la Londra.

pătrunzătoare şi mai durabilă, cer a fi cercetate mai îndeaproape şi pun la îndemînă un material de studiu mai bogat decît cele pe care ni le înfăţişăm singuri, numai ca nişte închipuiri sau vise, ori pălesc atît de mult în cuvinte, încît încercăm în zadar să le prindem (ca Orfeu cu umbra Euridicei), dar care ades ne zboară din mîini şi ne retează speranţele. Putem spune aceasta din experienţă, căci oare cîţi dintre noi, încercînd să-şi reprezinte în imagini concrete vreo lucrare faimoasă de Apelles sau de Timantes1 care este descrisă grafic de Pliniu ori de alţi autori, nu vor da la iveală ceva jignitor sau străin de demnitatea anticilor? Dar fiecare, îngăduitor cu propriul lui talent, va oferii un vin inferior în locul vieţii dulciamărui şi va săvîrşi o nedreptate faţă de acele spirite mari, a căror cale o urmez cu cea mai profundă veneraţie. Aş spune mai curînd că venerez paşii poeţilor, decît să pretind cu candoare că sînt în stare a le călca pe urme, măcar cu gîndul. Vă rog, dragul meu domn, să primiţi binevoitor lucrurile pe care mi-am luat libertatea prietenească de a vi le spune, cu speranţa că, după o gustare atît de aleasă, nu ne veţi

 1 Timantes, pictor grec din sec. IV, î.e.n.

refuza acea încununare a ospăţului, pe care îl dorim icu toţii, cu atîta ardoare. Pînă acum nimeni nu ne-a satisfăcut apetitul dintre toţi cei care au tratat acest subiect. Pentru că este necesar, după cum am spus, să vorbeşti despre personalităţi individuale. Drept care mă încredinţez din toată inima bunei voastre graţii şi, mulţumindu-vă sincer pentru onoarea ce mi-aţi făcut prin dăruirea cărţii şi prieteniei voastre, rămîn veşnic umilul şi iubitorul slujitor al domniei voastre,

PETER PAUL RUBENS

Antwerp, scris în grabă şi gata de ducă.

CĂTRE JUSTUS SUSTERMANS 1

Antwerp, 12 martie 1638

Dragă domnule,

Sper că aţi primit scrisoarea mea de răspuns la ultima voastră epistolă din 10 februarie, în care confirm primirea Tragediei şi vă înfăţişez mulţumirile cuvenite pentru asemenea favoiare.

Acum trebuie să vă înştiinţez că domnul Schutter ia venit astăzi la mine acasă să mă viziteze şi mi-a plătit 142 de *florini* şi 14 *sous* pentru a încheia plata tabloului pictat la ordinele şi în serviciul domniei voastre. I-am dat domnului Schutter o chitanţă pentru această sumă[182183]. Am cerut informaţii de la domnul Annoni, cu gîndul de a fi în stare să vorbesc, cu certitudine, şi dînsul îmi spune că a trimis lada cu tabloul acum trei săptămîni, la

L'ille, de unde va pleca în Italia. Dea Domnul să o primiţi curînd şi în sitare bună. Nădăjduiesc. Că drumurile din Germania, de la căderea oraşului Hannau şi după înfrîngerea ducelui de Weimar, vor fi curăţate de orice obstacole primejdioase.

Cît despre subiectul tabloului, este foarte clar, astfel încît, cu puţinul ce v-am scris despre el la început, ochiul vostru experimentat va înţelege poate mai bine restul decît v-aş putea eu explica. Cu toate acestea, spre a mă supune dorinţei exprimate, îl voi descrie în cîteva cuvinte.

Personajul principal este Marte, care a lăsat deschis templul lui Janus (după datina romană, în vreme de pace lăcaşul rămînea închis), şi se năpusteşte cu pavăza şi

182 Justus Sustermans a fost un cunoscut artist din Antwerp, stabilit la Florenţa şi devenit pictorul de curte al ducelui de Toscana.

183 E vorba de lucrarea *Grozăviile războiului,* probabil comandată pentru Galeria Medici. Se află acum în Galeria Pitti. Scrisoarea prezintă una din puţinele descrieri amănunţite făcute de Rubens operelor sale.

spada sa mînjită de sînge, amenlinţînd omenirea cu mare prăpăd. Nu ia mult în seamă pe Venus, soaţa lui, care, împreună cu amoraşii şi cupidoniii ei, se sileşte să-l ţină locului, cu dezmierdări şi îmbrăţişări. De partea cealaltă, Marte este itîrît de Furia Alekto, care are o torţă în mînă. Prin preajmă se află monştri înitruchipînd Molima şi Foametea, nedespărţiţi însoţitorii ai Războiului. Pe pămînt, cu spatele întors la ei, zace o femeie, cu o lăuită sfărîmată, înfăţişînd Armonia, care nu poiate vieţui în mijlocul discordiei Războiului. Mai este, de asemenea o mamă cu pruncul în braţe, arătînd că rodnicia, procrearea şi caritatea sînt zdrobite de Război, care corupe şi distruge totul. Ca adaos se zăreşte un arhitect trîntit pe spate, cu uneltele de lucru în mină, spre a arăta că cele construite spre folosinţa şi ornamentarea Cetăţii, în vreme de pace, sîni zvîrlite la pămînt de forţa armelor şi cad în ruină. Cred, dacă îmi amintesc precis, că veţi găsi pe pămînt, sub picioarele lui Marte, o carte precum şi un desen schiţat pe hîrttie, dînd a înţelege că el calcă în picioare toate Uterele şi artele. S-ar mai cuveni să fie un mănunchi de suliţe şi săgeţi, cu coarda care le ţine laolaltă 228 nedesfăcută; cînd acestea sînt legate, alcătuiesc simbolul Concordiei. Alături de ele stau caduceul şi ramura de măslin, altributele Păcii; acestea se află de asemenea aruncate deoparte. Femeia aceea doborîtă de suferinţă şi înveşmîntată în negru, cu vălul sfîşiat, cţespuliată de toate giuvaerurile şi celelalte podoabe ale ei, este nefericita Europă, pentru care s-au împlinit atîţia ani de cînd suferă jaful, ultragiul şi mizeria, atît de împilatoare pentru orişicine, încît nu miai este nevoie să intru în amănunte. Atributul Europei este globul purtat de un mic înger sau duh binefăcător şi dominat de cruce, ca să simbolizeze lumea creştină.

Cam aceasta este tot ce vă pot spune despre tablou şi îmii pare prea mult, doarece, cu înţelepciunea voastră, îl veţi fi înţeles lesne. Şi astfel, neavînd nimic altceva cu care să vă desfăt ori să vă plictisesc, mă încredinţez, din toată inima etc.

Mi-e teamă că o pictură proaspătă, după ce rămîne atîta vreme împachetată într-o ladă, ar avea de suferit puţin în ceea ce priveşte culorile sale, îndeosebi în tonurile carnaţiei, iar alburile ar putea deveni întrucîtva gălbui. Dar, de vreme ce sînteţi un om atît de mare în profesia noastră, veţi remedia uşor acest neajuns expunînd tabloul la soare şi lăsîndu-l aşa în maii multe rinduri. Şi, dacă ar fi nevoie, puteţi, cu îngăduinţa mea, pune mîna şi retuşa oriunde s-ar ivi nevoia, fie că ar fi dăunări pricinuite de transport ori neglijenţe ale mele, încă o dată, vă sărut mîiniile.

CĂTRE BALTHASAR GERBIER

Antwerp, aprilie 1640

Domnule,

Iată aici tabloul Sfîntului Laurenţiu din Escurial, sfîrşit după capacitatea maestrului, dar sub supravegherea mea Fie pe placul Domnului ca subiectul acesta puţin obişnuit să poată dărui oarecare mulţumire Maiestăţii Sale. Muntele, care este numit La Sierra de San Juan en Malagon, este foarte înalt şi abrupt şi foarte anevoios să te caţeri şi să cobori de pe el, astfel că aveam întinderea de nori cu mult sub noi, în vreme ce cerul deasupra capetelor rămînea foarte limpede şi senin. În vîrf este o cruce mare de lemn, care se vede uşor din Madrid, iar în apropiere o bisericuţă închinată Sfîntului Ioan, care nu a putut fi înfăţişată în tablou, deoarece se afla în spatele nostru; înăuntru vieţuieşte un sihastru, care se zăreşte cu asinul lui. Aproape nici nu am nevoie să vă spun că sub picioarele

noastre este superbul edificiu al Sfîntului Laurenţiu din Escurial, cu satul şi aleea de copaci, Fresneda, cele două eleştee şi drumul spre Madrid de deasupra, în zare. Muntele acoperit de nori este numit La Sierra Tocada, pentru că mai totdeauna are un soi de văl în jurul creştetului său. Într-o parte este un turn şi o casă; nu-mi amintesc denumirile lor, dar ştiu că regele obişnuia să se ducă la vînătoare pe-acolo, cînd şi cînd. Muntele din extrema stîngă este La Sierra y Puerto de Buitrago. Aceasta este tot ce vă pot spune despre acest subiect, rămînînd veşnic, Domnule, foarte umilul slujitor lai domniei voastre,

PETER PAUL RUBENS

1 În ciuda declaraţiei, făcută de Rubens anterior, că peisajul spaniol nu fusese pictat de mîna lui, ci de un elev mediocru, se pare că i s-a cerut să trimită lui Gerbier tabloul. De aceea Rubens l-a trimis, însoţit de această scrisoare, ultima care există scrisă de mîna lui. La rîndul lui, Gerbier a trimis tabloul şi aproape sigur şi scrisoarea lui Murrey, custodele Ga230 leriei regelui, ca dar făcut lui Carol I, la 1 iunie 1640. Am uitat să vă spun că pe pisc am găsit *forze venayson*1 după cum vedeţi în tablou. *(Nota de altă mîna în engleză*: înseamnă pateu de căprioară).[184]

CUVÎNT CĂTRE CITITOR

---

184 Belşug de vînat. (În provensală, în text.)

Apărut 1970. Coli de tipar 10. C. Z. Pentru bibliotecile mari 7 C. Z. Pentru bibliotecile mici 7.74/76

Lucrarea executată la I. P. „Tiparul**, Str. Fabrica de Chibrituri 9—11, Bucureşti, sub cd. Nr. 30/1970 Republica Socialistă România

1 Jan Wildens (1586—1653), peisagist, pe care Rubens 48 şi alţi pictori îl angajau pentru a picta fondul.

2 Denys Petau (1583—1652), învăţat iezuit cunoscut, care se poate să fi criticat cu asprime pe unul din prietenii lui Rubens. Aprecierile pictorului sînt neobişnuit de aspre,

ţinînd seama de firea lui.

2 Care adesea îşi răspîndesc firea, ocările şi veninul împotriva tuturor celor ale căror virtuţi le pizmuiesc, 124 ori cată a se lua la întrecere cu ele. (în latină, în text.)

*3 Apărarea împăratului Justinian împotriva lui Ale*164 *manni.* (în latină, în text.)

202 3 Aşa era scris de soartă. (Ovidiu – *Festele* I, 481).